

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASI DÖNEMDE
TÜRKİYE'DE SPOR VE SİYASET İLİŞKİSİ

Ali Emrah Tokathoğlu
2501090737

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. İlker Aktükün

İstanbul 2012

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

Adı ve Soyadı : Ali Emrah TOKATLIOĞLU
Anabilim/Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Danışman : Yrd. Doç. Dr. İlker AKTÜKÜN

Numarası : 2501090737
Tez Savunma Tarihi : 17.01.2013
Tez Savunma Saati : 14:00

Tez Başlığı : İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Türkiye'de Spor ve Siyaset İlişkisi

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
PROF. DR. H. BİRSEN ÖRS		Kabul
DOÇ. DR. AYŞEGÜL KOMSUOĞLU		Kabul
DOÇ. DR. NAMIK SİNAN TURAN		Kabul
YRD. DOÇ. DR. ERHAN KELEŞOĞLU		KABUL
YRD. DOÇ. DR. İLKER AKTÜKÜN		KABUL

İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Türkiye’de Spor ve Siyaset İlişkisi

Ali Emrah Tokathlıoğlu

ÖZ

Sporun bir propaganda aracı olarak kullanılması fikri milliyetçiliğin yükseldiği dönem olan 1920-1940 yılları arasında doğmuştur. Ulus devletlerin inşası sürecinde her rejimin kendi hedeflediği insan modelini yaratmasının aracı olarak kullanılan spor, beden politikalarına yön vermiş; uluslararası rekabetin yaşandığı sportif yarışmalar da bu açıdan rejimlerin yarıştığı birer dış propaganda fırsatına dönüşmüştür.

Bu çalışmanın amacı iki dünya savaşı arası dönemde Türkiye’de spor-siyaset ilişkisinin nasıl yaşandığını analiz etmektir. Ekonomik dönüşümle paralel olarak spor hayatına da devlet müdahalesinin gerçekleşmesi sürecindeki dönüşümün bir darbe şeklinde ve kısa sürede kolayca hayata geçirilen değil; uzun vadeye yayılan bilinçli ve planlı politikalar sayesinde gerçekleştiğini ispatlamak ve bu dönüşümdeki “dış etkenleri” vurgulamak ise çalışmanın odaklandığı noktadır. Yararlanılan kaynaklar başta resmi belgeler olmak üzere, dönemin gazete ve dergileri ile hem dönem hem de konu üzerine yazılmış kitaplardır. Alman spor uzmanı Carl Diem’in Türk sporu hakkında yazdığı rapor da orijinal metni ile bu çalışmanın içerisinde yer almaktadır. Bu tez çalışması, daha önce araştırmacılar tarafından bulunamamış söz konusu raporu içeren ilk belge niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Siyaset, Spor Politikası, Spor Siyaset İlişkisi, Sporda Devletçilik, Carl Diem

The Relation of Sport and Politics In Turkey At The Era Between Two World Wars

Ali Emrah Tokathioğlu

ABSTRACT

The idea of using sport as a propaganda instrument has born between the years 1920-1940, which was the period of rising nationalism. As an instrument of creating their own people by every regime, Sport has shaped the politics on body; at this point of view, sportive competitions in which international rivalaries do exist, turned into a propaganda oppurtunity.

This study aims to analize how the relation of politics and sport in Turkey has happened at the era between two world wars. Parallel to the economical change, transformation on sport life when the state stepped in to it, is not a coup shaped and quickly done action; it is a long lasted action which succeeded by wise and well planned political moves . To prove this and emphasizing the “foreign effects” on this transformation is the main point that this study has focused on. Resources that used are primarily official documents, newspapers and magazines of that era and the books about the topic or written to describe that era. This study also contains the report over Turkish sport, written by German sport expert Carl Diem, with it’s original text. This thesis should be named as the first document that comprehends the report in question which is never found by a researcher.

Keywords: Sport, Politics, Sport Politics, Relation of Sport and Politics, State in Sport, Carl Diem

ÖNSÖZ

Siyasetin spor ile olan ilişkisi daha önceki yıllara dayanmakla beraber onu bir propaganda ve insan mühendisliği aracı olarak kullanma fikri milliyetçi, faşist ve otoriter yönetimlerin çağı olan 20.yy'ın ilk yarısında doğmuştur. Hayatın her alanına müdahaleyi meşru gören bu yönetimler kendi rejimlerini simgeleyen insan modelini yaratma hedefiyle sportif faaliyetleri bir beden terbiyesi aktivitesi haline indirgemiş, uluslararası sportif organizasyonları da bu yetiştirdikleri “mükemmel” insanın üstünlüğünü sergileyeceği bir fırsat olarak görmüşlerdir.

Batıyı örnek alan ve modernleşmeyi esas gaye olarak belirleyen yeni Türkiye Cumhuriyeti devleti de kendi rejiminin insanı olan “çağdaş cumhuriyet genci”ni yaratmak adına otoriter bir yol izlemiş, kuruluş yıllarında kendi haline bıraktığı spor alanını, tıpkı çağdaşı olan diğer rejimlerin yaptığı gibi doğrudan kendi kontrolü altına almaya çabalamıştır. Resmi tarih anlatımında, tepeden inme modernleşme anlayışına paralel olarak, bir “kurumlar tarihçesi” şeklinde aktarılan Türk spor hayatındaki esas dönüşümler, bu kurumların kurulmasıyla değil bu kurumları ortaya çıkartan nedenlerin oluşması ile yaşanmıştır. İşte bu çalışma da bugüne kadar yapılmış dar kapsamlı ve sadece resmi kurumların içeriğini anlatan yazınlara alternatif olarak, süreci analiz eden, olayları neden-sonuç ilişkisi bağlamında dünyadaki örnekleriyle karşılaştıran bir bakış açısıyla hazırlanmıştır.

Bugüne kadar yapılan benzer çalışmalarda sporda devletleşme süreci ya çok olumlanarak ya da çok fazla yerilerek anlatılmıştır. Devlet otoritesinden önceki dönemi “sporun özgür dönemi”, devlet otoritesi dönemini ise karanlık dönem olarak tasvir eden birinci görüşün karşısında devletin müdahalesini sporda kaosun sona ermesini sağlayan bir “vaka-i hayriye” olarak gören ikinci görüş vardır. Bu çalışmada en çok dikkat edilen husus işte bu tarafgirliğe düşmeden, mümkün olduğunca objektif bir bakış açısıyla sürecin dinamiklerini analiz ederek, devlet müdahalesinin iyi ve kötü yanlarını anlatmaktan çok onu doğuran nedenleri göz önüne sermektir. Sporda devletçilik prensibinin benimsenmesi sonucu siyasetin sporu yönetmeye başlaması, tek bir kararla ve kısa bir sürede gerçekleşen bir darbe yahut bir komplo şeklinde değil; bilinçli politikalarla spor hayatı adım adım siyasallaştırılarak ve bu yöntemi (sporda devlet hakimiyetini) en doğru yaptığına inanılan Almanya'dan çağırılan spor uzmanının tavsiyelerine uyularak gerçekleştirilen uzun vadeli bir projedir.

Türk sporunda yönetim algısının değişimini sağlayan önemli olayları merkeze aldığım ve dönemi incelerken yeni bir perspektif yaratmaya çabaladığım bu çalışmamda en büyük pay sahibi olan, yazdığım tüm satırları virgülüne kadar okuyup en ufak detayla dahi ilgilenen, kafamdaki tüm soruları hiç usanmadan cevaplayan

danışmanım İlker Aktükün hocama; kendi tecrübelerini ve tezimle ilgili yorumlarını benimle paylaşan okul arkadaşlarıma; başta anneannem olmak üzere bu zor süreçte maddi manevi desteklerini esirgemeyen aileme; bu konuya ilgi duyduğumda ilk referans kitap olarak okuduğum, Türk spor tarihinde yazılmış en kapsamlı spor yönetimi kitabının (ben bu çalışmaya başladığımda hayatta olan fakat maalesef bitimine yakın günlerde aramızdan ayrılan) yazarı Prof. Dr. Kurthan Fişek'e spor siyaset ilişkisine bakış açım konusunda bana kattıklarından dolayı teşekkür ederim.

KISALTMALAR

A.B.D.	Amerika Birleşik Devletleri
a.b.	Aynı Belge
a.e.	Aynı Eser
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
Akt:	Aktaran
bs.	Baskı
BDA	Başbakanlık Devlet Arşivleri
b.y.y.	Basım Yeri Yok
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
çev.	Çeviren
der.	Derleyen
DİA	Devletin İdeolojik Aygıtı
IOC	Uluslararası Olimpiyat Komitesi (International Olympic Committee)
s.	Sayfa
s.y.	Sayfa (bilgisi) yok
S.S.C.B.	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİCİ	Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı
TMOC	Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti
TMOK	Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi
TSK	Türk Spor Kurumu
USFSA	Fransız Atletik Spor Kulüpleri Birliği

vb.	Ve Benzeri
YMCA	Young Men's Christian Association (Genç Erkeklerin Hıristiyan Birliği)
y.y.	Yayıncı Yok
yay. haz.	Yayına Hazırlayan

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SPOR, POLİTİKA VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

1.1 Sosyal Bilimler ve Spor	5
1.2 Uluslararası İlişkiler ve Spor	9
1.3 Devlet, Toplum ve Spor İlişkisi	13
1.4 Sporun ve Spor-Siyaset İlişkisinin Tarihsel Gelişimi.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

2. İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASI DÖNEMDE SPOR SİYASET İLİŞKİSİ

2.1 Cumhuriyet Öncesi Dönemde Spor Politikası Temelleri	26
---	----

2.2 Cumhuriyet Dönemi: Yeni Rejimin İlk Yıllarında Spor-Siyaset İlişkisi.....	30
2.3 İlk Merkezi Spor Teşkilatı: Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı	34
2.4 Olimpiyatlar: Yarışan Uluslar, Barışan İnsanlar.....	37
2.5 Yeni Bir Dönemleştirme Çabası	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DEVLETİN SPORU

3.1 Devletin Bakışıyla Spor Nedir	47
3.2 1928 Sonrası Yeni Dönem	49
3.3 Balkan Oyunlarının Doğuşu	55
3.4 Fiili Hakimiyet	56
3.5 Resmi Hakimiyet.....	62
3.6 Türk Spor Kurumu'nun İlk Sınavı: 1936 Berlin (Nazi) Olimpiyat Oyunları.....	69
3.7 Partinin Spor & Devletin Spor	73
3.8 İkinci Dünya Savaşı'na Doğru.....	76

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. CARL DIEM VE TÜRK SPORU

4.1 Türk Sporunun Devletleşmesi Sürecinde Carl Diem'in Rolü	79
4.2 Carl Diem'in Davet Edilmesi ve Geliş Sürecindeki Yazışmalar	81
4.3 Carl Diem Türkiye'de	86
4.4 "Türk Sporuna Hakkında Rapor" ve "Türk Spor Nizamnamesi" – Carl Diem.....	91
SONUÇ	95
KAYNAKÇA	99
EKLER.....	106

GİRİŞ

İnsanlık tarihinde iş bölümünün ortaya çıkması ve boş zamanın yaratılması ile varolan “oyun” mefhumu, içindeki rekabet öğelerinin de etkisiyle kitlesel ilgiyi doğurmuş ve zaman geçtikçe oyunun kendisi bir “iş” haline gelmiştir. Oyun konusundaki branşlaşma ve uzmanlaşma bu boş zaman aktivitesini daha da kökleştirip, hayatın kalıcı bir ögesi haline getirerek “spor” kavramını ortaya çıkartmıştır. Spor müsabakalarına duyulan kitlesel ilgi, bir yandan kontrol edilemez kalabalıklar yaratması nedeniyle siyasal otoritenin bu konuya çekinceli yaklaşmasına yol açarken, öte yandan da sporun yarattığı “propaganda” gücünü fark etmesi sonrasında iktidarların yakından ilgilendiği bir konu olmuştur.

Savaşın ikamesi sayılabilecek bir boyutta olmasa da, uluslararası bir barış ve anlayış fırsatı olarak doğan modern olimpiyat oyunları bile zaman zaman bu propagandanın ve güç gösterisinin sahası olacak çağları yaşamıştır. Devlet adamları sporun bu propaganda işlevini fark etmeden evvel, spor ile politikanın ilk kesiştiği yer askeri alan olmuştur. İdman, yani spor, askerlerin fiziki ve moral kabiliyetlerini geliştirecek bir araç olarak görülmüş, bu yönde çalışmalar başlamıştır ve ne ironidir ki bu çabaların Fransa’daki öncüsü sayılabilecek olan Baron Pierre de Coubertin, uluslararası bir barış fırsatı olarak Modern Olimpiyat Oyunlarını ortaya atmış ve hayata geçirmiştir.

Bu çalışmada ise amaç; milliyetçi eğilimlerin ve otoriter yönetimlerin en yoğun yaşandığı dönem olan yirminci yüzyılın ilk yarısında, siyasal rejimlerin kendi insanını yaratma projesinde bir “insan mühendisliği” aracı olarak ve aynı zamanda uluslararası ilişkilerde de bir güç gösterisi fırsatı olan “sporun propaganda gücü”nü keşfeden politikacıların, sporun yönetimini bizzat üstlenerek yarattıkları projeleri Türkiye örneğinde incelemek; Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı arası dönemde Türkiye’de siyasetin spor ile olan ilişkisini, koşulların etkisini göz ardı etmeden, ekonomide devletçilik paralelinde sporda devletçilik prensibi perspektifinde analiz etmektir. Bu yönelimin nedenlerini, uygulama sırasındaki yöntemlerini ve sonuçlarını ortaya koymak adına, bundan önceki çalışmalarda olduğu gibi sadece spor kurumlarının tarihini anlatmak değil Türk sporunda devletçi eğilimin ortaya çıkışını neden-sonuç ilişkisiyle değerlendirmek ve bu proje uygulanırken izlenen yol haritasındaki Almanya örneği ve Türkiye’ye davet edilen spor uzmanı Carl Diem’in etkisini vurgulamaktır.

Birinci bölümde; spor olgusunun sosyal bilimler ve uluslararası ilişkiler disiplini içindeki yeri ve önemi vurgulanarak devletin-toplum ilişkileri bağlamında sporun kullanımı, spor-siyaset ilişkisinin başlangıcından günümüze tarihsel gelişimi çerçevesi içinde verilmeye çabalanmıştır. Akademik alanda görece yeni bir çalışma sahası olması göz önünde bulundurularak, konuya betimleyici bir teorik giriş

yapmanın elzem olması nedeniyle mümkün olan en kısa ve en açıklayıcı şekilde spor-politika-uluslararası ilişkiler bağları kurulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde; çalışmanın konusunu oluşturan tarihsel zaman diliminde spor hayatının siyasal hayatla olan ilişkisinin temelleri, o günün koşulları içerisinde vücut bulan ilk spor teşkilatlanmaları, bu dönemin en önemli uluslararası spor organizasyonu olan Olimpiyat Oyunları'nın mantığı ve uluslararası ilişkilerdeki yeri anlatılarak, resmi tarih okumalarının yarattığı kurum merkezli tarih anlayışının dışına çıkıp, sporun Türkiye'deki seyrini, siyasetin spora bakışındaki değişimi neden-sonuç ilişkisine dayandıran yeni bir dönemleştirme denemesi yapılmıştır. Bu dönemleştirme, kurumsal değişimleri merkez almak yerine bu kurumsal değişimlere neden olan olayları milat kabul ederek yapılmış, spor kurumları tarihi yerine spor siyaset ilişkisinin tarihi ve gelişim süreci yazılmıştır.

Üçüncü bölüm ise; Türkiye örneğinde sporda devlet hakimiyeti analiz edilerek bunun bir komplo ya da oldu bittiye getirilen bir el çabukluğundan çok, bir siyasal proje kapsamında ortaya konan uzun vadeli bir süreç olduğunun ispatlanmaya çalışıldığı, Balkan Oyunları ve 1936 Olimpiyatlarının da vurgulandığı, Türk sporuna verilen yeni "veçhe"nin çizildiği dönemin anlatımlardan oluşmuştur.

Dördüncü ve son bölümde ise bu değişim sürecinin mimarlarından olan ve Alman örneğini uygulamak için tavsiye alınmak üzere ülkeye davet edilen Carl Diem'in, Türk Spor hakkındaki raporunun önemi ve sürecin bu rapor merkezinde Diem'in ziyareti ile nasıl örtüştüğü anlatılmıştır.

Bu çalışma; dönem üzerine yapılan araştırmalarda dar bir kapsamda anlatılan, sadece kurumsal değişimleri ön planda tutarak betimlenen, Türk devriminin tepeden inme anlayışına paralel olarak bir "ol dedi oldu" jargonuyla geçirilen spor tarihi ve spor siyaset ilişkisi çalışmalarındaki algıyı kırmak adına dönemin kanunları, arşiv belgeleri, gazete ve dergileri incelenerek yazılan, "tek" özneli değil "çok" merkezli etkileşimin var olduğu bir "dönüşümün" analizidir.

Çalışmanın ortaya çıkabilmesinde, özellikle arşiv belgeleri ve dönemin spor dergileri yardımcı olmuştur. Spor Postası, Türk Spor, Beden Terbiyesi ve Spor gibi dergiler, o günlerde yaşanan süreci birinci ağızlardan aktarması bakımından oldukça değerlidir. Bunun yanı sıra, devletin spor politikasında önemli bir yer tutan Halkevleri'nin yayın organı olan "Ülkü" dergisi bu dönüşümün başlı başına bir aktörüdür. Ekonomide devletçilik açısından Kadro¹ dergisinin anlamı neyse, sporda devletçilik konusunda da Ülkü dergisinin anlamı odur ve bu nedenle Ülkü dergisinin ayrı bir yeri vardır.

¹ Kadro dergisi ve oluşumu üzerine kapsamlı bir çalışma için, Bkz: İlhan Temelli - Selim İlkin, "**Bir Cumhuriyet Öyküsü: Kadrocuları ve Kadro'yu Anlamak**", İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, Haziran 2003

Bu çalışmada kullanılan bir başka önemli kaynak olan “arşiv belgeleri”, temel olarak yazışmalar, kanunlar, meclis tutanakları gibi resmi belgelerden oluşmaktadır. Spor hayatının önemli isimleri ile siyasetin baş aktörlerinin imzası olan belgelerin dışında, dönemin hem spor adamı hem siyaset adamı kimliği taşıyan Recep Peker gibi figürlerinin merkezinde olduğu evrakların katkısı da oldukça önemlidir.

Ekonomik dönüşümle paralelliği, başka ülkelerdeki eş zamanlı örnekleri, bu örneklerin siyasiler tarafından incelenmesi-inceletilmesi sonucu Almanya örneğinin ön plana çıkması ve uygulanması ile beraber sporda devlet hakimiyetinin başlangıç döneminin analiz edildiği, spor kurumlarının dönüşümü yerine devletin spor hayatına bakış açısının dönüşümü merkez alınarak yazılan bu çalışmada, söz konusu bilgiler dahilinde temel hipotezler şu şekildedir:

- Dünyadaki örneklerine paralel olarak, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arası dönemde Türkiye’de siyasetin spor ile olan ilişkisi, milliyetçi-otoriter bir eğilimle spor hayatına “hakim olma” ve onu “yönetme” istenci yönünde gerçekleşmiştir.
- Bu hakimiyet tek bir kararlar, tek bir kongreyle, kısa bir sürede gerçekleşen bir “oldu bitti” ile el koyma biçiminde değil; koşulların yarattığı etkiyle, uzun vadeye yayılan bilinçli politikalar sayesinde spor yönetiminin adım adım siyasallaştırıldığı, çok ayaklı bir proje olarak hayata geçirilmiştir.
- İki dünya savaşı arası dönemde spor, zamanla beden terbiyesine indirgenerek kitlelere yayılmaya çalışılmış, devletin kültürel alanda kullanacağı ideolojik bir aygıt, bir propaganda aracı, cumhuriyet devriminin yaratmayı hedeflediği “yeni insan” prototipini oluşturmada bir enstrüman, gençliği teşkilatlandırmada kullanılıp “savaşa hazır olma durumu” yaratan bir yöntem olmuştur.
- Hakimiyeti sağlamak için spor kurumunu doğrudan devlet bünyesine bağlama ve sporu, resmi bir devlet kurumu altında ve mümkün kılınırsa bir “gençlik örgütü” şeklinde yönetme temel hedeftir.
- Devlet olarak spor yönetimine tam hakim olma projesi kapsamında diğer ülkelerin spor politikası örnekleri incelenmiş ve Almanya uygulama alanında en çok kullanılan örnek olmuştur.
- Politikacıların bu yöndeki istencinin ve Alman örneğinin öne çıkmasının sonucu olarak davet edilen Alman spor uzmanı Carl Diem, Türk

sporundaki bu dönüşümün mimarıdır. Bunu, yol gösterici nitelik taşıyan raporlarıyla gerçekleştirmiş, Türk siyasetçileri bu raporlarda yazan tavsiyeler ve örnekleri kullanarak sporu “devletleştirmiştir”.

- Alman örneğinden farklı olarak, revizyonist değil statükocu bir dış politikaya sahip olması nedeniyle Türkiye, kendi gençliğini “vatan savunması” için hazır tutmak ve “muasır medeniyetler” seviyesine ulaşacak “modern Türk insanını” yaratmak amacıyla hareket etmiş olup, paramiliter ve öjenik iki amacı merkez almıştır.

Prof. Dr. Kurthan Fişek’in zamansal ve mekansal açıdan daha genel olarak ve geniş kapsamlı bir şekilde ele aldığı “spor yönetimi” konusunu Türkiye özelinde ve sınırlandırılmış bir dönem içerisinde inceleyen bu çalışmanın, Türkiye’de spor siyaset ilişkisini 1923’ten günümüze kadar ele almayı hedeflediğim asıl çalışmamın bir başlangıcı olmasını; bu dönem sınırlarında (iki savaş arası dönemde) farklı konular üzerine çalışan yahut aynı konu üzerinde farklı boyutlarda çalışmayı hedefleyen araştırmacılara da yardımcı olacak bir kaynak halini almasını temenni ediyorum.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SPOR, POLİTİKA VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

1.1 Sosyal Bilimler ve Spor

Bir akademik alan olarak kabul edilmesi gereken spor politikası (spor-siyaset ilişkisi), sosyal bilimler içersindeki majör disiplinlere ve bunlardan doğmuş alt disiplinlere göre çok daha yolun başında olan, verimli topraklar üzerine kurulan “bakir” bir çalışma sahasıdır. Sosyal hayatın -ve dolayısıyla siyasal hayatın- çok önemli bir bölümünü işgal eden, topluma ve bireye doğrudan temas eden bir olgu olarak sporun, sosyal bilimsel olarak bu kadar ötelenmiş olmasında akademik ve entelektüel çevrelerin uzun zaman boyunca sporu ciddiye alınmayan bir araştırma konusu olarak görmelerinin önemli etkisi var. Bu ilgi eksikliğinin bir sonucu olarak, bahsettiğimiz alan üzerine ciddi ve yoğun çalışmalar yapılmadığı için, spor politikası ve tarihi ile uğraşan bir araştırmacının yaşadığı ilk zorluk kaynak yoksunluğudur. Yazılı eserlerin, kitap ve makalelerin sayıca az olduğu; düzenli kulüp arşivlerinin, spor müzelerinin, yerel idarelerin spor bölümlerinin olmadığı bir ortamda spor tarihçileri için temel kaynak olarak gazete ve dergilerdeki bilgiler, devlet arşivlerinde farklı konular üzerine tutulmuş kayıtların içinden cımbızla ayıklanması gereken detaylar kalır. Bu kaynaklardan elde edilecek bilgileri, yoğun bir emekle tek tek bir araya getirip oluşturulacak her çalışma da spor politikası ve spor tarihçiliği literatürünün gelişimine kayda değer bir katkı yapacaktır. Spor politikası çerçevesinde incelenebilecek her olay ve konu, nereye el atılırsa atılsın “yeni bir çalışma” olacaktır. Sahanın araştırmaya açık ve yeni oluşu araştırmacı için en büyük avantajken, yine aynı nedenin doğurduğu kaynak eksikliği sorunu da aynı ölçüde dezavantajdır. Fakat iyimser bir görüşle akademik ilgi eksikliği konusunda epey yol kat edildiğini söylemek yanlış olmaz. The International Journal of History of Sport, International Journal of Sport and Society gibi uluslararası akademik dergiler bu ilgi eksikliğinin giderek kırıldığıнын bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bahsettiğimiz ilgi eksikliği konusunun Avrupa’da 60’lı ve 70’li yıllarda kırıldığını, Sovyet arşivlerinin açılmasıyla birlikte spor üzerine yazılmış birçok eser, tutulmuş birçok kayıt görmekteyiz ki bir önceki cümlede adı geçen dergiler de bu yıllardan itibaren başlayan çalışmaların bir ürünüdür; ancak Türkiye’deki araştırmalar konusunda mevzubahis ilgi eksikliği halen devam etmektedir. Ayrıca farklı siyasal ekollerin konuya belli bir düzeyde de olsa ilgisinin başlaması, bu sahanın bir disiplin olma yolunda ilerlemesini sağlamıştır. Örneğin yapısalcı Marksist ekolün spor algısı, sporun ideolojik olduğu, ağır çalışma koşulları ve sömürüyü unutturduğu şeklindedir. “Bir yandan hakim sınıfın ideolojisini ve değerlerini topluma yayarken bir yandan da sahte bir neşe sağlayarak afyon etkisi gösterir” görüşü, spora siyasal alanda ilginin başladığının ve bir özne olmasa da nesne olarak kabul edildiğinin ispatı olmakla

birlikte tüm spor mefhumunu anlama konusunda açıklayıcı değildir. Bu görüş sporun en azından üzerine düşünmeye değer bir şey olduğunu bize göstermesi bakımından olumlu karşılanabilecek olsa da sporu öteleyen entelektüel anlayışa paraleldir ve sporu, üzerine daha fazla “kafa yormaya” değer bulmaz.

Diktatör Franco'nun Barnebau stadının yapımı projesinde “bana seksen bin kişilik bir uyku tulumu gerek” gibi efsaneleri üreten bu tarz bir spor algısının haricinde, sporu özerk bir kültürel form olarak kabul eden ve Gramsci'nin hegemonya yaklaşımından etkilenen ekoller de bu alana önemli katkılar sağlamıştır ki bu katkının en önemli özelliği, spora doğrudan çalışan sınıfları etkisi altına alan ideolojik bir araç olarak bakmak yerine, sporu “*muhalefete de açık kamusal bir temsil alanı*” olarak tarif etmesidir. Bu yaklaşıma göre siyasal iktidarların, sporu propaganda amacıyla kullandıkları kesinliği şüphe götürmeyecek şekilde bilinen bir gerçekliktir. Ama bunu her zaman başardıklarını söylemek de pek mümkün değildir. İktidar politikalarının tersine bir işlev olarak; spor salonu (ya da stadyum), baskının, sokağa ya da toplantı salonları gibi başka salonlara göre daha zor örgütlenebileceği, iktidarın reddedildiği yer olabilir. Taraftarın mutlaka uysal olması gerekmediği gibi stadyum ya da spor salonu, onun için özgürce protestoda bulunabileceği bir sığınak olabilir ve bu işi sokaklarda ceza ya da baskı görmeden yapması mümkün olmayabilir.²

Temel olarak çalışmanın çıkış kaynağını oluşturan yaklaşımı net bir şekilde belirtmek adına şunu söyleyebilirim; spor ile ilgili gelişmeleri tarihin hiçbir döneminde siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmelerden soyutlayamayız. Aksine spor, içinde yapıldığı toplumun özellik ve çelişkilerini belli kırılmalarla yansıtan bir ayna olarak değerlendirilebilir.³ Tam da bu nedenle spor konusu sosyal bilimler içerisinde yer alması gereken değerli bir araştırma sahasıdır. Her ana disiplinin bir alt disiplini olarak ortaya çıktığını göz önüne alırsak (tarih, spor tarihi; iktisat, spor ekonomisi; tıp, spor hekimliği; hukuk, spor hukuku; sosyoloji, spor sosyolojisi gibi) spor politikası da, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkilerin bir alt disiplini olarak kendini gösterir. Burada bir başka parantez açmak gerekiyor ki “spor politikası” kavramı bugüne kadarki algılanışı itibariyle benim yaptığım bu tasnife uymamaktadır. Kavrama atfedilen mana, spor içindeki yönetim konusu, yani spor akademilerindeki spor yöneticiliği bölümünde olduğu gibi salt sporun içindeki yönetim mekanizması yahut “devletin spor faaliyetleri için çizdiği yol” olarak sınırlı kalmıştır. Oysa spor politikası kavramının karşılığı “tek yönlü değil çok yönlü bir etkileşim olan spor-siyaset ilişkisidir”. En azından benim çalışmam için bu böyledir, yani bu yazının herhangi bir yerinde gördüğümüz “spor politikası” tamlaması sadece devletin spor planlamasına ya da bir kulübün yönetilmesine değil bütünsel olarak

² Pascal Boniface, **Futbol ve Küreselleşme**, çev.: İsmail Yerguz, NTV Yayınları, Mayıs 2007, s.116

³ İlker Aktükün, “Futbolun Siyasi Tarihine Kenar Notları”, **Cogito**, sayı 63, Yapı Kredi Yayınları, Yaz 2010 s. 9-12

“spor-siyaset ilişkisine” karşılık gelmektedir. Siyaset bilimi nasıl ki iktisattan, tarihten, sosyolojiden ve hukuktan yararlanıyorsa spor politikası disiplini de spor tarihi, spor ekonomisi, spor hukuku ve spor sosyolojisinden yararlanır, bunların tümünü kullanarak büyük resmi ortaya çıkartmayı hedefler. Bir yandan mevzubahis alanların kaynaklarından ve verilerinden yararlanırken bir yandan da yine aynı alanlara, ortaya çıkarttığı yeni bakış açıları ve bilimsel çıktılarla fayda sağlar.

Sosyal bilimlerde henüz tam manasıyla kabul görmemiş bir alt disiplin içinde çalışan ve araştırmalarını, bilimsel emeğini bu yönde harcayan bir araştırmacının ciddi sorunlarından biri de halihazırda bulunduğu kurum içindeki yeri ve ona karşı takınılan tavır konusundadır. Spor olgusu akademik açıdan nasıl değersiz görülüyorsa, spor konusu ile ilgili çalışan bir akademisyenin emeği ve hatta kimi zaman kendisi bile o derece değersiz görülmektedir. Bir uluslararası ilişkiler uzmanı olan Pascal Boniface* ve söyledikleri durumu örnekleme açısından önemlidir:

“...o zamandan beri futbolun jeopolitik özellikleri üstüne düşünmeye devam ediyorum; tutkumla mesleğimi birbirine karıştırdım. Bana göre çok yerinde olan bu birleşim üniversitelerde çalışan birçok meslektaşımı ve strateji uzmanını benim ciddiyetten uzak, kesinlikle marjinal biri olduğum düşüncesine götürdü (itiraf edeyim ki bu düşünceleri kesinlikle ilgilendirmemiştir beni).”⁴

Ayrıca Boniface, sporun ötelenmesi konusunda ilginç bir noktaya dikkat çekip şu tespiti yapıyor:

“Genel anlamda entelektüeller spor dünyasına, sporculara acımışlardır. Fiziksel çabaları küçümserler genellikle. Peki, spor yapmak için ellerini bile kullanmayanlara nasıl saygı duyulabilir? Bunlara göre futbolcular aptaldır, taraftarlar dar kafalılardan ya da alkoliklerden oluşan bir sürüdür. Entelektüellerin spor meraklılarını küçümsemelerinde bedensel zevklerden, fiziksel çabalardan korkma; bu zevkler ve özellikle ortaklaşa yaşandığında denetimden çıkabilen tüm tutkular karşısında bir sıkılganlık vardır. Burada gizli bir kıskançlık da yok mudur: Sporcular nasıl onlardan daha ünlü olabilir ve daha fazla kazanabilir!”⁵

Genel fayda ve kullanım değeri açısından diğer spor alt konularından daha önde olan spor sağlığı ve spor hekimliğinin gelişmiş olması, spor hayatındaki ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Spor politikası konusunun şanssızlığı da bu noktadadır. Sakatlanan sporcuyu bir an önce sağlığına kavuşturmak için bir uzmanın bilgisine ihtiyaç duyulması, somut ve acil olduğu için spor hekimliği rahatça kendi önemli pozisyonunu yaratmışken, “sakatlanmış bir toplum” yahut “sakatlanmış bir sosyal

* Pascal Boniface, Uluslararası Stratejik İlişkiler Enstitüsü (IRIS) yöneticisidir. Jeopolitik sorunlarla ilgili yazdığı kırk civarında eseri vardır. Paris VIII Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsünde ders vermektedir. BM Genel Sekreteri nezdinde Silahsızlanma Üstüne Danışma Komitesi üyesidir.

⁴ Pascal Boniface, **a.g.e.** , s.7

⁵ **a.e.**, s.3

hayat” veya “spor hayatı” aynı derecede yardıma muhtaç görülmediği için, belki de bu toplumsal sakatlığın spor tarihi üzerinden incelenebileceği hatta sporun bu analizi tedaviye bile dönüştürebileceği gerçeği görülememiştir.⁶ Yaşadığı zorlukların ve araştırma konusunun ötelenmesine dayanamayarak yaptığı ve bir “öfke patlaması” olarak değerlendirilebilecek ve ağır sayılacak bir açıklamasında “*Üniversite camiasında spor camiasına nazaran çok daha fazla gıcık var ve spor camiasında açık fikirli ve gönlü zengin insanların sayısı üniversite camiasındakilere göre daha fazla*”⁷ diyen Boniface de spor üzerine çalışmanın değerbilmezliği konusunda akademik camiayı eleştirirken belki de fazla ileri gitmekte, ilgi eksikliğinin ya da küçümsenmenin yarattığı hayal kırıklığı sonucu yüzünü akademik camiadan spor camiasına çevirdiği anlaşılmaktadır. Bu yaşanmışlık ve sert açıklama Boniface’ın kendi hikayesi olmakla ve düşüncelerinin sadece kendisini ilgilendirmesi ile beraber oldukça uç ve çalışmamdaki yaklaşımla paralel görülmemesi gereken bir örnektir. Bana göre şu, gözle görülür bir gerçektir ki eğer spor konusunun önemi kabul ediliyor ve akademik olarak da kabul ettirilmek isteniyorsa bunu “sine-i spor camiasına” dönerek gerçekleştirmek mümkün değildir. Tabi ki araştırmacı, konusu gereği sporun içinde olduğu gibi spor camiasının da içinde olmalıdır, ama asıl durması gereken yerin “akademik dünya” olduğunu unutmamalı, belki aynı şeyleri tekrar tekrar, hatta binlerce kez söylemesi gerekse de, yapılan iş yaptığı yerdeki insanlar tarafından küçümsense de emek harcamaya devam etmelidir.

Bu koşullarda, bahsettiğim spor politikası uzmanının, çalıştığı alanın (sporun) pratik gerçeklerinden uzak olmaması adına herhangi bir spor branşında uzmanlaşmış, bir şekilde sporun içinde olan bir tutkun (antrenör, taraftar, yönetici, hakem) oluşunun yanında bir teori oluşturabilecek, araştırma yöntemlerini en uygun şekilde kullanabilecek, konuyu nasıl ele alacağını, sonuca nasıl ulaşabileceğini hesaplayabilecek bir eğitime, bilimsel bilgiye ve onu kullanabilecek akademik beceriye sahip olan biri olması gerekmektedir. Formüle ettiğimiz bu akademisyen-araştırmacı modelinin gittikçe çoğalması spor tarihçiliğini kendi akademik dergilerine sahip, kendi konferanslarını düzenleyen, lisans ve yüksek lisans dersleri açabilen bir yapıya kavuşturmuştur.⁸ Spor politikası ise siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler disiplinin içinde var olan, siyasal iktidarın sporla ve dolayısıyla toplumla olan ilişkisini çok farklı yönlerden inceleyen bir alan olarak kendini göstermektedir.

Sporun birleştirici bir güç olması, insanları bir araya getiren ve birbirini anlama fırsatı veren bir faaliyet olması, kitleleri harekete geçirebilecek bir potansiyeli içinde barındırması nedeniyle yönetici sınıfın bu alana ilgisi “egemen olma” güdüsü

⁶ Sporun toplumla olan ilişkisini bir örnek üzerinden okumak için, bkz: Alison Rowley, “Sport in the Service of the State: Images of Physical Culture and Soviet Women, 1917–1941”, **International Journal of the History of Sport**, Vol 23, No 8, December 2006

⁷ Pascal Boniface, **a.g.e.**, s.7

⁸ Yiğit Akın, **Gürbüz ve Yavuz Evlatlar: Erken Cumhuriyet’te Beden Terbiyesi ve Spor**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s.17

paralelinde olmuştur. Spor yönetimi, özellikle iki dünya savaşı arasındaki otoriter rejimler döneminde, sporu doğrudan devlet yönetimine bağlama, onu kullanarak toplumsal hayata doğrudan müdahale ve hatta rejimin hedeflediği “yeni insan” prototipini yaratma konusunda bir insan mühendisliği aracı olarak algılanmıştır. Endüstriyel spor çağını yaşadığımız günümüz küresel dünyasındaki dinamikleriyle “bugünkü spor”, o günkü şekliyle çok farklıdır. Üstün Alman yahut mükemmel İtalyan’ı hedefleyen liderlerin sporu kullandığı 1945 öncesi dönem, siyahi futbolcuların artık bir çok ülkenin milli takımında rahatça oynadığı, pistte ülkelerin değil markaların yarıştığı günümüz spor dünyası ile karıştırılmamalıdır.

Diktatörlük rejimleri, sporu imaj yaratma ve propaganda amaçlarına yönelik olarak kullanmak istemişlerdir. Böylece spor, ülkenin ve hatta mevcut rejimin vitrinlerinden biri olabilir; bu durumda sporcuların başarısı, ırksal, ulusal veya siyasal üstünlüklerinin bir kanıtı gibi görülebilir. Nazizm, faşizm ve komünizm sportif sonuçlar aracılığıyla ideolojilerinin gücünü göstermek için rekabet edeceklerdir. Güç kültürünü, erkekliği ve egemen olma iradesini yücelten Roma ve Berlin’in, faşizm ve Nazizm altında, dünya görüşlerinin sportif müsabakalara uyarlanabileceğini anladıklarını keşfetmek hiç de şaşırtıcı değildir. 1936 Berlin Olimpiyatları’nın Nazi rejimi tarafından araç olarak kullanılması çok çeşitli yorumlara yol açmıştır. 1934’te İtalya’da yapılan Dünya Kupası bu bağlamda model ve öncü olmuştur. Mussolini bu olayı, faşizmin bütün öteki rejimlere üstün olduğunu kanıtı gibi göstermek amacıyla her şeyi son derece titiz ve bilinçli bir şekilde ayarlamıştır. O zaman, dört yıl önce Uruguay’daki ilk dünya futbol kupasına bir takım göndermemenin ne büyük bir siyasal iletişim hatası olduğunu anlamıştır.⁹

1.2 Uluslararası İlişkiler ve Spor

Bir A ülkesi takımının ya da sporcusunun veya milli takımının, B ülkesi takımıyla yahut sporcusuyla B ülkesinde ya da C ülkesinde yaptığı maç ya da giriştiği sportif müsabaka; A ülkesinin unsurlarının, yabancı bir devletin ulusal sınırları içerisinde, kendi ülkesinin çıkarlarını gerçekleştirmek adına faaliyette bulunmasıdır. Sadece bu durum bile sporun uluslararası ilişkilerdeki rolünün önemini belirtmek açısından yeterlidir. Uluslararası müsabakalar, birçok ülkenin aynı anda katıldığı spor organizasyonları hatta dostluk maçları bile bu tanımın içerisine girer. Kimi zaman diplomatik ilişki kurmak amacıyla düzenlenen paravan-müsabakalar ise uluslararası ilişkiler ve spor ilişkisi konusunda verilebilecek başka bir önemli örnektir ve bu tür örnekler çoğaltılabilir.

Teori açısından baktığımızda ise, uluslararası ilişkilerde üç farklı düşünce okulu vardır, bu üçünün de hem spor algısı hem de dünyanın nasıl işlediği konusundaki

⁹ P.Boniface, a.g.e., s.116

fikirleri birbirinden ayırır. Birinci okul, devlet merkezli sistem algısıdır ki bu ekolde uluslararası ilişkilerdeki temel aktör devletlerdir. Yani ABD takımı sadece bir spor takımı değil, o devleti ve ulusu tek bir vücut halinde temsil eden bir oluşumdur. Dünya politikasındaki rekabette devletler ve onların ne kadar güçlü olup olmadıklarının konunun özünü oluşturması gibi, sportif alanda da ulusal takımların yahut bir ulusun spor temsilcilerinin, takımlarının gücü ve rekabeti burada işin öznesidir. Bir diğer ekol olan ikinci düşünce okuluna göre ise dünya siyasetinde tek özne devletler değildir, bunların yanında uluslararası örgütler, küresel basın, şirketler gibi “devlet dışı” belirleyici aktörler de vardır ve bunların karşılıklı bağımlılığı ve çok merkezli etkileşimi söz konusudur. Bu okul da spor kavramına yine uluslararası sisteme baktığı perspektifte bakar. Sadece devletler ve onların temsilci takımları değil Uluslararası Olimpiyat Komitesi, FIFA gibi örgütler de spor politikasının majör aktörleridir ve spor dünyasında da çok merkezli bir yapı söz konusudur. Üçüncü düşünce akımının öznesi ise toplumdur. Sportif aktiviteler toplumlar arasındaki teması, karşılıklı anlama ve öğrenmeyi arttırmayı, var olan düşmanlık ya da gerginlikleri geri plana atmayı sağlayan şeylerdir. Spor sadece oyun değil aynı zamanda sınırları aşan, farklı ülke insanları arasında ilişki sağlayan bir toplumsal etkileşim aracıdır.

Hâlihazırda bir dördüncü sınıf oluşturacak bir grup uzman ise sporun, dünya politikası üzerine düşünen bu üç akıma da tam anlamıyla uymayacağı görüşündedir. Biri devleti, diğeri kurumları ve karşılıklı bağımlılığı, öteki ise sosyal etkileşimi merkeze alan bu üç sistemin de spor mefhumunu açıklamada yetersiz kalacağını savunan uzmanlar kendi ifadeleriyle “spor uluslararası sistemi anlamamıza yardım eder çünkü sistemin önemli bir parçası olduğu için ve ondan etkilenirken aynı zamanda onu şekillendirdiği için bize dünya siyasetini algılamada bir erişim noktası sunar”¹⁰ demektedirler. Bu dördüncü ekol, bahsettiğimiz diğer öncül ekollerin öne sürdüğü şeyleri reddetmez ama onların bir ardılı da değildir. Tüm bu yaklaşımların ortaya koyduğu fikirlerin birikimsel olarak ilerlediğini göz önünde bulundurursak, hepsinden yararlanırken hiç birine benzemediğini söyleyebiliriz. Bu ekol spor mefhumunu bütünsel olarak ele alan ve siyaset bilimi içinde bir bakış açısı sunan önemli bir alan olarak gören bir yaklaşımı temsil eder; sporu, sosyal bilimlerin bir laboratuvarı olarak görür.

Uluslararası ilişkilerin bir disiplin olarak, Birinci Dünya Savaşı’nın ardından bir “barışçıl” çözüm arayışına yönelme eğiliminin tezahürü olarak doğduğunu biliyoruz. Silahlı çatışmadan önceki evrenin inşa edildiği, tecrit, ambargo, ekonomik yaptırım gibi kavramlar bu disiplinin –ve tabii devletlerarası diplomatik ilişkilerin- gelişimiyle ortaya çıkmıştır. Bu noktada işin spor boyutunu düşündüğümüzde akla sıkça gelen sorulardan biri “uluslararası müsabaka silahsız savaş mıdır?” oluyor. Farklı bakış

¹⁰ Victor D. Cha, “A Theory of Sport and Politics”, *International Journal of the History of Sport*, vol.23, no:1, February 2006, s. 1581-1610

açılırlarıyla ele alındığında yahut farklı dönemler, olaylar incelendiğinde farklı cevaplar verilebilir bu soruya. Örneğin en ciddi geçmişe sahip ve dünya üzerinde en fazla ülkenin aynı anda temsil edildiği organizasyon olan modern olimpiyat oyunları, barışçıl amaçlarla vücuda getirilmiş olsa da bazı dönemlerde “silahsız savaş” olarak tanımlanabilecek kadar gergin rekabetle geçmiştir. Soğuk savaş döneminde S.S.C.B. ve A.B.D. arasındaki sportif rekabeti ve Hitler’in bizzat organize ettiği 1936 yılında yapılan Berlin Olimpiyat Oyunları bu tanımlama içerisinde incelenebilecek en uygun örneklerdir. Özellikle Berlin Olimpiyat Oyunlarının Nazi propagandası açısından önemi incelemeye değerdir. Kurthan Fişek’in tanımlamasıyla “İkinci Dünya Savaşı’nın kostümlü provası”¹¹ durumuna dönüşen bu oyunlarda Hitler, rejiminin gücünü gösterecek, dışarıya hem korku verecek hem de saygı uyandıracak bir etki yaratmayı hedeflemiş, açılış töreninden sporcular için yapılan tesislere kadar birçok ilke imza atarak “görmekli bir vitrin” sağlamıştır.

Spor bir ülke için böylesine etkili bir propaganda aracı olabilirken öte yandan uluslararası ortamın en hassas olduğu dönemde siyasi çevrelerin özel ilgisini çekebilir. Uluslararası tansiyon ve krizlerin sportif yansımaları olacağı gibi futbolun gücünden bir yaptırım aracı olarak yararlanmak da mümkündür.¹² Eğer bir devlet savaşçı eğilimleriyle bir risk oluşturuyorsa, uluslararası camiadan dışlanması, uluslararası karşılaşmalardan men edilmesi, etkili ve rahatsızlık verici bir ihtar olabilir.¹³ Gerçek dünyanın bir yansıması olan futbol, çatışmaların bir taklidi olabileceği gibi onları aşmanın bir yolu da olabilir. Futbolun (sporum) uluslararası ilişkilerin uyumlu biçimde gelişmesini sağlayan barışçıl bir yakınlaşma yolu olarak okunması FIFA ve Uluslararası Olimpiyat Komitesi’nin dünyada barışın korunmasına BM kadar hizmet ettiği sonucunu çıkarmamızı sağlar. Daha spesifik olarak pasifizm, apolitizm ve zenofobi gibi uluslararası ilişkiler içerisinde yer alan kavramlar da spor merkezli incelenerek yeni bir bakış açısı geliştirilebilir.

Futbol, toplumun bir yansımasıdır. Onun hastalıklarından sıkıntı çeker. Bu demek değildir ki bu hastalıkları o üretir.¹⁴ Futbol ne çok aşırı biçimde önemsenmeli ne de küçümsenmelidir. Futbol tek başına savaş çıkarmaz, siyasal ilişkileri iyi olan iki ülke arasında gerilim yaratmaz. Aktörlerinin siyasal iradesi olmadan bir çatışmayı durdurması mümkün değildir. Ama bu alanlardan birinde kullanılabilir. Sonuçtur,

¹¹ Kurthan Fişek, **Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi; Dünyada-Türkiye’de**, no:445, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1980, s.4.

¹² Burada dünya üzerinde en popüler spor olmasından kaynaklı olarak futbol örnek gösterilmiştir. Aynı şeyi diğer yaygın ve uluslararası federasyona sahip sporlar için de söyleyebiliriz. Fakat endüstriyel spor çağında futbolun ekonomik açıdan çok büyük bir pazar payına sahip olması, ona karşı konacak bir ambargoyu bir ekonomik ambargo ya da yaptırımla eşdeğer kılabilir. Futbolun bir oyun olmanın ötesine geçişi ve arka planını anlamak adına bir okuma için, bkz: Simon Kuper; Stefan Szymanski, **Futbolun Şifreleri**, çev. Elif Nihan Akbaş, İstanbul, İthaki Yayınları, Temmuz 2010

¹³ Pascal Boniface, **a.g.e.**, s.95

¹⁴ **a.e.**, s.169

neden değil. Şiddetin yatıştırılması ya da artmasında kendi ölçütlerinde etkili olabilir; baştan boş ve anlamsız görünmesi, onu daha yararlı bir siyasal araç durumuna getirebilir. Akademik olarak olduğu gibi siyasal olarak da ilgisizliğe ve ötelenmeye maruz kalan futbol (spor) dönem dönem pragmatik olarak ve belki de ad-hoc olarak siyasetçiler tarafından kullanılmakta, şaşırtıcı biçimde siyaset adamları, aşağıladıkları kitlenin içinden biriymiş gibi görünmek için çaba sarf etmektedirler. Bu durumu en iyi örnekleyecek olan Christian Authier tarafından dile getirilen biçimde Fransız siyasetçilerin 1998 yılında Fransa’da düzenlenen ve kupayı da ev sahibi takımın kazandığı Dünya Kupası sırasında takındığı tavidir:

“Uzun süre şovenizmin ve bayrak milliyetçiliğinin ifadesi olarak karikatürleştirilen futbol, bir adımda, yurttaşlığı belirleme vasfına sahip soylu spor statüsüne geçmişti. ... En saygın ve tanınmış siyasetçilerin, Fransa milli takımı turları teker teker geçtikçe, tabanın giysilerini ve aksesuarlarını (kaşkollar, formalar, vb) üzerine geçirip, Amerikan eşcinsellerinin şarkısı iken Fransa milli takımı marşlığına terfi ettirilmiş “I will survive”ın ritmiyle tribünlerde tezahürat yapmakta bir sakınca görmemeleri bunun en belirgin kanıtıydı. Büyülenmiş seçkinler futbolu keşfediyor, medya durmadan kadın seyircilerin erkek işi, hatta maço diye bilinen bu spora kitlesel anlamda meyletmesini yorumluyordu.”¹⁵

Bu tarz durumlar aktif siyaset adamlarının sıklıkla kullandığı “popülerite arttırma” yöntemlerinden biridir. Zaten mevcut olan futbolun popülaritesini kullanmak, bu tarz kritik ve herkesin bakışlarını tek yere odakladığı dönemlerde dikkati kendine çekmek adına, dikkatin çekildiği yere kendini dikerek seyircinin (seçmenin) sempatisini kazanma amacıyla yapılan bir hamledir. Böyle dönemlerde, söz konusu milli takım ise, tüm yurttaşlar (normal zamanlarda öyle olmasalar da) birer seyirciye dönüşür.

Tam bu noktada, yanlış bir algıyla sporun pasif tarafı olarak tanımlanan ve edilgen bir karakter atfedilen “seyirci” konusunda algıları düzeltmek adına birkaç açıklama yapmak yerinde olacaktır. Öncelikle spor seyircisi sıradan yurttaştır; şiddetin artık denetimden çıktığı bir ortamda, bütün sertliğine karşın yine de belli kurallara göre oynanan Amerikan futbolu, “şiddeti denetleyen bir düzen” özlemini simgeleyen bir örnektir. İkinci olarak, seyircilik, kümeye üye olmanın temelinde yatan güven duyma, korunma gibi kişisel doyum araçlarını seferber etmekte, ortalama kişiyi belli bir süre günlük kaygı ve sıkıntılardan arındırırken sahte doyumun da öznel koşullarını oluşturmaktadır. Üçüncü olarak, ortalama seyirci, spor alanlarının devleriyle kendisini özleştirmekte, “erkeklik” gösterme olanaklarının kısıtlı olduğu bir ortamda onların gücünden övünç payı çıkartarak kendince yücelmektedir. Son olarak, seyircinin, kapitalizmin özündeki Protestan töresinden etkilenmesi kaçınılmazdır; çok çalışın, temiz yaşayan, disiplinli ve kararlı gençlerin

¹⁵ Christian Authier, **Futbol A.Ş.**, çev.:Ali Berktaş, İstanbul , Kitap Yayınevi, Kasım 2002, s.105.

spor alanlarındaki başarıları, başka alanlarda aynı biçimde çalışıp zengin olamayanların “belki bize de çıkar” bekleyişidir.¹⁶

Güvenliğe yönelik görüşler ve taraftarların holiganlarla bir tutulması ise meşin yuvarlağı liberal küreselleşmenin bulanık sularına daha iyi gömmek amacıyla, kamuoyunu meşgul etmeye yönelik söylemlerdir sadece ve bir benzetmeyle denebilir ki, “güzel duygulardan oluşan bir kaşık şerbetle acı ilaç daha kolay yutturulmaktadır.” Oysa taşkınlıklara ve yaşanan bazı olaylara karşın, statlardaki futbol daha çok barışçı bir etkinliktir. İnsanlar 60.000 kişilik bir stadyumda bazı kentlerin sokaklarında veya banliyölerinde olduğundan daha fazla güvenliktedir ve saldırıya uğrama riskleri daha düşüktür.¹⁷

Üzerine çalışacağımız döneme geçmeden önce yaptığımız bu açıklamalar konunun daha iyi anlaşılması adına önemlidir. Daha güncel ve daha genel olan bu açıklamalardan sonra asıl inceleyeceğimiz 1920-1940¹⁸ yılları arası döneme geçmeden ve bu dönemi anlatırken ihtiyacımız olacak teorik arka planı çizmeden önce futbol konusunu bitirirken şunu ekleyelim; aslında meşin yuvarlak bize dünyanın metalaştırılmasına karşı bir başkaldırının zembereklerini de sunar, sadece yöneten açısından değerlendirerek, sistemin bir baskı aracı olarak tanımlayıp geçiştirilen değil aynı zamanda yönetilen açısından bir tepki ve protesto alanı olarak direnç, karşı çıkış ve hatta değişimin dinamiklerini barındıran bir fırsat alanı olarak bakmak gerekir. Bu çalışmanın kaleme alındığı an itibariyle dünyada futbolun başında bulunan adamın, Michael Platini'nin transfer piyasasında dönen astronomik rakamlar ve güç farklılığının bir uçurum haline gelmesi etkisiyle yaptığı kısa ve öz analizi ile bitirirsek:

“Üstünlüğün parayla kazanılmadığı bir sistem bulmak gerek. Yoksa bütün yoksullar yok olup gidecek ve zenginler baş başa kalacak. Ben bu amansız kapitalizmi istemiyorum”¹⁹

1.3 Devlet, Toplum ve Spor İlişkisi

Çalışmanın ikinci bölümünde tüm detaylarıyla irdeleyeceğim ve tezimin de asıl konusunu oluşturan iki Dünya Savaşı arasındaki dönemin genel özelliği; otoriter rejimlerin hüküm sürdüğü ve milliyetçiliğin yükseldiği, bu bağlamda da yeni insanı yaratma adına sporun araçsallaştırıldığı, ulus inşasında, insan mühendisliğinde kullanabilmek için spor yönetimin merkezileştirildiği, devletler tarafından bir baskı aygıtı ve propaganda enjektörü olarak kullanıldığı bir devir olmasıdır. Bu açıdan da

¹⁶ Kurthan Fişek, **a.g.e**, s.33

¹⁷ Christian Authier, **a.g.e**, s.95

¹⁸ Aynı dönemde, tezin odaklanacağı Avrupa coğrafyasından uzak bir bölgede yaşanan benzer durumların bir okuması için, bkz: Fan Hong, “Blue shirts, nationalists and nationalism: fascism in 1930s China”, **International Journal of the History of Sport**, volume 16, no 4

¹⁹ Christian Authier, **a.g.e.**, s.97

bir ön çalışma yapmak adına öncelikle “devlet”, “toplum”, “ulus” kavramları üzerine tartışıp sporun tanımı ve spor yönetiminin (spor-siyaset ilişkisinin) tarihsel gelişim sürecini ortaya koyarak anlatıyı 1920’lere getirerek birinci bölümü noktalayacağım.

“Devletin klasik tanımı üç geleneksel ölçüte dayanır: Toprak, nüfus, yönetim. Biz buna bir dördüncüsünü ekleyebiliriz: Milli futbol takımı! Bugün ulusal bağımsızlığın göstergelerini, sınırlarını koruyabilme kapasitesi, para basma ve uluslararası düzeyde futbol maçları oynama oluşturur. Futbol insanları seferber eder ve ortak bir kimliğe ait olma hissini yaşama olanağı verir”²⁰ diyor Boniface. Uluslaşma döneminde spor konusunu yansıtması bakımından son cümlemin altını kalın bir çizgiyle çizmek gerekse de devletin klasik tanımı üzerine söylediklerinden farklı bir noktaya doğru uzanıp Lois Althusser’den yararlanacağım. Devletin ne olduğu ile ilgili bir tanımlamanın derinliklerinde kaybolacağımız aşikar olduğundan Althusser’in devleti anlatırken söyledikleri bu çalışma için oldukça işlevsel olacaktır. Tabi Althusser konusunda da amacım, onun yaklaşımları üzerine bir tartışma başlangıcı yaratmak değil devleti ve onun aygıtlarını anlatırken çizdiği teorik çerçeve içinde spor konusunu doğrudan dile getirerek bu çerçevenin içinde bir bölüme oturtması konusundadır. Yaralanacağım kısım sadece bununla sınırlıdır.

Althusser’e göre baskıcı olduğunu kesin bir biçimde söylediğimiz devlet aygıtı, organik bir bütün olarak; daha kesin olarak söylersek, doğrudan doğruya ve bilinçli olarak, tek bir merkezden yönetilen ve merkezileşmiş bir beden şeklinde gösterir kendini. Bu düzeneğin başında devletin gerçek başı (sistem) var demek ki; hükümet de ona doğrudan doğruya bağlı. Hükümetin hemen altında ya da hükümete bağlı olarak da idare, ordu, polis, (bağımsız olduğu söylenen) yargıçlar, mahkemeler, hapishaneler, vb., bulunur. Bütün bu üyeler tek ve aynı bedene aittirler. Egemen sınıfın, sınıfsal siyasetini uygulayan siyasal temsilcilerinden başka bir şey değildir. Tek bir yönetim, yani iktidardaki sınıfın siyasal temsilcilerinin yönetimi altında örgütlenmiş-birleşmiş olduğu için, devletin “baskı aygıtının” organik bir bütün olduğunu söyleyebiliriz. Devletin “ideolojik aygıtlarında” ise durum değişiktir. Bu aygıtlar çoğul olarak var olurlar ve görece bağımsız bir maddi varoluşa sahiptirler, devletin baskı aygıtları ile aynı şey değildirler.

Devletin ideolojik aygıtları dediğimizde, gözlemcinin karşısına, birbirinden ayrı ve özelleşmiş kurumlar biçiminde dolaysız olarak çıkan belli sayıda gerçekliği belirtiyoruz:

- Dinsel DİA (farklı kiliselerin oluşturduğu sistem)
- Öğrenimsel DİA (farklı, gerek özel gerekse devlet okullarının oluşturduğu sistem)
- Ailesel DİA

²⁰ Pascal Boniface, a.g.e. s.49

- Hukuki DİA
- Siyasal DİA (değişik partileri de içeren sistem)
- Sendikal DİA
- Haberleşme DİA'ları (basın, radyo televizyon vb.)
- Kültürel DİA (edebiyat, güzel sanatlar, spor vb.)²¹

Gördüğümüz üzere Althusser spor konusunu doğrudan doğruya bir ideolojik aygıt olarak gören bir siyaset bilimcidir. Bu da demek oluyor ki spor konusu tıpkı yukarıda sıralanan diğer başlıklarda olduğu gibi devletin topluma müdahalesini sağlayan bir alandır. Tabii bunlar sadece araç olduğundan ötürü devletin öncelikle bu araçların kontrolünü sağlaması, üzerinde hakimiyetini tamamen edinmesi, onları kendi çıkarı için kullanması açısından önemlidir. Olaya bu açıdan baktığımızda devletin ideolojik aygıtları, devletin bir aracı olmasının yanında karşı taraftakinin de bir direnç mekanizması oluşturacağı alanlardır. İktidardaki sınıf (ya da sınıfsal ittifak) DİA'larda, devletin baskı aygıtında yaptığı gibi kolayca hakimiyet kurup kontrol sağlayamaz. Bunun nedeni, eski egemen sınıfların DİA'larda uzun zaman boyunca sağlam konumlara sahip olmaları değildir yalnızca, sömürülen sınıf direnişinin, DİA'larda, ister var olan çelişkileri kullanarak, ister mücadele ile savaş mevzileri kazanarak sesini duyurma yolu ve fırsatı bulabilmesidir.²² Basın, radyo ve televizyon iktidarın gücünü pekiştirmesinin yanı sıra muhalefetin de bir aracı olma potansiyeli taşımaktadır. Almanya örneğinde de açıkça görebileceğimiz gibi tasfiye edilen muhaliflerin spor kulüpleri bünyesinde örgütlenmesi ve birlikte olmaya, mücadeleye orada devam etmesi bu duruma paralel okunabilir. Yahut insanlar meclise doğru yürümek istediklerinde devletin baskı aygıtlarından olan kolluk kuvvetlerinin sert müdahalesine maruz kalırken, bir stadyum dolusu taraftarın siyasal iktidarı ve onun tribüne gelen temsilcilerini protesto ederek stadyumu terk etmeye zorlaması; siyasal iktidarın da protokolde bulunduğu bir sinema ödül töreninde yapılan teşekkür konuşmasında iktidara karşı söylenen eleştirel sözlerin varlığı bize aslında devletin ideolojik aygıtlarının bir yandan da bir "direnç alanı" yaratabilecek potansiyele sahip olduğunu göstermektedir.

Devletin baskı aygıtı "zor kullanarak" işler, oysa DİA'lar ideoloji kullanarak işlerler. Ama yine de bütünüyle baskıya dayanan aygıt yoktur. (ordu ve polis, dışarıya sundukları değerler ile birlikte ideolojiyi kullanarak işlerler). Bu durumda şunu diyebiliriz; devletin baskı aygıtları baskıyı birincil, ideolojiyi ikincil kullanırken, devletin ideolojik aygıtları ideolojiyi birincil, baskıyı ikincil kullanırlar. Normal koşullarda baskı kullanmayan DİA'ların ancak bir tek uç durumda, çok hafifletilmiş, gizlenmiş, hatta simgeselleşmiş bile olsa, baskı kullanarak işlediğini söylemek gerekir. Salt ideolojik aygıt yoktur. Dolayısıyla, kiliseler ve okul, ceza,

²¹ Lois Althusser, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, çev.:Alp Tümertekin, 3. bs., İstanbul, İthaki Yayınları, 2003 s.168-169

²² a.e., s.172

ihraç, seçme vb. uygun yöntemlerle yalnız kendi çobanlarını değil, sürülerini de “yola getirirler”.²³

Tüm bunları topladığımızda yine Althusser’in tanımına ulaşıyoruz. Devlet, devletin baskı aygıtı ile devletin ideolojik aygıtlarının devlet iktidarının altında bir araya gelmesidir. Devlet aygıtı ile devletin ideolojik aygıtlarının birliği ise, devlet iktidarını ellerinde bulunduranların sınıf siyaseti ile sağlanır; devlet iktidarını ellerinde bulunduranlar, devletin baskı aygıtlarını kullanarak doğrudan, devlet ideolojisinin, devletin ideolojik aygıtlarında gerçekleşmesi ile de dolaylı olarak sınıf mücadelesi içinde etkin olurlar. Türkiye Cumhuriyeti devleti de 1930’lu yıllarda “yeni insanı” yani cumhuriyet insanını yaratma projesi için sporu, kültürel-ideolojik araç olarak kullanabileceği gerçeğinden hareketle spor yönetimini merkezileştirmek ve sporu doğrudan devlet yönetimine bağlamak adına, tezin ilerleyen bölümlerinde adını sıklıkla duyacağımız Türk Spor Kurumu’nu meydana getirmiştir. Yıllar geçtikçe kurumlar isim ve şekil değiştirse de devlet spordan elini hiç çekmemiştir. Marksist kurama göre kapitalist sömürünün dayandığı sınıf ilişkilerini parçalamak için, işçi sınıfının, burjuva devlet iktidarını ele geçirmesi, devlet aygıtını parçalaması gerekir; çünkü devlet, kapitalist üretim ilişkilerinin yeniden-üretimine anahtarıdır ve paradoks da buradadır işte. Peki aynı şeyi spor yönetimi açısından düşünecek olursak, devletin spor yönetiminden elini çekmesi için illa ki devlet aygıtının yok mu olması gerekir, yoksa rıza ve uzlaşma söz konusu olabilir mi? Sporun, sporcular tarafından yönetilmesinin reçetesi nedir diye sorduğumuzda nasıl bir cevap ortaya koyabiliriz? Siyasal sistemlerin farklılığının, sporda devlet etkisinin varlığı gerçeğini değiştirmedeğini Nazi Almanya’sı ve Sovyetler Birliği örneklerinde açıkça görüyoruz. Bu noktada döneme özgü olan şey sporun “yeni insanı yaratma” projesinin birincil enstrümanı olarak görülmesidir. İki savaş arasında, otoriter yönetimlerin hakim olduğu, dönemde “üstün Alman Genci” de, “yeni Sovyet İnsanı” da, “çağdaş Türk evladı” da aynı mantığı yarattığı projenin hedefleridir

Bu çalışmadaki görüşüm; devletin yönetim şeklinden bağımsız olarak spor konusunda doğru olan şeyin “sporun sporcular tarafından yönetilmesi” olduğu yönündedir. Bir önceki paragrafta bahsettiğim rıza meselesinin iki yönlü olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Birinci tarafta siyasal iktidarın spor yönetiminin başına sporcuların gelmesine, getirilmesine rıza göstermesi varken, öte tarafta spor kulüplerinin ve sporcuların, sporun iktidar tarafından yönetilmesine rıza göstermeleri vardır. İşte bu ikinci bahsettiğimiz şey yeni Cumhuriyetin siyasal iktidarının devletçilik eğilimine paralel olarak sporda devletçiliği gerçekleştirme projesidir ve kurumsal açıdan spora resmen hakim olduğu Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’nın*

²³ Lois Althusser, **a.g.e.**, s.171

* Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı, Cumhuriyet’in ilk spor kurumu olup federatif yapıda olan, spor yöneticilerinin belirli aralıklarla toplanıp sorunlarının görüşüldüğü, görece özerk bir şemsiye örgüttür ve bahsedilen 8.Kongresinde kendini Türk Spor Kurumu’na dönüştürmüştür. Konu ile ilgili detaylı

8.kongresinde ilk meyvesini almıştır. Bu kongre sonucunda ortaya çıkan yeni örgüt kendini doğrudan doğruya dönemin iktidar partisine bağlamıştır. Peki spor camiası mı rıza göstermiştir CHP'ye bağlanmaya yoksa spor yönetimi adım adım politize mi edilmiştir?

Bu kritik soru ışığında inceleyeceğim dönüşüm döneminden önce “kitleden bir ulus yaratma” projesi olan milliyetçilik üzerine bir çerçeve çizmek gerekmektedir. Dolayısıyla bu sıralamayla gideceğimden, öncelikle kitle kavramının özellikleri üzerinde durmak faydalı olacaktır. Freud’a göre kitlenin kendisi tüm aşırılıklara eğilim gösterdiği gibi, onu coşturup heyecanlandırmak da yine ancak aşırı uyarılarla gerçekleşir. Kitleyi etkileyecek kimsenin, elindeki nedenleri mantık süzgecinden geçirmesinin gereği yoktur; işi alabildiğine güçlü imajlara dökmek, abartmaya kaçmak ve sürekli aynı şeyi yinelemek amaca ulaşılmasını sağlar. Bir kitleyi oluşturan ögenin kitle içindeki libido bağlanımları olduğunu askeri bir kitlede hepsinden güzel inceleyebileceğimiz panik durumu bize göstermekte, panik durumunu yaşayan bir kitlenin dağılıp çözülmesi ilgili olayı doğurmaktadır. Paniğin belirleyici özelliği ise, üstlerinin hiçbir buyruğuna bundan böyle kulak asılmaması, bireylerden her birinin ötekilere aldırmaksızın kendi başının çaresine bakmak istemesidir. Panik durumunda karşılıklı bağlar ortadan kalkar, saçma bir korku gemi azıya alır. Ayrıca hiçbir eylem, kitlede önceden düşünülüp tasarlanamaz. Kimi şeyleri ele geçirmek için tutkuyla davrandığı zaman bile uzun sürmez tutkusu, bir istekte sürekli karar kılma gücünden yoksundur. Gönlünde uyanan güçlü arzuların ertelenmesine katlanamaz, her şeye gücü yeterlik gibi bir duygu içinde yaşar. Kitle bireyi, “olmaz” diye bir şey bilmez.²⁴ Kitle için vurguladığımız bu özellikler bize millet tanımı yapılırken verilen ortak kültür, ortak dil, ortak tarih gibi klasik bilgilerin yanında bir “ulus yaratma” sürecini daha iyi anlayabilmemiz açısından önemlidir.

O halde antropolojik bir ruhla şu tanımı öneriyorum: Ulus hayal edilmiş bir siyasal topluluktur, diyor Benedict Anderson.²⁵ Süreci “Ulus oluşumu” yerine “ulus yaratma” olarak tanımlamamızın sebebi de budur. Ulus kendiliğinden oluşan değil inşa edilen bir topluluktur. Birimleri, milliyetçiliğin hedeflediği ve ortak kimlikte buluşan –buluşturulan- insanlardır. Tabi burada kullandığım ulus inşası terimini Soğuk Savaş dönemi sırasında uygulanan bir proje olarak sıklıkla kullanılan ulus inşası terimiyle karıştırmamak gerekir. Ulus inşası, bilhassa 1950 ve 1960’ların dış güvenlik ve kalkınma politikalarında anahtar bir kavramdı. O dönemlerde, Üçüncü Dünya ülkelerindeki kalkınma sürecini Batılı örneklere yetişmek anlamında gören, o

anlatım, tezin diğer bölümünde olacağı için dipnot ile bu şekilde ön bilgi vermek hem okuyucu açısından hem de tezin ilerleyişi bakımından daha verimli olacaktır.

²⁴ Sigmund Freud, **Kitle Psikolojisi**, çev.: Kamuran Şipal, İstanbul, Cem Yayınevi, 2006, s.18-42

²⁵ Benedict Anderson, **Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, çev.: İskender Savaşır, 4. bs., İstanbul, Metis Yayınları, Eylül 2007, s.20

dönemin modası modernleşme kuramlarıyla yakından bağlantılıydı. Avrupa modelinin açıkça ya da zımmen hedef kabul edilmesiyle toplumlar, yapıların “geleneksel” veya “kabile” toplumlarından “modern” ulus-devletlere dönüşecek şekilde sanayileşmiş ülkelere uyarlanmasıyla “modernleşecekti”. Ekonomik kalkınma, bir pazar ekonomisinin yürürlüğe konması ve ulus-devlete doğru bir politik gelişme olarak algılanıyordu. Bu yüzden, ekonomik kalkınmanın bileşeni veya ön koşulu olarak politik gelişim, her şeyin üstünde, öncelikle bir ulus inşası süreci olarak görülüyordu. Piyasa mekanizması ve ulus-devletin başarısının bir göstergesi olan bu ikili, birbiriyle yakından bağlantılı ve “modernleşme” olarak görülmekteydi. Tom Nairn kadar anlayışlı bir milliyetçilik araştırmacısının bile “milliyetçilik, modern kalkınma tarihinin patolojisidir; tıpkı bireylerdeki nevroz gibi o da kaçınılmazdır” diyebilmesi de bu durumdan ötürüdür.²⁶

Ulus inşası terimi, bir tarafta, ideal olarak, genellikle çok uzun bir tarihsel süreçte, başlangıçta birbirine gevşek bağlarla bağlanmış toplulukları, bir ulus-devletin ona tekabül ettiği ortak bir toplum haline getirmeye yol açan sosyo-politik bir gelişim süreci anlamına gelir. Böylesi bir süreç, politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer dinamiklerle esaslı bir başlangıç olabilir. Ancak, bu tür ulus inşası süreçlerinin otomatik olarak başarıyla ilerleyeceği söylenemez. Ekonomik ve kültürel bütünleşme, siyasi merkezileşme, bürokratik kontrol, ortak çıkarların yaratılması, demokrasiye geçiş ve ortak vatandaşlığın kurumlaşması veya baskı politikaları ile “etnik temizlik” hareketleri gibi, son derece farklı ve aşırı uçlardaki boyutlar işin içine karışabilir. Bu paragrafta bahsettiğimiz şeyler hem bizim kullandığımız anlamda hem de 1950’li yıllar ve sonrasındaki anlamında bir ortaklık gösterse de Soğuk Savaş yıllarının ulus inşasının temel farkı öznenin edilgen olmasıdır. Bir başka deyişle görünmez elin bir projesidir. Milliyetçilik dışarıdan ithal edilmiş ya da zorla ettirilmiş ve bir “dış güç” tarafından bu inşa gerçekleştirilmiştir. Oysa benim incelediğim dönem (İki Dünya Savaşı arası dönem) için kullandığımız anlamıyla ulus inşası bizzat o kitleye hakim olan, egemen devlet tarafından kendi halkına uygulanmıştır. İmparatorluktan Cumhuriyete geçiş yapan Anadolu toprakları üzerinde yaşayan insanı değiştirme, yurttaşlık kimliğinde birleştirme ve “yeni cumhuriyet insanı” modelini yaratma hedefiyle yola çıkıldığında kullanılan en önemli araç ulus inşası fikridir; milliyetçi ve devletçi eğilimlerle harekete geçen siyasal iktidarın “bir nesli dönüştürerek bir toplumu dönüştürme” projesinin ta kendisidir. Ulus inşası, özellikle kuruluş sürecinde toplumun geniş katmanlarını harekete geçirerek nüfusu bir ulus olma yolunda politize eder. Bir ulusun şekillendirilmesinin ideolojik ve politik süreci ise yüksek sayıda insanın politik çemberin içine girmesiyle ulusun üyelerinin politikaya dahil olmasını gerektirir. İşte bu dahil olma süreci içinde yeni devletin ve Kemalist bürokrasinin sporu nasıl ve ne derece kullandıklarını göz önüne sermek tezimin ana hedeflerindedir. Tam da bu

²⁶ Akt.: Benedict Anderson, **a.g.e.**, s.19

noktada Althusser'in öne sürdüğü birbiriyle ilgili iki tezi hatırlamakta fayda var. Birincisi; nasıl olursa olsun, her pratik ancak bir ideoloji yoluyla ve bir ideoloji çerçevesinde var olabilir. İkincisi de; her ideoloji ancak bir özne aracılığı ile ve özneler için var olabilir.

Bu çalışmada birinci tezin karşılığı Kemalizmdir. Tabi burada hem milliyetçiliğin hem de Kemalizmin bir ideoloji olup olmadığı konusu soru işareti yaratır. Benedict Anderson'un dediği gibi milliyetçilik kendine Hobbes'lar, Tocqueville'ler, Marx'lar ya da Weber'ler ölçeğinde büyük düşünürler yaratmamıştır. Bu "boşluk" ise kozmopolit ve çok dilli aydınların milliyetçiliğe yukarıdan bakması sonucunu doğurmuştur.²⁷ Milliyetçiliğin eylemden doğan bir ideoloji olması, ideolojilerin bir teori üzerine uygulanmış pratikler olarak tanımlanması onu farklı kılar. Önce yaşanmış, sonra incelenmiştir. Düşünürleri ve teorisyenleri ile değil bizzat bu eğilimi hayatı boyunca benimsemiş liderleriyle anılan bir ideolojidir ki bu nedenle Nazizm, Kemalizm gibi isimlerini uygulayıcı siyasal önderlerinden alan yahut siyasal pratiklerinin ürünü olan kelimelerle karşımıza çıkar. Tabi kişiye özgü biçimi vurgulamak adına Stalinizm, Leninizm örnekleri de filolojik açıdan benzer olsa da bahsettiğimiz şeyi desteklemez. Kimi düşünce çevrelerinde bir pseudo-ideoloji olarak görülen milliyetçilik ister bir ideoloji olsun ister bir eğilim olsun, iki savaş arası dönemde Türkiye siyasal hayatına, yanına sonradan "devletçiliği" de alarak hakim olan bir gerçekliktir.

Mevzu bahis dönemde, ulus devletlerin yaşamsal amaçlarından olan ulusal kimlik yaratma konusunda sosyo-politik ve ideolojik bir kültürel araçtır spor. Topluma etki edebilme yeteneğini arttırmak isteyen siyasal iktidarların da spor konusuna ilgi göstermeye başlamasının esas nedeni de budur. Hakim olma eğiliminin sonucu olarak siyasal iktidarın spor yönetimini ele geçirme çabasının bir yan etkisi olarak spor federasyonlarının, spor kurumlarının otonomisi asıl sorunsaldır. Uluslararası örgütlerin ortaya çıkışıyla paralel olarak yirminci yüzyılın ilk yarısında vücuda gelen yahut bu dönemde etkisini arttıran uluslararası spor örgütleri sayesinde benimsenen uluslararası kurallar, bu otonomiye sağlamaya yönelik iken, iç siyaset eğilimleri tam tersi yöndedir. Bu alandaki çatışmayı net bir şekilde analiz etmek için özellikle milli olimpiyat komitesi meselesi, Türkiye örneğinde incelemeye değerdir.* Siyasal iktidarın spor yönetimini spor adamlarının elinden alıp doğrudan siyasalere ve hatta partiye vermesi projesinin, sponsorların olmadığı bir çağda kulüplerin ekonomik açıdan sadece devlete bel bağlamış olduğu, üstelik uluslararası ve iç siyasi konjonktürün sporun devletleşmesi açısından çok uygun bir hava yarattığı bu

²⁷ Benedict Anderson, **a.g.e**, s.19

* Uluslararası Olimpiyat Komitesinin (IOC) koyduğu kurallara göre her ülkenin, o ülkenin siyasal iktidarından bağımsız, yöneticilerini seçimle iş başına getiren, özerk olimpiyat komiteleri olmalıdır. Fakat sporun önce parti, sonra da devlet yönetimine geçtiği 1936 yılı ve sonrasındaki yıllarda Milli Olimpiyat Komitesi üyelerinin atamayla iş başına getirilmesi IOC ve Türkiye arasında ciddi bir gerilim yaratmıştır.

dönemde, sonuca ulaşması şaşırtıcı değildir. Spor, iktidarların politik planlarına kolayca entegre edilebilen bir alandır. Bu nedenle spor politikası kavramının ortaya çıkışı ve uygulamaya geçirilişi bir gerçeklik ve incelenmesi gereken bir saha olarak karşımıza çıkar. İlk olarak dış ilişkiler perspektifinde ele alınması gereken “spor politikası” teorisinin -daha doğru ifadeyle “siyasal iktidarın spor hayatına müdahalesi ile başlayan spor siyaset ilişkisinin”- ortaya çıkışı ulusal spor temsilcileri ve uluslararası sportif rekabet ile doğrudan alakalıdır. Bir ulusu, bir ülkeyi temsil ettiğine inanılan atletin yahut takımın başarısının o ulusun başarısı ile eşdeğer görülmesi, devletleri spora doğrudan müdahale etmeye sevk etmiştir. Bu, devletin hem spor temsilcilerine doğrudan direktif vermelerinin yolu açılan hem de daha majör projelerle hamlenin kurumsallaştığı politik ilişkiler doğuran bir bakış açısıdır.

Parkurda koşan bir atlet, bir “sporcu” mu yoksa bir “Alman” mıdır öncelik olarak? Bir atlet önce bir ülkenin vatandaşı sonra bir sporcu mu, yoksa önce bir sporcu sonra bir ülkenin vatandaşı mıdır? Bir atlet enternasyonalizm içinde tanımlanmış yeni bir vatandaşlık tanımının elçisi ve insanlar arasındaki barışın propaganda öznesi mi olmalıdır? ²⁸ (Tam bu noktaya bir soru da ben ekleyecek olursam) “Yahut milliyetçilik üzerine şekillenen yeni devletlerin yarattıkları yeni insanın “mükemmel” prototipi midir sporcu? Bu sorular, ulus devletler çağında uluslararası rekabetin arttığı bir dönemde, olimpiyat fikrinin özüne aykırı olarak gelişen ve “silahsız savaş” olarak tanımlanabilecek kadar uçlara ulaşan sportif mücadele dönemini açıklayacak cevabı içinde barındıran sorulardır. 1896 yılında ilki düzenlenen ve 1930'lara gelindiğinde kurumsallaşmış, milyonlarca insanın ilgisini çekmiş ve dönemin en geniş kapsamlı uluslararası spor şöleni halini almış olan modern olimpiyat oyunları, katılan kimi ülkeler açısından politik rejimin meşruiyeti -hatta propagandası- ve uluslararası siyasette saygınlık kazanma aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür bir işlevsellik açısından tavan noktası Hitler'in bizzat düzenlediği 1936 Berlin Olimpiyat Oyunlarıdır. Olimpiyat oyunları ritüellerine getirilen birçok yeniliği (olimpiyat köyü, olimpiyat meşalesi gibi yenilikler) barındıran bu oyunlar, açılışındaki gösteriden, madalya törenlerinde takınılan tavırlara kadar bir Nazi propagandası ve Alman ırkının üstünlüğünü kanıtlama çabası içerisinde geçmiştir.

Bu tarihsel gelişim sürecinde kendini var eden “spor yönetimi” dediğimiz olgu ise bir yandan piyasa güçlerini ulusal düzeyde denetleyerek sporun sanayileşmesini tek merkezden yönlendirme, öte yandan da Kara Avrupasında edindiği kullanım biçimiyle “ulusal birliği sağlayıp ulusal onuru yücelten” bir eğitim aracını ülke çapında tekdüze ve merkezci biçimde kullanma gereğinden doğmuştur. ²⁹

²⁸ Pierre Arnaud , James Riordan, **Sport and International Politics**, London, Routledge, 1998, s.10

²⁹ Kurthan Fişek, **a.g.e.**, s.26

1.4 Sporun ve Spor-Siyaset İlişkisinin Tarihsel Gelişimi

İnsanın yumruğunu bir silah olarak kullanmayı öğrenmesinin akabinde temel yaşamsal aktivitelerin boş zamanlardaki bir taklidi olarak ortaya çıkan tarihteki ilk sporlar, ister araçlı ister araçsız yapılsın, savunma ve saldırı kökenli olanlardır. Avlanırken ve savaşırken kullanılan becerileri geliştirmek adına yapılan sporun bu ilkel halinin ardından genel geçer bir tanım yapmak gerekirse, en basit ifadeyle spor “işten uzaklaşma ve oyun” anlamı taşır. Kurthan Fişek’in tespitiyle sporun doğuşu neolitik devrimle gelen üç ön koşula bağlıdır:

- 1- Spor yapacak zaman (boş zaman)
- 2- Kendisine yetecek olandan fazlasını üretme yeteneği edinmesi
- 3- Ürün fazlası için “bölüşüm mekanizmasının” oluşturulması³⁰

İşten uzaklaşma aracının giderek “işin kendisi” olması, sporun meslekleşmesi ve kitlesel ilgiyi beraberinde getirmiştir. Sporların çoğunda bir yarışma unsuru vardır. Bunlar askeri tipte olmayan güç ve maharet gerektirir ve rakiplerin uyması gereken kurallar hem oyun içi adaleti sağlar hem de sakatlanma risklerini azaltmayı hedefler.³¹ Rekabet ilgiyi doğurur ve spor sadece o işi yapan açısından değil artık yapılan işi izleyen açısından da büyük bir önem taşır. Artan ilgi, artan kitle (seyirci) demektir ve tarihsel süreçte bu ilgi hiç eksik olmamış, kitlesel ilgi nedeniyle de siyasal iktidarlar spor konusuna önem vermişlerdir.³²

Sporu tanımlamak konusunda farklı yaklaşımların farklı tanımlarını betimleyen ve tüm bunların sonucunda da en kapsamlı tanımı yapan Kurthan Fişek’in bilgilerini kullandığımda sporun ne olduğu konusunda şöyle bir tablo ortaya çıkıyor:

- 1- Spor, insanın doğasında bulunan saldırganlığa barışçı boşalma olanakları sağlamakta, saldırganlık güdüsünün denetim altına alınması için uygun bir yarışma ortamı yaratmaktadır. (doğabilimsel-güdüsel)
- 2- Spor, sağlıklı bir emniyet subabı, savaşın ikamesidir. (saldırganlık okulu)
- 3- Spor, bireyin topluma uyumunu sağlamakta, kişilerin ruh ve beden sağlıklarını güvence altına almaktadır. (davranışçı)
- 4- Para-militer eğitim aracıdır. (Ludwig Jahn’a kadar giden sporun askeri talim amacıyla kullanılması fikri)
- 5- Kitlelerin afyonu, zaman içinde onun simgesi durumuna gelmiş Olimpiyat Oyunları da bir tür suspansuvarlı milliyetçiliktir. (klasik Marksist görüş)

³⁰ Kurthan Fişek, **a.g.e.**, s.15

³¹ Pascal Boniface, **a.g.e.**,s.109

³² Spor-politika ilişkisini algılamada yardımcı olacak geniş kapsamlı iki okuma için; bkz: James Riordan; Arnd Krüger, **The International Politics of Sport in Twentieth Century**, London, Taylor&Francis Group Publish, 1999
bkz: Garry Whannel, **Culture, Politics and Sport**, Oxford, Routledge Press, 2008

- 6- Spor, başarıyı genişletme ve yarışmada üstün gelme amacı için gösterilen çabayı, bedensel bakımdan daha yetenekli olanların seçilmesini ve seçilenlerin sürekli ve yoğun bir eğitimle yetiştirilmesini gerektiren bir aktivitedir. (oyun ve yarışma süreçlerini yansıttığı ölçüde beşi arasında gerçeğe en yakın olanıdır)

“Eksik ya da yanlışlarına karşın, bu tanımları bir kalemde geçersiz sayamayız. Gerçeğe yaklaştıkları noktalar olduğu gibi uzaklaştıkları noktalar da vardır” diyor ve esas olarak şu tanımları yapıyor Fişek: “*Spor, insanın doğayla savaşırken kazandığı ana becerileri ve geliştirdiği araçlı-araçsız savaşım yöntemlerini, boş zamanındaki artışa bağlı olarak, tek ya da topluca, barışçı biçimde ve benzetim yoluyla, oyun, oyalanma ve işten uzaklaşma için kullanmasına dayalı estetik, teknik, fizik, yarışmacı ve toplumsal bir süreçtir.*”³³

Kuşkusuz bu tanım da bir miktar eksik kalıyor özellikle meslekleşme konusunda fakat tanım meselesini bu noktada bırakarak tarihsel süreç içerisinde siyasal iktidar tarafından sporun “ne amaçla” kullanıldığına göz atacak olursak ilk söyleyeceğimiz şey kuşkusuz askeri eğitim üzerinedir. Gayet barışçıl amaçla organize edilen modern olimpiyat oyunlarının yaratıcısı Baron Pierre de Coubertin, aslında daha erken yıllarda sporun askerlerin fizik kondisyonunu yükseltmek için kullanılabileceğini görmüştü. Boniface şöyle diyor:

“*Pierre de Coubertin’in Olimpiyat Oyunlarını canlandırırkenki amacı sadece eski Yunanistan’a saygı sunmak ve halkların dostluğunu spor aracılığıyla yüceltmek değildi. O dönemin birçok Fransız’ı gibi o da sporun ülkenin gelişmesine yardımcı olabileceğini düşünüyordu. O, genç Fransızlarda bir yarışma fikri uyandırmak ve onları diğer uluslarla mücadele ederken görmek istiyordu. 1870 yılında Prusya’nın Fransa karşısında elde ettiği zafer, askerlerin iyi fizik kondisyonuna dayalı bir askeri antrenmanın sonucu olarak algılandı. Sözelimi 3.Cumhuriyet döneminde birçok jimnastik ve atıcılık kulübü kurulmuştur ve bunların tümünün programı, vatan topraklarını korumaya yöneliktir.*”³⁴

Olimpiyat ve olimpizm hikayesinin popülerliğinden ötürü askeri eğitim ve spor ilişkisi hep Coubertin ile telaffuz edilmiş olsa da hikayenin daha evveli vardır. Aslında bu durum bizzat Coubertin’in hikayesinden de çıkartılabilir. Fransa’nın Prusya karşısında aldığı mağlubiyet sonrası Prusyalı askerlerin fizik kondisyonunun iyi, Fransız askerlerin ise düşmanlarına göre “berbat” olması sonucu Prusyalıların bunu “nasıl başardığı” gözlemlenmiştir. Demek ki hikayenin evveli de bu Prusyalı askerlerin eğitim sürecinde aranmalıdır.

³³ Kurthan Fişek, **a.g.e**, s.35

³⁴ Pascal Boniface, **a.g.e.**, s.77

Prusyalı askerlerin başarısı, az evvel yaptığımız spor tanımları tablosunun dördüncü maddesinde parantez içinde bahsedilen isimle, Ludwig Jahn'ın sporu bir paramiliter eğitim aracı olarak kullanmaya başlaması ile doğrudan ilgilidir. Bir beden eğitimi öğretmeni ve Prusya milliyetçisi olan Friedrich Ludwig Jahn'ın (1772-1852) öncülüğünde kurulan Turnen akımı Alman gelenek ve göreneklerini, milliyetçi eğitim ve kitle jimnastik gösterileriyle birleştiriyordu. Böylece kitle halinde yapılan beden eğitimi hem savaşa hazırlanmak hem de Alman birliğini simgelemek için kullanılıyordu.³⁵ Turnen akımından etkilenen Çek milliyetçileri de (Miroslav Tyrs 1832-1884) Sokol akımını geliştiriyor, beden eğitimi milliyetçi militarist nitelik kazanıyordu.

Kitlesel beden eğitimi aktiviteleri ile gençliği askere hazırlama hedefini benimseyen Turnen ve Sokol akımlarının ardından benzer bir eğilim ile Coubertin de Fransız ordusunun “daha güçlü” olması için sporu bir askeri eğitim aracı olarak ele alıyor, onun bu eğilimi bir derece evrilerek bambaşka bir yönden incelenmesi gereken olimpiik düşünceyi ortaya çıkartıyordu. İngiltere’de ise özellikle Büyük Savaş’ın ayak sesleri duyulmaya başlandığı anlardan itibaren, siyasal iktidar beden eğitimine daha büyük önem vermeye başlıyordu.³⁶ Osmanlı İmparatorluğu’ndaysa ilk olarak 1869’da yürürlüğe giren Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile jimnastik dersleri bütün rüşdiyeler için zorunlu hale getirilmiş, Kuleli Askeri İdadisi, Mekteb-i Bahriye ve Mekteb-i Sultani jimnastik derslerini düzenli olarak uygulamaya başlamışlardır.³⁷

Özetle söylemek gerekirse 19.yüzyılın askeri eğilimleri, orduların sadece silah güçlerini değil insanların bedensel güçlerini de arttırarak daha iyi seviyeye getirmeyi hedefliyordu. Bu nedenle orduya katılacak bireylerin fiziksel olarak güçlü, savaşların gerektirdiği nitelik ve donanımına sahip olmasının en önemli aracı, erken yaşlardan itibaren verilecek beden eğitimi olarak görülüyordu. Hem askeri talimlerde beden eğitimi kullanılıyor hem de askerlik öncesinde gençliğin sağlam yetişmesi için toplu beden eğitimi aktiviteleri organize bir şekilde yaptırılıyordu. Bu eğilim spor yönetiminin tarihçesi bakımından sporun, ülkeyi yönetenler tarafından bilinçli ve organize bir şekilde kullanılmasının ilk çağı sayılabilir.

Yurt savunması amacıyla askeri eğitimin bir parçası olarak kullanılmasından türeyerek ikinci olarak da spor, bir halk sağlığı projesi olarak kullanılmıştır. Toplu halde yapılan beden eğitimi aktiviteleri vücut sağlığını mevcut durumdan üst seviyeye çıkartarak kitlesel ve bedensel bir pozitif etki yaratıyor, hastalıkların

³⁵ Arnd Krüger, **Germany: European Cultures in sport: Examining th Nations and Regions**, Ed. James Riordan-Arnd Krüger, Bristol, Intellect, 2003 s.67-68

³⁶ İlker Aktükün, **a.g.m.**, s.14

³⁷ Fikret Soyer, “Osmanlı Devletinde (1839-1908) Tanzimat dönemi) Beden Eğitimi ve Spor Alanındaki Kurumsal Yapılanmalar ve Okul Programlarındaki Yeri Konusunda Bir İnceleme”, **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.24, S.1, 2004, s.215

tedavisinin zor olduğu, toplu ölümlere neden olan birçok salgın hastalığın yaygın olduğu dönemde daha dirençli bünyeler meydana getiriyordu. Tıbbi altyapının zayıflığı ve tıbbi personelin özellikle koruyucu hekimlik alanında sayıca yetersizliği karşısında hemen hemen hiçbir ilave ekipmana gerek duyulmadan uygulanan fiziki egzersizler, beden terbiyesinin popülerliğini tıbbi çevrelerde de arttırdı. Hatta zaman zaman beden terbiyesi ve spor programları o derece abartıldı ki, spor alanları açmak hastane kurmakla mukayese edilmeye başlandı.³⁸

İktidar tarafından kullanılan bu iki işlevinden sonra uluslararası ilişkiler ve diplomasinin yoğunluğunun artmasıyla birlikte spor da uluslararasılaşmaya başlamış ve üçüncü bir işlev olan sporun “propaganda gücü” ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı’nın ardındaki büyük yıkım devletleri silahsız uzlaşılara yöneltmiş, Milletler Cemiyeti örgütü vücuda gelmiş, bu sırada sportif rekabet uluslararası bir hal almış, hem ülkeler arası spor müsabakaları hem de tüm ülkelerin aynı anda rekabet ettikleri en geniş çaplı organizasyon olan modern olimpiyat oyunları artık kurumsallaşmıştı. İşte tüm bu bileşenler nedeniyle sporun gerçek anlamda uluslararasılaşması Birinci Dünya Savaşı’nın ardından gerçekleşmiş, bu dönemden başlayarak sporun hitap ettiği kitle gitgide genişlemiş ve ulusların gücünün sembolik amaçlarından biri olmuştur. O dönemde spor ve diplomasiyi birbirinden kesin hatlarla ayırmak mümkün değildi. Düzenlenen ikili müsabakalar sadece sportif bir mücadelenin yaşandığı maçlar değil aynı zamanda ülkelerin birbiriyle temaslarda bulunduğu diplomatik toplantı fırsatlardı. Statüko yanlısı Balkan devletlerinin Balkan Oyunları adıyla her yıl düzenledikleri organizasyon, yahut İkinci Dünya Savaşı’na doğru ittifak arayışlarında olan ülkelerin birbirlerine futbol takımlarını göndererek organize ettikleri dostluk maçları bahsettiğimiz durumun en somut örnekleridir.

Bunun haricinde yeni rejimin, yeni ideolojinin yeni insanını yaratmayı hedefleyen Sovyetler Birliği, Almanya ve bunlardan aldığı örneklerle yola çıkan Cumhuriyet Türkiye’si, sporun popülaritesinden faydalanıp gençlik teşkilatları kuruyor, bu sayede sporu yeni ideolojinin enjektörü olarak kullanarak hem zamanı geldiğinde vatanını müdafaa edecek gürbüz ve yavuz evlatlar, hem de yeni üstün Alman insanını, ya da çağdaş cumhuriyet gencini yaratmayı hedefliyorlardı. Bu nedenle İki Dünya Savaşı arası dönem, sporun hem ideolojik hem de diplomatik açıdan “propaganda” rolünün ortaya çıktığı, siyasal iktidarın sporun yönetimini bizzat eline aldığı dönemdir.

Bir başka açıdan baktığımızda ise Birinci Dünya Savaşı ve ittifaklar, Bolşevik devrimi ve Sovyetler Birliği’nin kapitalist devletler nazarında bir “öteki” olarak algılanmasının sportif organizasyonlarla ilgili çeşitli sorular ortaya çıkartmaya başladığını görüyoruz. Almanya’nın Fransa, Belçika ve İngiltere ile olan sportif müsabakaları nasıl bir atmosferde gerçekleşecekti? Sovyet Atletler Batı Avrupa’ya

³⁸ Yiğit Akın, a.g.e., 98

davet edilecekler miydi? Demokratik devletlerin ulusal takımları, Faşist İtalya ve Nazi Almanya'sı takımlarıyla mücadeleye girişecekler miydi? Bu sorularla yükselen gerilimin ve uluslararası spor hayatındaki bu “kendine özgü” dönemin doruk noktası hiç tartışmasız 1936 yılında Berlin’de düzenlenen olimpiyat oyunlarıydı. İktidarın kendi politik ideolojisini sergileme konusunda bir karakteristik örnek olarak bu oyunlara, Hitler’in 1936 Olimpiyatları’na bakılabilir. Hitler, Nazi ideolojisi olan Aryan ırkının üstünlüğü teorisinin kanıtlanması konusunda bu olimpiyat oyunlarını kullanmaya büyük ilgi göstermiştir. Oyunlardaki tesisler ve hizmetlerin daha öncekilere hiç benzemeyecek derecede gösterişli ve gelişmiş oluşu insanların dikkatini Nazi rejimine çekecek, bu da onlara uluslararası kamuoyunda sempati kazandıracak, rejimin meşruiyetini arttıracaktı. Bunun yanında üstün kabul ettikleri ırkın oyunlarda kazanacakları üstün başarıları da bu hedefleri pekiştirecek etkiyi sağlayacaktı lakin bu ikincisini gerçekleştirmek birincisi kadar kolay değildi. Nitekim Alman sporcuları toplamda 89 madalya alsalar da (ki bu ABD’nin madalya sayısından 33 fazlası demektir) ırksal “üstünlük” olarak kabul edilebilecek herhangi bir performans sergileyemedi, hatta ve hatta kimi atletizm müsabakalarında Hitler’i kızgınlıktan stadyumu terk etmeye zorlayacak sonuçlar alındı. Afro-Amerikan atlet Jesse Owens’ın performansı bu nedenle önemlidir. Owens’ın tek başına aldığı 4 altın madalya ve kırdığı dünya rekorları Hitler’in üstün ırk ideolojisine çomak sokan bir performanstı.

Yine aynı dönemde sporun militarist öğeler taşımaya en güzel örnek olarak İtalyan Milli Futbol Takımını gösterebiliriz. 1938’de, Macaristan’la oynanacak final maçından önce Mussolini, İtalyan futbolculara dört kelimelik bir telgraf gönderir: “ya galibiyet ya ölüm.” Maçtan galip çıkan İtalyanlar ertesi gün protokol töreni için askeri üniformalar giymişlerdir.³⁹

³⁹ Boniface, a.g.e., s.79

İKİNCİ BÖLÜM

2. İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASI DÖNEMDE SPOR SİYASET İLİŞKİSİ

2.1 Cumhuriyet Öncesi Dönemde Spor Politikası Temelleri

Türkiye’de spor ve siyaset ilişkisinin tarihini yazarken 1922 sonrası yılları kaç döneme ayırırsak ayıralım, neye göre tasnif edersek edelim, 1922 öncesi dönem tüm sonraki dönemlerden farklıdır. Bu dönem Fişek’in tanımlamasıyla “devletin spordan habersizliği” dönemidir. Bu habersizlik o kadar ileri boyuttadır ki yirminci yüzyılın ilk yıllarında, Rum gençler ile dönemin koşulları gereği gizlice toplanıp maç yapan Türk gençlerinin oynadığı futbol maçı zaptiyelerce basılıp dağıtılıyor, yakalananlar “Rumlarla karşılıklı iki kale kurup, onlarla aynı kıyafetleri giyerek top atışı talimi” yapmakla suçlanıyorlar, “top ve kale” terimleri, askeri bir talim havası yaratıyor ve vatan hainliğine varacak bir eylem yapmış gibi görülüyorlardı. Durum biraz da trajikomik bir şekilde suçlanan gençlerden birinin don, atlet ve bir futbol topu ile mahkeme huzuruna çıkmasıyla anlaşılıyor ve yapılanın aslında bir spor müsabakası olduğu geç de olsa fark ediliyordu.

Erken cumhuriyet döneminden başlayarak 1940’lara kadar uzanan süreçte genç rejimin spor konusundaki algısı ve iki savaş arası dönemde Türkiye’de spor siyaset ilişkisinin dinamiklerini iyi analiz etmek için öncelikle, 1922 yılına gelene kadar Osmanlı’da, özellikle batı odaklı modernleşme eğilimi başladığında görülen ilk spor hamlelerini anlatmak gerekir. Zaman ve mekan farkları istisnaları yaratsa da spor yaptırmanın temel örgütsel aracı kulüplerdir ve kökenleri bakımından en eski, çağdaş benzerleri bakımından “kulüp” olgusuna daha yakın ama “toplumsal güvenlik” boyutunu da içerdiği için ondan daha kapsamlı olan ilk yapı, kısaca “spor tekkesi” olarak anılan örgüttür. Çeşitli araştırmalardan, bu örgütlerin son tahlilde birer “güreş tekkesi” olduklarını; Osmanlı İmparatorluğu’nun yayılma döneminde her alınan yeni yere böyle bir tekkenin kurularak yörenin güçlü gençlerinin “pehlivan olarak yetiştirilmek” için bir araya getirildiklerini öğreniyoruz.⁴⁰ Osmanlı tarihinde görülen örgütsel anlamda bu ilk örneğin devletle doğrudan ilişkisini, olaya sporcu-koruyucu ilişkisi perspektifinde baktığımızda görüyoruz. Başarılı pehlivanların ağaların himayesine girmesi, hatta vezirlerin, devlet adamlarının pehlivan “beslemesi”; dövüştürdükleri kölelerin başarılarından pay çıkaran Amerikalı plantasyon sahiplerine, yahut en usta şövalyeleri yanına almaya çalışan senyörlerin eğilimleriyle

⁴⁰ Kurthan Fişek, a.g.e, s.214

bir benzeşim noktası oluşturmakta ve bu sporcu-koruyucu ilişkisinin evrensel niteliğini örneklemektedir.

Tezin konu edindiği hedef noktaya uzak olan tarihleri bu noktada bırakarak daha yakına, Tanzimat batıcılığı dönemine gelindiğinde görülmektedir ki sporun bir araç olarak kullanılması ilk olarak ordu modernleşmesi hamlesi içerisinde kendine yer buluyor. Anılan yıllarda sporun, beden eğitimi; beden eğitiminin jimnastik; jimnastiğin de özel bir jimnastik türüyle özdeşleştiğini kabul etmek gerekiyor.⁴¹ 1817’de Paris’te açtığı özel jimnastik okuluyla ve jimnastiği askeri talimlerde kullanmasıyla ünlenen, Fransa’da jimnastiğin kurucusu olan İspanyol Albay Don Francesco Amoros’un ve Alman beden terbiyesi talimlerinin mucidi Ludwig Jahn’ın isimlerinin birleşiminden oluşan bu türün adı “Jahn-Amoros Jimnastikleri” olarak geçmektedir. Ortak motivasyonunun “daha iyi bir ordu için daha iyi bedene sahip askerler yaratmak” olduğu bu jimnastik türü, Osmanlı Modernleşmesi döneminde kendini askeri revizyon hamlesi içinde göstermiştir. Modern beden terbiyesi, yani bu sistemler, ilk kez askeri okullar bünyesinde uygulanmıştır.⁴² 1863’te spor yönetiminin sıfır noktası sayılan, “Mekteb-i Harbiye ve Mekteb-i Bahriye, Kuleli İdadisi ve öteki askeri idadilere lüzumlu alet ve tesislerin yapılması suretiyle zorunlu jimnastik derslerinin konulması”⁴³, Tanzimat batıcılığının sportif yansıması ve Türkiye’de siyasal iktidarın spor ile ilişkisinin miladıdır. 1868 yılında bürokrasiye nitelikli eleman yetiştirmek adına açılan Mekteb-i Sultani ise jimnastik derslerinin uygulandığı ilk sivil okul olarak kabul edilir. Öğrencilerin beden terbiyesi derslerinde edindikleri hünerler yılsonunda halka açık gösterilerde sergileniyordu. Bu dersler gayrimüslimlerin yanında Müslüman öğrencileri de beden terbiyesi ve modern sporlarla tanıştırdığı için entelektüeller arasında ilgi görüyordu. Basında çıkan yazılarda dersin öğretmeni Faik Efendi⁴⁴ sık sık takdir ediliyor ve Maarif Vekaleti’ne bu programları yaygınlaştırması için çağrı yapılıyordu.

Militarist bir revizyon kapsamında beden talimi olarak tanışılan sportif aktiviteler zamanla rekabet ve takım sporlarına olan ilgiyi doğurmaya başlasa da 1900’lü yılların başlarında İstanbul’da oluşmaya başlayan kulüpleşmeler Türk sporunun örgütlenmesinde emekleme devri olarak nitelendirilebilir. İzmir’de bir ilki

⁴¹ a.e., s.217

⁴² Yiğit Akın, **Gürbüz ve Yavuz Evlatlar**, s.50

⁴³ F.Reşit Unat, “**Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış**”, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1964, s.137

⁴⁴ Faik Ali (Üstünidman) (1859-1942) bilinen ilk Müslüman jimnastik öğretmenidir. Mekteb-i Sultani’den mezun olduktan sonra yabancı jimnastik uzmanları önünde yapılan bir sınavı başarıyla tamamladı ve aynı okulda eğitimliğe başladı. Faik Ali Bey, Alman (Turnen) jimnastiğinin büyük bir hayranı ve ateşli bir savunucusuydu. 1899 ve 1903 yıllarında iki kez Alman jimnastiğinin Avrupa’daki Berlin, Leipzig, Viyana gibi merkezlerinde eğitimlere katıldı. Uzun yıllar öğretmenlik ve aktif sporculuk yaptıktan sonra kendisine 1923 yılında, bütün idmcuların hocası anlamına gelen Şeyhülidman unvanı verildi. Kısa bir biyografisi için bkz: İsmail Sefa, “En Eski Jimnastik Öğretmeni Faik Hoca’yı Kaybettik” , **Beden Terbiyesi ve Spor**, no.43, Nisan 1943.

gerçekleştirerek futbol oynayan İngiliz aileler, ülkelerine tanınan ayrıcalıklar sayesinde toplantı yasağı ve baskı rejimi içerisinde rahatça maç yapabiliyorlar, yine aynı yasaklardan bağımsız olan Rum gençleri onlara eşlik ediyor, Türk gençleri ise bu oyuna seyirci kalıyorlardı⁴⁵. James Lafontain, Horace Armitage ile birlikte 1902 yılında İstanbul'un Kadıköy semtinde Futbol Association'u kuruyor, daha sonra birer yıl arayla Moda Football Club ve Rum Elpis kulüpleri kurulurken, II.Abdülhamit döneminde her türlü toplanma ve örgütlenmenin yasak olması, Türklerin-Müslümanların böyle kulüpler kurmak bir yana, bu kulüplerde yer almalarını bile engelliyordu.⁴⁶ İlk kurulan kulüpler, dernekleri düzenleyen bir kanun olmadığı için doğal amaç birlikleri şeklinde örgütleniyor ve bu durum 1909 yılında, ilk dernekler yasası çıkana kadar sürüyordu. Öte yandan herkese eşit uygulanacak yasa yerine yabancılara hiç uygulanmayan, yerliye baskınlara varacak kadar yasaklarla çevrili tutan bir siyasal ortam vardır. Bir yandan kulüpçülük baskı altındayken bir yandan da özel fermanla* ilk yerli kulüp olan Beşiktaş Jimnastik Kulübü kuruluyor, ya da yine özel fermanlar aracılığı ile Galatasaray'ın futbol ligine katılmasına izin veriliyordu. Durumdan da anlaşılacağı gibi Türkiye'de kulüpler, spor yaşamına devlet güdümünde girmişlerdir.⁴⁷

İzmir'de ise ilk Türk kulübü 1912 yılında Karşıyaka Terbiye-i Bedeniye ismiyle kurulmuş, Müdafaa-i Milliye isimindeki siyasi bir teşekkül Karşıyaka kulübünü desteklemiş ve ona bazı imkanlar sağlamıştır. Siyasetin spora karıştığı bu yıllarda Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın Karşıyaka'ya yaptığı yardım ve ilgiye karşı, İttihat ve Terakki Fırkası⁴⁸ da ilgisiz kalmamış ve fırka teşkilatı kurmak için İzmir'e gelen Celal Bayar, İzmir'in ileri gelen idareci ve sporcularıyla anlaşarak Altay kulübünü kurmuşlardır. İzmir'de kurulan iki Türk kulübü yavaş yavaş siyasete karışırken, İstanbul'da evvelce kurulmuş bulunan Progress isimli karma kulüp 1914 yılında ismini Altınordu olarak değiştirmiş ve Sadrazam Talat Paşa'yı kulüp başkanlığına ve bazı mebusları da yönetim kurulu üyeliklerine getirerek büyük yardımlar ve bazı ayrıcalıklar sağlamışlardır. Talat Paşa'nın himayesi altındaki Altınordu futbolcuları

⁴⁵ Kurthan Fişek, a.g.e, s.220

⁴⁶ Mahmut Sert, **Gol Atan Galip: Futbola Sosyolojik Bir Bakış**, İstanbul, Bağlam Yayınları, Ekim2000, s.86

* İlk yerli kulüp Beşiktaş, aralarında Hazine-i Hassa Müdürü, Sürre Emimi, paşazade, büyükelçi ve mebusların da bulunduğu kişilerce 1903 yılında kuruluyor. Saraya jurnal edilen Beşiktaş kulübü için önemli şahsiyetler devreye giriyor, Seryaver Mehmet Paşa padişahın huzuruna çıkarak kulüp hakkında "önemli" açıklamalarda bulunması, onun da özel fermanla BJK'nin faaliyetlerine izin vermesi oldukça ilginç bir durum yaratıyor. Abdülhamit kendi yasağını neden kendi delmişti? Şöyle bir tez var: Ekonomik merkez olan Galata, her iş bölgesinin olduğu gibi bir periferinin oluşumuna sahne oluyor, Fındıklı ve Kabataş'a doğru büyüyerek sarayın bulunduğu Yıldız'a kadar dayanıyor. Beşiktaş ise bu periferi ve saray arasındaki tampon bölge. Abdülhamit kontrolsüz kalabalıklardan korkuyordu ve periferinin de yarattığı tam olarak buydu. İznin çıkmasının çok önemli bir nedeni bu durum olabilir.

⁴⁷ Kurthan Fişek, a.g.e, s.227

⁴⁸ İttihat ve Terakki'nin sporu kullanarak bir ulus yaratma çabası hakkında, bkz: Cüneyd Okay, "Sport and Nation Building: Gymnastics and Sport in the Ottoman State and the Committee of Union and Progress, 1908–18," **International Journal of History of Sport**, vol 20, no 1

vatani görevlerini İstanbul'da yapabiliyorlardı örneğin.⁴⁹ Bir başka açıdan baktığımızda, o günlerde az sayıdaki Türk takımının yabancılara ve özellikle giderek ötekileştirilen gayrimüslimlerin takımlarına karşı yaptıkları maçların atmosferi, olup bitenin bir oyundan çok daha öte olduğunu göstermekteydi. Karşıyaka kulübü kurucularından Zühtü Işıl'ın söyledikleri bunu anlamamıza yardımcı olur:

“Memleket bizimdi, fakat hakim olan Türk'ten başkalarıydı... Hürriyet ilanı ile “Türk'üz” diye övünmek ihtiyacını duymaya başlamıştık, her sahada duyulan bu ihtiyaçlar bizi sporda örgütlenmeye itti.”⁵⁰

Ayrıca sadece iki parti arasındaki siyasi çekişme değil, İttihatçıların kendi içlerindeki çekişmeler de sportif örgütlenmelere yansıyor. İttihatçıların sivil kanadı Fenerbahçe bünyesinde toplanırken, askeri kanat doğrudan doğruya Altınordu Kulübü bünyesinde yer almaktaydı. Siyaset sahnesindeki parti içi hizip mücadelesi futbol sahalarına taşınıyordu.⁵¹ Sporun siyasal yansımalarına bir örnek olacak bu durumun yanında savaş yıllarına doğru giderken ve hatta savaş yılları içinde görülen iki karakteristik olay daha vardı spor-siyaset ilişkisi ile ilgili. Birisi sporun örgütlenmesi bakımından önemli olan, Amerikan mandası eğilimine (mandate) koşut olarak 1920 döneminde spor yönetiminin, bir Amerikan örgütü olan YMCA'ya aktarılması istek ve çabasıdır.* Aynı yıllar içinde düzenlenen Çağaloğlu İdman Şenliği, ilk basketbol maçı ve YMCA Genel Sekreterinin Türkiye'ye gelmesi olaylarını da içine alan bu yapılanmanın yanında spor politikası ilkleri açısından önemli ikinci bir olay da devletin sporu bir diplomasi aracı olarak kullanma çabasının ilk tezahürü olan Galatasaray futbol takımının Avrupa seyahatidir.**

⁴⁹ Mahmut Sert, a.g.e., s.101

⁵⁰ Akt: Yaşar Aksoy, **Karşıyaka Spor Kulübü ve Kaf Sin Kaf Tarihi**, İzmir, Hisdaş Yayınları, 1988, s.35

⁵¹ Mehmet Ali Gökaçtı, **“Bizim İçin Oyna”**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, s.54

* Young Men's Christian Association (Genç Erkeklerin Hıristiyan Birliği). Tüm ABD çapında okulları olan bu örgütün temel amacı misyoner faaliyetler için kalifiye eleman yetiştirmektir ve Amerikan emperyalizminin kültürel temellerinin ilk nüvelerinden sayılabilir.

** Galatasaray takımı 1921 yılının Eylül ve Ekim aylarını kapsayan günlerde uzun bir Avrupa turnesine çıkmış, çoğunluğu Almanya'da, ayrıca Çekoslovakya ve Macaristan'da toplam on yedi maç yapmıştı. Oldukça yorucu geçen bu turnelere neden gerek duyulduğu üzerinde durmayı gerektiren bir konudur. 1921 yılının genel durumuna bakıldığında Anadolu'da bir ölüm kalım savaşının verilmekte, başta başkent olmak üzere ülkenin önemli bir bölümü işgal altında bulunmakta ve çok ciddi bir ekonomik darboğaz yaşanmaktaydı. Böylesi bir turnenin o günlerin koşullarında kayda değer bir maddi harcamayı gerektirdiği de göz önüne alındığında, bu işin Galatasaray Kulübü'nün kendi imkanlarıyla yapılması imkansızdır. O günlerde bir kulüp lokali bile olmayan, bu yüzden kulüp toplantılarını kimi zaman eşin dostun yazıhanesinde, kimi zaman da köprü altındaki kahvehanelerde yapan Galatasaraylılar böylesi uzun ve pahalı bir turneye ancak ciddi bir destek alarak çıkabilirlerdi. Bazı Fenerbahçeli ve Beşiktaşlı futbolcuların da katılımıyla bir nevi milli hüviyet kazandırılan bu turnenin nasıl ve kim tarafından finanse edildiği karanlıkta kalmış bir konudur.

Bu konuda akla iki seçenek gelmektedir. Bir ihtimal, organizasyonun Ankara hükümeti tarafından finanse edilmiş olabileceğidir. Ancak Ankara'daki hükümetin o günlerde içinde bulunduğu zor koşullar dolayısıyla bu uzak bir olasılık olarak görülmektedir. Söz konusu futbol turnesinin İstanbul'da işgal altında bulunan Osmanlı Devleti tarafından finanse edilmiş olması en kuvvetli

YMCA olayını bir örgütlenme çabası olarak ele almazsak-ki bana göre kesinlikle değildir de-, Meşrutiyet'in ilanından 1922 yılına gelene değin, Türk spor dünyasında herhangi bir düzenleyici ve denetleyici üst kuruma rastlanmamıştır. Spor ile ilgili işler, kimi zaman sorunlara ve sıkıntılara sebep olsa da, kulüpler arasındaki ikili anlaşmalar ve öncü şahsiyetlerin yeri geldiğinde ağırlıklarını koyarak hakemlik yapmasıyla yürütülmüştür.⁵² Yerli dinamiklerin çabalarıyla oluşacak ve yeni cumhuriyetin de ilk spor örgütü olacak olan İdman Cemiyetleri İttifakı, işte bu dönemin sonunda ortaya çıkan bir yapıdır ve sporun devlet ile olan ilişkisini en yoğun şekilde inceleyeceğimiz öznemiz olacaktır.

Sporun bedeni biçimlendirip kendimizi somut olarak algılamamıza katkısının yanında, başkalarıyla ilişkilerimizde saygı, sevgi, hoşgörü, sevinç, üzüntü paylaşımı gibi toplumsal değerleri oluşturma, geliştirme özelliği de vardır. Spor yoluyla edinilen bu değerler, toplumsal uyum mekanizmalarının düzenlenmesinde önemli bir konuma sahiptir. Bu noktada, iktidar odaklarının politikalarını yerleştirme uğraşında, sporun oynayacağı rolün ne denli önemli olduğu ortaya çıkıyor.⁵³ Bu rolün farkına varan yeni devlet, Türkiye Cumhuriyeti, İki Dünya Savaşı arasındaki dönemde, ister yeni Türk insanını doğu-batı, tebaa-vatandaş, geleneksel-modern zıtlığı çerçevesinde dönüştürürken kullanacağı bir araç haline getirmeye çalışsın, ister savaşa hazırlık, ister savaştan korunmak için bir ön hazırlık olarak algılasın, sporu; ulusal ve uluslararası düzeyde gerek ve isterileri bulunan bir olgu olarak ele almış, mantığı gereği “devlet politikası” konusu ve devlet hiyerarşisinin bir parçası yapmıştır. Bunun sonucunda da spor, devlet denetiminden ancak devlet izin verdikçe çıkabilmiş bir uğraşı; Türkiye’de spor yönetimi, toplumsal-ekonomik bütünün bağımlı değişkeni; spor yönetiminin tarihi de son tahlilde, Türkiye’nin toplumsal, ekonomik, siyasal ve yönetsel tarihi olmuştur.⁵⁴

2.2 Cumhuriyet Dönemi: Yeni Rejimin İlk Yıllarında Spor-Siyaset İlişkisi

Cumhuriyet dönemindeki spor tarihi anlatısı içinde yapılan tarihsel sınıflamada, genelde “kurumlar” merkeze alınarak onların “dönüşümleri” incelenmiş ve tarihsel bölümler de bu kurumsal var oluşun kronolojisine göre yapılmıştır. Örneğin anlatım sırasındaki genel eğilim Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı dönemi, Türk Spor

ihhtimlidir. Zaten turnenin Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndaki müttefiki Almanya ile ona yakın ülkelere yapılmış olması, bu turne aracılığı ile hem eski müttefiklere hem de karşı cephedeki ülkelere bir mesaj vermesinin amaçlandığı fikrini akıllara getirmektedir. Bu turne için Galatasaray'ın seçilmiş olması, kulübün kuruluş günlerinden bu yana Saray ile iyi ilişkiler içinde olduğu düşünüldüğünde, olağandır. (Bkz: Mehmet Ali Gökaçtı, **a.g.e.**, s.77)

⁵² Mehmet Ali Gökaçtı, **a.g.e.**, s.86

⁵³ Mahmut Sert, **a.g.e.**, s.30

⁵⁴ Kurthan Fişek, **a.g.e.**, s.210

Kurumu dönemi, Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü dönemi gibi bir tasnifleme yaparak, kurumların tarihi, üstyapı penceresinden anlatılmış ve bu kurumların var oluşunu, değişimini ve dönüşümünü gerçekleyen altyapısal dinamikler göz ardı edilmiştir.

Bu yüzeysel olarak nitelendirilebilecek anlatımı aşabilen kimi ender çalışmalar ise nesnellik bakımından bazı sıkıntılar yaşamaktadır. Devletin spora kurumsal hakimiyetini resmileştirdiği 1936 yılından önceki dönem, yani TİCİ dönemi anlatıları için; “özlemle savunulan ya da öfkeyle eleştirilen” , yansız-nesnel değerlendirme yapılmayan dönemlerden biri, belki de birincisidir yorumunu yapıyor Kurthan Fişek.⁵⁵ Bu çalışmada en çok ihtimam gösterdiğim konulardan biri de bu dönemi olabildiğince nesnel anlatabilmek ve önceki araştırmalarla bu çalışma arasında bir fark ortaya koyabilmektir.

Tartışmalar ve yaklaşımlar farklı görüşte olsalar da temel olarak hemfikir olunan nokta şudur ki, erken cumhuriyet yılları, bireyin vatan ve millet için kendi sağlığını koruma sorumluluğunun sosyal bir göreve dönüştüğü dönemdir. İşgalden kurtulup siyasal bağımsızlığına kavuşan toplumların en büyük sorunu birlik, otorite ve eşitlik konuları olsa da her yeni devletin, yeni sistemin, yeni yönetim şeklinin ilk yaratmaya çalıştığı şey “yeni insan”dır. Beden terbiyesi ve spor hareketlerinin toplumsal modernleşmenin bir göstergesi olarak ele alınmasını eleştiren Yiğit Akın, bunun spor tarihçiliğinin kemikleşmiş en temel problemlerinden biri olduğunu savunurken, bu yaklaşımın Türkiye’deki yansımalarının, Cumhuriyet idaresi altında ülkenin modernleşmesi ve Batılılaşması sayesinde sporunun özgürleştiği, sporun da geliştiği şeklinde ifadesini bulduğunu söyler.⁵⁶ Bu eleştiriyle paralel okuduğumuz zaman açıkça görülür ki beden terbiyesi ve spor vasıtası ile yeni insanı yaratma projesi aslında bireyi değil ulusu özgürleştirme ve tebaadan vatandaşa, cemaatten cemiyet yaratma projesidir. Türkiye Cumhuriyeti resmi tarih anlatısında gördüğümüz Osmanlı ve ona ait kurumları yerme ve tüm yenilikleri Cumhuriyet’in getirdiği söylemine Suna Kili’nin dediği gibi “çağdaştırmacı ulusçuluk”⁵⁷ ideolojisi adını vermek olanaklıdır.⁵⁸ Fakat bu yaklaşımı tümüyle kabul etmek, sportif temellerin Osmanlı zamanında başlayan hem kulüpsel hem de kurumsal varlığını reddetmek olur. Cumhuriyet rejimi hiçbir şeyi sıfırdan yapmamıştır, fakat Osmanlı’nın köhne yapısının sağlayamayacağı ivmeyi yakalatmayı bir ölçüde başarmıştır. Bunu da

⁵⁵ Kurthan Fişek, *a.g.e.*, s.29

⁵⁶ Yiğit Akın, *Gürbüz ve Yavuz Evlatlar*, s.23

⁵⁷ Suna Kili’nin kullandığı bu kavrama bir ekleme yapmak gerekirse: “Gelişmekte olan ülkelerde 19.yüzyıl Avrupa’sının siyasal yaşamını etkileyen ve birbirleriyle yarış durumunda olan çeşitli ideolojilerin varlığından söz edilemez. Bu ülkelerde en etkin ideoloji çağdaştırmacı ulusçuluk ideolojisidir. Ulusal önderlerin temel amacı ulusal kalkınmayı sağlamaktır ve ulusal bağımsızlık kalkınmanın önkoşuludur. Ulusal önderler özgürlükten söz ederler, ama bu kişisel özgürlükten çok ulusal özgürlüktür. Özgürlük kişi için değil, ulus için istenir.” (bkz.: Frederick A. Preager, *The Ideologies of the Developing Nations*, ed.: Paul E.Sigmund Jr., New York, y.y., 1963, s.3)

⁵⁸ Suna Kili, *Atatürk Devrimi: Bir Çağdaşlaşma Modeli*, Cumhuriyet Kitapları, Ocak 1998, s.21

geleneksel toplumun çağdaşlaşmasına yardımcı olmak ve bu amacı sağlamak için halktan özveri istemenin yerinde olduğunu kanıtlarcasına yapmıştır. Yeni Türkiye Cumhuriyeti devleti, sporun farkına vararak, ona hakim olma eğilimine girerek sporu bir “milli beden terbiyesi” şekline dönüştürme hedefiyle ilk hamlelerini yapmıştır.

Tanzimat batıcılığı ile gelen orduda modernleşme hareketi içinde başlayan ve sivil okullarda da uygulanarak yaygınlaşan jimnastik dersleri sayesinde toplumun modern anlamda ve bir disiplin olarak sporla tanıştığı bu coğrafyada, 1899 yılında iktidarın yasaklarından korkarak bir yabancı kulüp izlenimi vermek için “Black Stockings” ismini seçen ilk yerli futbol kulübünün siyasal otorite tarafından dağıtılması, 1901 yılında Kadıköy kulübüne yapılan takibat ve ardından kapatma ile 1903 yılında özel fermanla Beşiktaş Jimnastik Kulübü’nün kurulması olayları devletin spora ilk doğrudan müdahaleleri ve spor-siyaset ilişkisinin yani benim tanımladığım şekliyle spor politikasının başlangıcı sayılabilir. İkinci Meşrutiyet ile birlikte dernekler yasasının çıkması sayesinde yasal bir statüye kavuşan kulüpler arasında artık yasaktan kurtulan Türk-Müslüman kulüpleri de vardır ve siyasi rekabet futbol takımları arasındaki rekabete yansıtacak, kimi siyaset adamları doğrudan kulüp kurup yönetirken kimileri de onursal başkan ilan edilip gücünden yararlanılacaktır yeşil sahada. Birinci Dünya Savaşı öncesi bu dönem, spor politikası konusunda düzensiz ve güncel koşulların belirlediği bir kaos durumu olarak adlandırılabilir.

Savaş sonrasında ise yeni bir dönem vardır. Kurtuluş Savaşını yürüten Ankara Hükümeti artık doğrudan devletin başıdır ve yeni devlet, yeni bir rejim ve yeni bir toplum hedefiyle işe koyulmuştur. Mevzubahis bu yeni düzeni yaratma konusunda siyasi liderlerin ağızlarından çıkan her cümle bir yol haritası değerindedir. İşte bu dönemde, daha yeni rejim ilan edilmeden, 13 Ocak 1923’de İsmet İnönü’nün söyledikleri yeni rejimin liderlerinin spora bakış açısını özetle yansıtacak ve bu anlayış erken cumhuriyet döneminin tümüne hakim olacaktır:

“İdmanın Türk gençliği için pek çok faydaları olacak, gerek ordunun ve gerek bütün gençlerin idman sayesinde iyi bir sıhhat sahibi olarak vatana ve memlekete kıymettar hizmet edecekler ve idman gençleri mesavi-i ahlakiyeden kurtarmak için iyi bir amil olacaktır.”⁵⁹

Şunu kesin olarak belirtmek gerekir ki bu dönem belgelerinde ve söylemlerinde rastladığımız, idman, spor, beden eğitimi gibi kelimeler birbirinden farklı olsa da aynı şeyi anlatmak için rastgele kullanılmıştır. Cem Atabeyoğlu bu kelime farklılıkları için; eski Türklerin “idman”, batılıların “spor” ve Atatürk’ün ise “beden eğitimi” olarak nitelendirdiği bu gençlik olayı, tanımlamasını yapıyor. Kelimeler ayrı şeylerin karşılığı değildir fakat her dönemde bu kelimeler başka bir şeyin karşılığı

⁵⁹ “Türk Sporculuğunun İnkişafı için İsmet Paşa hazretlerinin Müzaheret Vaadleri”, **Spor Alemi** , no:8-9, 13 Kanunisani 1923, s.45.

haline gelmiştir. Toplu halde yapılan gençlik talimlerine kimileri spor derken kimileri beden eğitimi diyor, bazı yerlerde ise bu idman olarak tanımlanabiliyordu. Benim kullanmaya çalışacağım şekliyle şöyle bir ayırım söz konusu olabilir. Bir branşı temsil eden müsabakayı ve bir dalını anlatırken “spor” kelimesi daha uygundur. Gençliğin daha iyi bir bedene sahip olması için yapılan çalışmaları tarif etmek için ise “beden eğitimi (terbiyesi)” kullanılmalıdır ki zaten birçok belgede ve anlatıda da “beden eğitimi ve spor” şeklinde bir isimleme yapılarak ikisinin ayrı şey olduğu kabul edilmiştir. Dönemin eğilimleri ise “beden eğitimi > spor (beden eğitimi büyüktür -önemlidir- spor)” yönündedir. Yeni rejimin lideri henüz daha işin başında şöyle diyor:

“Genç Türk çocukları top oyunlarında herhangi bir millet çocukları kadar talimli ve alışkan görünmeyebilirler. Bunda müteessir olmaya lüzum ve mahal yoktur. Biz çocuklarımızın hakiki kuvvet, kudret ve zeka müsabakalarında, her gün, her yerde, hatta her köyde görmekteyiz. Bunu göremeyenlerdir ki, alayışli işleri yapamıyor gibi görünen Türk gençliğine endişe ile bakmaktadır .”⁶⁰

Cumhuriyet yönetiminin en tepesindeki iki liderin söylediklerinin ortak paydası “gençliktir”. Yeni dönemde spor bir “gençlik meselesi” olacaktır. Barış zamanında vücudunun dinçliğinden ve gürbüzlüğünden sorumlu, savaş zamanında ise yurdu korumaya bedenen ve ruhen hazır bir gençlik hedefiyle yola çıkmış, yaşanan Büyük Savaş bu ihtiyacın varlığını, onların politikalarında gerçeklemiştir.⁶¹ Hatta -o zamanlar Miralay olan- Mustafa Kemal, 1915 yılında para-militer bir proje çerçevesinde kurulan ve gençler henüz sivil yaşamdayken onlara yumuşatılmış askeri talimler vermeyi hedefleyen bir yapı olan “Osmanlı Genç Dernekleri” müfettişliğine atanmış ve bir rapor hazırlaması istenmiştir.⁶² Tarihsel anlatılarda pek su yüzüne çıkmamış bu rapora göz atmak, 1923-1938 arasında ülke yönetiminde “tek adam” olacak bir liderin spor konusundaki eğilimlerinin temelini görmek ve dönem içinde inceleyeceğimiz “sporda devletçilik” hamlesinin öncel nedenleri ve dinamiklerini algılayabilme açısından oldukça faydalı olacaktır.⁶³ Miralay Mustafa Kemal’in raporunun ardından 17 nisan 1916’da bir kanun çıkartılıyor, 11 maddeden oluşan bu

⁶⁰ Akt: Cem Atabeyoğlu, **Atatürk ve Spor**, b.y.y., Hisarbank Yayınları, 1981, s.146

⁶¹ Erken cumhuriyet dönemi politikalarını öjeni perspektifinde inceleyen bir çalışma için, bkz: Ayça Alemdaroğlu, “Politics of the Body and Eugenic Discourse in Early Republican Turkey”, **Body and Society**, vol 11, no 61, Sage Pub, 2005

⁶² İkinci Meşrutiyet döneminde Türk Gücü Cemiyeti (1913), İzçiler Ocağı (1914), Osmanlı Güç Dernekleri (1914) ve Osmanlı Genç Dernekleri isimleriyle kurulan ilk paramiliter gençlik örgütleri hakkında detaylı bilgi için Bkz: Sanem Yamak Ateş, **Asker Evlatlar Yetiştirmek: 2.Meşrutiyet Dönemi’nde Beden Terbiyesi ve Paramiliter Gençlik Örgütleri**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012, s.215-527

⁶³ “Çanakkale savaşının muzaffer komutanı Albay Mustafa Kemal, Harbiye Nezareti tarafından 1915 yılının Aralık ayı başında “Osmanlı Genç Dernekleri Müfettiş-i Umumiliği”ne atanmıştır. Atandıktan kısa bir süre sonra incelemelerini tamamlayarak bir rapor hazırlayıp hükümete sunuyor. Söz konusu raporun tam metni için; Bkz: Cem Atabeyoğlu **Türk Spor Tarihinde Atatürk**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, Aralık 1999, s.58-61

kanun ile 12-17 yaş arasındaki gençler için “Gürbüz derneği”, 17 yaşından büyük olanlar için de “Dinç derneği” kurulması öngörülüyordu.

2.3 İlk Merkezi Spor Teşkilatı: Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı

Türkiye’de spor tarihi anlatılırken yahut spor ile ilgili bir anlatıda tarihsel bir giriş yapılırken başlangıç noktası ekseriyetle Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı olmuştur. Sporun örgütlenmesi bakımından ilk merkezi teşkilat olma özelliğini taşıyan bu kurumdan önceki teşkilatlanma çabaları genelde müsabakaların sorunsuz devam etmesi, sorunların çözülmesi ve anlaşmazlıkların giderilmesi ihtiyacı üzerine ve hepsinde ilgili spor dalı kapsamında olmuştur. İşin aslına bakılırsa TİCİ de proje aşamasında bir “branş örgütü” olarak kurulmak istenmiş, akabinde yaşanan süreçte genel ve merkezi bir örgüt şeklinde yapılanma ihtiyacı hissederek kendini bu yönde bir oluşum olarak var etmiştir.

Gönüllü bir şemsiye örgüt olarak kurulup çoğunluğu İstanbul’da bulunan kulüplerin yarı bağımsız koordinasyon organı⁶⁴ olarak tanımlanan TİCİ, 1920 yılında İsviçre’den tahsilden dönen Galatasaray’ın eski futbolcusu Yusuf Ziya Öniş’in beraberinde getirdiği İsviçre Spor Teşkilatı nizamnamesini, Galatasaray’ın bir numaralı kurucusu Ali Sami Yen, Anadolu Kulübü’nden Burhan Felek ve Fenerbahçe Kulübü kurucularından Nasuhi Baydar ile beraber tercüme ederek 20 maddelik bir tüzük meydana getirmeleriyle temeli atılmış bir örgüttür. İlk müzakeresinin 17 Eylül 1920’de Union Club’da yapıldığı ve tüzüğün geliştirilmesine çabaladığı bu dönemde, kurulması düşünülen teşkilatın yalnız futbolu değil diğer sporları da kapsaması gerekliliği fark edilmiştir. İlk ismiyle “İdman İttifakı”nın 269 maddelik yeni yönetmeliğinin tartışmaları 15 Nisan 1921 günü yapılmış; geçici kurul çalışmalarını 7 Eylül 1921 günü tamamlamış, 27 Kasım 1921 tarihinde Dahiliye Nezareti’ne sunulan evrak, 22 Mayıs 1922 tarihinde tekemmül etmiş ve ittifak tescil ve tasdik olunmuştur.⁶⁵

TİCİ; İdman İttifakı Heyet-i Muvakkatesi ismiyle ilk yıllarında yine öncellerinden aldığı mirasla paralel olarak, kulüpler arasındaki maçların takvimini, hakemleri ve sahaları organize eden, futbol merkezli bir kuruluş olarak iş yapıyor. İlk toplantısını 14 Temmuz 1922’de Fenerbahçe kulüp binasında gerçekleştiriyor, ilk heyet-i merkeziyesini oluşturuyor, bunu izleyen 30 Temmuz 1922 tarihli genel merkez toplantısında da ilk başkanı Ali SamiYen ve öteki Meclis-i İdare üyelerini seçiyordu.

⁶⁴ Yiğit Akın, **Gürbüz ve Yavuz Evlatlar**, s.57

⁶⁵ Kurthan Fişek, **a.g.e.**, s.275

Savaş yıllarında kısaca bahsettiğimiz bu süreçle kuruluşunu tamamlayan spor örgütü, ileriki dönemde yeni rejimin ilk spor örgütü olacaktı. 1923 yılında, Cumhuriyet'in ilan edildiği dönemdeki birçok müdürlük, hatta bakanlık bile derme çatma bir yapıda iş yürütürken, spor camiası her yönüyle hazır bir örgüt bünyesinde toplanmış şekilde bulunuyordu. Benzer bir örgütlenme işi ile uğraşacak durumda olmayan Ankara, bu kuruluşun, Türk sporunun tek yetkili kurumu olarak göreve başlamasını onaylamıştı.⁶⁶ Cumhuriyetin ilanından henüz iki buçuk ay sonra, 16 Ocak 1924 günü, Atatürk'ün imzasıyla onaylanıp yürürlüğe konan 170 ve 171 sayılı iki bakanlar kurulu kararı, cumhuriyet tarihinde spor-siyaset ilişkisinin ilk mihenk taşıdır:

170 sayılı Bakanlar Kurulu kararı

“Türk gençliğinin bedence ve ahlakça yükselmesine çalışmayı amaç edinen Türkiye İdman Cemiyetleri ittifakı adına başkan Ali Sami imzasıyla verilen dilekçe ile adı geçen cemiyetin amacı Türk gençliğinin gelişmesine yardımcı olduğu ve her türlü çıkardan kesinlikle uzak bulunduğu ve her ülkede İdman Cemiyetleri'nin bu şekilde her bakımdan korundukları düşünülerek bugüne kadar gösterdikleri çalışmalar bakımından amacındaki ilkelerle başarılı bir biçimde uygun görülen bu cemiyetin kamu yararına çalışan kuruluşlardan sayılmasının uygun bulunduğu Bakanlar Kurulu'nun 16.01.1924 günü yapılan toplantısında karar verilmiştir.”⁶⁷

Bu karar ile ilk Türk spor kuruluşu olan ve 1922'de çalışmaya başlayan “Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı”, kamu yararına çalışan kuruluşlardan sayılması üzerine aynı gün çıkarılan 171 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla devlet tarafından yardım yapılması uygun görülmüştü:

171 sayılı karar:

“Türk gençleri arasındaki spor kuruluşlarının Avrupa sporcuları ile sıkı ilişkilerde bulunmaları ve spor çalışmalarının bilimsel kurallara göre düzenlenmesi için Avrupalı uzmanlardan yararlanması gereklidir. 1924 Mayıs'ında Paris'te açılacak Olimpiyat Oyunlarına Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı çağrılmıştır. Bu karşılaşmalara katılmakta Türkiye için yararlar vardır. Ülkemizde sporculuğun gelişmesi ve yayılması her halde bu gibi uluslararası yarışmalara katılabilecek biçimde yetiştirmek ve hazırlamak üzere gereken uzmanların Avrupa'dan getirilmesi ve adı geçen Olimpiyat Oyunlarına Türk sporcularının da katılabilmesinin sağlanması için acele sarf edilmesi gerekli görülen on yedi bin liranın beklenmeyen masraflar hesabından Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Genel Merkezi'ne verilmesine karar verilmiştir.”⁶⁸

Her iki bakanlar kurulu kararında şu imzalar bulunmaktadır.

⁶⁶ Mehmet Ali Gökaçtı, a.g.e., s.81

⁶⁷ Atatürk'ün Spora Bakışı: Bir Sempozyumun Getirdikleri, -Atatürk ve Spor Sempozyumu-TSYD Yayını, 17 Aralık 1981, s.88

⁶⁸ a.e., s.88

*Türkiye Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Başbakan ve Dışişleri Bakanı ve Genelkurmay Başkan vekili İsmet, Milli Savunma Bakanı Kazım, Şerriye Bakanı Mustafa Fevzi, Adalet Bakanı Seyyit, İçişleri Bakanı Ferit, Maliye Bakanı Mustafa Abdühalik, Bayındırlık Bakanı Hasan Hüsnü, Milli Eğitim Bakanı İsmail Sefa, Sağlık Bakanı Dr. Refik, Mübadele, İskan ve İmar Bakanı Mustafa Necati.*⁶⁹

Bu iki Bakanlar Kurulu kararından sonra TİCİ Başkanı Ali Sami Yen tarafından çekilen telgrafa Atatürk şü yanıtı veriyordu:

“İstanbul Türkiye İdman Cemiyetleri Reisi Ali Sami Yen Bey’e

Hissiyatınıza teşekkür ederim. İdmancılarımızın pek müfik ve atimiz için ümit bahç mesaisinde daima naili müzeharet olacaklarına itimat ediniz efendim.

*24 Mart 1924
Türkiye Reisi Cumhuri
Gazi Mustafa Kemal”*⁷⁰

Kurthan Fişek’in anlatımında, TİCİ’yi tanımlarken neden “yarı-bağımsız” nitelemesini kullandığını bu kararlara bakarak rahatça anlayabiliriz. Anlatılarda sanki kendi kararlarını koşullardan bağımsız alan bir organmış gibi gösterilen İdman Cemiyetleri İttifakı, bu kararlar ile Kemalist projeye entegre oluyordu. Örgütsel yönetimine doğrudan devlet müdahalesi olmasa da özellikle yapılan maddi yardımlar sonrasında gerçekleşen harcamalar sıkı bir kontrolden geçiyor, bu tarz konularda sık sık detaylı raporlar isteniyordu.

Devlet hazinesi neredeyse boşken, hükümetin 1924 Paris Olimpiyat Oyunlarına ayırdığı bütçe resmi tarih anlatısında dahi yerini bulmuş bir söylemdir. İşte bu mevzubahis söylemin bahsettiği yardım, 170 ve 171 sayılı kararlar ile birlikte alınan yardımdır. Yeni rejimin spora ne kadar değer verdiğinin, sporun gelişmesi için henüz daha işin en başında nasıl da “fedakar” kararlar aldığının bir göstergesi olarak sunulur bu durum ve Atatürk’ün beden eğitimini müfredatta zorunlu tutan ilk lider olduğu bilgisiyle birlikte verilir. Bu söylemde yüksek derecede haklılık payı bulsak bile şunu gözden kaçırmamak gerekir; devlet bu kararı sporun ve sporcunun dostu olmaktan çok sporun propaganda işlevini fark etmesi nedeniyle vermiştir. Askeri bir hazırlık aracı ve halk sağlığı projesi işlevinden sonra üçüncü olarak, özellikle İki Dünya Savaşı arası dönemde, Uluslararası İlişkiler disiplininin ortaya çıkışına paralel biçimde spor, bir uluslararası propaganda aracı olarak kullanılacaktır.

⁶⁹ a.e., s.89

⁷⁰ a.e., s.89

2.4 Olimpiyatlar: Yarışan Uluslar, Barışan İnsanlar

“Dünya üzerinde yaşayan insanların birbirlerini candan sevmelerini istemek çocukça bir düşüncedir. Fakat birbirlerini saymalarını sağlamak, bir ütopyacının teklifi olamaz. Ancak karşılıklı saygı gösterebilmeleri için birbirlerini tanımaları gerekmektedir.” 4 Ağustos 1935 tarihinde “modern olimpik düşüncenin felsefi esaslarını” izah ederken bu sözleri Baron Pierre de Coubertin söylemiştir. Bu tarihten yaklaşık yarım asır önce, 25 Kasım 1882’de USFSA*’nın beşinci senesinde, “modern dünyada beden eğitimi” konulu konuşmasının bitişinde de aynı felsefeyi benimsiyor, o dönemde bu fikir akımı ile modern olimpiyat oyunlarının temelini atmaya çalışıyordu:

“Savaşların ortadan kalkacağını söyleyenlere ütöplast diyoruz. Bazıları harp ihtimallerinin azalacağından bahsediyor, bunda ben ütöplast görmüyorum. Telgraf, telefon, ilmi araştırmalar ve beynelmilel sergiler; kongreler, diplomatik münasebetlerden, anlaşmalardan daha fazla sulha yardımcı oluyorlar. Ümit ediyorum ki Atletizm bunun daha fazlasını yapacaktır. Sportif temaslar, yaşlı Avrupa’nın örf ve adetleri arasına girerse, sulh yeni ve büyük bir destek bulmuş olacaktır. Bana yardım edin, Olimpik Oyunları yaşatalım.”⁷¹

Coubertin bunu başarıyordu. 16 Haziran 1894’te Paris’te dünyanın dört bir yanından gelenlere, çoğunluğu Fransız olmak üzere iki bin spor uzmanının katılmasıyla büyük bir kongre yapılmış ve kongre başkanlığına Baron Pierre de Coubertin seçilmiştir. 23 Haziran 1894 cumartesi günü, Amerika ve Avrupa’nın 12 ülkesinden gelen delegeler bu son yaptıkları toplantıda oybirliği ile Modern Olimpiyat Oyunları’nın yapılmasını ve Coubertin’in tezini onaylamışlar ve böylece “Olimpizm” düşünce ve felsefesi ortaya çıkmış, *Comite International Olimpique*, kısaca CIO ve Türkçesi ile “Uluslararası Olimpiyat Komitesi” kurulmuştur.⁷²

Modern olimpiyat oyunları, genel yanılgının aksine, spor dallarının dünya şampiyonası değildir. Ülkelerarası spor rekabetini bir kardeşlik havası içinde ırk, din ve politik nedenler dışında özgürce yapılabilmesi amacıyla her dört yılda bir düzenlenen spor şölenidir.⁷³ Olimpizm olarak zikredilen şey ise, beden gücü ve becerisi ile birlikte insan aklının gelişmesini hedef alan ve böylece insanın tüm niteliklerini bütünsel bir biçimde ve bir uyum (harmoni) içinde gelişimini hedef alan bir felsefedir. Eğitsel ve pedagojik amaçlar güder. Ayırt etmeden tüm dünyayı kucaklar, karşılıklı saygıyı, işbirliğini ve tüm insanlar arasında karşılıklı anlayışı var etmeye çabalar. Bu temel dayanaklarından ötürü Coubertin, olimpiyat oyunlarına

* Fransız Atletik Spor Kulüpleri Birliği –Fransa’da o dönem tüm spor derneklerini yöneten teşkilat

⁷¹ **Olimpik Hareket**, yay. haz.: TMOK Olimpik Akademi Komisyonu, İstanbul, Gül Matbaası, 1985, s.27

⁷² **a.e.**, s.31

⁷³ Modern olimpiyat oyunlarına akademik bir bakış için, bkz: Kristine Toohey; A.J. Veal, **The Olympic Games: A social science perspective**, Oxford, Second Edition, Cromwell Press, 2007

katılacaklar için önemli bir ideolojik şart koymuştu: Sporu yalnız kendi zevkleri, bedensel, ruhsal akli ve ahlaki uyumu için yapanlar katılabilecekti. Olimpiyat oyunları, bir kazanç ve kar kapısı olamazdı. Bu oyunlara katılacak atletler, tüm güçleri ve sadakatleri ile yarışabilirlerdi. Fakat mükafatları, eski çağlarda zeytin dalı ile sembolize edildiği gibi, yalnız katılmanın zevki olacaktı. Kısacası modern olimpiyat oyunlarının, profesyonelliği dışarıda tutan ve amatörlüğü benimseyen bir yapısı vardı.

Doğuş hikayesini ve felsefesini kısaca aktardığım modern olimpiyat oyunlarının kurucusu Coubertin'in İstanbul'u ziyareti sırasında buluşup görüşerek kendisini şahsi temsilcisi yaptığı spor adamımız Selim Sırrı Tarcan, verdiği söz üzerine 1908 yılında "Osmanlı Olimpiyat Cemiyeti" adı altında ilk Milli Olimpiyat Komitemizi kurmuştu. Ve Türkiye, 1911 yılında Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin on üçüncü üyesi olarak kabul edilmişti.⁷⁴ Coubertin'in temsilci olarak görevlendirmesinden 1924 Paris Oyunları'na kadar geçen dönemde Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyeti ve devamı olan 25 Haziran 1922 kuruluşlu Milli Olimpiyat Cemiyeti Yerine Kain Cihan Müsabakalarına Hazırlama Cemiyeti⁷⁵, yani gerçek anlamıyla ilk ulusal olimpiyat komitesi, Selim Sırrı Tarcan'ın⁷⁶ kişiliğinde kendini var etmiştir. Tek bir spor adamı

⁷⁴ Cem Atabeyoğlu, **Sporda Devlet mi, Devlette Spor mu?**, b.y.y., Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları, Ağustos 2001, s.8

⁷⁵ Kurthan Fişek, "**Spor Yönetimi**", s.273

⁷⁶ Modern sporlarda öncelik, aynı zamanda tüm spor dallarının anası olarak da kabul edilen, jimnastikteydi. Bu işlerin öncülüğünü Selim Sırrı (Tarcan) Bey üstlenecekti. Selim Sırrı Bey asker olan babasının görevi dolayısıyla bulunduğu Yenişehir'de (Larisa)1874 yılında dünyaya gelmişti. Küçük yaşta babasını kaybetmiş, '93 harbi sonrasında yaşadıkları bölgelerin Yunanistan tarafından işgali üzerine annesiyle birlikte İstanbul'a gelmişti. 1881 yılında Galatasaray Sultanisi'ne kayıt olan Selim Sırrı, bu okulda jimnastik dışındaki derslerde kayda değer bir başarı gösterememiş ve bir müddet sonra okuldan ayrılmak zorunda kalmıştı. Galatasaray'dan ayrıldıktan sonra dayısının girişimleriyle Askeri Mühendis Mektebi'ne girmiş ve beş yılda buradan mezun olmuştu. Mezuniyet sonrası orduya katılan Selim Sırrı Bey 1906 yılında kolağası (yüzbaşı) olduktan kısa bir müddet sonra, itibarı giderek yükselen İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye olmuştu. Selim Sırrı Bey'in hayatına bu dönemde giren bir Fransız, onun spor dünyasında kayda değer bir yer edinmesine ve kendisini uluslararası spor kamuoyuna kabul ettirmesine yol açacaktı. Mekteb-i Sultani'nin Fransız öğretmenlerinden biri olan Mösyö Juery, Selim Sırrı Bey' ile hafta sonları spor yapmaya başlamış, Sonra da onu 1907 yılında İstanbul'u ziyaret eden, Olimpiyat fikrinin mucidi Baron Pierre de Coubertin ile tanıştırmıştı. 1909 yılında Selim Sırrı Bey, siyaset ile fazla içli dışlı olduğu ve bunun askerlik mesleği ile bağdaşmadığı düşüncesiyle, Paris'te bir göreve sürgün edilme "cezasına" çarptırılmıştı. Ancak kendisi devrin Harbiye Nazırı İzzet Paşa ile görüşerek, Paris yerine İsveç'e gitmeyi ve orada modern jimnastik eğitimi almayı istediğini söylemiş ve bu isteği de paşa tarafından kabul edilmişti. İsveç'e gitmeden önce Berlin'de Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin toplantısına katılan Selim Sırrı Bey, daha sonra geçtiği İsveç'te 18 ay kalarak modern jimnastiğin temel ilkelerini ve estetik ağırlıklı Ling Jimnastiğini öğrenmişti. Ülkeye dönüşte ordudaki eğitimlik görevine devam etmek istemesine rağmen "tehlikeli adam" olarak değerlendirilmeye devam edildiğini öğrenince istifa etmişti. Ardından İttihatçı dostlarının ricasıyla, Maarif Nazırı Emrullah Efendi tarafından sivil okullarda öğretmenlik ve müfettişlik gibi görevlere atanmıştı. Selim Sırrı Bey'in Cumhuriyet döneminde resmi politikaya dönüşecek olan çalışmaları sonucunda jimnastik sporu ya da o günlerdeki adıyla terbiye-i bedeniye faaliyeti, yeni dönemin modernlik ve çağdaşlık simgelerinden birisi olacaktı. (bkz: Mehmet Ali Gökaçtı, **a.g.e**, s.41-42)

ile ifade bulan bu komitenin belki de tek icraatı 1924 Olimpiyatları için meclise yazılan mektuptur.

Uluslararası Olimpiyat Komitesi, 1924 Paris Olimpiyat Oyunları için bir davet gönderiyor ve komite başkanı Selim Sırrı Bey konuyu TİCİ Başkanı olan arkadaşı Ali Sami Bey ile görüşüp ekonomik olarak bunu kaldıramayacakları sonucuna varıyorlar ve çok da umutları olmamasına rağmen müşterek bir yazı hazırlayıp 3 Kasım 1923'te Maarif Vekaletine gönderiyorlar ve beklediklerinin aksine olumlu bir cevap geliyor; henüz ilk aylarını yaşayan yeni rejim, birçok siyasal ve ekonomik açmazın içindeyken hükümet sportif bir faaliyet için ödenek ayırıyordu. Umutsuzlukla yazılan bu talebe alınan olumlu cevap, tarihi bir dönüm noktasıdır ve aslında spor-siyaset ilişkisi içinde spor adamlarının sorumluluğunun, tahminleri ve beklentileri olumsuz olsa dahi “denemekten kaçınmamak” gerektiğinin bir göstergesidir.

Olaya öte yandan baktığımızda, Paris Oyunlarına katılma yönündeki karar Ankara'nın sportif başarı beklentisi olduğundan değil, işin temsiliyet ve propaganda yönüyle alakalıdır. Uluslararası tanınma, yeni kurulan bir devletin ilk hedeflerindedir ve yaşamsal değerdedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu siyasal elitleri de bunu gözden kaçırmıyor ve Paris Oyunlarını “biz de varız” demek için bir fırsat olarak görüyordu. Zira 1 altının 10 lira olduğu dönemde, 17.000 liralık ödenek günün şartlarına göre asla küçümsenmeyecek bir meblağdır.⁷⁷

Verilen ilk tahsilat ile yurt dışından 3 yabancı antrenör getiriliyor. Bunlar Billy Hunter (futbol), Raol Peter (güreş) ve Mr. Tobin (atletizm) olarak karşımıza çıkıyor; bu seçimler bize hem dönemin en popüler spor dalları hem de bizim başarıyı umduğumuz spor dalları konusunda bir fikir verebilir. Türk sporcuları Paris Olimpiyat Oyunları'na 19 futbolcu, 11 atlet, 5 güreşçi, 3 halterci, 1 eskrimci, 3 bisikletçi, 6 yönetici ve 3 yabancı antrenörle, hükümetin hazineden TİCİ emrine verdiği 50.000 liralık ek ödenek ile, iki katile halinde gidiyordu.⁷⁸

Olimpiyatlar için yapılan para yardımının Olimpiyat Cemiyeti'ne değil de TİCİ'ye verilmesi, Olimpiyat işlerinden onların sorumlu olduğu bir dönemi beraberinde getirecektir. Olimpiyat Komitesinin 1926'daki TİCİ kurultayında alınan kararlarla başka bir kurumun alt birimi olduğunu, sonrasında 1936 kuruluşlu Türkiye Spor Kurumu ve en son da 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu ile doğrudan doğruya Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'ne bağlandığını görüyoruz.⁷⁹ Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin, Ulusal Olimpiyat Komitelerinin “devletten bağımsız olma”, “organlarını seçimle oluşturma” gibi işleyiş ilke ve kuralları gereği

⁷⁷ Cem Atabeyoğlu, **Sporda Devlet mi, Devlette Spor mu?**, s.11

⁷⁸ a.e., s.12

⁷⁹ Tarcan'ın ismiyle özdeşleşen Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyeti'nin hukuksal varlığı ile ilgili tartışmalar için bkz; Kurthan Fişek, **Spor Yönetimi**, s. 246-247

Milli Olimpiyat Komiteleri kendi üyelerini seçimle iş başına getirmesi gerekirken Türkiye’de Tarcan’ın kişiliği ile özdeş Olimpiyat Cemiyeti önce TİCİ bünyesinde, daha sonra Türk Spor Kurumu ve en son da Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü bünyesinde en bağımlı halini yaşıyor. TİCİ döneminin ilerleyen yıllarında TİCİ Başkanı aynı zamanda ayrı bir seçime gerek duyulmadan TMOK başkanı da oluyor, daha sonraki kurumların bünyesinde ise atanmış kişilerden oluşan bir yönetimle iş yapıyordu.

Ulusal olimpiyat komiteleri, olimpiyat akımı içinde ülkelerini temsil eden, olimpiyat takımlarını seçip donatan, yönetim organlarında oy çoğunluğuna sahip ulusal spor federasyonlarıyla sürekli ilişkiye giren ve böylece ulusal spor yönetimleriyle birlikte “çok-sporlu” bir düzenleme içinde ülkelerinin sporuna yön veren bağımsız yapılardır. Türkiye özelinden konuya yaklaştığımızda, öncelini 1908 kuruluşlu Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyeti’nde bulan Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi’nin çok-sporlu örgütlerimizin ilki, bugüne kadar varlığını koruyabilenlerin en eskisi, ama 70 yıllık ömrü boyunca bir “bağımlılık” durumundan ötekine geçtiği ve bağımsızlığını edindiği 1962 yılında da Türkiye spor pratiğinden iyice soyutlandığı için en etkisizi olduğunu görüyoruz.⁸⁰

2.5 Yeni Bir Dönemleştirme Çabası

Türk spor tarihi ve spor-siyaset ilişkisi konusunda kurumsal tarih anlatısı şeklinde de algılanabilecek “spor örgütü” merkezli yaklaşımın bir alternatifi olarak, Türk spor tarihinde İki Dünya Savaşı arası dönemi, önemli kırılma anlarını, olaylarını milat olarak bir dönemleştirme çabasına girişeceğim. Bunu yaparken kurumsal değişimlerin kaynağının siyasal algıdaki ve spor üzerindeki devlet kontrolünün şiddetindeki değişikliği merkez olarak aslında bir “sporda devletleşme süreci” haritası çıkartacağım. Bu haritanın ölçeğini optimal düzeyde tutarak hem detayları, neden-sonuç ilişkisiyle ortaya koyacak kadar yakın; hem de bütünsel resmi görebilecek kadar da genel çerçevede kalmaya gayret göstereceğim.

İlk olarak şunu söylemek gerekir ki Cumhuriyet hükümetinin spora yaklaşımı, yöneticilerinin bireysel geçmişlerinden bağımsız olarak, 1924 Olimpiyatları’na katılım sürecinde şekillenmeye başlamıştır. Daha önce de belirttiğim gibi bu süreç Selim Sırrı Tarcan’a gelen 1924 Paris Oyunları daveti ile başlayan ve alınacağı tahmin edilen cevap açısından “umutsuz” bir süreçtir. Umutsuzdur çünkü endüstriyel sporun 1960’lardan sonraki getirisi olan sponsorluk kavramı o zamanlarda henüz olmadığından, bu organizasyona katılımın mümkün olması için bir ekonomik destek gerekiyordu; zira İdman Cemiyetleri İttifakı’nın bırakın organizasyonun masraflarını karşılamaya yetecek, kendi işlerini çekip çevirecek kadar dahi bir bütçesi yoktu. Bu

⁸⁰ Kurthan Fişek, a.g.e, s.245

umutsuzlukla yazılan mektup da aynı olumsuz beklentiyi taşıyordu çünkü Tarcan ve Yen, henüz yeni kurulmuş bir devletin temel işlere harcanacak parayı denkleştirmeye çalışan hazinesinin, bir sportif organizasyona maddi destek sağlayacağını hayal etmemişlerdi.

Mevzu bahis dönemin sportif rekabeti açısından en çok katılımcıya sahip olduğu ve en prestijli uluslararası organizasyonu, Olimpiyat Oyunlarıydı. Yeni kurulan devletin siyasi elitleri de bu organizasyonu sadece bir spor organizasyonu olarak görmemişti. Bu aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını ispat edeceği, tanınacağı bir dış politik fırsattı. Bu fırsatı kullanmak isteyen Ankara, mektuba olumlu cevap verecek ve hatta derneği “kamu yararına dernek” olarak tanımlayıp yeni rejimin projesine entegre etmenin ilk adımını atacaktı. TİCİ ise bu statü atlaması sayesinde rejimin “meşru spor örgütü” durumuna geçecek, sadece hayal ettiği oyunlara katılmakla kalmayıp, bu oyunlara katılabilmek için gerekli olan federasyonları kuracak, uluslararası birliklere kaydını yaptıracak, yönetsel ağını bu vesileyle hızlı bir şekilde inşa edecektir. Bunun yanında kamuya yararlı dernek sayılması sayesinde çeşitli vergilerden muaf tutulacak, doğrudan devlet desteği sayesinde de faaliyetlerini hızlandıracaktı.⁸¹ Kısacası hem devlet hem de TİCİ için karşılıklı bir yarar söz konusuydu ve bu karşılıklı yararı ortaya çıkartan “mektup”, spor siyaset ilişkisinin ilk mihenk taşı oluyordu.

İşte bu durum hasebiyle 1924 Paris Oyunları'na katılmayı sağlayan, spor örgütü liderlerinin siyasi liderlere yazdığı maddi yardım talepli mektup, spor siyaset ilişkisinin dönüm noktalarından biri, aynı zamanda Türk sporunda devletçiliğin de ilk adımı olacaktı. Olimpiyat kafilesi herhangi bir sportif başarı almadan dönüyor fakat devletin istediği görevi gerçekleştirip Olimpiyatlardaki ilk katılımımıza imza atıyorlardı.

Türkiye'yi dışarıda temsil etmeye hükümetçe yetkili kılınmış tek spor örgütü durumuna gelen TİCİ, 5-12 Eylül arasında Birinci Umumi Kongresi'ni gerçekleştiriyordu. 16 Şubat 1923 günü yapılan toplantıda benimsenen nizamnameyi esas alarak Heyet-i İhzarîye'nin hazırladığı yeni nizamname onaylanıyordu. Yeni nizamnameye ve yeni yapıya merkez-taşra ilişkileri ve genel merkez otoritesi açısından bakmak ufuk açıcı olacaktır. TİCİ merkez ve taşra olarak temelde ikiye ayrılan bir yönetim yapısıyla yönetilmekteydi. Umumi merkez, Federasyonlar ve Umumi Kongre, Merkez örgütünü oluştururken; taşra örgütü idman mntıkları üzerine kurulmuştur. Mntıka merkezi, Mntıka İdman Heyetleri, Mntıka Kongresi, Kulüpler ve Birlik Kümelerinden meydana gelen taşra yapısında 1924 değişikliğinde Birlik Kümeleri kaldırılmıştır. Ayrıca yeni nizamname ile yönetsel yapı ve teknik yapı ayrımı hem merkezde hem mntıklalarda kurumsallaşmıştır:

⁸¹ Mehmet Ali Gökaçtı, **a.g.e.**, s.87

- Merkez-i Umumi ve Mıntıka Merkez Heyetleri – İdari Teşkilat
- Federasyonlar ve Mıntıka İdman Heyetleri – Fenni Teşkilat⁸²

Bu kurumsallaştırmanın amacı yönetsel yapıyı teknik yapıya üstün kılma hedefidir. Merkezden güdümlü bir yerel yönetim geleneği geliştirilirken, ülkemizde yerel özerklik ve mahalli demokrasiyi yerleştirmek gibi bir niyete sahip olmayıp bu tür bir örgütlenme ile merkezi hükümetin taşradaki egemen gruplar üzerinde otoriter bir kontrol kurabilmesini öngören Tanzimatçı bürokratların deneyimleri anımsandığında, Türkiye’de yönetimin bu tür düzenlemelere hiç de yabancı olmadığı görülecektir.⁸³ Spordaki yönetim örgütlenmesi, siyasal yönetim örgütlenmesinin paralelinde, koşut olarak şekillenecek ve siyasal yönetim kendi yönetim yaklaşımını spor yönetimine de kopyalayacaktır. Ayrıca Merkez-i Umumi’nin seçilmiş üyelerinden oluşan çekirdek yapının üye sayısının dokuzdan yediye indirilmesi, federasyon üye sayısının da yediden beşe düşürülmesi, en üstte dar tutulmuş bir kurulla, yaygın ve gevşek örgütlenmiş bir tabanı denetleyebilen “bonapartçı” yönetim geleneğinin sporda da yerleşmeye başladığını göstermektedir.⁸⁴ Yeni TİCİ’nin 1923 yılında karşılaştığımız sözlük anlamındaki federal kişiliğinden uzaklaşmaya başladığını görüyoruz. Yönetsel yapının teknik yapıya egemen kılınmaya çalışılması ise ilk aşamadaki ana amaç olmuştur.

Bahsettiğimiz temel değişimin yanı sıra yeni mıntıkaların kurulmasını özendirmek ve kolaylaştırmak için, TİCİ’ye üye olacak kulüplerin kurulu bulunmaları gereken süre 3 yıldan 1 yıla, mıntıka merkez ve mıntıka idman heyetleri kurabilmek için aranan “en az kayıtlı kulüp” sayısı koşulu da 4’ten 3’e indirilmiştir.

Umumi kongre artık merkez-i umumiden bir, federasyonlardan birer, mıntıkalarından kurulu kulüpler sayısınca ve onlarca seçilecek birer, mıntıka merkez heyetleri adına birer ve kurultayda ancak askeri sporlar konusunda oy kullanabilen ordu spor örgütü adına yeter sayıda temsilciden oluşmaktadır.

Eski nizamnameye göre mıntıka kongrelerine ikişer ve 3’ten fazla kulüp için ayrıca bir temsilci gönderen mıntıka idman heyetlerinde bu sayının 1’e indirilmesi, yönetsel yapı karşısında teknik yapının yerel düzeyde de geriletildiğinin; mıntıka kongrelerinin üyelik yapısının mıntıka merkez heyetinden bir, idman heyetlerinden birer ve kulüplerden üçer temsilci olarak yinelenmesi de merkezde olduğu gibi yerel düzeyde de kulüplerin etkilerinin arttırıldığıının somut göstergeleridir.

1923 Nizamnamesinde gördüğümüz “küme ve birlik geçici yönetimleri” modeli kaldırılmış, bunların yönetsel görevleri Merkez-i Umumi ve Mıntıka Merkez

⁸² Kurthan Fişek, a.g.e., s.290-291

⁸³ Kurthan Fişek, a.g.e., s.292

⁸⁴ a.e., s.291

Heyetlerine, teknik görevleri de federasyonlarla mntıka idman heyetlerine bölüştürülmüştür.⁸⁵

Olimpiyat için hükümet yardımının Olimpiyat Cemiyeti'ne verilmek yerine TİCİ'ye verilmesinden de anlaşılacağı gibi Olimpiyat konusundaki sorumluluklar da -Milli Olimpiyat Cemiyetini TİCİ bünyesinde eriterek hiyerarşinin alt bir basamağına yerleştirerek- tek spor örgütü yapılmaya çalışılan İdman Cemiyetleri İttifakı'na verilmiştir. 1924 nizamnamesiyle oluşturulan Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti (TMOC) ise üç basamaklıdır:

TMOC Başkanı: En tepededir. Uluslararası Olimpiyat komitesinin Türkiye Temsilcisi Selim Sırrı Tarcan'ı aynı zamanda TMOC Başkanı olarak gören düzenleme, ilk bakışta başkanlık kurumunun anti-demokratik bir yapıda olduğu eleştirilerine neden olur. (madde 6) Aynı maddeye göre yönetim kurulunun geri kalan 8 üyeliği için Kongre'ye yalnızca TMOC Başkanı (yani Selim Sırrı Tarcan) aday önerebilmekte ve böylece Uluslararası Olimpiyat Komitesi örneğinden çok iyi bildiğimiz kişileşmiş, merkezci ve ömürlük otorite yapısı, otoriterliği çok aşan boyutlarıyla, Türkiye özelinde de yinelemektedir.

Heyet-i İdare: Yönetim kurulumdur. Başkanla birlikte 9 kişiden oluşur. Kongrece seçilir. 8 üyeden en az 4 tanesi TİCİ azalarından olma şartı, TİCİ'nin olimpiyatçılık üstündeki etkisinin iyice arttığını açıklar.

Heyet-i Umumi: Kongre. TMOC başkanının göstereceği adaylar arasından 4 yılda bir yönetim kurulu üyelerini seçmek, ve her yıl Eylül ayında "heyet raporunu istima ve alelumum olimpiyatlara mütedair mesail hakkında münakaşa" etmek üzere toplanır.

İlk yıllarda gördüğümüz kişiler üzerinden yürüyen yönetim algısı, zamanla kurumsallaşıyor ve bu kurumsallaşma devlet eli ile yapıldığı için aynı zamanda devletçilik anlamına da geliyor, devletin öngördüğü ve hatta devletin ülke yönetiminde uyguladığı idari model spor yönetimine de hakim kılınyordu.

18-20 Eylül 1925'te gerçekleşen İkinci Umumi Kongre'den bir yıl sonra, 28 Eylül 1926'da Üçüncü Umumi Kongre yapılyordu. 1926 yılı Türk sporunda yine dönem miladı olacak derecede önemli kararların alındığı, olayların olduğu bir yıldır.

İlk vurgulanması gereken nokta TİCİ'nin TMOC üstündeki hakimiyetini tamamen bünyesine katması ile "taçlandır(!)" karardır. Genel kurul, Cihan müsabakalarında Türk idmancılığının temsili için Merkez-i Umumi görevlendiriliyor ve TMOC Heyet-i İdaresi'nin TİCİ Başkanı'nın başkanlığında ve IOC Türkiye Temsilcisinin de katılmasıyla TİCİ federasyonlarının başkanlarından oluşmasını

⁸⁵ a.e., s.291

kararlaştırıyor. Bu TİCİ-TMOK bütunleşmesi anlamına gelmekte ve olimpiyatçılık yeni bir bağımlılık dönemine girmektedir. Artık Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Başkanı, fiili olarak ve ayrı bir seçime gerek duyulmaksızın (ve uluslararası olimpiyat kaidelerine de aykırı olarak) Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti'nin de başkanıdır.

Buna ek olarak, beden eğitimi öğretmeni yetiştirecek okulların açılması konusundaki karar da 1926 yılında verilmişti. İstanbul Çapa Kız Muallim Mektebi'nde bunun için bir kurs açılmış, yöneticiliğini ise jimnastiğin yayılmasını sağlayan UOK Türkiye Temsilcisi Selim Sırrı Tarcan bizzat yapmıştır.⁸⁶

Bir başka önemli olay ise artık eski meşruiyeti kalmasa da mevcut olan alternatif bir spor örgütünün Türk spor hayatından silinmesi olmuştur. Birinci Dünya Savaşı yıllarındaki Amerikan himayesi eğilimine paralel olarak gelişen Türk sporundaki YMCA etkisini, Ankara ve Mustafa Kemal merkezli kurtuluş hareketinden önce, 1920 yılında Cağaloğlu İdman Şenliği kapsamında ülkeye gelen yöneticileri, eğer manda yönetimi kabul edilirse örgütlerinin de Türk sporuna hakim olacağını tahayyül ediyoruz. Fakat ulusal bir direniş başlamış ve süreç sonunda kendi dinamikleriyle “zafer” kazanan milli bir devlet ortaya çıkmıştı. Bu durum misyoner bir arka plan barındıran YMCA'nın pratikte devam etse de özünde değer yitirmesine sebep olmuştu. YMCA faaliyetlerine devam ediyordu, ta ki 1926 yılına kadar. 1926 başında Helsingfors'taki YMCA Dünya Kurultayı'na Türkiye örgütünden katılan Robert Kolej'li Hüseyin Haşim'in “İsa Hazretlerinin ayak dibinde, Tanrı'nın yol göstericiliğine sığınan Hıristiyan gençliğinin yanında Türk gençlerinin de yer alacağı günler uzak değildir” şeklinde konuşması YMCA ile ilişkileri bozacak, 1928 tarih ve 1246 sayılı yasayla da Türk sporundaki YMCA dönemi kapanacaktır.⁸⁷

Yeni bir dönemleştirme çabasına giriştiğim bu çalışmada, Türk sporunda siyasal etki haritasının ikinci mihenk taşı olan asıl olay, 1926 yılını bu tez için asıl önemli yapan şey, TİCİ'nin üçüncü umumi kongresinin ardından oluşturulan heyetin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'i ziyaretidir. Daha doğru ifade etmek gerekirse bu ziyaret sırasında Mustafa Kemal'in heyete karşı yaptığı konuşmadır. Bu konuşma Türk spor tarihinde Atatürk'ün spor üzerine yaptığı en kapsamlı konuşma olarak önem taşımaktadır.⁸⁸

⁸⁶ **Atatürk'ün Spora Bakışı**, s.46

⁸⁷ Kurthan Fişek, **a.g.e.**, s.272

⁸⁸ Üçüncü Genel Kongre toplantısının 2 gün ardından, 30 Eylül 1926 Perşembe günü Kongre Başkanı Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey ve TİCİ Başkanı Ali Sami Yen başkanlığındaki heyetin Çankaya'ya kabulü ardından gerçekleşen o konuşma tam ve orijinal metni için: bkz: Haluk San, **Türk Spor Tarihinde Atatürk**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, Aralık 1999, s.115-121

1924 Olimpiyatları sürecinde ilk teması sağlayan spor dünyası ile siyaset dünyası ilk evresini tamamlıyor ve bu ziyaret sırasında gerçekleşen konuşma ile de ikinci evreye giriyordu. Bu bir evre değişimidir çünkü ülkenin lideri, iktidarın spordan beklentisini açıkça belirtiyor ve sporun “ne için” önemli olduğunun betimlemesini yapıyordu ve bunu doğrudan spor yönetiminin en üst örgütünün en üst yöneticilerine yapıyor olması altı çizilmesi gereken kısımdır. Konuşmanın başında, “henüz şuurlu mesaimiz yenidir” diyerek şu ana kadar bir beklentilerinin olmadığını vurguluyor, “dünya milletleri de spor işinin farkındadır” şeklindeki söylemiyle de aslında yöntem konusunda bir ipucu veriyordu. Muasır medeniyetler seviyesine çıkartma hedefi, genel olarak, hangi konu üzerinde çalışılıyorsa o konuda en ileri ülkenin yaptığı örnek öne konularak iş yapılmıştır. Dünyanın bu işin farkında olduğunun farkında olmak bir nevi “biz de bu işi onlar gibi yapmalıyız” demektir. Şu dört cümleye dikkat edelim:

“Efendiler; cihanda spor hayatı, spor alemi çok mühimdir. Bunu siz mütehassıslara izahtan müstağniyim. Bu kadar mühim olan spor hayatı bizim için daha mühimdir. Çünkü ırk meselesidir. Irkın ıslah ve kişayışı meselesidir.”⁸⁹

Dünya milletlerinde bu ırk ıslahı meselesini sporla yapmaya çalışan devlet ise Almanlar olacaktır. Bu analitik bağı kurabilmek 7 yıl sonra, 1933’te spor işlerini düzenlemek için neden bir “Alman uzman” davet edildiğini anlamamıza oldukça yardımcı olacaktır. Konuşmanın yapıldığı tarihe döndüğümüzde ise bu ırk ıslahı meselesinin hemen ardından ordunun ülke için değerinin vurgulanması ve “sportmen evlatlar yetiştiriniz” isteği ise bu talebin askeri bir hedef barındırdığının göstergesidir. “Cihan hakimi olmuş bir milleti biraz cılız, biraz hasta bulduk” denmesi de bu sebeptendir. Kişisel deneyimleri Atatürk’ün sportif gayelerini, daha doğrusu sporun kendi açısından ne anlam ifade ettiğini belirleyen en önemli şey olmuştur. 1915 yılında orduya gelecek gençlerin bedenlerini kuvvetlendirmek amacıyla kurulan Genç Dernekleri hakkında sunduğu raporu da bu fotoğrafa eklediğimizde neden “gürbüz ve yavuz evlatlar” istediğini anlayabilmek mümkün oluyor.

Başarılı olabilmek için ise “milletçe sporun mahiyetini ve kıymetini anlamak, ona kalpten muhabbet etmek ve onu vatani vazife telakki etmek” gerekliliğini, bu algının oluşturulmasında ise TİCİ’nin sorumlu olduğunu belirtiyor:

“İşte sizin omuzlarındaki ağır yüklerden biri bu hakikatı tecelli ettirmek olmalıdır. Gerçi vatani köylülerimiz, köy çocukları denilebilir ki bütün hayatlarını tarlalarda, meralarda hareket ve mesaiyi bedeniye içinde geçirirler. Fakat usulü dairesinde, ilim ve fen dairesinde olmadığı için gayenin talep ettiği neticeye intizar olunamaz”

⁸⁹ Haluk San, **Türk Spor Tarihinde Atatürk**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, Aralık 1999, s.119

En bilindik ve en kullanıldık şekliyle “gürbüz ve yavuz evlatlar” istenmesi ve *bunu başaramazsanız itimadım yok olur* ultimatomu, kurumun (TİCİ’nin) kendi dinamiklerini değiştirmesi için yeterli değildir, olmayacaktır da. Nizamname değişikliği ile idari yapıyı teknik yapıya üstün kılsa da, merkezin taşra üzerindeki hakimiyetini sağlamaya çalışsa da TİCİ, özünde amaç birliği şekilde örgütlenmiş “kendiliğinden” bir kurumdur. Bünyesinde spor adamlarını, kulüplerini barındırır ve karşılıklı çıkarlar ve güç dengeleri söz konusudur. Paramiliter bir spor örgütü, burada asıl istenen anlamıyla bir “gençlik örgütü” değildir TİCİ. Bahsedilen toplumsal dönüşüm, bedensel iyileştirme hareketinin yapılabilmesi için devlet eliyle merkezden örgütlenmiş ve yaptırım gücü olan bir kurum gerekmektedir. Dolayısıyla TİCİ’nin kendini böyle bir kuruma dönüştürme şansı yoktur ki zaten böyle bir “içsel” eğilimi de yoktur.

O halde diğer yol, yani TİCİ’yi dönüştürme çabası başlayacaktır. Temel iktisadi ve siyasi problemler çözüldüğünde, Halk Partisi iktidarı ve meşruiyeti tam olarak sağlandığında, kurtuluş mücadelesini gerçekleştiren askeri-sivil bürokrasi tam olarak yerini sağlamlaştırdığında, yani özetle hayati sorunlar halledilip ikincil işlere, toplumsal dönüşüme geçildiğinde bu süreç başlayacaktır. Bahsettiğimiz bu ortam gerçekleşene kadar ise TİCİ faaliyetlerine kendi bildiği şekilde, kuruluş mantığına uygun olarak devam edecektir. 1926 hitabı ile Mustafa Kemal Paşa’nın verdiği yön, fiiliyatta 1928 Amsterdam Oyunları, fakat daha da önemlisi 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı sonrası karşımıza somut adımlar olarak çıkacaktır. Devlet, “gürbüz ve yavuz” evlatlarını yetiştirmek için doğrudan kontrolü ele almaya çalışacak ve 1929 Bunalımı birçok kökten ve fikri değişime zemin hazırlaması gibi, spor hayatında da kökten değişikliklerin vesilesi olarak spor-siyaset ilişkisinde üçüncü ve en önemli mihenk taşı olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DEVLETİN SPORU

3.1 Devletin Bakışıyla Spor Nedir

İki savaş arası dönemde Türkiye’de spor siyaset ilişkisi konusunda en önemli noktalardan biri olarak vurguladığım TİCİ heyetinin Çankaya ziyareti sırasında Atatürk’ün yaptığı konuşmanın içeriğinde, “sportmen” gençlik isteğini, ordunun neden kuvvetli olması gerektiği ve ülke için önemini anlatırken zikretmesinin nedenini daha iyi anlamak için “Atatürk’ün gözüyle spor nedir” sorusu akla getirilebilir. Bu soruya cevap arayışına başka bir gün başka bir ortam içerisinde Atatürk’ün kendisinin doğrudan bir spor tanımlaması yaptığını bularak son verdim. Falih Rıfkı Atay’ın, Atatürk’ün birinci ölüm yıldönümü olan 10 Kasım 1939 günü Beden Terbiyesi ve Spor mecmuasının yayınladığı broşürün 7.sayfasında aktardığı anıya bir göz atmakta fayda var.⁹⁰ Gazi’nin, yat kulübünde bir toplantı sırasında yanındakilerden birinin sporcu olduğunu anlaması, ona sporun ne demek olduğunu sorması ve aldığı cevaptan sonra kendi spor tanımını yapması, devletin spora bakış açısını algılamada bize sunulan perspektifi genişletir. Söz konusu konuşmanın sonunda Atatürk, *“Benden spor nedir diye sorulacak olursa vereceğim cevap şudur: Spor, vatanın, milletin ali menfaatlerine tecavüz edenleri gırtlığından yakalayıp memleket ve millet hadimlerinin huzuruna getirebilmek kabiliyeti maddiyesi ve maneviyesidir”* diyerek bize sporun işlevselliği hakkındaki eğilimini net bir şekilde gösterdiğini görüyoruz.

Atatürk’ün spor tanımlaması, Mehmet Ali Aybar’ın Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan totaliter devletlerin “neden spora el attıkları” konusundaki açıklamasına da paraleldir. Totaliter devletler, her şeye el atan, el koyan devlet türleriydi ve elbette spora da el koydular. Çünkü spor, onlara gençliği kendi ideolojileri doğrultusunda yetiştirme imkanı veriyordu ve gençleri silahlı kuvvetlerin bir fidanlığı gözüyle görüyorlardı. Bunun yanında spor, gerek içeride gerek dışarıda son derece güçlü bir propaganda aracıydı.⁹¹ Devlet bunu fark etse de 1926 yılında henüz “totaliter” sayılamazdı. Fakat bu eğilimler vardı ve koşulların oluşması onları ortaya çıkartacaktı.

Daha mikro düzeyde bir bakışla bizde neler olduğuna gelecek olursak erken Cumhuriyet yıllarında, Kemalist siyasi elitler de askerlik kavramıyla ilgili olarak diğer pek çok ülkede karşılaşılan açmazla yüzleşti. Ülkenin beşeri sermayesi yıllardır

⁹⁰ Atay’ın kaleminden Gazi’nin kendi ağzından “spor nedir” sorusuna cevabının tam metni için: bkz: Haluk San, **Türk Spor Tarihinde Atatürk**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, Aralık 1999, s51-54

⁹¹ **Atatürk’ün Spora Bakışı**, s.66

süren savaşlar yüzünden neredeyse tamamen yok olmuştu. Ancak yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin iktidar elitleri her şeye rağmen, kendini iç ve dış tehditlerden korumak isteyen bir ülkenin, büyük, düzenli ve iyi eğitilmiş bir ordu bulundurması gerektiğine inanıyorlardı. Türkiye'de iki savaş arası dönem, potansiyel bir savaş tehlikesi karşısında, mevcut bütün insan kaynağının, mümkün olan en ekonomik yollar kullanılarak eğitilmesi sürecinin hayata geçirildiği bir dönemdir. Eğitim sistemindeki gençliğin askerlik dersleri vasıtasıyla temel askerlik bilgileriyle tanıştırılması ve özellikle eğitim sistemi dışında kalan gençlerin disiplinli bir gençlik teşkilatı bünyesinde toplanarak yarı-askeri eğitimden geçirilmesi, söz konusu dönemde bu mantığın hayata geçtiği iki ana mecra olmuştur.⁹² Bu eğilimden ötürü Kemalist spor politikasının temel tercihlerinden birisi de, ülkenin spora harcanan kıt kaynaklarını başarılı elit sporcular yerine halkın beden terbiyesine ayırmaktır.⁹³ Bu durum TİCİ'nin bir gençlik örgütüne dönüştürülme projesi demektir. Kurumsal olarak bu hedef başarılsa da elit sporculuk ile sporun kitle için ve kitle boyutunda uygulanmaya çalışılması arasındaki gerilim ileriki yıllarda Kemalist beden kültürü projesinin çöküşüne yol açacaktır fakat devletin spor üzerindeki kurumsal-yönetimsel tahakkümü günümüzde kadar devam edecektir.

Atatürk'ün 1926 konuşmasıyla spor yöneticilerine gösterdiği yol, 6-9 Eylül 1927'de yapılan Dördüncü TİCİ Umumi Kongresi'ni etkilemiştir. Öyle ki kongre sonunda Genel Kurulun TBMM'ye gönderdiği nihai kararda "spor faaliyetlerinin memleketimiz için bir ırk meselesi ve aynı zamanda gençliği askere hazırlama işi" olduğu dile getiriliyordu.⁹⁴ Önemli bir dönüm noktası ise kongrede alınan karar doğrultusunda bundan sonra Umumi Kongrenin bir yerine iki yılda bir toplanacak olmasıydı. Taşra örgütünün merkez örgüt üzerinde denetim yapabilmesinin tek, TİCİ'nin de en demokratik organı olan Kongre'nin artık iki yılda bir toplanacak olmasının yönetim pratiğindeki anlamı; tabanın tavanı, yani taşranın merkezi iki yılda bir denetleyebilmesi, merkezin ise denetimsiz iş görme süresinin bir yıldan ikiye çıkarılmasıdır. Kaldı ki genel merkez kendi getirdiği ve benimsettiği yeni nizamnameyi de yetersiz bulmuş olacak ki, açık hükme karşın bir sonraki kongreyi iki değil dört yıl sonra toplamıştır. Bu gecikmenin sebebinin 1928 Amsterdam Olimpiyat Oyunları'nda alınan başarısız sonuçlar ve 1929 Ekonomik Bunalımı'nın yarattığı belirsizlik olduğunun düşünülmesi gerçeklikten uzak bir teori değildir. Bu sayede devlet, sporu doğrudan yönetmek için aradığı iç ve dış siyasi ortamı bulmuştur. Üstelik çok partili hayata geçiş çabaları muhalefetin tasfiyesiyle, isyanlar ise şiddetle bastırılarak sonuçlanmış, siyasi iktidar otoritesini mutlaklaştırmış, tek parti iktidarı sağlamlaştırılarak parti-devlet bütünlüğü süreci başlamıştır.

⁹² Yiğit Akın, **Gürbüz ve Yavuz Evlatlar.**, s.143

⁹³ Mehmet Ali Gökaçtı, **a.g.e.**, s.112

⁹⁴ **Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı 4.Umumi Kongresi**, İstanbul, Akşam Matbaası, 1928

3.2 1928 Sonrası Yeni Dönem

Dört yıl önce bakanlar kurulu kararıyla sportif konularda tam yetkili ve hükümetin resmi uluslararası temsilcisi kılınan TİCİ, 1928 Olimpiyatlarında sportif bir sınavdan geçecekti. Dönemin en geniş kapsamlı uluslararası müsabaka ortamını içinde barındıran bu oyunlarda kazanılan başarı ülkelerin başarısına eşdeğer tutuluyordu ve Türk Olimpiyat Kafilesi'nin Amsterdam'da kayda değer bir başarı kazanamadan yurda dönmesi sonucunda, gençlik projesi kapsamında spora hakim olma eğiliminin bir tezahürü olarak TİCİ üzerindeki siyasi baskı, aradığı sebebi bulmuştu. İlk ve en çarpıcı hamle, bu başarısızlığın ardından 1929 bütçesinde TİCİ'ye ayrılan ödeneğin "sıfır lira" olmasıdır. Tabii bu durum söz konusu yılda tüm dünyayı derinden etkilemiş olan ekonomik krizle de bağlantılıdır. Ekonomik darboğazın olduğu bir dönemde spora daha önce ayrılan paraların 1928'de gelen başarısızlık sonrası "boşa harcanmış" olarak algılanması, Cem Atabeyoğlu'nun tabiriyle siyasi elitlerde bu tarihten sonra "madem parayı biz veriyoruz o zaman sporu biz yöneteceğiz" talebi doğurmuş ve bunu izleyen dönemde ekonomideki devletçiliğe paralel olarak sporda devletçilik yılları başlamış oldu.

İşin spor yönetimi tarafında ise; devletin teşkilata verdiği ödeneği kesmesi üzerine Başkan Ali Sami Bey bir mektup ile "teslim" bayrağını çekiyordu:

"Türk spor teşkilatına verilmekte olan tahsisatı kesmekle hükümetimiz vezâifi mevduasını hüsn-ü ifa edememiş olan bu taazzuva karşı teveccüh-süzlüğünü sarahtan ifade etmiştir"

Diyerek şu çözüm önerilerini getirmiştir:

- a) Cemiyetin feshine doğru gitmek,
- b) Cemiyetin deruhte ettiği vezâifi hükümetin resmi dairelerinden birine vermek,
- c) Cemiyeti himayenin temininden evvelki haline irca ettirmek ve kendi haline bırakmak,
- d) Cemiyete bir kongre akdettirerek hükümetin daha sıkı bir alaka ve murakabesi altına koymak.⁹⁵

Son değişiklik ile iki yılda bir toplanması öngörülen TİCİ Kongresi'nin 1929 yılında neden toplanmadığı, bu bilgiler ışığında, oldukça açıktır. Varlığının geleceği kuşkulu olan bir kurum, ne yapılacağı bilinmeyen ve kökten değişikliklere gidilen bir ortamda, yeni işlevi belirlenene kadar "yok sayılacaktır". Bu yazışmayı takiben 1929'un Ekim ayından itibaren parti, TİCİ üzerinde ağırlığını koymaya başlamıştır. Yine aynı tarihten itibaren, dönemin spor dergilerinde de sürekli bir "revizyondan",

⁹⁵ Ali Sami Bey ile Saffet Bey arasındaki Yazışma, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Arşivi, 08.06.1929

Türk sporuna yeni bir “veçhe” vermekten, yeni bir “gençlik teşkilatı” kurmaktan bahsedilmeye başlanmıştır.

Örneğin 13 Mart 1930 tarihli Türk Spor Dergisi 2. sayısındaki “Spor Yeni Teşkilatın Faaliyete Geçmesini Bekliyor” başlıklı yazı bize siyasetin spora el koyma istencini, hatta bu istencin eyleme dönüşmeye başladığını gösteriyor. Yazıda altını çizdiğim en önemli cümleyi aktarıyorum:

“...bu ıslahata Türk’e, Türk gençliğine istinat eden CHP vaziyet etmiş, bu teşebbüs milliyetini seven, istikbali eline alacak olan gençliği düşünenlerin hepsini haklı olarak pek çok sevindirmişti, fakat işte senesi yaklaştığı halde hala dört gözle beklenen ıslahat yapılamadı.”⁹⁶

Neyin senesi gelmişti? Bir sene önce nasıl bir söz verilmişti? Tezimdeki dönemleştirme çabamda üçüncü kilometre taşı olacak olan bir yazıdır senesi gelen söz. Ali Sami Bey’in TİCİ’nin geleceğini siyasilere bırakan yazışmalarından birkaç ay sonra parti, spor teşkilatına ilişkin yeni bir nizamname hazırlığına girişmiş ve 14.11.1929 tarih ve 1631 numaralı CHP Katibiumumiliği’nden müfettişlere gönderilen bir yazıda, “teşkilat nizamnamesinin tadiline lüzum görüldüğü” belirtilerek mevzubahis proje kapsamında Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’nın isminin bile değiştirilerek, daha çok bir gençlik organizasyonunu andırır şekilde Türk Spor Teşkilatı olarak revize edilmesi teklif edilmiştir.⁹⁷

Kurumsal spor tarihi anlatılarında devletin spora el koyuşunun başlangıcı gibi aktarılan, kimi anlatılarda ise bir ara rejim olarak tanımlanan Türk Spor Kurumu (1936-1938) dönemi demek ki ne bir başlangıç ne de bir ara rejimdir. Doğrudan partiye bağlı bir örgüt olacak Türk Spor Kurumu’nun 1936’da ortaya çıkan varlığı başlangıç değil bir “sonuçtur” ve bu sonuca giden süreç ise 1929’daki bu yazı ve devletin spora el koyma istencini somut adımlara dönüştürmesi ile başlamıştır. 1929 yılı, bir yıl önceki sportif başarısızlığa eklenen ekonomik buhranın etkisiyle, ekonomide devletçiliğe koşut olarak sporda da devletçilik hamlesinin başladığı yıldır. Bu tarihten itibaren spor bir ferdi teşebbüs işi değil bir devlet işi olmaya başlamış, sportif işlerdeki en yakın yol arkadaşı olan Ali Sami Bey’in çaresizce TİCİ’nin kaderini devlet eline bırakmasının ardından, Selim Sırrı Tarcan da Uluslararası Olimpiyat Komitesi üyeliğinden 1930 yılında “kendiliğinden” çekilmiştir. Çünkü olimpiyat meselesi sporun fert işi olduğunu temel alan bir meseleydi ve temsilci olarak bu fert de Selim Sırrı Bey’di. Bu dönemecin ardından sporda artık kişilerin önemi azalmaya, kurumların, daha doğru tabirle “devlet politikalarının” önemi artmaya başlamıştır.

⁹⁶ “Spor Yeni Teşkilatın Faaliyete Geçmesini Bekliyor”, **Türk Spor**, sayı:2, 13 Mart 1930, s.y.

⁹⁷ “CHP Katibi Umumiliği’nden Müfettişlere Gönderilen Yazı”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.1. – 1,3,13**

Birey hakkından devlet ödevine uzanan süreçte, kişinin devletçe dokunulmaz “spor yapma hakkı”, giderek devletin yurttaşlarına “spor yaptırma” ya da “spor yapma olanakları sağlama” ödevine dönüşmeye başlamıştır.⁹⁸ Böylelikle açıkça görülür ki spor nosyonuna bakış açısı da daha devletçi ve pragmatik bir tutum almıştır. Otuzlu yıllar, yeni bir toplum kurma girişiminin fiiliyata döküleceği dönem olacaktır. Dönemin tabiriyle “on yılda yaratılan on beş milyon genç” üzerinden yeni bir toplumsal yapı kurmanın zamanı gelmiştir. Bu girişim çerçevesi içinde spor da, sil baştan ele alınacak konular arasında yer alacaktır.⁹⁹ Bu yeni spor yaklaşımının temelinde bireyselliği ön plana çıkartan yarışmacı ve rekabetçi anlayıştan uzaklaşarak, millet için ve millet ölçüsünde spor hedeflenecek; birinci gelen tekler değil sağlam yapılı, güzel gövdeli ve inkılap ahlakıyatını benimsemiş on binler, yüz binler yetiştirmek istenecektir.¹⁰⁰ Devletin spor ve spor hayatı üzerindeki hakimiyet projesinin ilk açık hamlesi de bu bağlamda, spor meselesinin gençlik çerçevesinde parti programında açıkça yer almasıydı. CHP İdare Heyet’i Riyasetine yazdığı, 6.8.1931 tarihli yazıda Kütahya Mebusu Recep Peker:

“Yeni programımızın beşinci kısmının yedinci maddesi şudur:

- *Fırkamız Türk vatandaşlarının vücuda getirmiş oldukları ve getirecekleri bütün spor teşekküllerini milletin kuvvetli ve iradeli tutulması noktasından fevkalade mühim addeder. Bu teşekkülleri idame ve himaye eylemeyi vazife bilir.”¹⁰¹*

Bu anlayışı yerleştirmeye çalışacak elit yönetici kadronun önündeki en büyük somut sorun; futboldaki rekabetin, kulüpler arasında şiddeti de içeren bir gerilim yaratmasının ve genel olarak futbolun cazibesinin önüne nasıl geçilebileceği noktasındaydı. Bugün olduğu gibi dün de en popüler sporu olan futbol, kulüp merkezli organize oluyordu ki bu da rekabeti yaratan ve mücadele edilmesi gereken birimin, sporun örgütlendiği “kulüpler” olduğunu bize gösteriyordu. Sporda, başta futbolda, rekabeti kaldırmak için devlet, kulüpleri pasifize etmeli ve alternatif yeni bir spor örgütlenmesi birimi oluşturmalıydı. Gençlik teşkilatı kurmak çok daha büyük bir projeydi ve onun öncesinde pratikte somut bir çözüme ihtiyaç vardı; gençleri kendi spor mantığı doğrultusunda yeniden örgütleyecek ve kulüplerin karşısına konabilecek “yeni” bir kurum. Beden terbiyesi gibi ifası güç bir vazifeyi spor vasıtasıyla, vücuda lüzumlu faaliyeti zevk, eğlence ve alaka ile, bunun vazife olduğunu hissettirmeden temin etme yolunu¹⁰² bünyesinde sağlayacak bir kurum.

⁹⁸ Kurthan Fişek, **a.g.e** , s.123

⁹⁹ Mehmet Ali Gökaçtı, **a.g.e**, s.109

¹⁰⁰ Burhan Asaf, “Spor telakkimiz”, **Ülkü Dergisi; Seçilmiş Spor Makaleleri**, der: Suat Karaküçük, Ankara , y.y., 1993 s.4

¹⁰¹ “Spor Teşkilatı konusunda yardımcı olunması hakkında valilere yazılmış tamim”, **BDA, Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.1.0.0 – 2.7.7**

¹⁰² Nüzhet Abbas, “Halkevleri ve Spor” **Ülkü Dergisi; Seçilmiş Spor Makaleleri**, der: Suat Karaküçük , Ankara, y.y., 1993, s.15

Kulüpçülüğün dönem elitleri tarafından eleştirilen rekabetçi anlayışına karşı devletin “kitleler için spor” felsefesini yerleştirecek olan ilk somut kurumsal hamlesi 19 Şubat 1932 Cuma günü açılan “Halkevleri”dir¹⁰³. Resmi kayıtlara geçen belgelerde “Halkevleri’nin Gayesi” başlığı altında şunlar yazılmaktaydı:

“Halkevleri; renk, forma ve kazanma gayesi güdülmeyen sporun hakiki manasını anlayarak, temiz bir kardeşlik havası içinde, memleketin istediği sağlam bünyeli ve temiz karakterli gençleri yetiştirmek için çalışılan yerdir. Halkevleri, yıldız ve rekortmen yetiştirmekten ziyade, her Türk çocuğunun haiz olması lazım gelen fizik ve moral üstünlüğü temine çalışır”¹⁰⁴

1932 yılında bilim, sanat ve spor yuvaları olarak kurulan Halkevleri, dokuz etkinlik kolunda¹⁰⁵ toplumsal ve kültürel yaşamın bütün alanlarını kapsayan çalışmalar yürütmeyi hedefliyordu:

1. Dil ve edebiyat
2. Güzel sanatlar
3. Temsil
4. Spor
5. Sosyal yardım
6. Halk dersaneleri ve kurslar
7. Kütüphane ve yayın
8. Köycülük
9. Tarih ve müze

Diğer alanlarda olduğu gibi spor başlığında da amaç “ideoloji taşıyan bir mekanizma” oluşturmaktı. Kimi yanılgıların aksine, Halkevleri kendi içlerinde ve kendi başlarına “ideoloji üreten” değil, Atatürk ve arkadaşlarının yani dönemin siyasi elitlerinin, kendi ideolojilerine göre yaptıkları uygulamalarda “ideoloji aktararak” onlara yardımcı olan bir örgüttür. Spor konusunda özel olarak düşündüğümüzde ise kurum, yine aynı dönem elitlerinin hayalini kurduğu gençlik teşkilatının bir “ön sürümü” niteliğindedir. Halkevleri teşkilatının umumi esasları başlığı altında spor dalı için yazılanlara göre; *spor ve bütün beden hareketleri gençlik terbiyesinin ve*

¹⁰³ Açılışında Necip Ali Küçükta tarafından okunan kuruluş amacını gösteren programda, bu kuruluşun kurucusu Atatürk, sporu ön planda tutarak şunları açıklıyordu: “...spor ve bütün beden hareketleri gençlik terbiyesinin ve milli terbiyenin vazgeçilmeyecek olan asli ve mühim bir rüknüdür. Bu sebeple Türk gençliğinde ve Türk halkında spora ve beden hareketlerine sevgi ve alaka uyandırılmalı, bunlar bir kitle hareketi, milli bir faaliyet haline getirilmelidir. Bugünün spor mefhumu bedeni güzelleştirecek, tekamül ettirecek ve iradei nefse itimat gibi ruhi vasıfları yükseltecek bir faaliyettir. Her yerin hususi imkan vaziyetine göre fenni spor tasnifine uyan hareketlerin inkişafı teşvik ve takip edilmelidir. Bu idealin tahakkuku için sporun ve bütün beden hareketlerinin fenni usuller ve kaideler dahilinde, sistem ve plan dairesinde tatbik ve icrası lazım geldiği daima göz önünde tutulmalıdır.”

(Atatürk’ ün Spora Bakışı, s.92)

¹⁰⁴“Halkevleri spor raporu ve spor konusunda kaynak toplama ile ilgili muhtelif yazışmalar”, BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.01.0.0 – 1108.46.1, s.4

¹⁰⁵ Haluk San, a.g.e., s.145

*milli terbiyenin vazgeçilmeyecek olan asli ve mühim bir rüknüdür. Bu sebeple Türk gençliğinde ve Türk halkında spora ve beden hareketlerine sevgi ve alaka uyandırılmalı, bunları bir kitle hareketi, milli bir faaliyet haline getirilmelidir. Bu idealin tahakkuku için sporun ve bütün beden hareketlerinin fenni usuller ve kaideler dahilinde, sistem ve plan dairesinde tatbik ve icrası lazım geldiği daima göz önünde tutulmalı ve bunun için, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'na dahil bulunan ve bulunmayan spor teşekküllerinin inkişaf, terakki ve tekamüllerine yardım ederek, memleketimizde teknik spor faaliyetlerinin intişarını terviç etmelidir. Bunun gibi İttifaka dahil bulunmayan kulüplerin Federasyon nizamnamesinin talep ettiği liyakate çıkarak İttifaka girmelerini ihzar ve temin etmelidir. Gene bunun gibi hariçte kalan gençleri spor kulüplerine girmeye ve kulüpler dahilinde fenni metotla yetiştirilmiş birer hakiki sporcu olmaya teşvik etmelidir*¹⁰⁶

Otuzlu yılların başından itibaren spor konusunda uygulamada kontrolü ele alma eğiliminde olan devlet, sporun kendi ideolojisi doğrultusunda gelişmesi adına özellikle finans gerektiren işlerde ve hukuksal-organizasyonel alanlarda birçok uygulamaya girişmiştir. Halkevleri bünyesindeki spor faaliyetleri bu açıdan kritik değer taşımaktadır. Bu uygulamaların perde arkasına baktığımız zaman, hem bu safhada, hem de ileriki safhalarda, devletin –partinin- spor hamlesinde CHP Katib-i Umumisi (ve aynı zamanda Beşiktaş Kulübü Başkanı) Recep Peker'in başı çeken isimlerden olduğunu görmek pek de zor olmaz. 2-8 Ocak 1931'de düzenlenen beşinci TİCİ kongresinde alınan kararlar örgüt içi demokrasinin sonunu getirirken, çok dar tutulan bir heyet tarafından¹⁰⁷ yönetilmeye başlanan Cemiyet artık fiilen devletin güdümüne giriyordu. Bundan hemen bir yıl sonra Haziran 1932'de düzenlenen 6.Kongre ise devletin spor hakkındaki görüşlerinin deklarasyonu şeklinde geçiyor, sporda devletleşmenin en kilit figürlerinden Recep Peker konuşmasında şunları söylüyordu:

*“Arkadaşlar, Partimiz geçen büyük kongresinde tespit ettiği programda bir esaslı noktayı işaret etti. Bu nokta Parti'nin spor işleriyle ve sporculukla fevkalade alakadar olduğunu ifade eder. Parti'nin yetkili makamları, devlet işlerine ait günlük işleri arasında, spor işlerini ve bu işte maddi hedeflere vasıl olmak için ne yapmak lazım geldiğini her münasebetle inceleyip değerlendirmektedirler. Yer yer gençliğin ruhunda yoğunlaşan arzuların özel teşebbüsler veya ilgili arkadaşların muntıkavi teşebbüsleriyle kalmaması için sporculuğun esaslı surette tanzim ve teşkili zaruridir. Spor işi Partimiz için, hükümetimiz için en mühim görülen siyasi, idari ve iktisadi işlerimiz derecesinde ve onlar arasında bir ehemmiyetle görülmektedir. Edebiyat olarak spordan bahsetmektense, onu programlanmış makul tedrici ve fakat maddi tarzda ileri götürmeyi tanzim etmek müreccahtır.”*¹⁰⁸

¹⁰⁶ Haluk San, a.g.e., s.145

¹⁰⁷ Madde12/a: Umumi kongre tarafından seçilen bir reis, bir ikinci reis ve dört azadan mürekkep.

¹⁰⁸ “Esat ve Recep Beylerin Nutukları”, **Türk Spor dergisi**, No:142, 25 Haziran 1932, s.14-15

Ekonomide devletçiliğe koşut olarak gelişen sporda devletçilik hareketi parti programında yerini alırken, mücadele edilecek hedef de tabii ki devletin gözünde “rekabet ve fesat yuvaları” olan, sporda özel girişimin simgesi kulüpler, kulüpçülük ve son tahlilde de “futbol”dur. Gürbüz ve yavuz evlatlar yetiştirme hedefiyle belirlenen “kitleler için spor” anlayışını yerleştirme hamlelerini en çok neşri boyutta uygulayan devlet, dönemin gazete ve dergilerinde yeni spor anlayışını öven, futbolun rekabetçiliğini, bireyselliğini “çetecilik” suçlamasına kadar varacak boyutta yer alan bir algıyla yazan yazarlar sayesinde bu politikasını yavaş yavaş zihinlere yerleştiriyordu. *Futbolden evvel Atletizm*¹⁰⁹ başlıklı yazıda ve benzerlerinde aslında bir futbolcunun bile önce atlet olması, sağlam vücutlu kalması vurgulanarak kimi zaman açık açık, kimi zamansa örtülü bir şekilde anti-futbol eğilimleri sergileniyor ve okura işleniyordu. Öte yandan futbol sahalarındaki çirkinlikleri ön plana koymak adına tribünlerde çıkan kavgalar, milli marşa yapılan saygısızlıklar¹¹⁰, spor terbiyemizin eksik oluşuna¹¹¹ bağlanıp sporun iyi yürümesini istiyorsak buna mani olacak tedbirler alınması gerektiği, bunun da otoriter ve merkezi bir teşkilatlanmadan geçtiği net bir şekilde belirtiliyordu.

Kulüpçülüğün tasfiye edilmesinin hedeflendiği yıllara diğer bir açıdan baktığımızda CHP'nin 1931 yılında İçişleri Bakanlığı'nın illere tahsis ettiği ödeneğin bir bölümünün spor kulüplerine aktarılmasını tavsiye ettiğini görüyoruz. Bu uygulama isteğe bağlı tutulduğu ve karşılığında bir yaptırım barındırmadığı için beklenen hedefe ulaşılamıyor, Parti 1933'te Dahiliye Vekaleti vasıtasıyla her il ayrılan ödenekten belli bir bölümünü o ilin sınırları dahilindeki spor kulüplerine tahsis etme “zorunluluğu”¹¹² getiriyordu. Bir yandan rekabeti yaratan birim olarak karşısına aldığı kulüpleri pasifize etmeye çalışırken öte yandan da bu şekilde maddi yardımı zorunlu kılması neyle açıklanabilirdi? Henüz devletin bünyesinde bir spor teşkilatının olmaması kulüpleri hala pratikte “sporun temel birimleri” yapıyordu ve günlük, pratik bir çözüm olması için kulüplere maddi olarak yardım edilmesi bu açıdan pek de tutarsızlık olarak karşılanmamalıdır kanaatindeyim. Halkevleri bireylere, kulüpler yerine gidebilecekleri yeni bir spor merkezi olanağı sunsa da sadece spor amaçlı kurulmuş bir örgüt değildi. Devletin “kitleler için spor” projesini uygulamada ilk kez kullandığı, sporu bir alt kol olarak barından bir “sosyal merkezdi”.

İdman Cemiyetleri İttifakı'nı ödeneği keserek cezalandıran devlet, aynı yöntemi kulüpler konusunda benimsemişti. Spor meselesinin parti programına konması ve Halkevleri'nin açılması paralelinde ekonomide devletçiliğe koşut olarak Recep Peker'in önderliğinde gelişen sporda devletleşme hamlesi, 1933 yılına kadar belirli

¹⁰⁹ Ahmet Fetgeri, “Futbolden evvel Atletizm”, *Türk Spor*, sayı 29, 17 Nisan 1930, s.3-4

¹¹⁰ “Milli Marşa Hürmet”, *Türk Spor*, sayı 35, 29 Mayıs 1930, s.3

¹¹¹ “Maç Seyretmesini Bilmiyoruz”, *Türk Spor*, sayı 27, 3 Nisan 1930, s.3

¹¹² **BDA Cumhuriyet Arşivi, CHPAK, Katalog No: 490.01/2.7.16**

bir planlamadan yoksun bir şekilde ama temel olarak “sporu bir gençlik işi olarak ele alma” prensibi doğrultusunda uygulamalarla ilerliyor, teşkilatlanma işi konusunda bir yandan TİCİ yönetimsel anlamda devlet kontrolüne geçerken öte yandan da “yeni teşkilat” meselesi dillendirilmeye başlıyordu. Bu yeni teşkilat ise bir spor kurumundan çok bir gençlik kurumu olma prensibiyle kurulacak, beden terbiyesi ve kitle için sporu kullanarak yeni devletin hedeflediği insan prototipini yetiştiren kurum şeklinde inşa edilecekti. Bu kurumsal inşa sürecinde ise en önemli hamle dönemin gençlik teşkilatlanması bakımından adeta imrenilerek izlenen Almanya’dan çağırılan “spor uzmanı” olacaktı. Türk spor hayatının en önemli dönemeçlerinden birine girmeden önce otuzlu yılların başındaki dış politik durum konusunda ayrı bir parantez açarak Balkan Oyunları meselesini es geçmemek ve ayrı bir başlıkta kısaca da olsa vurgulamak gerekir.

3.3 Balkan Oyunlarının Doğuşu

Ankara Hükümeti, Lozan’dan kalan sorunları çözdükten sonra barışçı ve statükocu bir dış politika benimsemişti. Yunanistan’da 1928 Ağustos’unda seçimlerden hükümeti tek başına kuracak şekilde çıkan Venizelos da dış politikaya benzer bir ağırlık verince Türk-Yunan ilişkileri rayına oturmaya başlamış, 10 Haziran 1930’da imzalanan Ankara sözleşmesi ile de Türkiye ve Yunanistan arasında nüfus mübadelesinden kaynaklanan siyasal ve ekonomik sorunlar çözüme bağlanmıştı. Bunun akabinde gerek Ekim 1930’da Venizelos’un Ankara ziyareti sırasında siyasal, ekonomik ve askeri konulara ilişkin 3 anlaşma imzalanması, gerekse 14 Eylül 1933’te iki ülke başbakanı tarafından imzalanan “Türkiye ile Yunanistan Arasında Samimi Anlaşma Belgesi”nin varlığı bize Balkanlar’da yükselen revizyonist tutuma karşı alınan önlemleri gösteren kanıtlardır.

Bulgaristan’ın revizyonist bir dış politika arayışında olması sonucu bu ilişkiler sadece Türkiye Yunanistan arasında kalmaktan öteye geçip statüko yanlısı Balkan devletleri arasındaki bir dizi konferansa ve Balkan Antantı ismiyle anılan bir pakta götürür bizi. Ekim 1929’da Atina’da düzenlenen bir uluslararası konferansta eski Başbakanlardan Papanastasiu’nun Balkan Devletleri arasındaki sorunları görüşmek ve ortak çıkarları korumak için bir Balkan Birliği Enstitüsü kurulması teklifiyle ilk adım atıldı ve akabinde bir dizi gayrı-resmi konferans yapıldı:

- 5 Ekim 1930; Atina
- 20-26 Ekim 1931; İstanbul
- 23-26 Ekim 1932; Bükrüş (Bu yıl Bulgaristan Konferansı çekildi)

- 5-11 Kasım 1933; Selanik (Kapılar açık ama yola Bulgaristan'sız devam edilecek kararı alındı)¹¹³

Amacı Bulgaristan'ı revizyonist politikalarından vazgeçirmek olan bir dış ilişkiler zincirinin Bulgaristan olmadan devam etmesinin ne anlam ifade edeceği ve Balkan Antantı'nın detaylı anlatımını bir kenara bırakacak olursak, bu diplomatik olayın spor-siyaset ilişkisi açısından ifade ettiği anlam Balkan Oyunları'nın bu çerçevede doğmuş olmasıdır.¹¹⁴ Atletizm, futbol gibi birçok spor dalında, Balkan ülkelerinin sporcularının yarıştığı bu sportif organizasyon aslında diplomasi'nin bir parçasıydı. Hatta bir parçası olmaktan öte, şu rahatça söylenebilir ki bu oyunlar, Balkan Devletlerinin resmi diplomatik temas yerine gayri-resmi bir dizi görüşme yapmak için kullandıkları bir araçtır. Öyle ki, Bulgaristan 1933 yılında Antant'tan çekilse de Balkan Oyunlarına katılmaya devam etmiştir.¹¹⁵ Böylelikle kopan siyasi temas rağmen sportif alandaki temas sayesinde diplomatik ilişki sürekliliğini korumuştur. Spor siyaset ilişkisinde, sportif müsabakaların aslında diplomatik görüşme fırsatı yaratmak için kullanıldığı durumlar açısından bu oyunlar ne bir ilk ne de bir sondur. Resmi tarih anlatısından hatırlanacağı üzere Mustafa Kemal Atatürk, Kurtuluş Savaşı sırasında Büyük Taarruz'dan önce komutanlarını bir futbol maçına davet ederek bir araya toplamış ve saldırının son detaylarını “subayların” oynadığı bu futbol maçı daveti sırasında görüşmüştür. Aynı şekilde, İkinci Dünya Savaşı'nın yaklaştığı günlerde özellikle İngiliz ve Sovyet takımlarının futbol maçı yapmak için sık sık ülkemize gelişleri spor tarihçileri tarafından “bizi savaşa kendi saflarında sokmak adına yaptıkları diplomatik manevra fırsatları” olarak okunmaktadır.

3.4 Fiili Hakimiyet

Spor tarihi anlatılarında, sporun yönetiminin sporcuların elinde olduğu dönem olarak tasvir edilen TİCİ dönemi, süreç boyunca kendi içinde değişkenlik gösteren bir durum arz eder. Kurum ismi aynı kalmış olsa da kurumun yönetsel eğilimleri özellikle 1928 öncesi ve sonrası olarak ikiye ayrılacak biçimde birbirinden farklıdır. 1923-1936 yılları arasındaki bu döneme yakıştırılan “özgürlükçü ve özerk” tanımı 1928 Amsterdam Oyunları öncesine baktığımızda uygun düşse de, bu oyunlardaki başarısızlık, ardından gelen senede yaşanan Dünya Ekonomik Bunalımı ve bunun akabinde ekonomide devletçi döneme geçiş paralelinde spor yönetimi TİCİ

¹¹³ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası**, 2 c., İstanbul, İletişim, C:II, 2008, s.344-350

¹¹⁴ The International Journal of History of Sport, bir sayısını sadece Balkan Oyunları'na ayırmıştır.

İlgili makalelere ulaşmak için mevzu bahis bu sayının künyesi için, bkz: **International Journal of the History of Sport**, Vol. 25, No. 13, November 2008

¹¹⁵ Onuncu Balkan Oyunları olan 1939 Atina oyunlarına Maliye Bakanı'nın baskısı sonucu, ekonomik sebeplerden dolayı katılamamıştır Bulgaristan. Bkz: “Balkan Oyunlarının Tarihçesi” **Beden Terbiyesi ve Spor Dergisi**, sayı 12 eki, 1939 s.3

bünyesinde devam etse de ekonomik ve siyasal eğilimlere koşut olarak devlet yönetimi eğilimine sahne olmuştur. 1929 yılı Haziran'ında spor örgütü liderinin (Ali Sami Yen'in) parti ile yazışmalarından net bir şekilde anladığımız üzere spor tabanlı yönetim anlayışından gelenlerin de devletçi eğilimler karşısında bir kabullenme tavrı gösterdiği, hatta bu yazışmalarda bizzat Yen tarafından, spor yönetiminin devletin bir kurumunun çatısı altına girmesinin bir çözüm önerisi olarak sunulduğu görülüyor. Otuzlu yılların başındaki bu sıralı gelişmelerle birlikte parti artık spor teşkilatına hakim olmaya başlamış, fiilen “sporda devlet” devri başlamıştır.

Türk Spor Kurumu'nun kurulduğu 1936 yılında yaşananlar, fiili hakimiyetin resmiyete dökülmesinden başka bir şey ifade etmemektedir. Bu bölümde inceleyeceğim noktalar ise bu fiili yönetimin başladığı süreç ile işin resmiyete dökülmesi arasında geçen ve spor yönetiminin uygulamada “nasıl yapılacağı” sorusunun hakim olduğu fikir ve proje üretme dönemini betimleme şeklinde olacaktır.

Dönemin ekonomik paradigmalarının değişimini tek cümlede özetlemek istersek, özel teşebbüslere yardım edilmiş fakat sınırlı bir ekonomik gelişme sağlanabilmiş, bu nedenle ekonomide devletçilik prensibi benimsenmiştir diyebiliriz.¹¹⁶ Aynı şekilde spor hayatına bakıldığında da TİCİ bu sahayı geliştirmek ve kontrol etmekte yeterli olmayınca devlet bu rolü üzerine almak “mecburiyetinde” kalmıştır. Biri ekonomik biri sportif olan iki durum arasındaki bu koşutluk, aslında en başta anlattığımız “spor hayatı; ekonomik, toplumsal ve siyasal hayatı anlama ve açıklamada bize bir bakış açısı sunar” görüşünü çok net bir şekilde örneklemektedir. Sporda devletçilik prensibine göre, sporun Türkiye’de yayılıp gelişebilmesi, sporun “devlet hizmeti” olarak, “devlet mekanizması” içinde, yani bir “kamu hukuku tüzel kişisi” eliyle yönetilmesine bağlıdır.¹¹⁷ Bu politikanın gerçekleşmesinde Halkevleri'nin rolüne paralel olarak ideoloji aktarımı bağlamında da yine halkevlerinin yayın organı olan “Ülkü Dergisi”nin önemli rolü vardır. Kadro Dergisi'nin ekonomide devletçilik için yaptığı çalışmanın aynısını Ülkü Dergisi de sporda devletçilik politikası için yapmıştır. Yani ekonomik algılardaki dönüşümde Kadro'nun rolü neyse, spor hayatının dönüşümünde de Ülkü'nün rolü odur. Tüm bu nedenler bize gösterir ki TİCİ'ye ömrünü tükettiren asıl etken, yönetsel başarısızlığı değil değişen toplumsal ekonomik ve siyasal ortamdır.

Devletin, spor hayatına hakim olmaya başladıktan sonra gösterdiği aksiyonlardan ilki sporun kiteselleşmesiydi. Zaten söylem düzeyinde sporda devletçi dönemi TİCİ'nin hakim olduğu 1930 öncesi dönemden ayıran en büyük fark da “kitleler için spor” anlayışının bütün spor sistemine yerleştirilmeye çalışılmış

¹¹⁶ Bu konuda detaylı bir okuma için, Bkz: Korkut Boratav, **Türkiye’de Devletçilik**, Ankara, İmge Kitabevi, 2006

¹¹⁷ Kurthan Fişek, **a.g.e.**, s.308

olmasıdır.¹¹⁸ Bu bakış açısıyla futbol, genellikle irrasyonel tepkilere açık oluşu ve egoist eğilimleri barındırması gerekçesiyle, sporun faydacı amaçlarla kullanılması önündeki en önemli tehdittir.¹¹⁹

Sporun kitleselleşmesi çabasının arkasında yatan mantık ise cemaat toplumunu cemiyet toplumuna dönüştürme projesinde, bireylerin kendi varoluşlarını gerçekleştirmesi zorunluluğudur. Bu nedenle özellikle kadınlar konusunda spor dergilerinde sık sık tekrarlanan argümanlara, tavsiyelere, teşviklere rastlamaktayız. Bireysel varoluş konusunda spordan beklenen faydayı Kayseri Tekstil kombinasi müdürü Fazıl Turga'nın, bölgeye gelip incelemelerde bulunan bir Alman gazeteciye verdiği şu demeç net bir şekilde açıklar:

“Belki bu sıcakta futbol oynamayı, idman yapmayı saçma bulabilirsiniz. Haklısınız. Ama bunu sadece spor olsun diye yapmıyoruz. Spor yaparken şort giymek ve çıplak bacaklarıyla oynamak zorunda kalıyorlar, benim için önemli olan bu. Topluluğun önünde bir kez bunu yapmaya alıştıktan sonra, bütün geleneksel alışkanlıklardan vazgeçecekler ve özgür kalacaklar.”¹²⁰

Spor yaptırmak özel amacıyla oluşturulan yapıların, yalnızca spor alanlarıyla sınırlı kalmayan, “sistemin bütünlüğü içinde bir alt sistem oluşturarak toplumsal yönetime katılan ve böylece hem toplumsal çıkarların saptanması, hem de sistemin optimal işleyişinin sağlanması açısından önem taşıyan” yönleri vardır. İşte kitle sporunu devlet hiyerarşisi içinde özel yerleri bulunan kitle örgütlerinin yaptırmaları; geniş tabanlı bir spor akımı yaratmanın tek doğru yolunun işyerlerinde, fabrikalarda, büro ve okullarda, devlet ve kooperatif çiftliklerinde beden eğitimi ve spor kümeleri kurmak olduğunun görülmesi; çalışanların çalışma ve yaşam koşullarının, sağlık ve iş güvenliklerinin, kültür ve spor yaşamlarının geliştirilmesinde sendikaların rol almaları; eğitim, bilim, kültür, sağlık, toplumsal refah ve benzeri toplumsal hizmetlerin görülmesi için çalışma kümelerinin oluşturulması, ve tüm yurttaşların dinlenme-eğlenme gereksinimleriyle bedensel gelişme isteklerinin karşılanmasında bu çalışma kümelerinin eylemli görev yapmaları bundandır.¹²¹ Türkiye örneğinde ise bu tarz çalışma kümelerini ve iş yeri aktivitelerini ender görmekte, sporun kitleselleşmesi meselesinde olayın merkezini “gençliğin teşkilatlandırılması” hedefinin oluşturduğunu rahatlıkla söyleyebilmekteyiz.

Fiilen bu işe başlamış olan devlet, spor meselesini yürütmede kafasında olan “nasıl” sorusuna, bu işi diğer devletlerin “nasıl” yaptığı sorusunu sorarak cevap arıyor, yurt dışı temasları için gönderilen bürokrat, diplomat ve spor adamlarından, o ülkede edindikleri bilgi ve izlenimlerden oluşan kapsamlı raporlar isteniyor, spor

¹¹⁸ Yiğit Akın, **Gürbüz ve Yavuz Evlatlar**, s.111

¹¹⁹ Yiğit Akın, **Gürbüz ve Yavuz Evlatlar**, s.155

¹²⁰ a.e., s.185

¹²¹ Kurthan Fişek, **a.g.e.**, s.125

konusunda bir kısım yabancı yayınlar Türkçeye çevriliyordu. Hollanda Olimpiyat Komitesi asbaşkanı Sharoo ve mimar Wills tarafından yazılan “Jimnastik, Oyun ve Spor Binaları İnşa ve Tesisi İçin Rehber” adlı kitabın bizzat Atatürk tarafından, partinin de spor yönetimi açısından majör hedeflerinden olan tesisleşme konusunda yardımcı olması için çevrilmesi;¹²² gençlerin kulüplerden uzaklaşp devletin belirlediği hedeflerle spor yapması amacıyla ideolojik-kültürel bir aktarım merkezi olarak kurulan Halkevleri’nin yayın organı Ülkü Dergisi’nin, ekonomik devletçilik alanında Kadro Dergisi’nin yaptığına benzer bir rolü Sporda Devletçilik konusunda üstlenmesi; Parti’nin spora hakim olma döneminin temel noktalarını oluşturmaktaydı.

Partinin fiilen harekete geçtiği fakat henüz “nasıl” sorusuna tam bir cevap bulamadığı bu dönemdeki sporda devlet propagandasının yapıldığı yayınları, özellikle Ülkü Dergisi’ni vurgulamak, ayrı bir parantez açmak yerinde olacaktır. Süreç içinde yazılan yazılara göz attığımızda bu konu üzerine yazan tüm yazarların, spor işinin nasıl yapılacağı konusuna cevap aradıkları, çözüm önerileri getirdiklerini görüyoruz. Yeni insanı yaratma düşüncesinin önemli hedefi olan “ırk ıslahı” , *kuvvetli ve hastaliksız ana-babadan doğma, irsi hastalıklardan ari ve çocukken iyi bakılmış ve emredilmiş bulunması* meseleleri de beden terbiyesi bakımından tetkike değer bir mevzu olarak görülüyor, bu işin dünyaca kabul edilen prensipler dahilinde ele alınması gerektiği söylenerek, bahsettiğim Ülkü Dergisi yazarlarından biri olan Nüzhet Abbas tarafından üç önemli noktanın altı çiziliyordu:¹²³ Birincisi beden terbiyesi işinin fikir terbiyesinden ayrı bir şey olmadığını kabulü ve bunun insanlara benimsetilmesi, ikincisi tedris elemanı meselesi, üçüncüsü de açık ve kapalı saha meselesiydi. Öte yandan tüm yazarların bu işlerin “nasıl” yapılacağı konusunda hemfikir olduğu en önemli şey ise “gençlik teşkilatı” meselesi idi. Her nasıl olursa olsun, bu işi bir teşkilat vasıtasıyla yürütmek, bu teşkilatın da devlet hiyerarşisi içinde olması demek spor meselesinde birincil durumda olan “düzen” arayışının kesin çözümü olarak görülmüştür. Burhan Asaf’ın belirttiği şekliyle “*milli yapıyı, memleket gerek iktisadiyla gerekse kültür faaliyetleri bakımından ve yerinde bir iddialıkla en ilerilere doğru götürmek kararını verirken... bizce Türk sporuna, 17 milyonluk milletin gençlik nesillerinin spor çerçevesi içine alınabilmesi için... hiç olmazsa 3 milyon kişilik bir gençlik teşkilatı lazım*”¹²⁴ olması haline yaptığı vurgunun yanı sıra, bu dönemde talep edilen şeyin bir spor teşkilatından çok bir gençlik teşkilatı olmasının arkasında yatan nedeni anlamak için derginin ilk sayısının ilk sayfasında yayımlanan, sporda devletleşmenin en kilit ismi olan Recep Peker tarafından yazılan “ülkü niçin çıkıyor” yazısının detaylarına bakmak yerinde olacaktır:

¹²² Atatürk’ün Spora Bakışı, s.50-51

¹²³ Abbas, Nüzhet: “Halkevleri ve Spor”, Ülkü Dergisi; Seçilmiş Spor Makaleleri, der: Suat Karaküçük , Ankara, y.y., 1993, s.14

¹²⁴ a.e., s.3

“Ülkü, karanlık devirleri arkada bırakarak şerefli ve aydınlık bir istikbale giden yeni neslin heyecanını beslemek, cemiyetin kanındaki inkılap unsurlarını ısıtmak, ileri adımları sıklaştırmak için... Ülkü, bu büyük yola katılanlar arasında kafa birliği, gönül birliği ve hareket birliği yapmak için... Ülkü, milli dile, milli tarihe, milli sanatlara ve kültüre hizmet için... Ülkü, bütün bu gayelere hizmet yolunda çalışan Halkevlerinin ruhundaki harareti yazı vasıtalarıyla yaymak için... çıkıyor.”¹²⁵

Ülkü'nün devletin hiyerarşisi içinde bulunan bir birimin (Halkevlerinin) yayın organı olması nedeniyle bu şekilde yayın yapması şaşılacak bir durum değildir. Asıl dikkat çekici olan ise devlet ile organik bağı bulunmayan birçok neşriyatın da kimi zaman bu yönde yayın yapmasıdır. Bu neşriyatlar arasında yayınlarının sürekliliği ve kararlılığı bakımından “Spor Postası” dergisi araştırmalarımda ayrı bir yer tutmuştur. Nisan 1934'te çıkan ilk sayısının hemen baş sayfasında çerçeve içindeki yazının başlığının “Federe olmayan kulüplere” şeklinde bir duyuru cümlesi olması, devletin bu süreçteki temel politikalarından biri olan Kulüpleri federasyon çatısı altında kontrol etmek, henüz bu çatı altına girmemiş kulüpleri bu çatı altına sokmaya teşvik etmek olduğunu hatırlatır cinstendir. *“İstanbul ve sair Türk memleketindeki ittifaka dahil olmayan kulüplerle, doğrudan doğruya bir bağlantı kurmak istiyoruz. Bunun için, vilayetlerden ruhsat alarak kurulmuş her federe olmayan kulübün bize mektupla –İstanbul kulüpleri için ağızla da mümkündür- adreslerini bildirmeleri lazım geliyor. Bunu alakamız derecesinin bir delili ve hakkı olarak, kulüp reisliklerinden rica ediyoruz”¹²⁶* cümleleriyle devam eden yazı, Spor Postası'nı iktidarın spor politikasının paralelinde “gönüllü” yayın yapan bir dergi konumuna daha ilk sayısında getirmiş oluyor. İlk çıktığı aylarda (özellikle ilk yılında) türdeşi ve çağdaşı diğer dergiler gibi takım sporları üzerine çok fazla yazı olsa da zaman geçtikçe bu tür yazıların yerini daha sıklıkla “spor sorunu”, “gençlik sorunu”, “teşkilatlanma fikirleri” odaklı yazılar, haberler ve duyurular alıyor. Kulüplerin federe olması, yani resmi olarak varlığını ispatlaması ve kendini bir üst kuruma bağlaması, 1936'da sporun doğrudan doğruya devlet hiyerarşisi içine girmeden önceki dönemde adeta bir altyapı çalışması, bir veri toplama seansıdır. Çünkü bu tarz yayınlarla eş zamanlı olarak parti merkezinden illere yazılan kimi yazılarda, bölgelerindeki spor kulüplerinin isimleri, sayıları, kayıtlı ve kayıtsız sporcu rakamları gibi veriler isteniyor, boş çizelgeler doldurularak merkeze geri gönderiliyordu.¹²⁷ Örneğin 8.4.1935 tarihli bir yazıda genel merkezden illere gönderilen ve federe edilmemiş kulüpleri bildirmelerini isteyen talebe karşı verilmiş cevaplar vardır.¹²⁸ Bu tarz “veri”

¹²⁵ Recep Peker, “Ülkü Ne İçin Çıkıyor”, **Ülkü Dergisi; Seçilmiş Spor Makaleleri**, der: Suat Karaküçük, Ankara, y.y., 1993, s.1

¹²⁶ “Spor Postası Niçin Çıkıyor”, **Spor Postası**, Sayı 1,7 Nisan 1934, s.2

¹²⁷ Örneğin Başbakanlık Devlet Arşivlerindeki “490.1.0.0-2.8.9” numaralı belgede(5 Ağustos 1933), mıntikalara derecelendiriliyor ve bu önem derecesine göre de maddi yardım çizelgesi ortaya çıkartılıyordu.

¹²⁸ “Spor kulüplerinin durumu ve bazı bölgelerde federasyona girmemiş kulüpler -6/469 sayılı yazıya verilen muhtelif cevaplar”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490_01_15_79_5**

toplama çalışmaları, bir yandan üst yapının fikri hazırlıkları yapılırken bir yandan da hiyerarşinin alt tarafını hazırlamak olarak okunmalıdır.¹²⁹

“Ne bahasına olursa olsun Kemalci gençliği Osmanlı devrinde kalma ülküsüz kulüp çatılarından kurtarmak, şu ferdin bu teşekkülün bağına kulak tıkayarak gayeye yürümek inkılap vazifemizdir”*¹³⁰ diyen Spor Postası yazarı Muhtar Bedi'nin doğrudan Recep Peker'e yazmış olduğu, açık mektup denebilecek, “Beklediğimiz Spor”¹³¹ başlıklı yazının içeriğinde *büyük halkçı Recep Beyefendi'den, umumi merkez ve mntikaların başına azami otorite ve nüfus sahibi birer asker istediğini, gözleri kulakları tırmalayan spor yolsuzluklarına cezri bir müdahale yapmak zamanının geldiğini, her kulüpte senelerce batapu heyeti idareyi kullananların, spor saltanatı sürenlerin yok oluşuna şahit olacağını* söyleyerek mesajını şu şekilde sonlandırıyor:

*“Büyük halkçı! Artık yetiş. Mert ruhun, faziletli varlığınla aramıza vasitasız gir. Kemalizmin temposuna aykırı gelen meşin top imparatorluğunu, spor saltanatını, ticarethane kapılarını kirsiz ellerinle yık!”*¹³²

Muhtar Bedi'nin asker-yönetici talebi önemlidir çünkü 1936 yılında sporun devlet hiyerarşisi içerisinde Türk Spor Kurumu ile yer bulduğu zamandaki ilk başkanı tıpkı onun da istediği gibi eski bir “general” olacaktır: Ali Hikmet Ayerdem. Halkın spora olan alakasızlığını¹³³ çözecek, marşlarını bilmeyen ve hakkıyla söyleyemeyen gençliği¹³⁴ terbiye edecek “komutan”, aslında arzu edildiği gibi bir gençlik teşkilatının değil, kendini dönüştüren bir spor kurumunun başına geçmiş olacak, disipline etme işlerinden çok bürokratik sürecin oturması ile mesai harcayacaktı. Otuzlu yıllar boyunca özlemi duyulan, özellikle Alman spor uzmanı Carl Diem'in Türkiye'ye gelişinde yazdığı tavsiye “rapordan” sonra net bir şekilde dillendirilen “gençlik teşkilatı” spor tarihimiz içerisinde asla kurulamayacaktı. Her spor kongresi, partinin spor konusunda attığı her adım bu tarz bir teşkilatın vücuda gelişinin müjdecisi sayılacak, bu minvalde haberler yapılacak, hatta öyle ki kimi

¹²⁹ Bir başka belge de teşkilata dahil olmayan kulüplerin listesi ve nizamname gereğini yerine getiren bölgelerde mntika kurulması hakkında; “Spor teşkilatına dahil olmayan kulüplerin listesi” **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.1.0.0. – 3.10.4**

* Bir “öteki” olarak görülen kulüpler, bir başka öteki olan Osmanlı ile özdeşleştirilerek, onların birer “kötü” olarak algılanması fikri pekiştiriliyor, kulüpler “karanlık” Osmanlı devrinin bir ürünü olarak tanımlanınca bertaraf edilmesinin “gerekliliği” ve “meşruiyeti” de söylem düzeyinde sağlanmış oluyordu. Spor hayatı içindeki olumsuzlukların da tıpkı ekonomik ve sosyal hayatta olan olumsuzluklar gibi Osmanlı-Cumhuriyet karşıtlığı çerçevesinde değerlendirilmesi, dönemin içinde sıkça görülen bir anlatı yaklaşımıdır.

¹³⁰ Muhtar Bedi, “Mücadeleden Yılmamak, Zafer Yol Budur”, **Spor Postası**, Sayı 31, 10 Kasım 1934, s.6

¹³¹ Yazının tamamı için bkz: Ek-4

¹³² Muhtar Bedi, “Beklediğimiz Spor”, **Spor Postası**, Sayı 18, 11 Ağustos 1934, s.7

¹³³ “Halkta Alaka Yok”, **Spor Postası**, Sayı 60, 1 Haziran 1935, s.12

¹³⁴ K.İ. Kanok, “Marşlarını Bilmeyen Gençlik”, **Spor Postası**, Sayı 71, 19 Ağustos 1935, s.3

zaman fantastik sayılabilecek şekilde bir kurguyla yazılı medyada “Sporcu Gençliğin Yasası”¹³⁵ gibi başlıklarla henüz var olmayan ve hiçbir zaman da var olmayacak teşkilatın içeriği, yazarlar ve okurlar tarafından imece usulü doldurulmaya çalışılıp bir kendin yaz kendin yönet oyunu oynanacaktır. Spor Postası dergisinde 1935 yılı aralık ayında yayınlanan bu yazıda gençlerin şimdiden kendilerini büyük örgüte hazırlamaları için tavsiyeler verilmekte, gerekli şartları kabul eden her gencin Büyük Gençlik Örgütü’nün tabii üyesi sayılacağı söylenmektedir.¹³⁶

1935 Bütçe görüşmeleri sırasında Recep Peker’in “*yurtta sporu canlandırmak, yaşatmak ve yüceltmek işi Cumhuriyet Halk Fırkasının en başlı bir yükümü olduğu Fırka programımızın hükmüdür; yakın bir zamanda yurt gençliğini bir teşkilata bağlamak kararı da verilmiş olduğundan bu kararın tatbikinden evvel şehirlerde ve kasabalarda spor alanlarının yapılıp anıklanması gerekliliği karşısındayız; bu sebepten 1935 yılında gerek hususi idarenin ve gerekse belediyelerin spor için fedakarlığa teşvik edilmesini bütün Fırka başkanlarından ve firkalı arkadaşlarımdan dilerim*”¹³⁷ cümleleri de gösteriyor ki; 1936’da CHP’ye bağlı Türk Spor Kurumu’nun kurulmasından çok önce, TİCİ’yi parti himayesine alma, spor hayatında var olduğu düşünülen eksiklikleri giderme çalışmaları bizzat devletin yöneticileri tarafından gerçekleştirilmekteydi. Bahsi geçen teşkilat ise yeni baştan kurulmak yerine, eskisinin devamı niteliğinde, resmi olarak partiye bağlanmış, dönüştürülmüşü olacaktı.

3.5 Resmi Hakimiyet

CHP’nin gençlik teşkilatı ve spor işlerinden sorumlu Altıncı Büro’sunun yöneticisi olarak 1933-1939 yılları arasında görev yapmış, asker kökenli bir bürokrat olan Rahmi Apak, Ülkü dergisindeki yazısında Türk Sporunun aldığı yeni “ulusal

¹³⁵ “Türk Sporcu Gençliğinin Yasası”, **Spor Postası**, Sayı 83, 11 Aralık 1935

¹³⁶ Bir kurmaca, özlemsel bir gerçekleştirme oyunu olan bu “yasa”da yazan 9 şarttan (ki bu dokuz maddeden başka okuyucular da bir madde katmak isterlerse dergiye yazabilecekleri telkin edilmiştir) sadece birinin (4.madde) spor ile alakalı oluşu, dönemin spor ve gençlik konusuna bakışımı algılamakta kayda değer bir ayrıntıdır. ,

- 1- Yurdumu, cumhuriyetimi ve Atatürk’ümü korumak için ölmeye hazırım.
- 2- Büyüklerime saygı küçüklerime sevgi göstereceğim.
- 3- Yurdumun bayındırlığı için çalışacağım
- 4- Kendimi kuvvetlendirmek için her zaman idman yapacağım
- 5- Yaptığım sporun onurunu ulusuma bırakacağım
- 6- Atalarım gibi konuksever olacağım
- 7- Kumar oynamayacağım
- 8- Doğruluktan ayrılmayacağım
- 9- Vücuduma zehir veren hiçbir şeyi kullanmayacağım

¹³⁷ “Bütçe görüşmeleri, 1935”, **BDA Cumhuriyet Arşivi**, Belge No: 490.01/15.77.7

yükü” tarif ederken “...o halde her Türk gencinin ilk yapacağı iş atıştır. Asker tüfeği atarak adam öldürmeyi veya yaralamayı öğrenmektir. Bu iş, orduda yapılacak askerlik esnasında dahi öğrenilebilirse de, tecrübe göstermiştir ki, ordu dışında bu işe ilgi ve önem verilmezse bu iş tamam yürümüyor”¹³⁸ cümlelerini kullanmış, bu tarif bize, kurulmak istenen gençlik teşkilatının asıl misyonunun paramiliter hedefler olduğunu bir kez daha göstermiştir. Dönemin siyasal iktidarının spora ve beden eğitimine büyük ilgi gösteren, gençleri kendi politikaları doğrultusunda çekmek için spor ve beden eğitimini özdeşleştirip –daha çok sporun beden eğitimi içinde eridiği bir yorumla- herhangi bir savaş tehlikesine karşı yurdu korumaya bedenen ve ruhen hazır bir gençlik yaratma projesi kapsamında bir devlet politikası olarak gördüğü gençlik teşkilatı projesini, her şeyiyle partiye ait olan Türk Spor Kurumu bünyesinde gerçekleştiriyordu.

Bu süreç TİCİ’nin, kuruluş amacı; *temiz ahlaklı, yüksek karakterli, sağlam bünyeli, daima canlı ve şevkli, nefesine ve ulusuna inanları pek, Türk devrimini, Cumhuriyeti ve bütün erginlik şartlarıyla yurdu korumayı en üstün amaç bilen ve bu uğurda bütün varlıklarını vermeye hazır olan bir spor gençliği yetiştirmek; Türkiye’de sporun milli ve fenni esaslara göre yayılmasına ve yükselmesine çalışmak; Türk sporculuğunu yurt içinde ve yurt dışında temsil etmek*¹³⁹ olan Türk Spor Kurumu’na dönüşmesi ve partinin spor yönetimi üzerindeki egemenliğinin resmileşmesi ile son bulmuştur. 13-18 Nisan 1936 tarihinde gerçekleşen kongrenin son günkü oturumunda 40 oy farkla¹⁴⁰ alınan kararla önce TİCİ’nin adı “Türk Spor Kurumu” olarak değiştirilmiş, sonra da “kurumun doğrudan doğruya CHP’ye bağlanması” Heyet-i Umumiyece Parti Başkanlığı’ndan istirham edilmiştir. Son yıllarındaki toplantıları Ankara’da yapılmış olsa da İstanbul merkezli bir kurumun, Ankara merkezli bir kuruma dönüşmesi ise bir başka açıdan “zafer” olarak algılanmasının yanında, yeni kurulan kurumun aslında eskisinin yasal devamı olduğu konusunda sürekliliği ispatlayan en çarpıcı örnek TSK Nizamnamesinde geçen “*bu nizamnamenin... talimatname çıkarılmasına bağlı olan hükümlerinin tatbikinde... bu nizamname esaslarına aykırı olmayan eski nizamname hükümleri tatbik edilir*”¹⁴¹ cümlesidir diyebiliriz. Yeni cumhuriyet idaresi, nasıl ki 1924 yılında bir spor kurumu kurmak yerine halihazırda var olan bir kurumu resmi spor kurumu ilan etmişse, 1936 yılında da ekonomik alanda olduğu gibi sosyal alanda da devletçilik prensibini benimsemiş iktidar elitleri, kendi istediği formattaki spor kurumunu yeni baştan yapmak yerine mevcut olan kurumu kendi istediği şekle dönüştürerek projesini gerçekleştirme yoluna gitmiştir.

¹³⁸ Rahmi Apak, “On Beş Yıl ve Türk Spor , *Ülkü Dergisi; Seçilmiş Spor Makaleleri*, der.Suat Karaküçük, Ankara 1993, s.84

¹³⁹ Kurthan Fişek, *a.g.e.*, s.448

¹⁴⁰ Cem Atabeyoğlu, *Sporda Devlet mi Devlette Spor mu*, s.17

¹⁴¹ Kurthan Fişek, *a.g.e.*, s.299

Sekizinci Kongre’yi bir “komplot”, Türk sporunu bir “oldu bitti” ile Parti hakimiyetine sokan 5 günlük bir proje değil, uzun vadeye yayılmış, ekonomide devletçiliğin benimsenmesi ile başlayan ve spora tam hakim olma istencinin ortaya çıktığı otuzlu yılların başında yurt dışından davet edilerek rapor hazırlatılan spor uzmanlarının var olduğu, bu tavsiyeler doğrultusunda bilinçli ve süreklilik arz eden hamlelerle spor yönetiminin Parti’nin eline tamamen geçtiği bir final olarak okumak gerekir. Kongre tarihinden birkaç ay gerisine gidip, kongreye hazırlık dönemindeki yazışmalardan birinde mevcut olan detay bu gerçeği vurgulamada faydalı ve oldukça dikkat çekicidir.¹⁴² 1 Nisan 1936 tarihli TİCİ Birinci Başkanı Aziz Akyürek imzalı yazıyla, sporda devletleşme hamlesinin fiilen başında bulunan, Alman Uzman Diem’in gelişini organize eden Recep Peker’in sekizinci kongreye davet edilmesinin üç gün sonrasında (4 Nisan 1936’da) Kütahya İdman Mıntıkası’nın Recep Peker’e “13.4.36 günü Ankara Halkevi kurağında toplanacak genel spor kongresine mıntıkamız adına murahhas seçildiğinizi bildirir, memleket gençliğinin saygılarını yollarız” şeklinde gönderdiği yazı ve bu yazının da dört gün sonrasında (8 Nisan 1936) Trabzon Spor Kulübü tarafından murahhas seçildiğinin bildirilmesi bize gösteriyor ki bölge mıntıklarının yanında kulüpler de spor dünyasından temsilci seçmek yerine partili, milletvekili seçerek kongreye gönderiyordu. Kongrede yapılacak büyük değişikliğe “evet” diyecek topluluk, spor adamı ağırlıklı değil “milletvekili-partili” ağırlıklı oluyor, 40 oy farkın nasıl sağlandığı bu detaya dikkatli bakarak rahatça anlaşılabilirdi. Bunun da ötesinde, Trabzon’dan gelen -ve bana günümüzde siyasi liderleri onurlandırmak adına adına verilen fahri doktora unvanlarını hatırlatır şekilde olan- davet yazına Recep Peker, daha önce Kütahya’dan murahhas seçildiğini, kendisinin yerinin bir başka arkadaşına verilmesini istediğini ileterek cevap veriyordu. Üstelik yine aynı tarihlerde, ne “tesadüftür” ki, Recep Peker imzasıyla Trabzon bölgesine gönderilen bir yazıda, bölgedeki kulüplerden biri adına İzmir Saylavı Hüsnü Çakır’ın seçtirilmesi isteniyordu. Parti açık bir şekilde, planlı ve programlı halde sekizinci kongrenin katılımcı alt yapısını “kendi politikaları yönünde” karar alılabilecek şekilde dizayn ediyordu; bu doğrultuda bölgelere ve kulüplere “tavsiye” yazıları gönderiyordu.

Otuzlu yılların başından itibaren güdülen “spor hayatına hakim olma” siyasetinin son hamleleri olan bu hazırlıkların ardından 11-18 Nisan 1936 tarihinde Ankara’da düzenlenen sekizinci TİCİ kongresini betimlemek adına, bundan önce yazılmış spor tarihi anlatılarının bir tekrarını yapmayı değil arşivin unutulmuş köşelerinden çıkardığım, detay olarak ötelenmiş ama aslında tüm süreci özetleyen bir yazıyı iletmeyi tercih ediyorum. Kongrenin hazırladığı yeni nizamname aslında kurumun alacağı yeni şeklin bir deklarasyonuydu. Yapılan aslında yeni bir yönetmelik değil

¹⁴² “Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Sekizinci Kongresi ile ilgili yazışma ve belgeler ile Türk Spor Kurumu Nizamnamesi”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No.: 490.01 – 1108,45,1**

“yeni bir kurumdu”. Nizamname encümeni tarafından kongre başkanlığına sunulan mevzu bahis yazı şu şekildedir:

“16.4.1936 tarihli

TİCİ Sekizinci Kongre Sayın Başkanlığına

Kongrenin önceden hazırlanarak Encümenimize verdiği yeni nizamname projesi incelendi. Encümen bu çalışma arasında, mıntikalardan nizamname değişikliği için gelen teklifleri tetkik etti. Projenin hazırlığıyla meşgul olan, bugüne kadar tatbik edilmekte olan eski nizamname hakkında bilgili bulunan ve genel olarak spor işlerinde birçok ödev almış ve hizmeti geçmiş arkadaşlarımız da dinledi.

Fikirlerinden faydalandı ve bu suretle projeyi bağlı olarak sunduğu şekilde tadil etti.

Encümenin bu çalışmasında götüğü esaslar şunlar olmuştur:

- 1- Bir fasıl altında toplanması lazım gelip de diğer fasıllar içinde dağılmış olan madde ve hükümleri bir araya toplamak ve nizamnamenin tatbik cihetlerini göz önüne alarak fasıllara gereğine göre sıra ve yer vermek*
- 2- Prensip, ödev, örgüt, yetki, idare ve tatbik cihetinden tespit edilmiş hüküm ve maddeler üzerinde, kurumumuzun disiplin, ahenk, intizam ve kolaylıkla işlemesini temin edici değişiklikler yapmak.*
- 3- Yine bu maksatla projeye konmamış ve konmasında fayda görülmüş yeni hüküm ve maddeler koymak.*

Spor işi, cumhuriyet devrimizin başlarında mevzii bir takım teşekküller halinde idi. Sporculuk müteşebbis ve mensuplarının bütün hüsnü niyetle mütevazı çalışmalarına rağmen mahdud durumdan ileri gelmemişti. Cumhuriyet devri, ona feyizli yolu açtı. Her sahada olduğu gibi bu yolda da gençliğin ulusal amaçlarımıza uygun bir disiplin içinde çalışması imkanlarını hazırladı.

Atatürk gençliğinin spor gibi önemli ve terbiyevi bir ihtiyacını, milli ve fenni esaslara göre yurdun her bucağında aynı değer ve önemle karşılamak zaruretindeyiz.

İşte bunun için, parolası: “Hepimiz birimiz ve birimiz hepimiz için” olan Türk Spor Kurumu, Spor cephesinde müsavî şeref ve onuru, yüksek spor terbiyesini, gençliğin temiz, ahlaklı, yüksek karakterli, sağlam bünyeli, daima canlı ve neşeli, nefesine ve ulusuna inanlı, bütün erginlik şartlarıyla Türk devrimini, cumhuriyeti ve yurdu korumayı en üstün amaç tanıyan ve bu uğurda bütün varlıklarını vermeye hazır olan bir gençlik yetişmesini ödevlerin en üstünde tanımaktadır.

Bunun için encümenimiz, yeni nizamname projesini, cumhuriyet devrinin Türk sporculuğunu tesellüm ettiği yerden yeni Türkiye'nin kuvvetli ve isabetli rejiminin dileğine uygun olarak yurtsallığa ve ulusallığa eriştirecek bir kitap olarak heyeti umumiyenize tanıtmayı ve sunmayı bir borç bilmiştir.

Şunu da ilave ederiz ki eski nizamname Türkiye’de sporun başlangıç ve mahdud bir devrinde o zamanın ihtiyaçlarını karşılamak ve yabancı memleketler kurumlarına da uygunluğu temin etmek maksadıyla aşağı yukarı onlardan iktibas edilerek meydana getirilmiş bir küçük teşkilat nizamnamesi idi.

Hepimiz teslim ederiz ki bu nizamname zaman zaman üzerinde bazı değişiklikler yapılmış olmasına rağmen, devrimimizin, her şeyde olduğu gibi spor cephesinde de vermek istediği yeni ve ileri istikameti teminden uzak bulunmaktadır.

İşte bugün kongremizin tadil ile mükellef olduğu eski nizamname yerine, ulusal, ileri ve disiplinler esasları ihtiva eden bu proje tanzim ve yüksek katınıza tevdi edilmiştir.

Sunulan bu proje, tecrübelerinden ve teşkilatın bugüne kadar geçirdiği safhalardan istifade ihmal edilmekle beraber yurdun hakiki ihtiyacının, devrin öz icabını ve kendi milli varlık ve vasıflarımızın bizi sevk ettiği amaçların muhassalasıdır.

Gerek Genel Merkez’in hazırladığı ilk proje ve gerekse Encümenimizin tetkikinden geçerek tadil görmüş olan ikinci proje sayın delegelere verilmiştir. Bu raporumuzla hüviyetini çizdiğimiz projenin isabetli tetkikinizden geçtikten sonra Türk sporculuğuna feyizli ve verimli yollar açacak bir nizamname olacağına inanımız vardır.

Saygılarımızı sunarız.

Nizamname Encümeni Başkanı: C.K.İncedayı (İstanbul ve Zonguldak)

Raportör: Nizamettin Kırşan (Muğla)

Üyeler: Muhittin Kefeli (Samsun), Ziya Ateş (Ankara), Fethi Başaran(İstanbul), Adnan Düvendi (İzmir), Necati Acar (Kocaeli)''¹⁴³

Partinin spor konusundaki önemli isimlerinin içinde bulunduğu bu kurulun hazırladığı raporda, henüz kongrenin devam ediyor olmasına ve karar alınmamasına rağmen kurumun isminin pratikte değiştirilmiş (Türk Spor Kurumu) olması dikkat çekici bir ayrıntıdır. Bu ayrıntının geçtiği paragraf ise tümüyle bir önem arz etmekte, yeni politikanın en kısa tarifini bizlere vermektedir. Bu tarifin içinde “spor” ile alakalı en ufak bir tanımlamanın olmaması, kurumun isminin içinde spor kelimesi olsa da özünde bir “gençlik kurumu” olduğu gerçeğini bize bir kez daha göstermektedir.* Ayrıca kurumun isminin bir başka açıdan önemi ise tezimde çok

¹⁴³ Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Sekizinci Kongresi ile ilgili yazışma ve belgeler ile Türk Spor Kurumu Nizamnamesi”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No:: 490.01 – 1108,45,1**

* Türk Spor Kurumu’nun kurulmasından birkaç ay sonra, Temmuz ve Ağustos ayında Spor Postası dergisinde çıkan yazılarda (“Sağlam Bir Teşkilat İstiyoruz” başlıklı yazı, Sayı 123 sayfa 2; ve “Yeni Gençlik Teşkilatına Doğru” başlıklı yazı, sayı 118 sayfa 2) Almanya’da ve Rusya’da olduğu gibi bir Gençlik Teşkilatı kurulacağından bahsedilmesi, dönem algısının Spor Kurumu’nu bir gençlik teşkilatı olarak görmediğinin, bu kurum altında, ona bağlı ya da ayrı olarak bir gençlik teşkilatı talebinin hala var olduğunun ispatı olsa da Parti hiçbir zaman ayrı bir gençlik teşkilatı kur(a)mamış, spor teşkilatının içeriğini gençlik sorunu olarak değiştirerek Spor kurumu içinde görülen bir politika benimsemiştir.

kritik bir yere sahip Alman uzman Carl Diem'in raporunda tavsiye ettiği teşkilat ile birebir "aynı ismi" taşıyor oluşudur.

TİCİ'nin 1931 yılında 40 bin, 1932 yılında 50 bin lira olan yıllık ödeneğine karşın Türk Spor Kurumu'nun (TSK) 1936 yılında 239 bin lira olarak belirlenmesi,¹⁴⁴ sporun doğrudan parti yönetimine geçmesi sonrasında spora aktarılan ödeneğin kat be kat artması, ilk dikkat çekici değişimdir. Öte yandan asıl değişimin spor yönetiminin temel dinamiğinde yaşandığını, artık seçilmişlerin değil atanmışların döneminin başladığını yine arşiv kaynaklarından tarafımdan edinilen bir yazıyla görüyoruz:

"16.5.1936 tarihli yazı

C.H.P. Başkanlığına

Türk Spor Kurumu'nun bu kez spor kongresince değiştirilen yeni nizamnamesine göre her ilde yalnız bir spor bölgesinin kurulacağı onaylanmış ve işbu spor bölgesi başkanının da seçim sureti ile değil Türk Spor Kurumu Genel Merkezi'nce atanmak sureti ile iş başına getirilmesi esası kabul edilmiştir.

Türk Spor Kurumu'nun bu kere CHP'ye bağlılığı dahi tasdik edilmiş olduğundan illerde spor bölgesi başkanlığına getirilecek arkadaşların spor bilgisi ve spor ilgisi gibi vasıflarından başkaca, partili veya parti prensiplerini benimsemiş ve muhitteki gençlik arasında eyi ahlak, inkılapçılık ve canlılık gibi vasıflar ile prestij ve yer tutacaklardan olması gerekli olmuştur.

İşte, ilinizde, bu şartlar altında spor bölgesi başkanlığına kimin getirilmesini uygun görüyorsanız, TSK Başkanlığı'na tavsiye edilmek üzere adının bildirilmesini dilerim.

CHP Genel Sekreteri Adına

Giresun Sayı 1 M.Akkaya''¹⁴⁵

Halkevleri bu süreçte, TSK'yı tamamlayan türdeş bir spor hiyerarşisi durumuna gelirken aynı amaç doğrultusunda çalışıp, Spor Kurumu'na teknik destek veren bir hal alıyordu. Unutulmamalı ve karıştırılmamalıdır ki Halkevleri, spor kurumlarının bir alt birimi, onlara bağlı bir oluşum değildir. Tıpkı spor kurumları gibi onlar da devlet politikalarının bir ürünü olmasının verdiği amaç paralelliğiyle aynı misyon için çalışsalar bile, içinde kültürel ve sosyal bir çok farklı faaliyet dalını daha barındıran ayrı bir kurumdur. 1936 sonrası süreçte Halkevleri'nin TSK'ya yaptığı tamamlayıcı yardımlar şu dört başlık altında özetlenebilir:

¹⁴⁴ Mehmet Bayansalduz, "Türk Spor Yönetiminde Finansal Kaynak Sağlama Çabalarının Değerlendirilmesi", **M.E.B. Dergisi**, Ankara, Sayı 160, Güz 2003

¹⁴⁵ "Türk Spor Kurumu'nun CHP'ye bağlanması", **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.01 – 3.13.16**

- 1- Türk Spor Kurumu'na girmiş veya girmemiş, yani federe edilmiş ya da edilmemiş spor kurumlarının gelişmesi ve ilerlemesine yardım etmek.
- 2- Federe edilmemiş kulüplerin derecesini yükseltmeyi teşvik ederek onların federasyona kabul edilmelerine delalet eylemek.
- 3- Kulüp olmayan yerlerde sporsever yirmi kadar genci derhal toparlayarak Cemiyetler Kanunu mucibince "İdman Yurdu"¹⁴⁶ adıyla bir kulübün açılmasını sağlamak.
- 4- Kulüpler dışında kalmış gençleri kulüplere girmeye teşvik etmek.¹⁴⁷

Türk Spor Kurumu'nun kurulmasıyla birlikte Parti'nin spor üstünde resmen hakimiyetinin sağlanmasının ardından gerçekleşen bir diğer önemli hamle de devletin, sporun zeminine nüfuz etmek, sahaya inmek için ürettiği mikro-teknik birimlerdir. Bu birimler partinin ve spor örgütünün temsilcisi olarak bir spor branşının içinde görev alan misyonerlerdir. Bunların en önemlisi ve temel birimi olan ise "ajanlık" kurumudur.

Ajan; TSK'nın tabandaki teknik eylemci birimidir. Bölge başkanının önereceği en az iki aday arasından ilgili federasyonca (futbol ajanı, basketbol ajanı vs.) seçilir. Hem mensup olduğu federasyonun bölge düzeyindeki mümessil ve icra vasıtası, hem de bölge heyetince hazırlanmış yıllık çalışma programlarının kendi spor şubesiyle ilgili kısımlarının tatbikçisidir. Kendi alanında lig heyetinin başkanı, ligi olmayan sporlarda ise lig heyetinin bizzat "kendisi" olarak çalışmakla birlikte dalının bölgedeki tek egemeni durumuna gelmektedir.¹⁴⁸ Özetle Ajan, Türk Spor Kurumu'nun sahada, tribünde, soyunma odasında vücuda gelmiş halidir, bedenidir.

Partinin doğrudan kontrolündeki Türk Spor Kurumu bir yandan, ajanın önerisi ve bölge başkanının onayıyla ilgili daldaki kulüplerin birer temsilcisinden oluşan, bir spor yılının başından ötekine kadar görev yapan ve ajanın başkanlığında kurulan, ajanlığın hazırladığı takvime göre bölge içi ve dışı karşılaşmalar düzenleyerek lig mevsiminin zamanında başlayıp bitmesini sağlayan, Bölge Başkanı ve Heyetince iletilen işleri gören, kulüplerin ağırlıkta olduğu fakat örgüt somutunda, Genel Merkezce belirlenen bir görev alanı içinde, sınırlı yetkiyle çalışan organ olan "lig heyeti"¹⁴⁹ gibi yeni teknik birimlerle sahadaki mevcudiyetini de sağlamaya çalışırken; öte yandan da merkez yönetimdeki birimleri olan Genel Başkan, Genel Merkez Heyeti, büyük kongre ve federasyon başkanı (artı federasyon heyeti) dörtlüsünü aynı şekilde yerel yönetim mekanizmasına da kopyalayarak, "Spor Çevresi" adını verdiği alt yönetim bölgelerinde Bölge Başkanı, Bölge Heyeti, Bölge

¹⁴⁶ Bu madde bize, günümüze kadar varlığını sürdüren ve bir ilin ya da yörenin sonuna "İdman Yurdu" kelimeleri gerilerek oluşturulmuş kulüp isimlerinin ortaya çıkışının açıklamasını vermektedir. Ör: Mersin İdman Yurdu.

¹⁴⁷ Kurthan Fişek, **a.g.e.**, s.305-307

¹⁴⁸ **a.e.**, s.303

¹⁴⁹ **a.e.**, s.303-304

Kongresi ve ajanlık (artı lig heyeti) birimlerinden oluşan dörtlü bir yapı kuruyordu. Tüm bunlardan ve görev ve yetkilerin özdeş olmasından da anlaşılacağı gibi, Bölge Başkanlık kurumunun Genel Merkez ile ilişkileri, Türkiye'nin mülki idare amirliği sisteminin, bölge içi örgütlenmede merkez organları arasındaki ilişkinin benzetim modelidir.¹⁵⁰ Sistem, kendini yerel birimlerine de kopyalamakta, üst yapının yönetim örgütlenmesi nasılsa alt yapının yönetsel tarzı ve yapısı da aynı olmaktadır. Böylelikle devlet, yerel ölçekte de işi yukarıda bildiği şekilde yapıyor, var olduğu her yerde “bürokrasi”yi doğuran devlet, spor yönetimindeki varlığının negatif dışsallığı olarak spor hayatında da “bürokrasiyi” artırıyordu. Spora ayrılan maddi olanakların genişlemesinin olumlu bir durum olarak değerlendirilebileceğini anlattıktan sonra işin negatif boyutunu çok iyi özetleyen Mehmet Ali Aybar'ın sözleriyle bölümü sonlandırıyorum:

“Yalnız bu olumlu gelişmenin acaba spor açısından olumsuz sonuçları da oldu mu? Devlet nereye el atarsa mutlaka gerçek hayatın suyunun çekildiğini görürüz. Bu bir tesadüf, bir yakıştırma değildir. Devletin örgütlenme biçiminin sonucudur. Devlet; merkezci, dikine hiyerarşik, askeri disiplinli bir kuruluştur. Böyle bir kuruluş kaçınılmaz olarak bürokrasi üretir. Bürokrasi ise hayatı ters gösteren bir meşumla görür, yani geçek hayat onun indinde bürokratik bir hayata dönüşür, yani böyle bir diyalektik işler. Bürokrasi, gerçeği kendi masasında, kendi yaptığı planlarda görür ve o gerçeğe uymayanı yanlış yoldaymış gibi mütalaa eder. Spora devletin el atması böyle bir sonuç da doğurdu. Bu bakımdan, hiç kuşkusuz, sporun özüne karşı düştüler. Devletin spora el atışı, insanın mükemmelliği araması çalışmasıdır. Bedeni ile akli arasındaki dengeyi sağlayarak tümel insana, idealdeki mükemmel insana giden bir yoldur spor. Böyle bir yol bürokratların elinde elbette ki yara alacaktı, yara almıştır.”¹⁵¹

3.6 Türk Spor Kurumu'nun İlk Sınavı: 1936 Berlin (Nazi) Olimpiyat Oyunları

TİCİ'yi liberal, TSK'yi yarı-resmi olarak nitelendiren spor tarihçiliği yaklaşımı, TİCİ'nin lağvını, beklenmeyen ani bir olay gibi değerlendirmiş, genellikle Parti'nin TİCİ'nin yerel birimlerine kendi adamlarını yerleştirmek yoluyla organize ettiği bir komplo olarak yorumlamıştır. TİCİ'nin feshedilip TSK'nin kurulması ne bir sürpriz ne de komlodur. Siyasi elitler kuruluşundan beri TİCİ ile yakın temas halinde olmuşlardı. 1930'ların ilk yarısından itibaren de Parti'nin TİCİ üzerinde resmiyete dökülmeyen bir hegemonyası vardı. Alman uzman Carl Diem'in Türk Sporuna üzerine yazdığı rapor doğrultusunda ise parti bu hegemonyasını 1936 yılında sonuçlanır şekilde resmiyete dökmüş, doğrudan partinin bir birimi haline getirdiği Türk Spor Kurumu'nu var etmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren kimi zaman artan kimi zaman azalan bir ilgiyle de olsa sporu perde arkasından kontrol eden parti, artık işin

¹⁵⁰ Kurthan Fişek, a.g.e., s.302

¹⁵¹ Atatürk'ün Spora Bakışı, s.68-69

“direksiyonuna” geçmiş, dümeni kendi eline almıştır. Bu durum bundan böyle partiyi spor işlerinde tek sorumlu yaptığı gibi, bir başarısızlık durumunda ise “tek mesul” yapacak demektir. İşte partinin bu gerçeklik karşısında yüzleştiği ilk sınav olan 1936 Berlin Olimpiyatları’na katılım konusundaki tavrı değerlendirirken gözden kaçırılmaması gereken nokta budur. Ulusçuluğun zirvede olduğu bir dönemde, üstelik Nazi Almanyası’nda¹⁵² düzenlenen bir spor müsabakaları zinciri, sporcuların değil “ulusların” yarıştığı bir alan olacak, bir sporcunun başarısı ulusun başarısına, başarısızlığı ise o ulusun başarısızlığına eşdeğer tutulacaktır.

İşte bu algıdan ötürü *öncesinde hemen hemen bütün şubelerin Berlin Olimpiyatları’na iştirak etmesine karar verilmişken elenile elenile birkaç şube gidebiliyor, bu elenenler içinde, bizde en ileri giden futbol şubemiz de var*¹⁵³, haberleri çıkıyor; daha önce gönderilecekleri sözünü alan fakat oyunların yaklaştığı bir dönemde gönderilmeyeceği bildirilen, idealist birkaç sporcu tarafından kendi maddi imkanlarıyla organize olmuş ilk milli basketbol¹⁵⁴ takımı da elenenler arasında yer alıyordu. Devletin bu tutumuna karşılık spor branşları da kendini ispatlama çabasına giriyor, basketbol takımı kurucusu ve kaptanı Naili Moran önce Ankara’ya gidip temaslarda bulunuyor, daha sonra da seyircileri arasında dönemin üst düzey siyasetçilerinin ve TSK Başkanı General Ali Hikmet Ayerdem’in de bizzat bulunduğu bir milli maç* organize ederek “biz bu işi yapabiliriz” mesajı vermeye çalışıyordu. Nitekim oluyordu da; Yunanistan milli takımıyla yapılan bu “ikna” maçını 49-12’lik etkileyici bir skorla kazanan basketbol takımının gönderilmesine karar veriliyor, öte yandan olimpiyat yerine Rusya’ya maç yapmaya gönderileceği söylenen futbol takımı ise yine Ali Hikmet Ayerdem’in “*Avusturya ile yapılan hazırlık maçı bizim için ümit verici oldu*” beyanıyla bağlantılı olarak son anda kafiye dahil ediliyordu. İlginçtir ki Ayerdem yine aynı beyanatın içinde “*ölçülebilir şeyler, mesela atletizm bize iyi bir örnek oluyor başarıp başaramayacağımız konusunda*”¹⁵⁵ demesine ve atletlerin olimpiyat kafiyesi içindeki yeri en sağlam olan sporcular olduğu düşünülmesine rağmen Berlin Olimpiyatları’na tek bir atlet bile götürülüyordu.

Daha da ilginç olan şey, atletizmde hiçbir yarışmaya katılmamamıza, tek bir atletin bile gitmemesine karşın, yeni atletizm federasyonu başkanı Vildan Aşır Savaşır, olimpiyat kafiyesi ile birlikte Berlin’e gönderiliyordu. Sporda özel girişimciliğin en önemli savunucusu olan eski atletizm federasyonu başkanı Burhan

¹⁵² Almanya’da Nazi iktidarı sırasında gerçekleştirilen beden politikaları için, bkz: Arnd Krüger, “Breeding, rearing and preparing the Aryan body: creating supermen the Nazi way”, **International Journal of the History of Sport**, vol 16, no 2

¹⁵³ “Berlin Yerine Rusya”, **Spor Postası**, sayı 119, 20 Temmuz 1936, s.2

¹⁵⁴ “Besketbolcular [sic] Olimpiyada gitmiyecek”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 2 Haziran 1936 Salı, spor haberleri

* Bu maç Türk Milli Basketbol Takımı’nın tarihteki ilk maçıdır.

¹⁵⁵ “Olimpiyata Gidecek Sporcuların Seçimi”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 21 Haziran 1936, sayfa 6

Felek, partinin spora resmen egemen olduğu süreçte, TSK göreve gelir gelmez tasfiye edilen bir isimdi. Son derece basit bir kin uğruna harcandığı görüşünde olan Burhan Felek'in parti tarafından federasyon başkanlığından alınmasının nedenini Cem Atabeyoğlu, Felek ile olan özel görüşmelerinden edindiği bilgilerle şu şekilde aktarıyordu:

“1935 yılında Türkiye Atletizm Federasyonu tarafından İstanbul’da Fenerbahçe Stadi’nda Balkan Oyunları Atletizm Şampiyonası düzenlenecekti. Federasyon Başkanı bu münasebetle onarımdan geçirilen stadyumda ve bütün organizasyonda her şeyin en mükemmel şekilde cereyan etmesi için büyük bir gayret sarf etmişti. Felek’i tek üzen şey, Fenerbahçe Stadi’ndaki şeref tribününün ufak olmasıydı. Stadın ancak 35-40 kişi alabilecek bir şeref tribünü vardı. Oyunlara katılacak misafir takımların kafile başkanları ve yöneticileri, misafir ülkelerin Konsolosluk erkani, vilayet, belediye, askeri erkani buraya misafir edilecekti. Burhan Felek bu işi ayarlamaya çalışırken, İstanbul CHP il teşkilatı 25 kişilik yer istemişti şeref tribününden. İl başkanı protokolde olduğundan onun dışında 25 kişiye istenen yer verilse, bütün misafir yöneticiler Balkan ülkeleri diplomatları, askeri ve mülki erkanın büyük kısmına yer kalmayacaktı. Burhan Felek bir mektupla durumu CHP il teşkilatına bildirmiş ve özür dilemişti. Bu haklı özrü CHP il teşkilatı bir türlü kabullenememiş, bilakis Burhan Felek’e öylesine öfkelenmişti ki; CHP Türk sporuna el koyar koymaz ilk iş Burhan Felek’i harcamak olmuştu. Uzun yıllardan beri Atletizm Federasyonu Başkanlığı yapan, Balkan Oyunları’nın kurucularından olan Burhan Felek bir çırpıda harcanmıştı. Yerine Vildan Aşir Savaşır Atletizm Federasyonu Başkanlığı’na getirilmişti. Ancak politikacılar bu işte öylesine öfke dolu idiler ki; 1936 Berlin Olimpiyat Oyunları’na atletlerin götürülmesinden dahi son dakikada vazgeçilmiş, buna karşın yeni Atletizm Federasyonu Başkanı kafileye dahil edilerek Berlin’e götürülmüştü.”¹⁵⁶

Yıllar sonra Burhan Felek bu olayı naklederken: *“Ben Halk Partisi’ne üye idim. Parti teşkilatı buna rağmen sırf bana muğber olmasından beni harcadılar...”* diyecekti. Bu olay sporun parti işi olmasının ardından, parti içi hesaplaşmaların sportif alan üzerinden yapıldığı çekişmelerin ilk örneği olacaktı. İki yıl sonra sporu doğrudan partinin değil, bir devlet kurumunun (Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü) bünyesine bağlayarak yönetilmesinin ve spor yönetiminin partiden devlete geçmesinin en temel sebeplerinden biri de bu parti içi hesaplaşmaların yarattığı sorunlar olacaktı.

Türk sporunun içine politika ve politikacılar öylesine bir giriş yapmışlardı ki bir daha Türk sporundan ellerini çekmeyecekler, onu yönetme istencinden asla vazgeçmeyeceklerdi. Atletlerin Berlin’e götürülmeme olayına geri dönecek olursak bu durum, atletlerden ve eski başkanları Burhan Felek’ten “hınç” almaktan çok Olimpiyatlar’da karşılaşılabilir muhtemel bir başarısızlığın yarattığı korkudur.

¹⁵⁶ Cem Atabeyoğlu, “Sporda Devlet mi, Devlette Spor mu?”, s.17-19

Oyunların en can alıcı bölümü ise atletizm yarışları olmuştur. Zaten 1936 oyunlarında yaşanan, Hitler'in ABD'li siyahi atlet Jesse Owens'ın birinciliğinin ardından stadyumu terk etmesi olayı; Alman atletlerin bir koşu sırasında herhangi bir siyahi atleti geçtiği zaman tribünlerden yükselen alkışlar; yine Hitler'in ödül törenleri sırasında kimi siyahi atletlerin elini sıkıkmaması gibi en dikkat çekici olaylar atletizm müsabakaları sırasında olmuştur. Atletlerimizin bu “başarısızlık” çekincesiyle götürülmediği oyunlara yeni federasyon başkanı Savaşır'ın gönderilmesi ise hem siyasi kimliğinin avantajıyla kuracağı diplomatik temaslar hem de sportif bir gözlem yaparak yurda döndüğünde bu işi “onlar” gibi nasıl yaparız sorusunun cevabını verebilmek adına olduğu ihtimalden uzak değildir. Ayrıca 1938 yılında kurulacak olan Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü kadrolarında Burhan Felek'in ismini yeniden görmek, iki yıl önce yapılan hatadan dönüldüğünün bir göstergesi olarak da yorumlamaya açıktır.

O güne kadar düzenlenen oyunlar içinde en yüksek katılımın olduğu¹⁵⁷ (49 ülke, 3980 sporcu), Almanların ilk kez madalya tablosunda ilk üçe girdiği,¹⁵⁸ bizim de ilk olimpiyat altın madalyamızı (Yaşar Erkan; Greko-romen Güreş, 62 kiloda)¹⁵⁹ kazandığımız, Berlin Olimpiyat Oyunları'nın Türk spor hayatına en büyük etkisi Almanlara imrenme duygusu olmuştur. *Almanlar'ın propaganda vasıtasıyla ne büyük şeyler elde ettiklerinin vurgulanmasının ardından memleketimizde spor yapmak adeta mecburi bir şekle sokulmalı, sıhhatte olan bütün genç kadın ve erkekler spor yapmaya mecbur tutulmalıdır* fikri açıkça dillendiriliyordu. “*Almanya genç kızlarını ve erkeklerini sporcu yetiştiriyor ve onlarla iftihar ediyor. Bugün bütün Almanya kadınlığı, vaktinin boş zamanını ayna karşısında değil, temiz havada spor yaparak geçiriyor. Spor yapan değil yapmayan ayıplanıyor, bizim ne kadar aksimiz değil mi? Biz de gençliğin ve kadınlarımızın spor yapabilmeleri için evvela halka spor terbiyesi aşılmalı ve ailelerin fikrini bu işe alıştırıncaya kadar propaganda yapmalıyız. Biz de gençliğimizi sıhhatli görmek istiyoruz. Açık hava ve spor, bize enerjik bir nesil yetiştirmek için en büyük yardımı yapacaktır. Teşkilat ve propaganda, sporumuzun şimdilik en büyük noksanlarıdır. Bu iki şeyi elde ettiğimiz zaman spor yapmak herkes için bir zevk olacaktır. Berlin Olimpiyatları bize bu hususta misal olmalıdır*”¹⁶⁰ satırları bir yandan spor yönetiminin son yıllardaki hedefini özetliyor, öte yandan da bu hamleler yapılırken dönemin “disiplin” ve “teşkilatlanma” konusunda en tepedeki örneği olan Almanya'nın, gençlik meselesi üzerine model alınan ülke olduğu açıkça görülüyordu. Zaten 1933 yılında Türk sporunu şekillendirmede bir yol haritası çizmesi için çağırılan yabancı uzmanın da Alman spor teşkilatı kurucusu ve Hitler'in “Sport Führer”i* olan Carl Diem olması

¹⁵⁷ Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi, **a.g.e**, s.59

¹⁵⁸ Pierre Arnaud & James Riordan, **a.g.e**, s.88

¹⁵⁹ Pierre Arnaud & James Riordan, **a.g.e**, s.61

¹⁶⁰ “Sporda Propaganda”, **Spor Postası**, Sayı 126, 7 Eylül 1936, s.2

* Spor Amiri-Lideri

bir tesadüf değildir. Buna artı olarak Diem'in önemini anlamamız açısından bir başka detay da, kendisinin 1936 Berlin Olimpiyat Komitesi Başkanı olarak tüm oyunların hazırlıklarını bizzat yapan ve olimpiyat meşalesi, olimpiyat köyü gibi yeni projeleri ortaya atarak olimpiyat tarihinde ilk kez uygulayan spor adamı olmasıdır. Carl Diem'in pozisyonunun öneminin, Türkiye'ye gelişinin önemini bir kat daha arttıran bir durum olduğu unutulmamalıdır.

3.7 Partinin Sporu & Devletin Sporu

1936 Berlin Olimpiyatları'na Parti'nin hakimiyetinde giden Türk spor teşkilatı, sporcularını göğüslerinde partinin amblemi olan altı oklu formalar ile yarışmalara sokmuştu. Kimi zaman tarihçiler tarafından, Alman sporcuların her müsabaka öncesi Nazi selamı vermesiyle eşdeğer tutulan bu olayın ardından, Berlin Olimpiyatı'nın hemen ertesinde Parti, sporcular üzerinde kurduğu hegemonyayı bir kademe daha arttıracak bir başka icraata girişiyordu. 22.08.1936 tarihli, CHP Başkanlığı'na gönderilen, Dahiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya imzalı yazı, TSK'nın partiye bağlanması isteğinin kabul edilmesi ile ilgili bir girişten sonra şöyle devam ediyordu:

“Türk sporcusu ve Türk gençliği için önemli olan bu bağlılık kararının, işbu hadisenin derin manasını tebarüz ettirecek bir surette, tespit edilmiş bir törenle ve aşağıdaki gibi bütün yurttan ilan ve tebliğ edilmesi uygun olur:

- 1- *Türk Spor Kurumu'nun C.H.Partisi'ne bağlılık hakkındaki dileğinin Parti Genyönetkuru'na kabul edildiği ve işbu kabul kararının Parti Genel Kuruluna onandığı her il ve ilçe merkezindeki spor bölge ve kulüpleri mensupları Parti veya Halkevi kurağında toplanacak, Parti Başkanları tarafından tebliğ edilir ve bu münasebetle sporcu gençliğin yüklendiği, Partinin altı vassafına olan inan ve sadakat ödevini tebarüz ettirici bir söylev verilir.*
- 2- *Buna, mahallin spor bölge başkanı veya spor kulüpleri tarafından seçilecek arkadaşlar cevap verir.*
- 3- *İşbu tebliğ töreni, tek mil yurttan, aynı günde 29 Ekim Cumhuriyet bayramında ve bayram merasiminden önce yapılır.*
- 4- *Parti Başkanlığı'na genelgeçmiş olup, icap edenlere vaktinde bildirilmek dileği ile Türk Spor Kurumu Başkanlığı'na da yazılmıştır.¹⁶¹*

Bu teklif niteliğindeki yazının ardından 1936 yılı Ekim ayında TSK İkinci Başkanı Halit Bayrak imzasıyla yayınlanan genelge ile Parti, spor hayatına egemen

¹⁶¹ “Türk Spor Kurumu'nun CHP'ye bağlanması”, BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.01 – 3.13.16

olma konusunda bir başka miladı gerçekleştirmiş oluyordu. Tören tarif edildiği şekliyle kabul ediliyor ve talimat tüm birimlere gönderiliyordu.

29 Ekim 1936 günü ülkenin tüm il ve ilçelerindeki sporcular, talimatta emredildiği gibi gösterişli törenlerle partiye kaydedilmişler, böylece ülkedeki tüm lisanslı sporcular partinin üyesi olmuşlardı. Bu durum başka bir deyişle, artık parti üyesi olmayan bir gencin spor yapamayacağı anlamına geliyordu. Öte yandan öğrencilerin kulüplere katılımı bir yasayla yasaklanıyor, böylelikle gençlik, devletin ideolojik aktarımını spor vasıtasıyla sağlayacak olan Halkevleri'ne yönlendirilmiş oluyordu.¹⁶² Sadece amatör boyutta değil, profesyonel boyutta da spora hakim oluyordu Halkevleri. O kadar ki, milli futbol takımı "Halkevleri Takımı" adıyla yurt dışı turnesine çıkıp, milli maçlar yapıyordu.

Kurumsal tarih anlatısının dönüm noktalarından bir başkası olan Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü kurulmadan bir yıl önce öyle bir olay olmuştur ki, spor tarihinin içinde birkaç satırla yer bulsa da fikrimce kurumsal dönüşümden daha önemli bir milat sunmaktadır bize. Bahsettiğim konu 14.08.1937 tarihinde yine Dahiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya imzalı, başlıksız olsa da içeriğinden anlaşıldığı kadarıyla parti il başkanları ve valilere gönderilmiş olan yazıda *"Spor işlerinde daha müessir, verimli, düzenli ve disiplinli bir çalışmanın temini maksadı ile Bölge Başkanlıkları'na vilayet Parti Başkanlarının getirilmesi kararlaştırılmıştır. Spor Genel Merkezi, mevcut bölge Başkanlarına vazifelerinde gösterdikleri verimli hizmetlerden dolayı teşekkür etmiş ve Türk sporunun şimdiye kadar olduğu gibi bilgi, görgü ve öğütlerinden faydalandırılmasını; kendilerinden rica etmişti. Siz de kendilerinden bu suretle istifade ve icap ederse Asbaşkan olarak ödevlendirebilirsiniz. Derhal bu vazifeyi deruhte etmenizi ve Ankara'da spor genel merkezi ile temasa gelerek, Türk sporunun umumi ve mahalli durumu ve çalışması hakkında talimat ve malumat almanızı ve ödevinize başladığınızı bildirmenizi rica ederim"*¹⁶³ deniyor, böylelikle yerel spor idarecilerinin görevlerine son verilerek o yerin parti temsilcisi doğrudan sporun efendisi oluyordu. İçeriği aynı yazının içinde bulunan ilk görevleri olan bölgelerindeki kulüplerin bütçelerini teftiş etmeleri *"Türk Spor Kurumu'na lüzum olan yardımı yapmak partimizin ödevleri arasındadır; fakat bu bugüne kadar bu yardımın yapıldığı kurum ve kulüplerin uzun zamandan beri esaslı bir hesap teftişi görmedikleri"* söylenerek bildiriliyordu. Mevcut elemanı ile bu işi yapmasına imkan olmayan spor genel merkezine bir müfettiş kadrosu tesis etmek yerine parti, bu durumdan faydalanıp sadece teftiş işini değil, tüm spor işlerini o ildeki siyasi temsilcisine bağlıyordu. Bir parti il başkanı gözüyle düşündüğümüzde ise bu, siyasi görevlerinin yanında kendisine yüklenen fazladan bir mesaiden başka

¹⁶² "Tepeden İnme", **Spor Postası**, sayı 133, 26 Ekim1936, s.2

¹⁶³ "Tek parti döneminde spor konulu muhtelif yazışma ve belgeler" **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.1.0.0 – 1108.47.1**

bir şey değildi. Spor işleri artık iyice ötelenen, ikincil planda görülen bir saha halini alacak, spor üzerinde mutlak parti hakimiyeti böylelikle sağlanacaktı.

Sporun parti kontrolünden alınıp devletin hiyerarşisi içerisinde kendine yer bulması anlamına gelen Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün kuruluşu anlatılırken Cem Atabeyoğlu, Berlin Olimpiyatları'nda sporcuların CHP amblemiyle yarışmasının Atatürk'ün canını sıktığını, bu nedenle de sporun parti elinde olmasının yanlış olduğu gerçeğini görüp, bunun devlet içinde bir kurum kurularak giderilmesi için direktif verdiğini söylüyor. Bu tezini de 19 Mayıs 1938'de Ankara'da yapılan Gençlik Spor Bayramı gösterilerinde Şükrü Kaya'nın açılış konuşmasına dayandırıyor: *"...Aile ocağında, okulda, kışlada, tarlada, tezgahda ve fabrikada her yerde Türk çocuğunu, Türk gencini sağlam, gülbüz, neşeli, iyi huylu; işe, savaşa, hülasa yaşamaya elverişli, yüksek ve seçkin vasıflı birer insan olarak yetiştirmek için Atatürk icab eden direktifleri vermiştir. Millet, Parti, Büyük Millet Meclisi ve onun Hükümeti, her işte olduğu gibi, Ulu Önder'in bu idealini de az zamanda tahakkuk ettirecektir."*¹⁶⁴ Bu sözler, BTGM'nin (Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün) Atatürk'ün direktifiyle kurulan bir kurum olduğunu ispatlar nitelikte olsa da sporun parti kontrolünde olmasının sakıncalarını gördüğü için bu direktifleri verdiği anlamı çıkarmak pek de gerçekçi bir yaklaşım değildir. Tek parti yönetiminin siyasal koşulları içinde her yerde kurulan devlet-parti özdeşliğinin spor yönetimine ve onun ideolojisine de yansması, bu el değiştirme olayını yorumlarken tarihçinin işini oldukça zorlaştırır. Son tahlilde TSK'dan BTGM'ye giden süreç, yapılan yanlıştan dönmekten çok sürecin sonuna gelmek olarak yorumlanmalıdır. Devlet, sporun kontrolünü "sağ elinden alıp sol eline vermiştir" ve göz ardı edilmemelidir ki parti içi kişisel hırs ve rekabetin spor yönetimi ile ilgili işlere yansması, sporun parti elinden devlet eline geçmesinde hızlandırıcı bir rol oynamıştır.

Bir başka nokta olarak bu değişim süreci içerisinde ismi geçen bir siyasetçinin altını çizmek gerekir. Halit Bayrak, TSK İkinci Başkanlığı ve Başkanvekilliği görevinden istifa ederken yazdığı veda yazısının sonunda *"14.04.193 gün ve 22 sayılı genel merkez toplantısında bu vazifeye, TSK nizamnamesine tevfikane gelecek kongreye arz edilmek üzere, genel merkez üyesinden Aydın sayısları kıymetli arkadaşım Bay Adnan Menderes seçilmiştir"*¹⁶⁵ açıklamasını yapıyordu. Türk siyasal hayatı içerisinde ileriki yıllarda alacağı görevler itibarıyla bu aşamada Adnan Menderes ismi ne kadar dikkat çekiciyse, bir milletvekilinin görevi sırasında aynı zamanda spor kurumuna ikinci başkanlık yapması da o kadar dikkat çekicidir. Artık kurumun her biriminde spor adamları değil, siyaset adamları tamamen hakimdir. Dönüşüm, her geçen gün bir adım daha öteye taşınan sporun siyasallaşması şeklinde gerçekleşmektedir.

¹⁶⁴ Cem Atabeyoğlu, *Sporda Devlet mi Devlette Spor mu?*, s.30-31

¹⁶⁵ "Spor kurumu hakkında çıkan muhtelif gazete haberleri ve yazıları", **BDA Cumhuriyet Arşivi**, Belge No: 490.1.0.0 – 1107.42.3

Berlin Olimpiyatlarında CHP amblemiyle yarışılması olayının bir yanlış olarak görülüp yukarıdan verilen direktiflerle düzeltilmek istenmesinden çok kurumun içinden gelen bir taleple, parti içi rekabetin yarattığı negatif etkiyle sporu parti bünyesinden atmak adına TSK'nın BTGM'ye dönüştürüldüğünü ispatlar nitelikte olan en önemli belge ise Dahiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya'nın Başbakan İsmet İnönü'ye yazdığı 4 Ocak 1937 tarihli yazıdır.¹⁶⁶ Spor işlerinin esaslı bir düzgünlüğe erdirilmesi için düşünülen tedbirler arasında geçen TSK'nın hükümet vasıtasıyla idare edilmesi isteği, “*Cumhuriyet Halk Partisi siyasi bir teşekkül olması bakımında yurttta spor ve beden terbiyesi işlerini bizzat sevk ve idare etmesi, teşekkül maksadına uymamaktadır*” şeklinde temellendirilerek “*Türk Spor Kurumu'nun bazı defalar yalnız tarzı hareketi yüzünden Parti'nin manevi nüfuzu da hırpalanmaktadır*” itirafı yapılıyordu. Ne enteresandır ki TSK mevcudiyetinin henüz birinci yılını doldurmadan, Parti'nin sporu bünyesinden atmak istemesi, üstelik bunu beş yıldır üzerine çalıştığı Alman örneği ile, davet edilen spor uzmanının önerilerini bir bir gerçekleştirerek vücuda getirdikten sonra “*Bolşevik Rusya gibi Parti kudret ve nüfuzu çok nafiz olan bir memlekette bile spor parti işi yapılmayıp hükümet işi yapılmıştır*” şeklinde bir çıkışla savunması, 1933'te yazılan projenin* teoride başarılı gözükse de pratikte çöktüğünün göstergesi, yahut en azından partinin “bu işi biz başaramıyoruz” itirafıdır. *Meselenin ehemmiyeti ve aciliyetini tekrar arz ederek, 1937 mali yılına girilmezden önce bu spor işinin de neticeye vardırılmasını dileyen Şükrü Kaya'nın bu talebi o yıl olmasa da gelecek yıl gerçekleştirilecektir.*

3.8 İkinci Dünya Savaşı'na Doğru

1939 yılına yaklaşılın dönemde, zaten başından beri askeri bir yönelim taşıyan fiziki kültür faaliyetleri, diğer Kıta Avrupası ülkelerinde olduğu gibi bütünüyle savaş hazırlığına indirgendi. Bu topyekün dönüşüm 1938 yılında TBMM'de kabul edilen 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu ile gerçekleşti.¹⁶⁷ Söz konusu kanun, Başbakan Celal Bayar imzasıyla meclise sunulmuş;¹⁶⁸ 29 Haziran 1938 tarihinde kabul edilip, 16 Temmuz 1938'de resmi gazetede yayınlanarak¹⁶⁹ yürürlüğe girmiştir. 22 Ekim 1938 günü ise bu kanunun birinci maddesi uyarınca Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü kurulmuş¹⁷⁰ ve başkanlığa, göreve gelmek için askerlikle ilişkisinin devam etmesini şart koşan Tümgeneral Cemal Tahir Taner atanmıştır.

¹⁶⁶ “Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'nın Başbakan İsmet İnönü'ye spor işinin el değiştirmesi hakkındaki talep mektubu”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 30.10.0.0 – 145.36.20**

* Carl Diem'in Türk sporu hakkında yazdığı rapor.

¹⁶⁷ Yiğit Akın, **Gürbüz ve Yavuz Evlatlar**, s.158

¹⁶⁸ Kurthan Fişek, **a.g.e.**, s.307

¹⁶⁹ “Beden Terbiyesi Kanunu”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, Sayı 1, 1939, s.6

¹⁷⁰ Yiğit Akın, **Gürbüz ve Yavuz Evlatlar**, s.79

“Türk gençliğinin kültürde olduğu gibi, spor sahasında da idealine ulaştırılması için yüksek kamutayın kabul ettiği (Beden Terbiyesi) Kanunu’nun tatbikine geçildiğini görmekte memnunum. Her çeşit spor faaliyetlerini, Türk gençliğinin milli terbiyesinin ana unsurlarından saymak lazımdır. bu işte hükümetin şimdiye kadar olduğundan daha çok ciddi ve dikkatli davranması, Türk gençliği spor bakımından da, milli heyecan içinde itina ile yetiştirilmesi önemli tutulmalıdır”¹⁷¹ diyen Cumhurbaşkanı Atatürk’ün, kanunun dördüncü maddesini bizzat yazdığını bilinmektedir. Savaşın başlamasının ve Türkiye sınırlarına kadar gelmesinin ardından hayata geçirilen ve “sivil seferberlik ilanı” denebilecek “Beden Terbiyesi Mükellefiyeti”nin de dayanağı olan bu madde şu şekildedir:

“Gençler için kulüplere girmek ve boş zamanlarında beden terbiyesine devam etmek mecburidir. Hangi yaştaki vatandaşlara ne kadar müddetle ve hangi mevsimde spor mükellefiyeti altında bulunacakları ve ne gibi devair (daireler) ve müesseselerde beden hareketlerinin tatbiki lazım gelceği Vekiller Heyetince (Bakanlar Kurulunca) tayin olunur.”¹⁷²

Rahmi Apak’ın tarifıyla tahsisat yoksunluğu bakımından şimdiye kadar hep bir vazife ilavesi olarak, çalışmaya razı olan arkadaşlara yüklenen¹⁷³ spor işleri, bundan böyle doğrudan hükümetin kontrolündeydi. Devlet, var olduğu yerde kaçınılmaz olan bürokrasiyi spor hayatında da yaratmış, yabancı takımlarla yapılacak maçlar için Başvekalet yüksek katından onay alınması gereken bir döneme girilmiştir.¹⁷⁴

Altı yıl süreyle Türkiye’de spor yönetiminin örgütlenmesine “paramiliter” bir görünüm kazandıran “beden terbiyesi mükellefiyeti”, İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra tavsayacak, Peker Hükümeti döneminde (parti programında buna yer verilmemesi ile) fiilen, Anayasa Mahkemesi’nin 3.11.1964 tarihinde verdiği karar ile 1961 Anayasasının “kişi hakları” başlığınca kapsanan 21.maddesine aykırı olduğu gerekçesiyle de yasal olarak tarihe karışacaktır.¹⁷⁵ Gerçek şudur ki, devlet, “beden terbiyesi mükellefiyeti” yoluyla sporu en yoğun biçimde denetleyip güdülediği dönemde bile sporu fazla önemsememiş, o konuda özel bir politika geliştirip bunu tutarlı biçimde izlememiştir. *Milletin Arsenal’e gol atacak takımlara değil, karlı havada yirmi kilogramlık yükü en az yirmi kilometre taşıyacak yüz binlerce gence*

¹⁷¹ Cem Atabeyoğlu **Türk Spor Tarihinde Atatürk**, s.189

¹⁷² Cem Atabeyoğlu, **Sporda Devlet mi, Devlette Spor mu**, s.34

¹⁷³ Rahmi Apak, “a.g.m”, **Ülkü Dergisi; Seçilmiş Spor Makaleleri**, s.89

¹⁷⁴“Ankara ve İzmir Takımlarının Macar Seged Takımı ile maç yapmasında sakınca olup olmadığının sorulduğu yazı” **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 030.10.00.00 – 145.37.8.2**

“1939 yılı futbol programı dahilinde, ismi belgede yazılı olan ülkelerin takımlarıyla maç yapmada fayda görüldüğü ve bu ülkelerin takımlarıyla maç yapmada devletçe bir mahzur görülüp görülmediği sorulan yazı” **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 030.10.00.00 – 145.37.10.4**

¹⁷⁵ Kurthan Fişek, **a.g.e**, s.312

*ihtiyacı vardır*¹⁷⁶ mantığı, atom bombasının kullanımıyla birlikte parçalanacak, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Türkiye'de spor hayatı, sporun dünyadaki gelişimine paralel olarak bambaşka bir sayfaya geçecek; ama devlet, Türk Spor Kurumu ile başlayıp Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü ile devam eden müdahale geleneğini günümüze kadar sürdürecektir ve günümüzde de sürdürmeye devam edecektir.

¹⁷⁶ Osman Şevki Uludağ, **Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü 1941 Yılı Bütçe Kanunu Layihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası Hakkındaki Müzakereler**, TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 6, Cilt 18, İçtima 2, (30 Mayıs 1941)

DÖRDÜNÜC BÖLÜM

4. CARL DIEM VE TÜRK SPORU

4.1 Türk Sporunun Devletleşmesi Sürecinde Carl Diem'in Rolü

Türk Spor Kurumu ilk başkanı emekli “general” Ali Hikmet Ayerdem, “gelecekte zafer kazanmanın tek yolu bugünden inanmış, entelektüel ve atletik bir gençlik yaratmaktan geçmektedir” derken, askeri bir disiplin altında eğitilmiş Alman gençliğine olan hayranlığını gizleyemiyordu: “Bizim gençliğimizin tek eksikliği, bu tarz bir teşkilattır. Orada gençlik bir teşkilat altındadır. Binlerce kol aynı anda kalkıyor, binlerce genç kendi milletlerinin sesini haykırıyor”.¹⁷⁷ Türkiye’de sporun devletleşmesi konusunda yapılan hamlenin ilk kurumsal çıktısı olan TSK’nın ilk başkanının söyledikleri gelecekte çok geçmişle ilgilidir. Çünkü bu hamlenin en büyük adımı TSK’nın kuruluşundan 3 yıl önce atılmıştır ve altını çizerek bir kez daha belirtmek gerekir ki sporun devletleşmesi 1936 yılında başlayan değil, bu yılda “kurumsallaşan” bir süreçtir. Bu anlamda asıl dönüm noktası ise 1933 yılı olmuştur.

1933 yılı, üniversite reformu gibi ülkenin geleceğini derinden etkileyecek bir proje başta olmak üzere, kapsamlı girişimlerin devreye sokulduğu bir yıldır. CHP’nin spor danışmanı Nizamettin Kırşan* ile parti örgütünden Turhan Rabat, Almanya’ya giderek incelemelerde bulunmuşlardı. O günlerde Almanya’da Nazi örgütüne bağlı Hitler-Jugend (Hitler Gençliği) adıyla bir spor örgütü kurulmuştu. Tüm Alman sporcuları da bu örgütün üyesi olmaya mecbur tutulmuşlardı. 1933 yılında, model almaya uygun görülen bu örgütün kurucusu Carl Diem Türkiye’ye davet edilmişti.¹⁷⁸

Naziler, sporun uluslararası ilişkilerdeki rolüne her zamankinden ve herkesin verdiği kadar önem veriyorlar, atletleri “pistteki askerler” olarak niteliyor, anavatanları için mücadele edecek bir zihniyette onları yetiştiriyorlardı.¹⁷⁹ İşte bu zihniyetin bir başarısı olarak görülebilecek ve Almanları kendi düzenledikleri 1936 Berlin Olimpiyat Oyunlarında ABD ve İtalya ile birlikte madalya sıralamasında ilk üçe sokacak; bundan daha önemli olarak propaganda anlamında da oldukça etkili bir organizasyonu gerçekleştirecek olan hamlenin başındaki isimdir Carl Diem. Alman

¹⁷⁷ Yiğit Akın, **Gürbüz ve Yavuz Evlatlar**, s.149

* Sporun devlet eline geçmesi sürecindeki analitik bağı Carl Diem’in Türkiye’ye geliş perspektifinde daha iyi kurabilmek ve parti-kişiler-spor hayatı üçgenini daha iyi anlamak adına 1933-35 yılları arasında CHP spor danışmanı olarak görev yapan Nizamettin Kırşan’ın sonraki yıllarda yaptığı görevleri göz ardı etmemek gerekir: 1936-38, Türk Spor Kurumu Genel Sekreteri; 1943-48, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Başmüfettişi; 1948-50, Yüksek Beden Terbiyesi Enstitüsü Müdürü; 1950-55, Beden Terbiyesi Genel Müdür Yardımcısı; 1955-57, Beden Terbiyesi Genel Müdürü ve Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Başkanı; 1957-60, Demokrat Parti Milletvekili

¹⁷⁸ Mehmet Ali Gökaçtı, **a.g.e.**, s.110

¹⁷⁹ Pierre Arnaud & James Riordan, **a.g.e.**, s.92

spor hamlesinde Carl Diem, en aktif ve en yaratıcı pozisyondaki isim oluşunu 1933 yılında zaten sağlamış durumdaydı. Diem'in Alman spor hamlesini güçlendirebilmek için sağlam bir temele ihtiyacı vardı ve bu nedenle Beden Eğitimi ve Spor Merkezi Enstitüsünü (Deutsche Reichshochschule für Leibesübungen – Central Institute of Physical Education and Sport) kurdu. Amerikan sporundaki her şeyin bir hayranı olarak, Amerikan tarzı beden eğitimi ve atletik sporların yönetim biçimini kopyaladı. Organizasyonel teorinin baş uygulayıcısı ve öğreticisi durumuna geldi.¹⁸⁰ Madalyonun diğer yüzünde ise mucidi F.L.Jahn'ın tanımlamasıyla amacı “askeri açıdan hazır olma durumu ve Alman ırkının güçlendirilmesi” olan “Turnen Jimnastiği” vardı. Diem, Alman birliği ve tarihi açısından çok önemli olan bu jimnastik türünü Amerikan tarzı yönetim biçimiyle harmanlayarak oluşturduğu “Hitler-Gençliği”nin bir kopyasını hazırlamak üzere Türkiye'ye davet edilmişti.

Gerek bu davet gerekse Carl Diem'in gelişi sırasında yazdığı rapor, değil siyasi tarihin içinde, spor tarihi anlatısında bile kendine fazla yer bulamamış, dillendirilen durumlarda ise sıradan bir olaymış gibi birkaç cümle ile geçiştirilmiştir. Oysa bu ziyaret Türk sporunda devlet hamlesine yön veren, hatta devlet adamlarının bizzat “siparişi” olan yol haritasının çizildiği, sporda devletçilik “reçetesinin” yazıldığı bir mihenk taşıdır. İlginçtir ki o dönem, özellikle İstanbul Üniversitesi'nin kuruluşunda yer alan profesörler¹⁸¹ başta olmak üzere, Alman uzmanların ülkemize geliş yoğunluğunun arttığı dönemdir ve bu olayları kapsamlı bir çalışmayla tek kitapta toplayan Cemil Koçak,¹⁸² iki Dünya Savaşı arası dönemde “Türk-Alman İlişkileri”ni anlattığı eserinde ayrı bir başlık açarak sayfalar ayırdığı “Türkiye’de Alman uzmanlar” bölümünde Carl Diem'den tek satır bile bahsetmemiştir.

Diem'in gelişini en fazla önemseyen kişi olan spor tarihçisi Yiğit Akın, erken dönem cumhuriyette beden terbiyesi politikalarını anlattığı kitabında, Diem'in raporunu birçok arşivde aradığını fakat bulamadığını, raporun künyesini vermesinin bu konu üzerine çalışan araştırmacılara kolaylık sağlayacağını dipnotunda belirtmiştir.¹⁸³ Verilen künyeden yola çıkarak yaptığım araştırmaların sonunda Başbakanlık Devlet Arşivleri'nde farklı klasörlerin arasına iliştirilmiş olmasının yarattığı zorluğa rağmen bu belgeyi bulmuş olmam, aslında Yiğit Akın ve diğer spor tarihçilerinin söz konusu belgeye ulaşamamalarının arşivcilik ile ilgili nedenini de bir yönden açıklıyor. Bu çalışmanın da en temel noktasında duran ve tezimin de etrafında şekillendiği söz konusu rapor ile ilgili sayfalara geçmeden evvel iki şeyin altını çizmekte yarar görüyorum.

¹⁸⁰ a.e., s.82

¹⁸¹ Bu profesörlerden biri olan, hukukçu Ernst E. Hirsch'in kendi kaleme aldığı anıları için; bkz. Ernst E. Hirsch, **Anılarım**, Çev. Fatma Suphi, 11 bs., Ankara, Tübitak Yayınları, Şubat 2008

¹⁸² Cemil Koçak, **Türk-Alman İlişkileri (1923-1939): İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Siyasal, Kültürel, Askeri ve Ekonomik ilişkiler**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991, s.38-42

¹⁸³ Yiğit Akın, **Gürbüz ve Yavuz Evlatlar**, s.71 (59 numaralı dipnot)

Birincisi, bu belgeler bulunmamış olsaydı bile gerek en yetkili Alman spor uzmanlarının ülkemize gelişindeki süreklilik, gerekse spor üzerine yazan etkili isimlerin henüz otuzlu yılların başında yazdığı yazılardaki “Alman sempatisi”, bu sürecin tesadüfi değil bilinçli ve planlı bir hamlenin ürünü olduğunu göstermektedir. Türkspor dergisinin 1931 yılında yayınlanan 116.sayısında “Memleket Sporcu Gençlik İstiyor” başlıklı yazınının büyük puntoyla yazılan ilk cümleleri (“Almanya’da tescil edilmiş tam 7.732.500 sporcu var. Yani bizim umum nüfusumuzun yarısından fazla” cümleleri) Alman örneğinin o yıllarda fark edilmiş olduğunu gözler önüne sererken, 6 Mart 1934 tarihinde Alman Gençlik Teşkilatı İkinci Reisi F.Nabursburg’un İstanbul ziyareti¹⁸⁴, 10-12 Ocak 1937 tarihinde de Hitler Gençliği Teşkilatı lideri Baldur von Schirach’ın ülkemizi ziyareti¹⁸⁵ ve bu ziyaret sırasında dağıttığı propaganda belgelerinin dilimize çevrilmiş örneğininin¹⁸⁶ Dahiliye Vekili Şükrü Kaya tarafından partiye sunulmuş olması gibi örnekler Carl Diem projesinin ad-hoc bir nitelik taşımadığını, aksine süreklilik arz eden planlı bir sosyo-politik hamlenin ilk ve en önemli diplomatik teması olduğunu kanıtlar nitelikte tamamlayıcı ziyaretlerdir.

İkincisi ise, her ne kadar Alman gençlik teşkilatı lideri davet edilerek bir Türk gençlik teşkilatı yaratma hayali kurulsa da aslında hazırlanan rapor bir “spor teşkilatı” hamlesi raporudur. Ekonomik devletçilik paralelinde sporda devletçilik prensibini benimseyen devletin, sporun yönetimini şahsi teşebbüslerden alarak tamamen kendi eline geçirme konusunda bürokratik ve kurumsal eylemlerinde rol haritası niteliğindedir. Bu hedefin, Türk Spor Kurumu teşkilatı vücuda getirilerek gerçekleştirilmesinin ardından ayrı bir gençlik teşkilatı kurma hayali devam etmiş ama o dönem gerek gazete ve dergi yazılarından gerekse resmi belgelerden de anlaşıldığı üzere (İkinci Dünya Savaşı’nın da patlak vermesi ile birlikte) rafa kaldırılan ve hiç gerçekleşmeyen bir proje olarak kalmıştır.

4.2 Carl Diem’in Davet Edilmesi ve Geliş Sürecindeki Yazışmalar

Partinin spor hamlesinin dümeninde bulunan Recep Peker, 1933 yılının başından itibaren bir yandan içerideki spor işlerini yürütürken, öte yandan da yurt dışı temaslarıyla sporda devletçilik projesi konusuna yön verecek bir “akıl hocası” ve örnek alınacak bir sistem arıyordu. İçeride, parti programına koydurduğu spor işlerinin daha esaslı bir şekilde yürümesi için spor mıntukalarına yapılacak maddi yardımın çizelgesini bizzat hazırlıyor, bunu hem parti yönetimine sunuyor, hem de

¹⁸⁴ “Spor kurumu hakkında çıkan muhtelif gazete haberleri ve yazıları”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.1.0.0 – 1107.42.3**

¹⁸⁵ Yiğit Akın, **Gürbüz ve Yavuz Evlatlar**, s.149

¹⁸⁶ “Alman Gençlik Teşkilatı Başkanı Baldur Von Schirach’ın İstanbulu ziyaretinde dağıttığı propaganda neşriyatı”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 030.0.010.000.000-231.558.15**

gerekli talimatları yerel idarelere gönderiyordu. Dış temaslarında ise özellikle Alman ve İtalyan örneğine yakın durduğundan, bu iki ülkedeki diplomatik misyon temsilciliklerinden raporlar istiyordu.

İşte bu raporlardan en önemlisi Alman Büyükelçiliği tarafından gönderilen ve Diem'in geliş sürecinin ilk önemli parçası olan rapordur. Doğrudan Carl Diem ile bir alakası olmasa da, Alman örneğinin ne kadar ciddiye alındığını ispatlayan bu raporun içeriğinde "1933 senesinin ilk aylarında Almanya" başlığı altında ülkedeki siyasi gelişmeler aktarılıyordu. Köşesine "hususî" ibaresi düşülen 18 Mart 1933 tarihli bu belgeninardından Profesör ile gayrı-resmî temaslar başlıyordu. İlk resmî temas ise Diem'i davet ile görevlendirilen Bolu Mebusu Hasan Cemil Bey'in bu daveti kendisine resmen ileten mektubudur:

"Ankara: 24 Mayıs 1933

Pek Muhterem Her Doktor Diem;

22.3.1933 tarihli mektubunuzu teşekkürle aldım. Bugün artık sizi memleketimizi ziyarete resmen davet etmekle bahtiyarım. Bilirsiniz ki Türkiye Hükümeti beden hareketleri sahasını (umumi gençlik terbiyesi) teşkilatlandırmak tasavvurundadır.

Düşündüğümüz, bütün halk tabakalarını ihtiva eden bir teşkilattır. Direktiflerini devletten alacak ve şu sahalara şamil olacaktır:

- 1- Mektep,*
- 2- Umumiyetle mektep haricindeki gençlik ve ayrıca birliklerde ve spor kulüplerinde bulunan gençler,*
- 3- Müsabakalı oyunlar,*

Sizden rica ettiğimiz plan, buranın mali ve personel imkanları hududu içinde olacak, ve tatbiki hakkında ameli tekliflerimizi ihtiva edecektir.

Vaziyeti mahallinde tetkik için belki iki ay (Eylül ve Teşrinievvel<ekim> en güzel mevsimdir) burada bulunabilerseniz memnun olurduk.

Masraf meselesini Berlin'de görüşmüştük. O teklifinizi kabul ediyoruz. Size şu masrafları tesviye edeceğiz:

Siz ve zevceniz için Berlin-İstanbul-Ankara birinci mevki azimet ve avdet tren parası; bundan başka iki kişi için elli marktan ibaret bir yevmiye. (Bu hesapla iki aylık bütün masraf takriben beş bin mark tutar)

Burada ikametiniz esnasında diğer Türk şehirlerine de seyahat edecek olursanız, yol paranız ayrıca verilecektir.

Vazife hakkında bazı malumat isterseniz, bana yazmanızı rica ederim.

Bu mektubun muhteviyatını kabul ettiğinizi ve seyahate çıkacağınız tarihi bildirmenizi de rica ederim. Sizi zevcenizle beraber burada selamlamakla bahtiyar olacağım.

Bolu Mebusu, Hasan Cemil”

Ayrıca bu mektubun sonunda kişisel bir not olarak Hasan Cemil Bey şu satırları da ekliyordu:

“Azizim Dr.Diem

Yukarıdaki satırlarla resmi vazifem bitiyor. Hususi olarak size şunu da bildirmek isterdim:

Ben eminim ki, planın emeli tatbikini sizden başka hiç kimse muvaffakiyetle deruhte edemez. Bu sebeple eğer Türkiye’de bir yıl yahut daha fazla bir zaman kalmanıza imkan hasıl olursa, bunu sevinçle karşıladım. Buradaki salahiyettar zatlar da aynı fikirde buldukları için, size şimdilik şu kadarcık ifşa edebilirim ki, buraya geldiğiniz zaman, sizinle bu mesele hakkında da konuşulacaktır.¹⁸⁷

Bu resmi davet yazısının içeriğinde gördüğümüz “*masraf meselesini Berlin’de görüşmüştük. O teklifinizi kabul ediyoruz*” cümleleri Diem’in seçilmesi ve davet edilmesi konusundaki bilinçli ve sürekli politikayı göstermesi açısından önemlidir. Partinin iki aylığına “kiraladığı” bu spor uzmanının, kişisel notta yazıldığı gibi en az bir yıl ülkemizde kalması, partinin spora hakim olma istenci açısından çok yararlı kabul edilse de Diem’in ülkesindeki görevi ve pozisyonu gereği, pratikte pek de olasılık dahilinde değildir. Zaten profesör, bu iki aylık gelişinin tarihini bile Almanya’daki işlerinin yoğunluğu yüzünden birkaç kez ertelemek zorunda kalmıştır.

24 Mayıs 1933 tarihinde gönderilen resmi davete Carl Diem’in cevabı ise 2 Haziran 1933 tarihli mektupla şu şekilde geliyordu:

“2 Haziran 1933

Pek muhterem Hasan Cemil Bey, 24 Mayıs 1933 tarihli mektubunuzu büyük sevinçle aldım, bana tebliğ ettiğiniz şerefli vazife için teşekkür ederim.

Eylül ve Teşrinievvel (ekim) aylarında Türkiye’de kalmaya ve arzu ettiğiniz planı bütün kuvvetimle yapmaya memnunen [sic] hazırım. Zevcem bana refakat edecektir. Sizin de bildiğiniz gibi zevcem Alman beden hareketleri yüksek mektebinde kadınlar şubesi müdiresidir. Eğer arzu edilirse zevcem, Türkiye’deki ikametimiz esnasında, modern Alman beden terbiyesi hakkında jimnastik muallimlerine yahut diğer alakadar hanımlara hususi bir kurs açmayı sevinçle telakki ederdi. Ve bu kendisine, lütfkar davetinize karşı bir mukabelede bulunmak fırsatını vermiş olurdu.

¹⁸⁷ “Beden ve gençlik terbiyesi teşkilatı kurmak için Almanya'dan gelecek olan Dr.Carl Diem'in geliş hakkında yazışmalar” **BDA,Cumhuriyet Arşivi, Belge no: 490.01 – 1116.75.2**, s. 83-84

Bana gelince; faaliyetimi öyle tasavvur ediyorum ki, önce Türkiye'deki beden terbiyesi vaziyeti hakkında umumi bir tetkik seyahati yapmalıyım. Böylece, ilk evvela, mekteplerde jimnastik, kulüplerde spor, gençlik birliklerinde çalışma, hatta belki de ordu ve bahriyelerde beden terbiyesi işlerini bir kere görmeyi arzu ederdim, ta ki bu umumi görüşü esas tutarak tekliflerimi hazırlayayım. Şu halde öyle tasavvur edebiliyorum ki, faaliyetim küçük bir teftiş seyahati ile başlasın.

Takriben Eylül'ün üçüncü cumartesi günü İstanbul'a gelebilirim ve eğer doğru bulursanız oranın jimnastik-spor muntikasını görürüm, sonra belki bir iki tipik spor mevkilerini daha ziyaret eder, ondan sonra Ankara'da esas tetkikleri yapar ve salahiyyetar makamlarla sıkı temasa girerek planları arzu edildiği tarzda hazırlarım.

Ahvale göre eğer icap ederse, sonra Ankara'dan diğer Türk şehirlerini tetkike giderim. Size vaktiyle hikaye ettiğim gibi, Anadolu'da antik spor sahalarını ihtiva eden mevkileri ziyaret etmek emelimdir: Bergama, Efes, Priene, Milet, Didyma, belki de Sisam yahut Cos adalarından biri. Klasik kültürüm beni İlyona da cezp ediyor. Eğer tetkik seyahatlerimi yaparken, hemen İstanbul'dan yahut Ankara'dan, bu bahsettiğim mevkileri de arada ziyaret edebilirim, bunu son derece şükranla karşılırdım. Görmekliğim [sic] lazım gelen şehirler arasında herhalde İzmir'in de bulunacağını tasavvur ediyorum.

Fakat bu mütalaayı bugünkü Türkiye'yi tanımayan birinin mecburiyet tahmil etmeyen bir teklifinden ibaret telakki ediniz. Ben gerçi epey tarih okudum, ve memleketinizin şanlı tarihini de istinas ettim, fakat elde edebileceğim literatür, bugün Türkiye'de beden hareketleri teşkilatını nasıl tetkik etmek lazım geldiği hakkında hiçbir görüş temin edemez, bunu siz çok daha iyi bilirsiniz.

İfadelerimden şunu anlayınız ki, bu küçük alaka ve emelim mahfuz kalmak şartıyla, bana teklif ettiğiniz vazifeye bütün kalbimle ve büyük sevinçle kendimi vermek isterim. Bundan öte her şey, size faideli (sic) bir iş çıkarıp çıkaramayacağıma göre, kendiliğinden hasıl olur.

Her halde size kat'i muvafakatimi sevinçle bildirir, aynı zamanda zevcem namına da, sizi selamlarım.

Carl Diem¹⁸⁸

İkinci paragrafın sonundaki detaydan anladığımız kadarıyla Diem'in eşiyle birlikte gelişi Türk tarafının daveti üzerine oluyordu. Böylelikle bu iş ziyaretini fırsat bilip tatile dönüştürme fikrinde olduğu için değil, davet edildiği için geldiğini anlıyoruz Bayan Diem'in. Çünkü bu tarz ziyaretler kişilerin kendi bireysel fırsatlarıdır aynı zamanda. Bu mektubun beşinci paragrafında bunu net bir şekilde

¹⁸⁸ “Beden ve gençlik terbiyesi teşkilatı kurmak için Almanya'dan gelecek olan Dr.Carl Diem'in gelişi hakkında yazışmalar”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.01 – 1116.75.2**, s. 87-88

görebiliriz. Etik dışı olmamakla birlikte Diem, bu seyahati aynı zamanda kendi kafasındaki bölgeleri görüp araştırma yapma fırsatı olarak da görüyordu.

Alman basınında çıkan ve başka bir uzmanın Türkiye'ye gidip spor teşkilatı konusunda çalışacağı altı aylık bir ziyaretin gerçekleşeceği haberleri çıkması üzerine Carl Diem, 22 Haziran 1933 tarihinde Bolu Mebusu'na bir telgraf gönderiyor ve endişeyle kendi ziyaretinin "iptal" olup olmadığını soruyordu.¹⁸⁹ Kendisine ulaşan bu telaşlı soru mektubu üzerine Bolu Mebusu Hasan Cemal'in Recep Peker'e yazdığı 28 Haziran 1933 tarihli yazı ve içeriği¹⁹⁰ de kendisinin doğrudan Recep Peker tarafından görevlendirildiğini gösteriyor ve projenin başındaki ismin, devletin spor hamlesinin mimarı Recep Peker olduğunun bir başka kanıtı oluyordu.

Devam eden yazışmalar arasında bir başka önemli detay da 22 Temmuz 1933 tarihli yazılı mektupla birlikte Peker, ziyaret nedeniyle oluşacak masraflara karşılık düşen ve söz verilen miktar olan 5000 mark tutarındaki çeki Berlin Büyükelçisi Kemalettin Sami Paşa'ya gönderiyor¹⁹¹ ve *para eline verilirken hukuken vesika sayılacak bir kağıt alınmasını* istiyor¹⁹², görevin tam istediği gibi yerine getirildiği de şu cevaptan anlaşılıyordu:

"Berlin, 8 Eylül 1933

Recep Beyefendi Hazretlerine

2.8.1933 tarihli ve 6/39635 numaralı tahrirati devletlerinde mevzubahis Dr.Diem ile mezuniyet seyahatinden avdetinde görüşülerek kendisine 5000 mark teslim ve mukabilinde alınan makbuz ilişik olarak takdim edilmiştir.

Dr.Diem 'in 18 Eylül'de İstanbul'da bulunacağını arzeylerim efendim.

Maslahatgüzar, Kemal Aziz"¹⁹³

Maslahatgüzarın belirttiği tarih gerçekten de Diem'in geliş tarihi olmuştur. Fakat daha önceki satırlarda da aktardığım gibi, kendisinin gelişi birkaç kez ertelenmiştir. Hem bu ertelenmeleri gösteren hem de ziyaretin detayları konusunda yapılan konuşmaları birinci ağızlardan okumak adına 24 Temmuz'da Diem'in işleri gereği geliş tarihini değiştirme talebini de barındıran mektubuna karşılık Recep Peker'in kısa mektubu önemlidir. Ayrıca bu kısa ve maddeler halinde yazılan cevap, o ana kadar mutabık kalınan şeylerin özeti niteliğindedir:

¹⁸⁹ a.b., s. 74

¹⁹⁰ a.b., s. 75-76

¹⁹¹ a.b., s.64

¹⁹² a.b., s.55

¹⁹³ Burada bahsedilen 25 Ağustos 1933 tarihli makbuz eklerdedir. Bkz. EK-5

“1.8.1933

Dr.Diem

24/Temmuz/1933 tarihli mektubunuzu aldık.

- 1- Serbest bulunmadığınıza nazaran 3 Eylül’de gelmeniz muvafıktır.
- 2- Doğruca Ankara’ya geleceksiniz.
- 3- Düşündüğünüz gibi evvela seyahat doğrudur. Fakat seyahat programını burada yapacağız.
- 4- Seyahat programı sizin arzu buyurduğunuz asarı antika sahalarına da şayet tesadüf ederse ancak o suretle istifade buyrulur. Adalarla bir alakamız yoktur.
- 5- Türkiye’de ikametiniz buyurduğunuz gibi iki aydır.

Selam ve hürmetler, efendim.

CHP Katibi Umumisi ve Kütahya Mebusu

Recep Peker”

Diem’ in bu mektuba cevabı şöyle olmuştur:

“26 Ağustos 1933

Halk Fırkası Katibiumumisi Kütahya Mebusu Recep Beyefendiye

Pek Muhterem Katibiumumi Beyefendi

1 Ağustos tarihli mektubunuzu aldığımı tasdik ederim. Bu mektuptaki tebligata kesbi itila ettim. Şu halde doğru Ankara’ya geleceğim. Mütebaki seyahat programımı da orada tespit edeceğim. Maalesef benim iş tarihim tekrar gecikti. O suretle ki (bana 20 Eylül’e kadar vakit verdiğinizde göre) ancak 16 Eylül’de İstanbul’da bulunabileceğim. Anadolu ekspresi ile aynı günde yoluma devam ederek 17 Eylül Pazar günü saat 9.55’te refikamla beraber oraya muvasalat edeceğim. En derin ihtiramla.

Diem”

4.3 Carl Diem Türkiye’de

“Aldığımız malumata göre, bu tetkik seyahati neticesinde memleketin beden terbiyesi, spor ve gençlik teşkilatının çok dağınık, kafi derecede yüksek teknisyenlerden mahrum bir halde bulunduğu görülmüş, bu vaziyetin ancak devletin müdahalesi ve sıkı tedbirleriyle düzeltilebileceği anlaşılmıştır.”¹⁹⁴ Bu cümle 30

¹⁹⁴ “Spor İşlerine Yeni Bir İstikamet Verilecek”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Ağustos 1933, s.1

Ağustos 1933 tarihli Cumhuriyet gazetesinin ilk sayfa haberi olan “spor işlerine yeni bir istikamet verilecek” başlıklı yazıda geçiyordu. Bu yeni istikamet ne olacağı konusunda, toplanan komisyondaki isimlerden Bolu Mebusu Hasan Cemil’in, Diem ile yazışmaları gerçekleştiren kişi oluşu itibariyle önemlidir.¹⁹⁵ Çünkü bu durum, komisyonun toplanma amacının aslında gelişi kesinleşen Diem’in ziyaretini ve detaylarını planlamak olduğunu ispatlar. Gerekli yazışmalar gerçekleştikten ve Carl Diem Türkiye’ye gelmeye ikna edildikten sonra, bugünün tabiriyle, bu olayı “basına sızdırma” süreci başlamıştır.

İlk haberlerin içeriğinde Carl Diem’in ismi geçmese de, Ankara’da Fırka Katibi Umumisi Recep Peker’in başkanlığında büyük bir komisyon toplanacağından bahsediliyor, 30 Ağustos tarihli mevzu bahis gazete haberi de Recep Peker’in bir fotoğrafıyla birlikte yayınlanıyordu. Hatta aynı olayla ilgili başka bir gazetede yayınlanan haberde “*Recep Bey spor işlerimizi adım adım takip eden, kulüplerin teşekkül tarzlarını yakından bilen ve ihtiyaçlarımızı anlayan bir şahsiyettir*”¹⁹⁶ şeklinde yapılan tarif, Carl Diem’in ülkeye davetinin gizli bir iş olmadığını; aksine mümkün olduğunca duyurulması gereken bir hamle olduğunu göstermektedir. Alman uzmanın, ismiyle birlikte haberlere konu olmaya başlamasından birkaç gün önce, öncelikle bu hamlenin başındaki Recep Peker’in spor işleri açısından önemini vurgulayan haberler yapıyordu. 1933 yılının Eylül ayına kadar sporda devletçilik eğiliminin öncül hamleleri sayılabilecek her idari değişim, yazılan her köşe yazısı, yapılan her tetkik ise bu davetin önemini bir kat daha arttırıyordu.

Otuzlu yılların başından itibaren var olan devletçi eğilimi kurumsallaştırmak ve tecrübelerini aktararak hükümete bir proje sunmak üzere gelecek Diem’in, isminin ve geliş tarihinin doğru olarak geçtiği ilk haber 7 Eylül 1933 tarihinde verilmiştir:

“Bir Spor Mütahassısı:

Almanya ’dan on yedi eylülde şehrimize gelecek, bir buçuk ay burada kalacak.

Spor işlerimizin ıslahı için Ankara’da büyük bir kongre toplanacağını yazmıştık. Öğrendiğimize göre, hükümet bu işlere verilecek veçhe hakkında fikrini almak üzere en tanınmış spor mütahassıslarından Herr Carl Diem’i memleketimize davet etmiştir. Bu zat Alman hükümeti tarafından Amerika’ya gönderilerek oradaki spor teşkilatını tetkik ve bu teşkilatı Almanya’da tatbik etmiştir. Bu Alman mütahassısı ile Halk Fırkası umumi katibi Recep Beyefendi de Avrupa seyahati esnasında görüşmüşlerdi. Bu mütahassıs 17 Eylül’de şehrimize gelecek memleketimizde bir

¹⁹⁵ Komisyonun içinde Hasan Cemil’in bulunduğunu öğrendiğimiz haber için, bkz: “Gençlik Teşkilatı”, **Vakit Gazetesi**, 4 Eylül 1933, s.2

¹⁹⁶ “Spor İşlerimize yeni istikametler vermek için bir komisyon toplanıyor”, **Akşam Gazetesi**, 1 Eylül 1933, s.8

buçuk ay kadar kalarak bazı tetkikat yapacak ve yapılması lazım gelen şeyleri tespit ederek kongreye ve hükümete bildirecektir... ”¹⁹⁷

Seyahatin kesinleşmesinin ardından Diem’in gelişine kadar olan süreçte, Ankara’da toplanan komisyondan, bu komisyonun üzerine çalıştığı gençlik teşkilatından, Alman uzmanın gelecek oluşundan bahseden haberlerin içeriğine paralel olarak, bazı gazetelerde spor işlerinin nasıl düzeleceğine “kafa yoran” yazı dizileri çıkıyor, bu yazı dizilerinde spor hayatındaki önemli kişilerle yapılan görüşmeler ve onların fikirleri sunuluyordu.¹⁹⁸

Carl Diem’in davet edildiğini ve ülkeye ne zaman geleceğini ilk kez sayfalarına taşıyan Vakit Gazetesi, Alman uzmanın gelişini de ilk haber yapan gazete oluyordu.¹⁹⁹ Diem, söz verdiği gibi 16 Eylül günü İstanbul’a trenle ulaşıyordu. Sirkeci garında atletizm antrenörü Abraham, su sporları antrenörü Tugethof ve yüzme komitesi başkanı Ekrem Rüştü Bey tarafından karşılanan Carl Diem, kendisini karşılayanlarla beraber Büyükdere yüzme havuzuna gidiyor²⁰⁰ ve akşam treniyle, refakatine memur edilen doktor Demir Turgut Bey’in²⁰¹ katılımıyla Ankara’ya hareket ediyordu.

Diem’in gelişine karşı yükselen eleştirel bir ses için bu noktada bir parantez açmak yararlı olacaktır. Alman uzmanın geldiği gün gazetede yazılan küçük bir yazı, aslında bir grup spor adamının, sporda teşkilatlanma işi için “yabancı” bir uzmana karşı olduklarını gösteren bir belge olarak okunabilir:

“...Ecnebi mütehasıs bahsine gelince; böyle bir mütehasısın celbine hiç lüzum yoktur. Onun vazifesini yapacak bizde çok tecrübeli sporcular vardır. Müstakbel spor faaliyetlerimizi bir tek kelime ile hülasa edebilirim: Daima sahada ve fülüyatta iş görmek ve masa başı siyasetini tamamıyla bertaraf etmek. İşte kurtuluş ve inkişaf çaresi...”²⁰²

Denizcilik Federasyonu yekencilik komitesi üyesi olan Dr. Demir Turgut Bey ile Ankara’ya ulaşan Carl Diem’in, Türkiye’ye gelmeden on beş gün önce, kendi ülkesinde, 1936 yılında Berlin’de düzenlenecek Olimpiyat oyunlarını organize etmek için resmi olarak görevlendirilmiş olması hem Türk siyasetçilerinin gözündeki prestijinin artmasına neden olmuş, hem de yabancı bir uzmanın gelişini eleştiren

¹⁹⁷ “Bir Spor Mütahassısı”, **Vakit Gazetesi**, 7 Eylül 1933, s.9

Diem’in gelişini bildiren bir başka haber için, bkz: “Bir Spor Mütahassısı Geliyor”, **Türk Spor**, 9 Eylül 1933, sene 4, no: 50 (205), s.3

¹⁹⁸ Örneğin Vakit Gazetesi Eylül ayının ilk yarısında, birinci sayfadan verdiği “spor işlerimiz nasıl düzelir” başlığıyla yayımlanan haber dizisinde her gün bir başka spor adamını ve fikirlerini okuyucularına iletliyordu. Bkz: “Spor işlerimiz nasıl düzelir: Balilla yaparak”, **Vakit Gazetesi**, 11 Eylül 1933, s.1

¹⁹⁹ “Carl Diem geldi, Ankara’ya gitti”, **Vakit Gazetesi**, 17 Eylül 1933, s.2

²⁰⁰ Carl Diem ve eşinin Büyükdere yüzme havuzunda fotoğrafı için, bkz: **Ek-3**

²⁰¹ “Spor Mütahassısı Geldi”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 18 Eylül 1933, s.6

²⁰² “Ecnebi mütehasıs lüzum yok”, **Vakit Gazetesi**, 17 Eylül 1933, s.10

kesime, “doğru adamı” seçtiklerini tasdik eden önemli bir meşrulaştırma kaynağı olarak görülmüştür.

İzmir mebusu Kazım Paşa'nın da hazır bulunduğu görüşmede, Diem Ankara'da öncelikle Umumi Merkez reisi Aziz Beyle beraber Recep Peker'i ziyaret etmiş ve bir saatlik bir “ilk görüşme” gerçekleştirmişlerdir. Bu görüşmenin ardından iki günlük süreçte Ankara kulüplerini ve sahalarını gezmiş, aynı zamanda tercümanı olan Demir Turgut Bey ile Karadeniz yüzme havuzunda yüzmüştür. Ankara stadyumunun planı üzerine konuştukları Valilik ziyareti de göstermektedir ki Diem sadece kurumsal bir oluşum için değil, sporu tüm yönleriyle incelemek için Türkiye'de bulunmaktadır.

İki günlük Ankara temaslarının ardından trenle Eskişehir'e geçmeden evvel parti genel merkezi tarafından kendisine bölgeler ve kulüpler hakkında genel bilgi içeren cetveller ve kitaplar verilmiştir. Eskişehir'den sonra İzmir'e giden Carl Diem, burada da iki gün kaldıktan sonra seyahatinin en önemli ayaklarından olan İstanbul'a gelmiştir.²⁰³

Daha sonra Samsun, Sivas, Kayseri, Adana, Konya rotasıyla tekrar Ankara'ya dönecek olan uzmanın İstanbul günleri ile ilgili en önemli temasları spor kulüplerine yaptığı ziyaretler olmuştur. Ziyaretlerine ilk olarak 27 Eylül'de Fenerbahçe Spor Kulübü ile başlayan Diem, tesisleşme ve düzen konusunda kulüp yöneticilerini tebrik ederek stadı ve kulüp binasını beğendiğini, hatta stadı Avrupa ve Amerika'daki bazı statlara benzettiğini söylemiştir. Bu ziyaret sırasında Fenerbahçe'nin misafir ettiği Avusturya'nın WienerSport takımıyla birkaç gün sonra yapacağı maçı izlemek için tribünde hazır bulunacağını söyleyen Carl Diem, bir gazete muhabirine de şu demeci veriyordu:

“Türkiye’de bazı kulüplerle temas ettim. Çok memnun oldum. Bundan evvel İzmir ve Ankara’ya gittim. Ankara’da yapılacak büyük stadın yerini gördüm. İnşaat için İtalyan mühendisler Ankara’da bulunuyorlar. Türkiye çok sevimli ve çok güzel bir memleket. Fenerbahçe’ye gelince; onu Avrupa’daki emsallerinden farklı bulmadım. Çok güzel, fevkalade.”²⁰⁴

Carl Diem ertesi gün, yani 28 Eylül'de Galatasaray Kulübü'nün Beyoğlu'ndaki merkezini, Galatasaray Lisesi'ndeki zafer müzesini ve Bebek'teki denizcilik şubesini geziyor, kulüp idarecilerine mutlaka bir stadyum sahibi olmaları ve bütün kuvvetleriyle bunu temine çalışmaları gerektiğini söylüyordu.²⁰⁵ 30 Eylül günü ise Beşiktaş Kulübünü ziyaret eden uzman, “Şeref Sahası”nı her nevi spor için elverişli bir saha olarak nitelendirerek kulüpte gördüğü intizam ve faaliyetlerden ötürü de memnun olduğunu dile getiriyordu.

²⁰³ “Spor Mütahhassısı Ankara’da”, **Türk Spor**, sene 4, no: 52 (207), s.10

²⁰⁴ “Alman mütahhassıs Fener kulübünü gezdi”, **Milliyet Gazetesi**, 28 Eylül 1933, s.5

²⁰⁵ “Spor mütahhassısı Galatasaray’ı çok takdir etti”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 29 Eylül 1933, s.5

Carl Diem'in geliş sürecinde Vakit gazetesinde yayınlandığından bahsettiğim "spor işlerimiz nasıl düzelir" başlıklı haber-röportaj dizisinin 19 Eylül günü yayınlanan kısmında, soruların muhatabı olan spor adamı bu kez atletizm antrenörü Aleksî Abraham oluyordu. Diem'i İstanbul'da karşılayan ve Büyükdere yüzme havuzunda dahi ona eşlik eden heyette oluşunun önemi, Abraham'ın sözlerindeki detayları daha önemli kılıyor. Carl Diem ile İstanbul'da geçirdikleri bir gün içerisinde Diem'in kendisiyle paylaştıklarını, kendi fikir ve tecrübesiyle birleştirip bir demeç veren Abraham, sporun nasıl düzeleceğı konusundaki düşüncelerini açıklarken aynı zamanda Diem'in yazacağı raporun ilk ipuçlarını bulabileceğimiz detayları da vermiş oluyordu:

"Mektep, ordu, cemiyet sporları ayrı ayrı yürütülmeli ve bir spor kanunu yapılmalıdır ...

... bakınız bu sabah şehrimize gelen Herr Carl Diem ve Ekrem Rüştü Bey ile beraber öğleye doğru banyo için Büyükdere'ye gitmiştik. Lido kapalıydı. Fakat kapısında birçok Türk gençleri birikmiş bekliyordu. Kapılar biraz sonra açıldı, bu gençler büyük bir istekle ve sevinçle denize atıldılar.

Bu hadise spor arzusunun memlekette ne kadar iyi yerleştiğini göstermeye değer bir misaldir. Bir gençlik ki kapalı bulunduğu bir kapının önünde belki saatlerce bekliyor da yorulmuyor, vazgeçip gitmiyor.

Ben orduda, mektepte bütün Türk gençliğinin spor sahalarına iseli [sic] için esaslı surette yol gösterilmesini bekliyorum, gençlik buna susamıştır...

...Eskiden her yerde spor işleriyle cemiyetler ve hususi teşekküller meşgul oluyorlardı. İtalya'da, Fransa'da Amerika'da, Almanya'da hulasa birçok yerde böyleydi... Fakat harp neticesinde birçok memleketler eski refah ve vaziyetini kaybettiler... Bu müşkül vaziyete, spor işlerinin hükümetin yardımı altında olması iyi bir çare olarak bulundu. Rusya'da, İtalya'da, Almanya'da ve daha başka memleketlerde bugünkü şekil budur.

Türk sporu da bugün yukarıda işaret ettiğim vaziyettedir. Cemiyetlerin, spor teşekküllerinin sporculara yardımı mümkün olamıyor, kulüp azaları aidat veremiyorlar. Sahaları yok, alet yok, spor levazımı yok. Halbuki bunları temin etmek lazımdır.

Benim nokta-i nazarıma göre bu para yoksulluğu noktasından spor teşekküllerinin spor hareketlerini idare yüklerini üzerine alarak tamamıyla başarımları mümkün değildir. Bu cemiyetler beden kabiliyetlerini arttırmak noktasından faaliyette bulunmakla beraber müsabakalarda yüksek neticeler elde etmeyi temin işini dahi yapamazlar...

... Yapılacak şey şudur: Hükümet muhtelif meseleler için nasıl kanunlar ve nizamlar çıkarıyorsa, spor için de böyle bir kanun çıkarmalıdır. Bu kanunla spor esaslı

vazifeler arasına resmen sokulur. Kanunda hükümet, sporda takip edilecek esaslı noktaları katıyetle tespit eder ve kanun zerre kadar ihmâl gösterilmeden tatbik edilir...

... Sonra spor işlerinin dağınık şekilde idaresi, tatbik kabiliyetini fevkalade azaltır. Bunun için de bütün spor işlerinin bir elden idaresi lazımdır. Bu el de doğrudan doğruya Başvekalet'e bağlı bir beden terbiyesi ve spor müsteşarlığı eli olmalıdır. Almanya'da da vaziyet böyledir. Bir spor komiseri²⁰⁶ vardır ki Başvekalet'e bağlıdır. Bu müsteşarlığın veya komiserliğin alakadar nezaretlerde yani milli müdafaa ve maarif vekaletlerinde ve federasyonlarda da birer mümessili bulunur...²⁰⁷

Gerek bahsedilen spor lideri ve bağlı olan diğer birimlerdeki temsilcileri konusu, gerekse Abraham'ın diğer söyledikleri, Carl Diem'in sporda devlet yapılanmasını tarif ettiği ilk raporunda kaleme aldığı tavsiyeleriyle bire bir aynıdır. *Baştan beri bir ilim ve ihtisas meselesi* olarak görülen spor ve beden terbiyesi için, bu ilime ve ihtisasa sahip, söz konusu dönemin *şöhrete malik* ismi olan Carl Diem davet edilerek kendisinin çalışmalarıyla elde edilen rapor ve nizamname *uzun uzadıya tetkik edilerek... spor teşkilatının istikamet-i asliyesi teşkil edilecektir.*²⁰⁸

4.4 “Türk Sporu Hakkında Rapor” ve “Türk Spor Nizamnamesi” – Carl Diem

Alman spor uzmanı Carl Diem, geliş sürecindeki yazışmalarından birinde “*sonra Ankara'da esas tetkikleri yapar ve salahiyyetler makamlarla sıkı temasa girerek planları arzu edildiği tarzda hazırlarım*” demişti. İlk bakışta araştırmacıyı yanıltacak bir şekilde sanki iki ayrı rapor varmış gibi duran bir belge içindeki evrakların incelenmesi sonucunda fark ediliyor ki Diem, bu sıkı temaslara girmeden önce, kendi birikimleri ve tecrübelerini aktardığı; ve hatta kuvvetle muhtemel daha önce yazdığı genel geçer spor yönetimi yazılarında ufak tadilatlar yaparak bir “ön-rapor” hazırlıyordu. Ankara'daki günlerinde konakladığı Hotel Belle Vue Palace'ta²⁰⁹ yazdığı bu “ön-rapor”, bir ülkede spor işleri düzenlenirken nelere dikkat edilmesi, nelerin önemsenmesi, nelerden kaçınılması gerektiği konusunda bilgi veren bir “kılavuz kitap” niteliğinde olsa da, Türk siyasilerinin talep ettiği “sonuç odaklı” bir fayda sağlayacak formatta değildir.

Her ne kadar siyaset adamlarının beklentilerini karşılamasa da spor politikası ve siyaset bilimi açısından bu ön-rapor önemlidir. Hatta o denli önemlidir ki, ayrı bir

²⁰⁶ Carl Diem'in raporunda geçen kelimeyle “Sportführer”

²⁰⁷ “Spor işlerimiz nasıl düzelir”, **Vakit Gazetesi**, 19 Eylül 1933, s.1

²⁰⁸ “Şampiyonlar şerefine dün bir ziyafet verildi”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 20 Ekim 1933, s.6

²⁰⁹ “Beden ve gençlik terbiyesi teşkilatı kurmak için Almanya'dan gelecek olan Dr.Carl Diem'in gelişi hakkında yazışmalar”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.01 – 1116.75.2**, s. 30

çalışmanın, tezin, araştırmanın konusu olmalı; bu konu üzerine çalışan bir spor tarihçisi tarafından orijinal metine sadık kalarak iyi bir çevirisi yapılmalıdır.²¹⁰

On sekiz başlıktan²¹¹ oluşan bu ilk raporun ilk kısmı olan “özet” başlıklı bölüm bir yol haritası niteliğinde olup, içeriğinde hem spor örgütlenmesinin şematik yapısını hem de spor liderinin (sportführer) üç ana görevini barındırmaktadır. Gençlik örgütlenmesinin okul öncesinden başlayıp zorunlu eğitim çağında devam eden, ergenlik döneminin ve erişkin dönemin ayrı ayrı spor birlikleri içerisinde adım adım geçildiği ve otuzlu yaşların ardından da yine bu bireylerin spor birliği çatısı altında tutulması gerektiği tavsiye edilen metin, “Türk kurtuluş savaşı ve özgürlük mücadelesi ile kısa sürede gerçekleştirilen kökten devrimlere yapılan atıfla” başlamaktadır.

Türk siyaset adamlarının bakış açısına göre asıl görevi tavsiye vermekten çok Türk Spor Teşkilatını kağıt üzerinde kurmak olan Carl Diem’in geldiği gün, Recep Peker CHP İdare Heyeti Başkanlığı’na şu telgrafı gönderiyordu:

“18 Eylül 1933

CHP İDARE HEYETİ REİSLİĞİNE

- 1) Spor teşkilatımız için tetkikatta bulunmak üzere Almanya’dan davet olunan Doktor Carl Diem Ankara’ya gelmiştir.
- 2) Doktor, 19.9.1933 tarihinden itibaren refikası ile beraber seyahate çıkacaktır
- 3) Gececeği yerler şunlardır: Eskişehir, İzmir, İstanbul, Samsun, Amasya, Sivas, Kayseri, Adana, Mersin, Konya, Akşehir, Afyon, Ankara.
- 4) Her merkeze muvasalat zamanını refakatindeki Demir Turgut Bey telgrafla fırkaya bildirecektir.
- 5) Doktorun muvasalatında fırka namına bir arkadaşla spor teşkilatından diğer bir arkadaşın istikbal etmesi ve Halkevleriyle spora ait kulüp ve teşkilatla mektepler terbiye-i bedeniye teşkilatının etraflıca gösterilmesi ve isteyeceği malumatın verilmesi ve bundan başka yatı ve yiyecek masrafları kendilerine ait olmak üzere en iyi şeraitin teminine çalışılması,
- 6) Makamı vilayetle diğer lüzumlu veya kendi tarafından arzu edilecek makamların ziyaretine delalet edilmesi ve netice hakkında da malumat verilmesini rica ederim.

²¹⁰ “Türk Sporunda Rapor – Dr. Carl Diem 1933”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.1 / 1116.75.1**

Ayrıca raporun Almanca orijinal tam metni için, bkz: **Ek-6**

²¹¹ 1-Özet / 2-Görev Dağılımı / 3-Spor Kanunu / 4-Spor Liderliğinin Düzeni / 5-Spor Müdürlüğü (Dairesi) / 6-Gençliğin Spor Vazifesi / 7-Okulöncesi Jimnastiği / 8-Okul Dönemi Jimnastiği / 9-Gazi Gençliği / 10-Spor Birliği / 11-Kültür Birliği / 12-Spor Yönetimi / 13-Randıman Denemesi Şenlikleri / 14-Antrenör Eğitimi / 15-Spor Sahası / 16-Kahramanlık Yüzüğü / 17-Askeri Spor İçin Not / 18-İçindekiler

Recep Peker'in ilk cümlesi aslında Diem'den asıl istenen şeyi gösteriyordu: Teşkilat! Üçüncü maddede yazan ve bir rota arz eden şehir kümelerinden geçerek yeniden Ankara'ya dönen çiftten Bayan Diem muhtemelen Almanya'ya dönüyordu. Çünkü başka bir belgenin detaylarında²¹³, iki aydan bahsedilmesine rağmen Carl Diem'in 48, eşinin ise 34 gün Türkiye'de kaldığı belirtiliyordu. İşte bu aradaki 14 günlük fark, seyahatin bitimi ve yeniden Ankara'ya dönüşün akabinde, önce yazılmış olan Türk Spor Hakkında Rapor isimli belgenin ardından, partinin asıl beklentisi ve "siparişi" olan, Türkiye'de sporun devletleşmesine yol haritası olacak "Türk Spor Nizamnamesi"nin Carl Diem tarafından hazırlandığı günlere karşılık gelmekteydi.

Ekonomide devletçiliğe koşturarak spor yönetiminde gücün ferdi teşebbüslerden alınıp devlet eline geçmesi projesinde en kilit role sahip bu nizamname üzerine şu noktada bir analiz yapmaya gerek yoktur çünkü zaten nizamnamenin kendisi başlı başına bir sürecin analizi niteliğindedir. Nizamname, tezin önceki bölümlerinde anlatılan tarihsel dönüşümün "kurumsal başlangıç anı", CHP'nin spor hamlesinin "yol haritasıdır". 1930'lu yılların spor politikalarını anlama konusunda yeni bir perspektif sunacak bu nizamnamenin içeriğinde barındırdığı detayların, rapor ve nizamnamenin yazımı sonrası görülen hamleler ve vücuda getirilen kurumlara net bir şekilde örtüştüğü görülecektir. O kadar ki, aslında Atatürk tarafından gençliğe armağan edildiği bilinen 19 Mayıs gününün bir "spor bayramı" olarak kutlanması dahi, bu raporun ve nizamnamenin sahibi Carl Diem tarafından ilk kez dillendirildiği ve teklif edildiği şaşırtıcı biçimde okunacak detaylardandır.

22.7.1943 tarihli bir not ile Erzurum Mebusu Zeki Soydemir tarafından Gaziantep Mebusu Zeki Kaleli'ye verilen rapor, bu nottan anlaşıldığı üzere Maarif Vekaleti arşivindedir.²¹⁴ Raporun (nizamnamenin) Maarif Vekaleti arşivinde olması, Carl Diem'in projesinin ve tavsiyelerinin ne kadar içselleştirildiğinin bir katını oluşunun yanında 1943 yılında bir milletvekili tarafından "eksiklerinin tamamlanarak" başka bir milletvekiline bir suretinin verilmesi de bu çalışmanın devlet adamlarına yol gösterici niteliğini koruduğunun göstergesi olarak okunabilir.

Türk Spor Kurumu'nun örgüt yapısının kaynağı olan ve Carl Diem tarafından hazırlanan, Türk siyasetinde devletçilik politikasını spor sahasına da yaymak isteyen devlet adamlarının arayışında olduğu örgütsel şemayı barındıran nizamname;

²¹² "Spor teşkilatını tetkik için gelen Carl Diem'e yardımcı olunması" **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.01 – 3.11.1**

²¹³ "Beden ve gençlik terbiyesi teşkilatı kurmak için Almanya'dan gelecek olan Dr. Carl Diem'in geliş hakkında yazışmalar", **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.01 – 1116.75.2**, s. 21

²¹⁴ "Türk Spor Nizamnamesi – Carl Diem" **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.1.0.0-1115.69.1**, s.1

dönemin (1943) Erzurum Mebusu tarafından “eksikleri tamamlanmış” haliyle ve Türkçe olarak bu çalışmaya eklenmiştir.²¹⁵

Son olarak, özetle vurgulamak gerekir ki, Carl Diem’in yazdığı Türk Spor Hakkında Rapor, akademik açıdan önemli bir belge iken; Türk Spor Nizamnamesi ise hukuksal ve kurumsal açıdan önemli bir belgedir ve iki belge birbirini tamamlayan nitelikte fakat aynı uzaman tarafından yazılmış ayrı iki çalışmanın ürünüdür. Birincisi teorik, ikincisi pratik ihtiyaçlara cevap veren bu iki belge Türk spor hayatındaki devletçi dönüşümü algılamamızda işimizi kolaylaştıran, tarihe yön veren vesikalardır.

²¹⁵ Carl Diem – Türk Spor Nizamnamesi tam metni için bkz: **Ek-7**

SONUÇ

Alman spor uzmanı Carl Diem'in raporu ve hazırladığı nizamname birebir olarak Türk Spor Kurumu'nun nizamnamesi olmamıştır. Fakat hem 1936 yılında ortaya çıkan bu kurumun oluşum sürecinde hem de yönetmeliğindeki satırlarda en büyük izleri taşıyan belge olmuştur. Siyasal ve ekonomik egemenliğini sağlayan iktidar elitleri 1930'lu yılların başında karar verdikleri “spor yönetimini devletleştirme” hamlesini uygularken ihtiyaç duydukları yol göstericiliği Alman örneğinde bulmuşlardır. Başta Sovyet modeli olmak üzere İtalyan, Çek ve bazı diğer ülkelerin spor yönetimi biçimleri ve örgüt yapısı incelenirse de Alman örneği, ele alınış şekli bakımından bunlardan çok farklıdır. Çünkü tüm diğer ülke incelemeleri konusunda uygulanan yöntem, Türk siyaset ve spor adamlarının o ülkeler hakkında yaptıkları incelemelerin ve söz konusu ülkelere yapılan ziyaretler sırasında edinilen izlenimlerin raporlanması şeklindedir. Bundan farklı olarak Alman örneğinde inceleme, o ülkeye yapılan ziyaretle ve izlenim raporlarıyla değil, bizzat Almanya'da spor yönetiminin başında bulunan Alman uzman Carl Diem'i Türkiye'ye davet ederek ve kendi ülkesindeki spor yönetimi modelini anlatmasından çok Türkiye'yi inceleyerek bir çalışma yapmasını talep etme şeklinde olmuştur.

Dönüşümün gerçekleştiği yıllar ve olaylar incelendiğinde Carl Diem'in geldiği ve raporunu yazdığı tarihlerle, siyaset adamlarının spor politikalarına yön vermeye başladığı tarihler örtüşmektedir. Bir başka deyişle spor yönetimde devlet müdahalesinin bir “fikirden” bir “projeye” dönüşmesinin miladı Carl Diem'in Türk sporunu incelemesi ve Alman modelinin bir benzerini Türkiye için çizmesi amacıyla ülkeye davet edilmesidir.

Türkiye Cumhuriyeti yöneticilerinin 1924 yılında, sporu bir propaganda aracı olarak kullanabileceklerini ilk fark edişlerinin çıktısı olarak, henüz bir yılını doldurmamış bir devletin “sıkıntılı” halde bulunan bütçesinden önemli bir miktar parayı spora ayırarak ülke sporcularını Paris Olimpiyat Oyunlarına göndermesi olayı vesilesiyle Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı, cumhuriyetin ilk spor kurumu olarak TBMM tarafından yetkili kılınmıştır. Resmi varlığını 1936 yılına kadar sürdürse de, İdman Cemiyetleri İttifakı'nın “fiili” varlığı, bizzat kurumun başkanı Ali Sami Yen tarafından 1929 yılı Haziran ayında, örgütü devlet çatısı altına alma tavsiyesi ile son bulmuştur. Bu tavsiyenin nedeni ise 1928 Amsterdam Olimpiyat Oyunlarında istenilen başarının gelmemesi ardından devletin spor örgütüne karşı koyduğu tepki ve 1929 yılı bütçesinde spora ayrılan paranın “sıfır” lira olmasıdır.

1924-1930 yılı arasında yarı-bağımsız (kendi yöneticilerini seçen fakat ekonomik olarak devlete bağlı ve hesap verir halde olan), özel teşebbüsler tarafından oluşturulan bir şemsiye örgüt halinde çalışan TİCİ'nin fiili dönemi, “sporun spor adamları tarafından yönetildiği yıllar” olarak adlandırılabilir. Bu dönemi de “öncesi-sonrası” olarak ikiye bölebilecek, spor-siyaset ilişkisi açısından önemli bir başka olay

da 1926 yılında gerçekleşmiştir. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın üçüncü umumi kongresinin ardından kendisini makamında ziyaret eden yönetici heyetine hitaben Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in yaptığı konuşma, spor tarihinde Atatürk'ün yaptığı en kapsamlı spor konuşması olarak kabul edilmesinin yanında siyasi elitlerin spordan beklentilerini net bir şekilde açıklayan ve spor hayatına yön verecek bir "tavsiye" niteliğinde ilk "doğrudan" konuşma olmuştur. Bu konuşmanın ardından spor yönetiminin içine öjenik öğeler girmeye başlamış, sporun beden terbiyesi çerçevesinde daraltılması ve bir ırk ıslahı projesi olarak ele alınması sürecine girilmiştir.

Devletin fiili olarak spor yönetimine müdahalesinin başladığı 1930 yılını izleyen üç yıl içerisindeki ortam, "neyin nasıl yapılacağına tartışıldığı" bir fikir karmaşıklığı sürecidir. Devlet, sporu yönetme kararı almıştır; bir tepki olarak 1929 bütçesinden spora pay ayırmamıştır; spor işleri konusunda artık spor adamlarının değil siyaset adamlarının fikirlerini dinlemeye başlamıştır ama bu dönem sadece bir "fikir" dönemidir. Fikrin projeye dönüşmesi ise söz konusu ziyaret ve Carl Diem'in çizdiği yol haritasıdır. Bu harita (Carl Diem'in raporu) bir tavsiye niteliğinde olmakla birlikte Türk sporundaki değişimlerin iskeletini oluşturmuş, siyaset adamları spora yön verirken bu raporun çizdiği doğrultuda hareket etmiştir. 1933'te başlayan "proje" dönemi ise 1936 yılında Türk Spor Kurumu'nun kurulmasıyla kurumsallığa dönüşmüş, bu yıldan günümüze kadar Türkiye'de sporun en üst yönetim çatısı, ismi ve cismi değişse de hep bir "devlet kurumu" olmuştur.

Futbolun asla sadece futbol olmadığı günümüz çağında spor artık bir endüstri alanıdır.²¹⁶ Küresel dünyada alınan "ulusal" zaferler artık sadece kısa zaman sonra unutulacak hoş bir gururdan ibarettir. Kazananlar uluslar değil sponsor firmalar yahut turnuvanın düzenlendiği ülkenin ekonomisidir. Oysa aynı durum, uluslararası bir sportif müsabakada kazanılan ulusal zafer, 1930'lu yıllarda bambaşka bir anlam ifade etmekteydi. Milliyetçi eğilimlerle iktidarda olan otoriter rejimlerin liderleri, beden politikaları üzerine bu kadar eğilmelerinin bir sonucu olarak uluslararası spor müsabakalarında alınan zaferleri, ırkın zaferi olarak görüyorlardı. Günümüzde bir ülkenin basketbol takımının aldığı başarı o ülkedeki basketbolun, yani salt o spor branşındaki üstünlüğün ve gelişmişliğin kanıtıyken; iki savaş arası dönemde atletizm pistinde alınan bir üstünlük o ülke insanının, ırkın bir zaferi olarak algılanıyordu.

On dokuzuncu yüzyılda askeri kapasitenin artırılması amacıyla askeri talimlerde sporun kullanılması ile başlayan spor-siyaset ilişkisi, ilerleyen yıllarda genel halk sağlığı projesinin enstrümanı olmanın da ötesine geçerek iktidarın, doğrudan insan bedenine hükmetmesinin ve onu mükemmelleştirerek bir ırk ıslahı ve rejim

²¹⁶ Simon Kuper, **Futbol Asla Sadece Futbol Değildir**, çev. Sinan Gürtunca, 2.bs., İstanbul, İthaki Yayınları, 2003, s.34

propagandası aracı haline getirmesinin sonucu olarak 1930'lu yıllarda sporun, beden terbiyesi aktivitesine indirgenmesi, birinci tekler yerine sağlam vücutlu on binler, yüz binler yaratma gayesiyle hareket eden bir ilişki şeklini almıştır. “Gürbüz ve yavuz evlatlar” mottosunda simgeleşen toplumsal bedeni yaratan şeyin konsensüs değil bizzat bireylerin bedenleri üzerindeki iktidarın maddiliği olduğu şüphe götürmez bir gerçektir.²¹⁷ Artık vatandaşlar, bir yurtsever sorumluluğuyla bedenini olası bir savaş durumuna hazır tutmak için, yahut en iyi ihtimalle ülkesinin kalkınması gerekliliğinden yola çıkarak iş yapabilme kalitesini arttırmak için sağlam bir vücuda sahip olması adına beden eğitimi aktiviteleri yapmaya “mecbur” tutulmaktadır.

Öte yandan spor siyaset ilişkisinin başladığı askeri talim meselesinin nedeni olan “savaş” kavramının aynı zamanda uluslararası ilişkiler disiplininin doğuşuna neden olan kavram olması ilginç bir ortaklık yaratmaktadır. Ayrıca, yirminci yüzyılın en büyük uluslararası sportif rekabeti olan Olimpiyat Oyunları'nın ülkeler arasındaki gerginlikleri de içinde barındıran ve her dönem bu ilişkilerdeki hallerin sahalara yansıdığı bir organizasyon olması bakımından sporun uluslararası ilişkilerdeki rolü önemlidir. Devletlerin spor politikaları konusunda birbirleriyle olan etkileşimleri de uluslararası ilişkiler ve spor kavramlarının kesiştiği bir başka konudur.

Yirminci yüzyılın bir yönelimi olan sporu devlet kontrolüne alarak onu devlet politikalarına entegre etmek ve siyasal amaçlar için sporu bir araç haline getirmek, sporun temeli olan “oyun” kavramının iki temel çizgisi olan “serbestlik” ve “özgürlüğe” açıkça ters düşmektedir.²¹⁸ Bireyin spor yapma özgürlüğü ve hakkı giderek devletin vatandaşlarına spor yaptırma ödevine dönüşecek; fakat oyun kavramının temelinde bulunan bu “özgürlük” ve “serbestlik” olgusuyla ters düştüğü için Kemalist spor politikası halkta yarattığı etki açısından başarısızlığa uğrayacaktır. Spor yönetimini spor adamlarının elinden alıp siyaset adamlarının kontrolüne verme konusunda ise kurumsal anlamda sonuca ulaşan devletleşme hamlesi ise 1936 ve 1938 yılında iki devlet kurumunun (Türk Spor Kurumu ve onun ardılı olan Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün) kurulmasıyla değil bu kurumları kurma fikrinin oluştuğu yıllardaki siyasi hamlelerle başlamıştır.

On yılda yaratılan on beş milyon gençten bahseden marşın yazıldığı 1933 yılı, aslında bu yeniden yaratılan gençliğin, fikirlerinin ve bedenlerinin sokulmasının hedeflendiği kalıpların dizayn edildiği yıldır. 1929 yılında yaşanan ekonomik buhranın yol açtığı ekonomide devletçilik eğilimine koşut olarak siyasal iktidar, o günlere kadar kendi haline bıraktığı, maddi olarak desteklediği fakat yönetimine

²¹⁷ Michael Foucault, **İktidarın Gözü**, çev. Işık Ergüden, 2.bs., İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2007, s.39

²¹⁸ Johan Huizinga, **Homo Ludens**, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 4.bs., İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010, s.25

karışmadığı spor sahasını artık bizzat kontrol etmek isteyecek ve sporda devletçilik eğiliminin ilk somut adımları atılacaktır.

Bu kararın verilmesinin ardından tıpkı diğer reformlarda olduğu gibi yine tepeden aşağıya doğru gelen bir değişim hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda Alman spor uzmanı Carl Diem, spor yönetiminin üst yapısını şekillendirmek için çağırılmıştır. Hitler Jugend isimli Alman gençlik teşkilatının kurucusu ve Adolf Hitlerin spordan sorumlu bakanı olarak görev yapan Diem, Türkiye’de yaptığı iki aylık incelemenin ardından hem bir “spor kurumu yönetmeliği” hazırlamış, hem de tıpkı Hitler Jugend gibi bir gençlik örgütünün Türkiye’de de kurulmasını tavsiye etmiştir. 1933 yılındaki bu ziyaret ve raporların ardından da “Gazi Gençlik Örgütü” fikri İkinci Dünya Savaşı’na kadar geçen sürede, gerek siyasilere gerekse siyaset kökenli spor adamları ve sporda devlet yönetimi yanlısı yazarlar tarafından sürekli yinelenen bir fikir olarak sık sık yazılıp çizilmiş, ayrı bir gençlik örgütü kurulmaya çabalanmış ancak tarih sahnesinde hiçbir zaman var olamamış, gençlik ile ilgili işler hep spor ile ilgili kurumların çatısı altında ele alınmıştır.

Türk spor tarihinde bir gençlik teşkilatı kurulamamış olsa da, bugünkü Gençlik Spor Bakanlığı’nın atası, 1930’lu yıllarda başlayan sporda devletçilik hamlesinin ilk kurumsal çıktısı olan Türk Spor Kurumu 1936 yılında, devletin planlı, bilinçli ve uzun vadeli politik hamlelerinin bir sonucu olarak kurulmuştur. Yıllar ile birlikte kurumun ismi, spor hayatına müdahale konusundaki katılığı-gevşekliği değişse de, devletin ve siyasal iktidarların müdahaleci anlayışı ve spor alanını kontrol etme eğilimi kesintisiz bir şekilde devam etmiş, Türkiye’de spor yönetimi kurumsal anlamda devlet boyunduruğundan çıkamamıştır.

KAYNAKÇA

- Abbas, Nüzhet: “Halkevleri ve Spor”, **Ülkü Dergisi; Seçilmiş Spor Makaleleri**, der: Suat Karaküçük , Ankara, y.y., 1993
- Akın, Yiğit: “Cumhuriyet Dönemine Beden Terbiyesi ve Spor Politikaları”, **“Toplum ve Bilim”**, sayı:103, İstanbul, Birikim Yayınları, 2005
- Akın, Yiğit: **Gürbüz ve Yavuz Evlatlar: Erken Cumhuriyet’te Beden Terbiyesi ve Spor**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004
- Aksoy, Yaşar: **Karşıyaka Spor Kulübü ve Kaf Sin Kaf Tarihi**, İzmir, Hisdaş Yayınları, 1988
- Aktükün, İlker: “Futbolun Siyasi Tarihine Kenar Notları”, **Cogito**, sayı 63, Yapı Kredi Yayınları, Yaz 2010
- Alemdaroğlu, Ayça: “Politics of the Body and Eugenic Discourse in Early Republican Turkey”, **Body and Society**, vol 11, no 61, Sage Pub, 2005
- Althusser, Lois: **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, çev.:Alp Tümertekin, 3. bs., İstanbul, İthaki Yayınları, 2003
- Anderson, Benedict; **Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, çev.: İskender Savaşır, 4. bs., İstanbul , Metis Yayınları, Eylül 2007
- Apak, Rahmi: “On Beş Yıl ve Türk Sporü , **Ülkü Dergisi; Seçilmiş Spor Makaleleri**, der.Suat Karaküçük, Ankara 1993
- Arnaud, Pierre; Riordan, J.: **Sport and International Politics**, London, Routledge, 1998
- Asaf, Burhan: “Spor telakkimiz”, **Ülkü Dergisi; Seçilmiş Spor Makaleleri**, der: Suat Karaküçük, Ankara , y.y., 1993
- Atabeyoğlu, Cem: **Atatürk ve Spor**, b.y.y., Hisarbank Yayınları, 1981
- Atabeyoğlu, Cem: **Sporda Devlet mi, Devlette Spor mu?**, b.y.y., Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları, Ağustos 2001

- Atatürk'ün Spora Bakışı: Bir Sempozyumun Getirdikleri, -**Atatürk ve Spor Sempozyumu**- TSYD Yayını, 17 Aralık 1981
- Ateş, Sanem Yamak: **Asker Evlatlar Yetiştirmek: 2.Meşrutiyet Dönemi'nde Beden Terbiyesi ve Paramiliter Gençlik Örgütleri**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012
- Authier, Christian: **Futbol A.Ş.**, çev.:Ali Berktaş, İstanbul , Kitap Yayınevi, Kasım 2002
- Bayansalduz, Mehmet: "Türk Spor Yönetiminde Finansal Kaynak Sağlama Çabalarının Değerlendirilmesi", **M.E.B. Dergisi**, Ankara, Sayı 160, Güz 2003
- Boniface, Pascal: **Futbol ve Küreselleşme**, çev.: İsmail Yergüz, İstanbul, NTV Yayınları, Mayıs 2007
- Boratav, Korkut: **Türkiye'de Devletçilik**, Ankara, İmge Kitabevi, 2006
- Cha, Victor D.: "A Theory of Sport and Politics", **International Journal of the History of Sport** , vol.23, no:1, February 2006
- Fişek, Kurthan: **Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi: Dünyada-Türkiye'de**, no:445, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1980
- Foucault, Michael: **İktidarın Gözü**, çev. Işık Ergüden, 2.bs, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2007
- Freud, Sigmund: **Kitle Psikolojisi**, çev.: Kamuran Şipal, İstanbul, Cem Yayınevi, 2006
- Gökaçtı, Mehmet Ali: **Bizim İçin Oyna**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008
- Hirsch, Ernst E.: **Anılarım**, Çev. Fatma Suphi, 11.bs., Ankara, Tübitak Yayınları, Şubat 2008
- Hong, Fan: "Blue shirts, nationalists and nationalism: fascism in 1930s China", **International Journal of the History of Sport**, volume 16, no 4
- Huizinga, Johan: **Homo Ludens**, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 4.bs., İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010

- Kili, Suna: **Atatürk Devrimi: Bir Çağdaşlaşma Modeli**, Cumhuriyet Kitapları, Ocak 1998
- Koçak, Cemil: **Türk-Alman İlişkileri (1923-1939): İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Siyasal, Kültürel, Askeri ve Ekonomik ilişkiler**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991
- Krüger, Arnd: “Breeding, rearing and preparing the Aryan body: creating supermen the Nazi way”, **International Journal of the History of Sport**, vol 16, no 2
- Krüger, Arnd: **Germany: European Cultures in sport: Examining the Nations and Regions**, Ed. James Riordan-Arnd Krüger, Bristol, Intellect, 2003
- Kuper, Simon: **Futbol Asla Sadece Futbol Değildir**, çev. Sinan Gürtunca, 2.bs., İstanbul, İthaki Yayınları, 2003
- Kuper, Simon; Szymanski S.: **Futbolun Şifreleri**, çev. Elif Nihan Akbaş, İstanbul, İthaki Yayınları, Temmuz 2010
- Okay, Cüneyd: “Sport and Nation Building: Gymnastics and Sport in the Ottoman State and the Committee of Union and Progress, 1908–18,” **International Journal of the History of Sport**, vol 20, no 1
- Olimpik Hareket: yay. haz.: TMOK Olimpik Akademi Komisyonu, İstanbul, Gül Matbaası, 1985
- Peker, Recep: “Ülkü Ne İçin Çıkıyor”, **Ülkü Dergisi; Seçilmiş Spor Makaleleri**, der: Suat Karaküçük , Ankara, y.y., 1993
- Preager, Frederick A.: **The Ideologies of the Developing Nations**, ed.: Paul E.Sigmund Jr., New York, y.y., 1963
- Riordan, James; Krüger, A.: **The International Politics of Sport in Twentieth Century**, London, Taylor&Francis Group Publish, 1999
- Rowley, Alison: “Sport in the Service of the State: Images of Physical Culture and Soviet Women, 1917–1941”, **International Journal of History of Sport**, Vol 23, No 8, December 2006

- San, Haluk: **Türk Spor Tarihinde Atatürk**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, Aralık 1999
- Sefa, İsmail: “En Eski Jimnastik Öğretmeni Faik Hoca’yı Kaybettik”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, no.43, Nisan 1943
- Sert, Mahmut: **Gol Atan Galip: Futbola Sosyolojik Bir Bakış**, İstanbul, Bağlam Yayınları, Ekim2000
- Soyer, Fikret: “Osmanlı Devletinde (1839-1908) Tanzimat dönemi) Beden Eğitimi ve Spor Alanındaki Kurumsal Yapılanmalar ve Okul Programlarındaki Yeri Konusunda Bir İnceleme”, **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.24, S.1, 2004
- Temelli, İlhan; İlkin, Selim: **Bir Cumhuriyet Öyküsü: Kadrocuları ve Kadro’yu Anlamak**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, Haziran 2003
- Toohey, Kristine; Veal, A.J.: **The Olympic Games: A social science perspective**, Oxford, Second Edition, Cromwell Press, 2007
- The International Journal of the History of Sport**, Vol. 25, No. 13, November 2008
- Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı 4.Umumi Kongresi**, İstanbul, Akşam Matbaası, 1928
- Unat, F.Reşit: “**Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış**”, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1964
- Whannel, Garry: **Culture, Politics and Sport**, Oxford, Routledge Press, 2008

Belgeler

“1939 yılı futbol programı dahilinde, ismi belgede yazılı olan ülkelerin takımlarıyla maç yapmada fayda görüldüğü ve bu ülkelerin takımlarıyla maç yapmada devletçe bir mahzur görülüp görülmediği sorulan yazı”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 030.10.00.00 – 145.37.10.4**

Ali Sami Bey ile Saffet Bey arasındaki Yazışma, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Arşivi, 08.06.1929

“Alman Gençlik Teşkilatı Başkanı Baldur Von Schirach'ın İstanbulu ziyaretinde dağıttığı propaganda neşriyatı”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 030.0.010.000.000-231.558.15**

“Ankara ve İzmir Takımlarının Macar Seged Takımı ile maç yapmasında sakınca olup olmadığının sorulduğu yazı” **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 030.10.00.00 – 145.37.8.2**

BDA Cumhuriyet Arşivi, CHPAK, Katalog No: 490.01/2.7.16

“Beden ve gençlik terbiyesi teşkilatı kurmak için Almanya'dan gelecek olan Dr.Carl Diem'in gelişi hakkında yazışmalar”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.01 – 1116.75.2**

“Bütçe görüşmeleri, 1935”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.01/15.77.7**

Sefa, İsmail: “En Eski Jimnastik Öğretmeni Faik Hoca'yı Kaybettik” , **Beden Terbiyesi ve Spor**, no.43, Nisan 1943

“Spor kulüplerinin durumu ve bazı bölgelerde federasyona girmemiş kulüpler -6/469 sayılı yazıya verilen muhtelif cevaplar”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490_01_15_79_5**

“Spor kurumu hakkında çıkan muhtelif gazete haberleri ve yazıları”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.1.0.0 – 1107.42.3**

“Spor teşkilatı konusunda yardımcı olunması hakkında valilere yazılmış tamim”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.1.0.0 – 2.7.7**

“Spor teşkilatına dahil olmayan kulüplerin listesi” **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.1.0.0. – 3.10.4**

“Spor teşkilatını tetkik için gelen Karl Diem'e yardımcı olunması” **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.01 – 3.11.1**

“Tek parti döneminde spor konulu muhtelif yazışma ve belgeler” **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.1.0.0 – 1108.47.1**

“Tepeden İnme”, **Spor Postası**, sayı 133, 26 Ekim1936

“Türk Spor Kurumu’nun CHP’ye bağlanması”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.01 – 3.13.16**

“Türk Spor Nizamnamesi – Carl Diem” **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.1.0.0-1115.69.1**

“Türk Sporunda Rapor – Dr. Carl Diem 1933”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.1 / 1116.75.1**

“Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Sekizinci Kongresi ile ilgili yazışma ve belgeler ile Türk Spor Kurumu Nizamnamesi”, **BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.01 – 1108,45,1**

Uludağ, Osman Şevki: **Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü 1941 Yılı Bütçe Kanunu Layihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası Hakkındaki Müzakereler**, TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 6, Cilt 18, İçtima 2, (30 Mayıs 1941)

Gazete ve Dergiler

“Alman mütehasıs Fener kulübünü gezdi”, **Milliyet Gazetesi**, 28 Eylül 1933

“Balkan Oyunlarının Tarihçesi” **Beden Terbiyesi ve Spor Dergisi**, sayı 12 eki, 1939

“Beden Terbiyesi Kanunu”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, Sayı 1, 1939

“Basketbolcular [*sic*] Olimpiyada gitmiyecek”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 2 Haziran 1936 Salı, spor haberleri

“Berlin Yerine Rusya”, **Spor Postası**, sayı 119, 20 Temmuz 1936

“Bir Spor Mütehasısı”, **Vakit Gazetesi**, 7 Eylül 1933

“Bir Spor Mütehasısı Geliyor”, **Türk Spor**, 9 Eylül 1933, sene 4, no: 50 (205)

“Carl Diem geldi, Ankara’ya gitti”, **Vakit Gazetesi**, 17 Eylül 1933

“Ecnebi mütehasısı lüzum yok”, **Vakit Gazetesi**, 17 Eylül 1933

“Esat ve Recep Beylerin Nutukları”, **Türk Spor**, No:142, 25 Haziran 1932

Fetgeri, Ahmet: “Futbolden evvel Atletizm”, **Türk Spor**, sayı 29, 17 Nisan 1930

“Gençlik Teşkilatı”, **Vakit Gazetesi**, 4 Eylül 1933

“Halkta Alaka Yok”, **Spor Postası**, Sayı 60, 1 Haziran 1935

Kanok, K.İ.: “Marşlarını Bilmeyen Gençlik”, **Spor Postası**, Sayı 71, 19 Ağustos 1935

“Maç Seyretmesini Bilmiyoruz”, **Türk Spor**, sayı 27, 3 Nisan 1930,

“Milli Marşa Hürmet”, **Türk Spor**, sayı 35, 29 Mayıs 1930

Muhtar Bedi, “Beklediğimiz Spor”, **Spor Postası**, Sayı 18, 11 Ağustos 1934

Muhtar Bedi, “Mücadeleden Yılmamak, Zafer Yol Budur”, **Spor Postası**, Sayı 31, 10 Kasım 1934

“Olimpiyata Gidecek Sporcuların Seçimi”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 21 Haziran 1936

“Spor İşlerimiz Nasıl Düzelir”, **Vakit Gazetesi**, 19 Eylül 1933

“Spor işlerimiz nasıl düzelir: Balilla yaparak”, **Vakit Gazetesi**, 11 Eylül 1933

“Spor İşlerimize yeni istikametler vermek için bir komisyon toplanıyor”, **Akşam Gazetesi**, 1 Eylül 1933

“Spor İşlerine Yeni Bir İstikamet Verilecek”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 30 Ağustos 1933

“Spor Mütahassısı Ankara’da”, **Türk Spor**, sene 4, no: 52 (207),

“Spor mütahassısı Galatasaray’ı çok takdir etti”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 29 Eylül 1933

“Spor Mütahassısı Geldi”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 18 Eylül 1933

“Spor Postası Niçin Çıkıyor”, **Spor Postası**, Sayı 1,7 Nisan 1934

“Sporda Propaganda”, **Spor Postası**, Sayı 126, 7 Eylül 1936

“Şampiyonlar şerefine dün bir ziyafet verildi”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 20 Ekim 1933

“Türk Sporcu Gençliğinin Yasası”, **Spor Postası**, Sayı 83, 11 Aralık 1935

“Türk Sporculuğunun İnkişafı için İsmet Paşa hazretlerinin Müzaharet Vaadleri”, **Spor Alemi**, no:8-9, 13 Kanunisanı 1923

EKLER

Ek - 1

Carl Diem'in Türkiye'den Aldığı Teklife Verdiği Cevap Mektubunun Orijinal Metni

DER GENERALSEKRETÄR
DES DEUTSCHEN REICHAUSSCHUSSES
FÜR LEIBESÜBUNGEN

BERLIN W-35 2. Juni 1933
KURPÜRSTENSTRASSE
Grunewald, Falterweg 31

D/MS
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
An

den Deputierten von Bolu
Herrn Hasan Cemil

A n k a r a

Sehr verehrter Herr Cemil,

Ihr Schreiben vom 24. Mai d.Js.
habe ich mit grosser Freude erhalten und danke Ihnen
für den ehrenvollen Auftrag, den Sie mir übermittelt
haben.

Ich bin gern bereit, im Monat
September und Oktober in der Türkei zu weilen und
den von Ihnen gewünschten Plan nach besten Kräften
aufzustellen. Meine Frau wird mich dabei begleiten.
Sie ist ja, wie Sie wohl wissen, die Leiterin der
Frauenausbildung an der Deutschen Hochschule für
Leibesübungen und würde sich eine Freude daraus ma-
chen, während unseres dortigen Aufenthaltes, wenn
dies erwünscht erscheint, einen besonderen Kursus
in der modernen deutschen Körpererziehung an Turn-
lehrerinnen oder sonst interessierte Damen zu erteilen.
Sie würde sich dadurch gern für die liebenswürdige
Einladung erkenntlich zeigen.

Ich selbst würde mir meine Tätig-
keit so vorstellen, dass eine allgemeine Orientierungs-
reise über den Stand der körperlichen Erziehung in der
Türkei vorausgehen müsste. Ich hätte also zunächst
einmal einen Einblick in das Schulturnen, den Vereins-
sport, die Arbeit der bündischen Jugend, evtl. auch die
körperliche Erziehung von Armee und Marine zu sehen
gewünscht, um auf Grund eines solchen Überblickes dann
meine Vorschläge auszuarbeiten. Ich könnte mir also
vorstellen, dass ich meine Tätigkeit mit einer kleinen
Inspektionsreise beginne.

Am Sonnabend, dem 3. September
könnte ich etwa in Konstantinopel eintreffen und, wenn
Sie es für richtig halten, mich dort auf turnerisch-
sportlichem Gebiet umsehen, dann vielleicht noch einige
weitere

78

DEVLET ARŞIVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞIVI

weitere typische Plätze besuchen, um dann in Ankara das Hauptstudium zu treiben und im engsten Verkehr mit den zuständigen Behörden die Pläne in gewünschter Weise auszuarbeiten.

Unter Umständen können dann von Ankara aus, wenn nötig, an anderen türkischen Orten Besichtigungen vorgenommen werden. Ich habe ja, wie ich Ihnen seinerzeit erzählte, das naheliegende wissenschaftliche Interesse, diejenigen kleinasiatischen Orte zu besuchen, die antike Sportstätten aufweisen. Ich denke an Bergama (Pergamon), Ephesus, Priene, Milet, Didyma, vielleicht auch eine der Inseln Samos oder Cos und dann zieht mich meine klassische Bildung nach Ilion. Ich würde es außerordentlich dankbar begrüßen, wenn der Besuch dieser Stätten in diese Besichtigungsreisen entweder gleich von Konstantinopel oder von Ankara aus eingegliedert werden könnte. Ich würde mir es so vorstellen, dass auf alle Fälle auch Smyrna zu den Orten gehören würde, die ich wohl sehen müsste.

Betrachten Sie dies aber als unverbindliche Vorschläge eines mit der heutigen Türkei nicht bekannten. Ich habe zwar fleissig Geschichte studiert und mich auch mit der ruhmreichen Geschichte Ihres Landes vertraut gemacht, aber ich kann aus der mir erreichbaren Literatur doch keinen Überblick darüber gewinnen, wie man heute in der Türkei die Organisation der Leibesübungen studieren muss; das wissen Sie unendlich viel besser.

Entnehmen Sie aus vorstehendem nur, dass ich unbeschadet dieser kleinen wissenschaftlichen Sonderinteressen mit ganzem Herzen und mit grosser Freude mich der mir angebotenen Aufgabe widmen will. Alles weitere ergibt sich von selbst je nachdem, ob ich in der Lage bin, Ihnen etwas Nützliches auszuarbeiten, oder nicht.

Auf alle Fälle freue ich mich, Ihnen eine grundsätzliche Zusage übermitteln zu können und begrüsse Sie, zugleich im Namen meiner Frau als

Ihr stets ergebener

Carl Diem

791

Ek – 2

**Carl Diem'in İstanbul Ziyareti Sırasında Çekilmiş Bir Fotoğrafı
(Bebek'teki Galatasaray Su Sporları Şubesinde)**

Ek-3

Carl Diem ve Eşinin Fotoğrafi

Ek-4

Beklediğimiz Spor – Muhtar Bedi

(Doğrudan Recep Peker’e hitaben yazılmış, talep yazısı)

Umumi Merkez ve mıntıkların başına azami otorite ve nüfuz sahibi birer asker istiyoruz!

-Büyük halkçı Recep Beyefendinin ehemmiyette nazarı dikkatine-,

Büyük inkılabımızın seri ve şuurlu temposuna, şeflerimizin hüsnüyetine rağmen bir türlü uyamayan bütün sportif hareketlerle fertlik ihtiras ve gayelere basamak yapılmaya çalışılan bir kısım kulüpler, geçen her sene ile rejime hiç uymayan nev’i şahsına münhasır, hedefsiz, bir tek cümle ile devlete, bütçeye faydasız ağır bir yük oldular. Fırkamızın ehemmiyetli bir buluşla tatbikine başlamak üzere olduğu “Gençlik Teşkilatı” kudretli ve çok şümüllü bir organizasyona ve o nispette mali bir krediye ihtiyaç göstermesi itibariyle daha uzunca bir müddet masadan ayrılamamak istidadındadır. Bu teşkilatla alakadar muhterem bir mebusumuz geçen sene, yeni organizasyonun şümüllü bir şekil almasına intizaren bugünkü İttifak şeklinin aynen muhafaza zarureti olduğunu söylemişti. Kavga hadiseleri, cezalar, cezaların affındaki fena müsamahalar, her kulübümüzün başında hami olan mebuslarımızın tavsiyeleri, kongrelerdeki entrikalar karşısında “Gençlik Teşkilatı” yapıncaya kadar bugünkü İttifak çerçevesinin aynı eşhas ve zümre tarafından idare edilmesinin devlet otoritesine hiç uymayan aksak temposu karşısında bugünkü inkılapçılarımız seyirci kalamazlar.

Gözleri, kulakları tırmalamaya başlayan spor yolsuzluklarına cezri bir müdahale yapmak zamanının geldiğini hadisat dahi teyit etmektedir. Münir Müeyyedin; riyasız, menfaatsiz bir görüşle bulduğu formüle birçok arkadaşlar gibi ben de candan taraftarım.

Ancak, Gençlik Teşkilatı ile bütün spor işlerimizin değişeceği muhakkak görüldüğünden bu formülün tatbik kabiliyetini temin meselesi üzerinde tahlil ve münakaşayı Gençlik Teşkilatı organizatörleriyle hemen şimdiden sıkı bir temasla ortaya atmak lazımdır.

“Gençlik Teşkilatında, bugünkü spor adamlarının mevki almasından hepimiz, herkes çok endişelidir.”

Ancak o tarihlere kadar spor işlerini başsız bırakmamak ve Gençlik Teşkilatı organizasyonunun tahakkukuna kadar spor dertlerimizi bugünkü komediden kurtarmak için yapılacak en cezri çareler, Türkiye İdman Cemiyetleri Merkezi Umumi Reisi ve İkinci Reisliğine ve bütün mıntika başlarına azami otorite sahibi,

nüfuzlu birer asker koymak, kulüplere hiçbir şekilde para vermek suretiyle yardım etmemek, buna mukabil kulüplerin her türlü ihtiyaçlarını merkezden tatmin, Türkiye’deki bütün maç hasılatlarını Merkeze bırakmak, hariçten ecnebi takım ticaretini merkezlere, mıntikalara bırakmak, hemen her kulübün fahri ve hami reisliğini kabul buyuran mebuslarımızın bu lütufkarlıktan feragatlerini temin etmek, küçük büyük diye kulüp ayırmamak veya her kulübe bir stat temini, bu kabil olamadığı taktirde hiçbir kulübe imtiyaz ve saha verilmemesi, mevcut statların derhal belediye emrine ve namına geçmesi ve kulüplerin her zaman buralardan istifade etmesi, tecziye edilen oyuncuların sportif kıymetlerine ahlaki içtimai seviyelerinin tetkikinden sonra ehemmiyet verilmesi, cezaların hiçbir zaman affedilmemesi, cezaların çok daha şiddetli olması, futbol oynayanların iyi kısımlarının şımartılmaması, kulüplerin azalarından ve hariçte şahsiyeti hükmiyeyi haiz yerlerden iane ve yardım görmemesinin kat’iyen teminini, yani kulüplerimizde kasa defterlerinin açılmamak üzere kapatılmasını, her işin Merkezden yapılmasını, federasyonların salahiyetlerinin tevsiini temin etmektir. Bunlar yapılırsa hemen şunları göreceğiz:

Her kulüpte senelerce batapu heyeti idareyi kullananları, spor saltanatı sürenlerin yok oluşuna, sahalarda yüzlerimizi kızartan küfürlerin ölüşüne, ecnebi memleketlerde bizi menfi propagandaya alan ecnebi sporcularının dilinden kurtuluşumuza şahit olacağız.

Bu kadar değil, dahası var: Çöp arabalarının azgın atlarını gölgede bırakan tekmelerden kurtulacağız, kulüplerde az çok işten anlayanları göreceğiz, kongrelerde kimsenin traş ve perdah lüzumu hissetmediğini hayretle seyredeceğiz. Yani bir tek cümle ile Türkiye’de sporcu hayatı yeniden başlayacak. Dünyaya büyük inkılabı ile parmak ısırtan Türkiye nihayet spor inkılabı ile bunu yapmalıdır. Gazi Türkiyesi’nde hiç işlenmeyen yegane mevzu ve kompetanı hiç – Maarif de bu iddiamıza dahildir. Gelecek makalede bunu ispat edeceğim – olmayan yegane ilim, spor ve beden terbiyesidir. Türkiye’de bugünkü spor cahilliğinin günahını padişahlık devrinin maarifinde görüyoruz.

Fakat Cumhuriyet maarifi bütün ilmi işlere verdiği büyük ehemmiyet yanında “Beden terbiyesi”ni lüks ve lüzumsuz bir ihtiyaç halinde görüyor ve Dahiliye Vekaletinin son bir tamimi bunu bize canlı bir şekilde ispat etti.

Ben Türkiye’de henüz bir sporculuk olduğuna inanmıyorum. Makaledeki iddiam spordan ziyade, futbol ticarethaneleriyle onların tacirlerine aittir.

İsveç ve bütün Amerika futbolu spor çerçevesinden çıkarmıştır. Tercüme yazıyı yakında okuyucularıma takdim edeceğim.

Ama siz diyeceksiniz ki: “Efendi, sen de sözde münekkit geçiniyorsun, meşin top sporlarının en sıhhi değıl midir?”

Ben cevap veriyorum: “Hakkınız var, hiç meşin top sporların en faydalısı olmasa, yevmi gazetelerimizin sütunlarla, sayfalarla yazarak memleketi bu sıhhi spora teşvik cüretini gösterebilir mi?”

Ve Recep Bey’e dönüyorum:

- Büyük halkçı! Artık yetişir... Mert ruhun, faziletli varlığıyla aramıza vasıtasız gir. Kemalizmin temposuna aykırı gelen meşin top imparatorluğunu, spor saltanatını, ticarethane kapılarını kirsiz ellerinle yık.²¹⁹

²¹⁹ Spor postası 11 ağustos 1934 sayı 18 sayfa 7

Ek-5

Carl Diem'in İmzaladığı Senet Evrakı

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

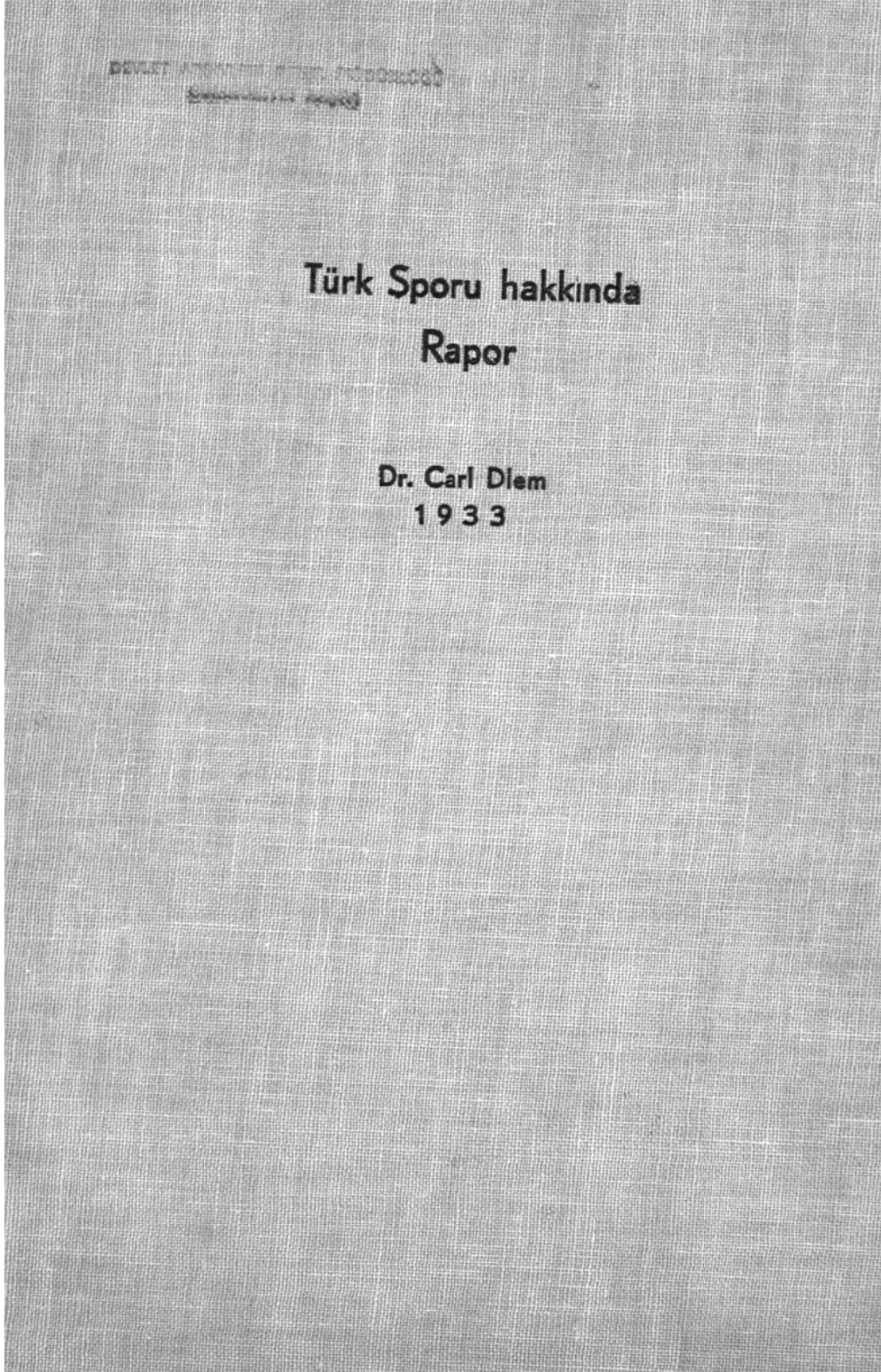
Cumhuriyet Halk Fırkası namına hareket eden Bolu Mebusu
Hasan Cemil Beyfendi tarafından 24 Mayıs 1933 tarihli mektup ile
bildirilen şartlar dairesinde ve 18 Eylül 1933 tarihinden itibaren
iki ay müddetle Türkiyede çalışmayı tasahhüt ve gidiş-geliş yol
harcı ile orada ikametini umumi masarifi için gönderilen 5000.-
(Beşbin) Markı Türkiye Berlin Büyük Elçiliğinden aldığı mübeyyin
senettir.

Berlin 25 Ağustos 1933

Dr. Carl Diem

Ek-6

Carl Diem – Türk Sporu Hakkında Rapor

DEVLET ARŞİVİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
GENEL ŞİFRESİZ BÖLÜMÜ

Vorschläge
=====

über den Ausbau der Körpererziehung
in der Türkei.

Bericht
=====

erstattet auf Grund der Studienreise
September - Oktober 1933
im Auftrage der Türkischen Volkspartei

von

Dr. Carl Diem.

Handwritten signature: Carl Diem

Handwritten numbers: 82

Handwritten symbol: A stylized 'A' or 'V' with a horizontal bar above it.

490	01			1116	75	1
-----	----	--	--	------	----	---

1)

1. Übersicht

Unter dem Eindruck des gewaltigen Werkes der Erneuerung der Türkei in zehnjährigem Streben, auf den Spuren und im Geiste des Freiheitskampfes und in Bewunderung des türkischen Schulwesens, in das ich Einblick nehmen durfte, habe ich die von mir gewünschten Vorschläge verfasst.

Danach soll regelmässige Körperübung durch einen Staatsakt zur moralischen Pflicht eines jeden Türken (Mann und Frau) erklärt und das Mass der Erfüllung im Jugendalter (6-18 Jahre) gesetzlich festgelegt werden. Verdienste um die körperliche Erziehung werden von Staatswegen ausgezeichnet (Pro Patria-Ring).

Der Staat leitet das gesamte Sportwesen durch Einrichtung eines Sportamtes (SA) und an seiner Spitze der Sportführer (SF).

Die Körpererziehung des Volkes geschieht durch ein geschlossenes, ineinander verzahntes System.

- 1) Vorschule (Kurse für noch nicht schulpflichtige Kinder und deren Mütter)
- 2) Schule (6-19)
- 3) Gasi-Jugend-Verband (10-18)
- 4) Sport-Verband (ab 18 unbeschränkt)
- 5) Kultur-Verband (ab 30 unbeschränkt)

Der Aufbau dieses Systems erfolgt durch den SF im Range eines Ministers.

Sein Amt(SA) hat 8 Abteilungen:

- 1) Organisation
- 2) Vorschule und Schule
- 3) Lehrer- und Führerbildung
- 4) Jugendführung (Gasi-Jugend-Verband)
- 5) Sportführung (Türkischer-Sport-Verband)
- 6) Kulturführung (Türkischer-Kultur-Verband)
- 7) Sportstättenbau
- 8) Finanzverwaltung

Dem

2)

Dem SF werden drei Hauptaufgaben gestellt:

1. Allgemeine Verbreitung.

Körperübung muss Lebensgewohnheit eines jeden Türken werden, in dem Masse, als das tägliche Leben dem Einzelnen eine allseitige Übung der Glieder erspart. Die wichtigsten Lebensalter, 10-20, in dem sich die Gestalt bildet, und 30-40, in dem der Körper vorzeitig altert, müssen voll erfasst werden. Vor allem gilt es die Frau zu gewinnen, deren Sportbetätigung fast wichtiger ist als die des Mannes, weil sie gesunde Kinder gebären und diese von vornherein körperlich schulen soll. Hier liegen offenbar noch grosse Hemmungen vor, und es ist wichtig, gleich einen Weg zu gehen, der der türkischen Frau gerecht wird. Nicht alle Formen westlichen Sportes dürften geeignet sein. Mit aller Kraft muss die Bauernschaft gewonnen werden.

2. Wahre Körperkultur.

Nicht irgendwelche sportlichen Rekorde oder Spielfertigkeiten, sondern eine allgemeine gleichmässige Durchbildung der Kräfte und Fähigkeiten des ganzen Menschen ist das Ziel. Sportkampf und Rekord sind unentbehrliche Mittel dazu, aber sie gelten nur in dem engebegrenzten Lebensabschnitt der Vollreife. Zu frühes Rekordstreben schadet. Später Ehrgeiz verrückt die Lebensziele. Eine lebendige, fröhliche, vor allem die Organkräfte treffende Körperübung, dient allen Lebensaltern. Bei der Frau muss die Gebärfähigkeit und die weibliche Freude an Schönheit und Tanz berücksichtigt werden.

3. Moralische Grundrichtung

Mit der Körpererziehung können verschiedene Ziele erreicht werden, so das der persönlichen Gesundheit oder des persönlichen Vergnügens. Sie müssen alle in das Ziel der Wehrfähigkeit der Nation eingebaut werden. Das heisst, ebenso Herausforderung aller Kräfte wie Schonung vor Missbrauch. Das heisst, vor allem Pflege der Gemeinschaft und Ritterlichkeit, Ablehnung und gründliche Missachtung aller Gewinnsucht, Parteisucht, Rechthaberei, Vereinsmeierei, des Professionalismus. Die Sportübung muss apartanisch und bescheiden bleiben, auf Rekorde und Erfolge muss insoweit verzichtet werden, als sie nur durch Verfeinerung und berufssähnliche Ausübung erreicht werden. Alle Sporttreibenden müssen sich in erster Linie als besonders Verpflichtete, als besonders Befreundete, und in letzter

Linie

3)

Linie erst als sportliche Kampfeinheiten fühlen. Dies gelingt bei bewusster Pflege des Patriotismus in allen Vereinen und bei allen Festen. Dazu gehört auch Pflege des Volkstums und der türkischen Kultur, wertvoller Bräuche und Sitten.

Zur Erfüllung dieser Hauptaufgaben sind folgende Einrichtungen zu schaffen bzw. auszubauen:

1. Vorschule.

Die Leibesübungen beginnen beim nicht-mehr Wickeln des Säuglings. Übungsstunden für noch nicht schulpflichtige Kinder ab 3. Lebensjahr und deren Mutter, nebst hygienischer Belehrung für diese, freiwillige Teilnahme wöchentlich etwa zweimal.

2. Schule.

Einführung der täglichen Turnstunde (ohne Vermehrung der Stundenzahl), des monatlichen Wandertages und jährlichen Lagers. Bewertung der Leibesübung im Zeugnis und bei Versetzung. Kein Universitätsgrad ohne erfüllte Turnpflicht. Gleichschaltung des Turnlehrers mit wissenschaftlichem Lehrer. Anstellung von Schulleitern bei Nachweis des Verständnisses für körperliche Erziehung. Lebendigere Gestaltung des Schulturnens auf Grund der Ziele der bisherigen Schülerwettkämpfe der Schüler untereinander und mit den Gasi-Jugendvereinen. Mit Turnunterricht ist hygienische Erziehung und Erziehung zur Ritterlichkeit zu verbinden. Einführung eines Sportpasses, gültig für das 10.-30. Lebensjahr mit Eintragung der ärztlichen Befunde, des Wachstums, der Leistungen, der Tätigkeit im Gasi-Jugend- und Sportverein.

3. Gasi-Jugendverband.

Die gesamte Jugend wird in den Gasi-Jugendvereinen beitragsfrei organisiert. Drei Altersstufen 10/14, 15/16, 17/18 Jahre. Je 100 Jungen bzw. Mädchen bilden ein Fähnlein. Führer werden ernannt, zunächst provisorisch, diese allmählich durch ausgebildete und angestellte Jugendführer ersetzt, auf je sechs Fähnlein einer Einheitstracht mit verschiedenen Abzeichen, Einheitsarbeitsplan mit je einem Wahlfach, z.B. Reiten, Segelfliegen oder allgemeiner Sport. Solche Gasi-Jugendvereine können unter das Patronat eines geeigneten Sportvereins gestellt werden. Die Tätigkeit der Vereine muss für ihre schulpflichtigen Mitglieder mit dem Schulturnen abgeglichen werden. Oberste Leitung im SA (Jugendführer). Keine besondere Bezirksorganisation.

Sportvereine

4. Sportvereine.

Grundsätzlich Allgemeinvereine, Ausnahme z.B. Segel-, Segelflug-, Berg-, Reitsport. Alle Gesellschaftsschichten gemischt. Einheitlicher Arbeitsplan, für letztere Mindestplan allgemeine Ausbildung.

Selbstverwaltung auf Grund einer Einheitssatzung und eines Einheitsgrundbeitrages. Vorstand muss bestätigt werden. Gleichtracht für den ganzen türkischen Sport und Vereinsabzeichen. Bei 100 Kopfstärke kann zweiter Verein entstehen. Neugegründete Vereine sofort startberechtigt. Nichtanerkannte Jugend- oder Sportvereine verboten. Bisherige Erschwerungen des Mitgliederwechsels erleichtert, Doppelmitgliedschaft gestattet, Vereine gehören zusammen wie die Kompanie eines Regiments, der bisherige Rivalitätsgedanke muss dem Gemeinschaftsgefühl weichen. Unfriedlichen Führern ist die Bestätigung zu versagen; verzankte Vereine sind zu verschmelzen.

Unterstützung aus Staatsmitteln nicht für laufenden Betrieb, sondern für Führerausbildung und besondere Einrichtungen, z.B. Sportplatzbau, sowie besondere Ereignisse, z.B. Auslandsreise.

Sport- und Jugendreisen ~~in~~ unter Führung werden zum Preise der Militär-Fahrkarte befördert.

5. Kulturvereine.

Mitglieder ab 30. Lebensjahr. Bei ihnen Hauptgewicht auf Geselligkeit und Fortbildung, Nebengewicht auf körperliche Erziehung (Gesundheits- und Erholungsturnen, nicht Wettkampfsport). Bei den Sportvereinen umgekehrt. Einheitssatzung, Einheitsbeitrag. Freie Benutzung aller öffentlichen Sportstätten, billige Benutzung aller Vereinsstätten. Besondere Kulturvereinsführer (KF) beim SA. Keine Bezirksorganisation.

Gründung aller Gasi-Sport- und Kulturvereine erfolgt durch Beauftragte der Volkspartei, die ihnen wie bisher die Heimstätte stellt. Bestehende Vereine sind unter Würdigung des geschichtlich Gewordenen einzugliedern.

6. Oberste Sportorganisation

(Türkischer Sportverband, gebildet aus allen türkischen Sportvereinen).

Diese untersteht dem SF unmittelbar. Sie wird in der Entwicklungszeit durch Sportunterführer ge-

leitet

5)

leitet, die auf Grund von Vorschlägen von ihm bzw. seinen Beauftragten ernannt werden. Für später wird Wahl durch die Vereine in Aussicht genommen.

Alle Führer sind in ihrem Pflichtenkreis selbständig und dem SF verantwortlich. Alle Ausschüsse dienen nur zur Beratung und gegenseitigen Aufklärung, die Entschlüsse liegen beim Einzelnen, dem ernannten Führer.

Einberufung der Ausschüsse nach Bedarf.

Nach Möglichkeit Zentralisierung der gesamten Verwaltung, Dezentralisierung gegebenenfalls erst nach vollendetem Aufbau.

Zweigliederung der Verwaltung nach Organisation (einheitlich und übergeordnet) und Sportfach, fürs fachliche selbständig.

Örtliche Durchführung durch genau gegliederte Bezirks-, Gau- und Ortsorgane.

Zunächst etwa 9 Bezirke in Vorschlag gebracht, die einheitlich zu bearbeiten sind. Die jetzige Zahl von 21 erscheint mir zu gross, sie dürfte nicht sogleich mit den nötigen leitenden Fachkräften auszustatten sein. Weitere Unterteilung allmählich nach dem Ermessen der Bezirksführung.

Keine Organisation schaffen, die nicht sofort voll arbeitet.

Der Sportführer beruft neben den 7 Abteilungsleitern (AL) seines Amtes (Abt.V. Sportführung leitet er selbst) für jeden Sportzweig einen Fachführer (FF), zurzeit 13, die die fachliche Verwaltung ihres Gebiets selbständig durchführen.

Die Schreibearbeit wird vom Sportamt geleistet und dort zentralisiert.

Er beruft ausserdem die 9 Bezirksführer (BF), diese bilden gemeinsam mit den Abteilungsleitern und den Fachführern den obersten Sportrat (SR) unter seinem Vorsitz.

Die Bezirksführer ernennen im Einverständnis mit dem Fachführern die Bezirksfachführer, soweit die Sportart im Bezirk vertreten ist oder entwickelt werden soll. Sinngemäss die weitere Untergliederung. Ebenso die Räte und Büroverwaltung.

Um

6)

Um die Gedanken der Leitung schnell zu verbreiten, finden jährweise wechselnd Reichstagungen in Ankara und Bezirks-Tagungen in den 9 Bezirken nacheinander statt, die alle vom Sport-Führer und seinen Mitarbeitern geleitet werden. Sie sind mit Vorführungen und Ausstellungen verbunden. Teilnahmekreis möglichst weit.

Ferner Ausgabe einer Zeitung, einer Pressekorrespondenz, Verleih von Lichtbildern und Filmen und billiger Lehrbücher.

Kostendeckung durch Anteil an Vereinsbeitrag, Genehmigungsgebühr für Sportveranstaltungen, Zuschauerabgabe, Strafgeder. Aus diesen Mitteln und den Zuschüssen des Staates ist ein besonders hoher Sportstättenaufonds für die nächsten Jahre zu schaffen.

Schlichtungsverfahren auf zwei Instanzen beschränkt, das jeweilige Kampf- oder Organisationsgericht und das Berufungsgericht. Letzteres der vom Sport-Führer ernannte Sport-Richter (SRI) beim Sport-Amt. Dieser ernannt nach Bedarf Bezirkssport-Richter (BSRI), die dann in seinem Namen endgültig entscheiden. In Fachfragen ziehen sie nach Ermessen Sachverständige herbei. Vereinsauflösungen werden grundsätzlich vom obersten Sportrichter ~~bei Berufung~~ entschieden. Rechtssprechung neuer Vorfälle als Angelegenheiten von nationalem Interesse würdigen, aber auch der Tatsache Rechnung tragen, dass es sich nicht um Lebensernst, sondern um kameradschaftliches Spiel handelt.

Um der Sportentwicklung regelmässige Antriebe zu geben und ihre Gestalt zu beeinflussen, zugleich um sie durch dauernde Feste zu geschichtlicher Bedeutung zu bringen, empfehle ich folgenden Aufbau, in das das Vorhandene eingegliedert ist:

Jährlich:

- 1) Allgemeines Jugendfest mit Mehrkämpfen
- 2) Meisterschaften auf allen Sportgebieten (auf Bezirksmeisterschaften, wo angängig, aufgebaut)
- 3) Wehrsport-Mannschafts-Mehrkampf
- 4) Ein allgemeiner Wandertag im Spätherbst
- 5) Vereins-Neunkampf (9 leichte Bewerbe) *Für die Vereine*
- 6) Moderner Einzel-Fünfkampf (Laufen, Schwimmen, Fechten, Schiessen, Reiten)
- 7) Gross-Staffellauf in allen Orten
- 8) Nationalspiele alle vier Jahre mit Sternstaffellauf von den Landesgrenzen nach Ankara
- 9) Jugendabzeichen (5 Prüfungen)
- 10) Sportabzeichen (5 Prüfungen)

Ausserdem

7)

Ausserdem roge Teilnahme an internationalen Kämpfen, Balkan-Spielen und Internationalen Olympischen Spielen.

Der Türkye Idman Cemiyetleri Ittikasi muss entsprechend auf Führerprinzip hin umgestaltet werden. Sein Regelwerk ist stark zu vereinfachen. Abschaffung des Lizenzwesens, der umständlichen Anmeldung.

7. Lehrerbildung.

Der Sportlehrer in Schule und Verein muss ein Mann von hoher Bildung und Weitblick sein, keinem anderen wissenschaftlichen Berufe unterlegen. Er muss aber nicht die gelehrte, sondern die willensstarke Persönlichkeit sein, dem Berufe des Offiziers ähnlich.

Zu seiner Heranbildung ist eine eigene, von besonderem Geist getragene wissenschaftliche Anstalt notwendig, die von einem modernen Fachmanne zu leiten ist. Der Leiter muss selbst vielseitiger Sportsmann, wissenschaftlich gebildet und allen Problemen aufgeschlossen sein. Er braucht weder Pädagoge noch Mediziner von Beruf zu sein, muss aber die Probleme beider Wissenschaften in Anwendung auf sein Fach kennen. Die Anstalt braucht Fachlehrer für die Hauptgebiete der Leibesübungen, Lehrer für Kulturwissenschaft, Medizin, Pädagogik, Staatsbürger- und Organisationskunde, Musik und Tanz.

Ihre Aufgabe ist die Ausbildung von

- 1) Sportlehrern für Mittel- höhere Schule ,Hochschule und Verein in dreijährigem Studiengang
- 2) von Sportärzten in zweijährigem Nebenstudium neben der ärztlichen Ausbildung
- 3) von Jugendführern (Gasi-Jugend-Vereine) in zunächst einjährigem Lehrgang
- 4) Fortbildung der Sportwarte in den Vereinen in Vier-Wochen-Kursen
- 5) Fortbildung der Volksschullehrer im Turnen in Vier-Wochen-Kursen
- 6) Abhaltung von Kursen in den Bezirken durch Wanderlehrer, mindestens einer in jedem Bezirk.
- 7) Gründung von Zweiganstalten nach eintretendem Bedarf.

Sportstättenbau

α

8)

8. Sportstättenbau.

Planmässiger Ausbau von Spielplätzen, Schwimmbädern, Turnhallen, Wanderheimen, Schutzhütten. Gesetzliche Sicherung der Freiflächen in neuen Bebauungsplänen.

Der Leiter dieser Abteilung, geschulter Baumeister, bedarf einer vierwöchigen Studienreise durch deutsche und italienische Sportstätten.

Vorstehende Massnahmen erfordern Männer und Mittel.

Es gilt zunächst die Männer auszuwählen, die das Rückgrad der Organisation bilden sollen: der Sportführer mit seinen Abteilungsleitern und die Bezirkssportführer. Diese müssen geschult werden und untereinander einig sein.

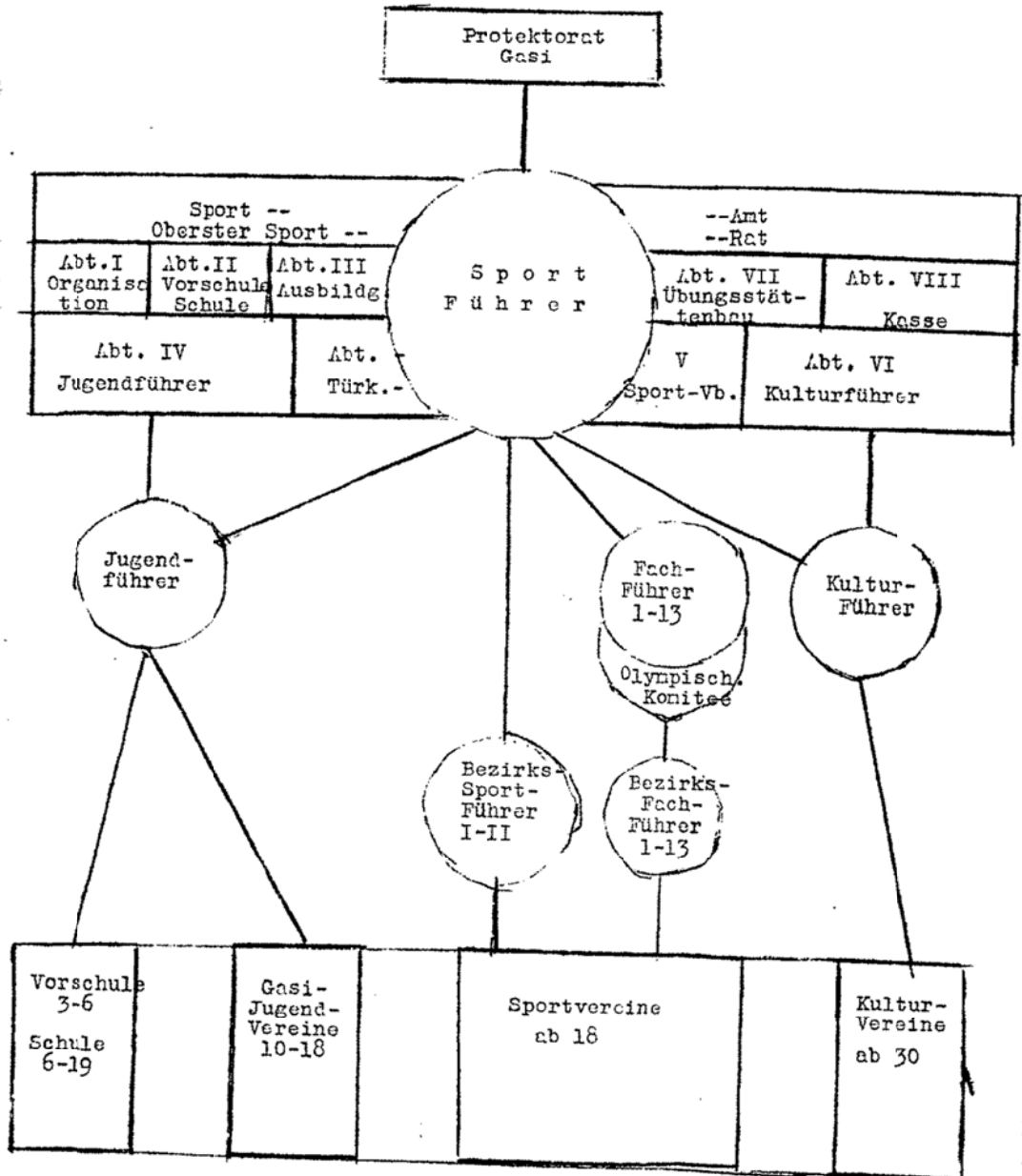
Dann kann der Aufbau geschehen. Auch hier wird man nicht alles auf einmal zu beginnen brauchen, es gilt aber von vornherein wie im Bebauungsplan einer neuen Stadt alle Einrichtungen so zu schaffen, dass sie in den endgültigen Plan passen.

Man wird vielleicht mit einer Anlaufzeit von einem halben bis einem Jahr rechnen und sich einen Zehn-Jahres-Plan dann machen, wobei die Gasi-Jugend sofort erfasst und ihre Berufsführer in fünf Jahren ausgebildet sein sollten. Die Zahl der Sport-Vereins-Mitglieder müsste etwa auf 1 Million gebracht werden, die Jahrgänge der Gasi-Jugend berechne ich auf 1,2 Million Knaben und 1,1 Million Mädchen. Mit den Kultur-Vereinen sollte etwa 1/4 des Volkes erfasst werden. Damit ist wohl auch den bäuerlichen Verhältnissen des Landes soweit Rechnung getragen, als ich dies bei meiner kurzen Studienzeit ermochte.

- Der Herr Staatspräsident sollte gebeten werden, dem neuen Vereinswart seine Schutzherrschaft zu verleihen.

Ankara, den 19. Oktober 1933

2. Gliederung

3. Sportgesetz

=====

1.

Jeder Türke hat die patriotische Pflicht, sich durch Körperübung gesund, gebildet und wehrfähig zu erhalten und alle darauf zielenden Bestrebungen zu fördern.

Eltern und Erzieher sind für die Körpererziehung der ihnen anvertrauten Jugend verantwortlich.

Die Beamtenschaft aller Dienststellen hat aufmerksam zu prüfen, wie weit sie in ihren Amtsbereichen helfen kann.

2.

Der Staat bestimmt, in welchem Ausmass die Ausübung dieser Pflicht gesetzlich gefordert wird, und trifft die Einrichtungen hierfür. Er unterstützt und leitet die freiwillige Tätigkeit der Bürger und zeichnet Verdienste aus.

3.

Zur einheitlichen Leitung der gesamten Körpererziehung in Vorschule, Schule und Verein gründet der Staat ein Sportamt (SA) mit selbständigem Haushalt und beruft auf dem üblichen Wege an die Spitze den Sportführer (SF) im Range eines Ministers, der vom Staatspräsidenten zu bestätigen ist.

Das bisher von der Unterrichtsverwaltung betreute Schulturnen geht auf den SF über, etwaige Streitfragen entscheidet der Ministerpräsident, der auch die Verbindung mit dem Kriegs- und Gesundheitsministerium regelt.

L
rsch...

4.

Der SF erlässt die Ausführungsbestimmungen zu diesem Gesetz.

4. Anordnungen des SF

=====

Zur Durchführung des Sportgesetzes wird die "Vorschule für Körperliche Erziehung" begründet, das Schulturnen vom SF aus der Hand des Kultusministers übernommen und die Jugend vom 10. Lebensjahre an, sowie das übungsfreudige Alter zu folgenden Organisationen zusammengeschlossen :

- 1) Gasi-Jugend-Verband (10-18 Jahre) (GJ)
- 2) Türkischer Sport-Verband (ab 18 unbeschränkt)
- 3) Türkischer Kultur-Verband (ab 30 unbeschränkt) (KV)

Der Vereins-Zusammenschluss zu obigen Zwecken ausserhalb der Verbände ist nicht gestattet.

Zur Verwaltung aller Aufgaben werden folgende Bestimmungen erlassen :

- I. Einrichtung und Aufgabenkreis des SA.
- II. Jugendsportpflicht.
- III. Einrichtung der Vorschule.
- IV. Schulturnen.
- V. Gasi-Jugend-Vereine (GJ)
- VI. Sportvereine
- VII. Kulturvereine
- VIII. Sportorganisation, Allgemeines und Verbandsverwaltung.
- IX. Leistungsprüfungen und Veranstaltungen.
- X. Sportlehrer-Bildung
- XI. Sportstättenbau
- XII. Pro Patria-Ring.

Ferner Vorschläge für den Sport im Heer.

5. Sportamt

=====

I.

Zur Durchführung des Sportgesetzes wird das gemäss §3 begründete Sportamt (SA) in acht Abteilungen gegliedert, an deren Spitze selbständige, nur dem Sportführer (SF) verantwortliche Leiter berufen werden. Die Abteilung Sport (5) leitet der SF selbst.

Gliederung wie folgt :

Abteilung 1 : Organisation. Leiter Verwaltungsdirektor, zugleich Vertreter des SF (Chef des Stabes).

Verwaltung und Personalien des Amtes, Verkehr mit den übrigen Behörden.

Statistik: Mitglieder-, Betriebs-, Leistungs-, Sportplatz-Statistik.

Zeitungswesen wöchentliche Pressekorrespondenz, Monatsschrift, die jeder Führer unentgeltlich erhält, jeder Verein in einem Exemplar beziehen muss. Monats-Jugendschrift für jeden Gasi-Jugend-Verein unentgeltlich, sonst zu beziehen.

Propaganda: (Werbeblätter, Werbeteext und Bilder für Zeitungen, Werbevorträge und -Veranstaltungen.

Sportbücherverlag. Billige Anleitungsbücher (etwa 25 Piaster), Inhalt durch V Abt.3 bearbeitet, Jahrbuch usw.

Archiv: Bibliothek, Ausschnitt-, Foto-Lichtbilder-, Film und Sammlung.

Abteilung 2:

Vorschul- und Schulturnen. Leiter : Landesschulturndirektor. Lehrpläne, Stellenbesetzung, Lehrmittel, Geräte, Schulbauten, zusammen mit Abt.VI, Wettkampfwesen.

Abteilung 3

- Abteilung 3: Ausbildungswesen. Leiter: Direktor der Hochschule für Leibesübungen. Leitung der Hochschule in Ankara. Ausbildung von Sportlehrern für Schule und Verein, von Jugendführern, Sportwarten, Wanderlehrer-Organisation. Bezirksschulen. Sportarztwesen.
- Abteilung 4: Jugendführung. Leiter: Jugendführer (JF). Gründung und Leitung des GJV. Wanderwege und Herbergsbau auch für Wasserwanderer zusammen mit Abt. 6. Zeltlager. Vormilitärische ~~Ausbildung.~~ *und militärische*
- Abteilung 5: Sport.
 a) Vereinswesen, Neugründungen, Anerkennung, Satzung. Mitgliederkartei usw.
 b) Verbandswesen. Bezirks-, Gau-, usw. Organisation. Fachverwaltung der einzelnen Sports, zunächst 13 Unterabteilungen, Wettkampfregelein, Veranstaltungen, Meisterschaften, Rekorde, Leistungsprüfungen, Jahresfeste, Nationalspiele.
 c) Internationaler Verkehr. Vereinsbesuche, Balkan Spiele, Olympische Spiele, Werbereisen. *Rat*
 d) Beratungen (Oberster Sport-~~Richter~~).
- Abteilung 6: Kultur. Leitung: Kulturvereinsführer (KV). Gründung und Verwaltung der Kulturvereine. Musik, Reisen, Filme, Theater, Volkstänze, Fortbildung. Diese Gebiete werden für die Gasi-Jugend und die Sportvereine mitbearbeitet.
- Abteilung 7: Sportstättenbau und -Peratung. Leitender Architekt. Spielplätze, Tribünen- usw. Bauten, Turnhallen, Schwimmbäder, Jugend-Wanderherbergen, Schutzhütten.
- Abteilung 8: Kasse.

6. Jugendsportpflicht.

=====

II.

1. Jeder türkische Jugendliche ist vom 6.-18. Lebensjahr zu regelmässiger körperlicher Übung gesetzlich verpflichtet. Diese Pflicht ist in der Schule und in den Gasi-Jugend-Vereinen abzuleisten.
2. Die Teilnahme an den Übungen ist unentgeltlich, die Ausrüstung haben die Eltern, bezw. Erziehungsberechtigten, im Notfalle die Gemeinden zu stellen.
3. Als Mindestübungsmass wird neben der täglichen Turnstunde in der Schule eine zweimalige Übung von je einer Stunde in der Woche angesehen.
4. Eltern, bezw. Erziehungsberechtigte sind bei Strafe verpflichtet, die Anmeldung ihrer Jugendlichen bei dem GJV zu vollziehen und für regelmässige Teilnahme zu sorgen.
5. Wer seiner Sportpflicht ausreichend genügt hat und dies durch Vorlage seines Sportpasses nachweist, erhält militärische Vergünstigungen, die das Kriegsministerium festsetzt.

7. Vorschule für Leibesübungen
=====

III.

1. Die Vorschule der Körpererziehung gilt den noch nicht schulpflichtigen Kindern vom 3.-6. Lebensjahre und deren Müttern. Die Teilnahme ist freiwillig und kostenlos.
2. Jede Gemeinde ist verpflichtet, nach Erhalt geeigneter Lehrkräfte freie Übungen unter Leitung von Lehrerinnen für Knaben und Mädchen gemeinsam zweimal 1 Stunde wöchentlich zu veranstalten, an denen deren Mütter, möglichst zu besonderen Gruppen zusammengefasst, teilnehmen können. Die letzteren erhalten ausserdem einmal monatlich hygienische Belehrung durch den Gemeindefeuerarzt.

Diese Lehrtätigkeit erfolgt ehrenamtlich und erwirbt Anrecht auf den Pro Patria-Ring.

3. Inhalt der Übungen für die Kinder: Entwicklung der natürlichen Übungen des Laufens, Springens, Werfens, Balanzierens. Schieben und Ziehen, Klettern und Tragen. Spielformen werden bevorzugt. Der Sinn zur Einordnung wird gefördert. Keine besondere Haltungsschule.

Für die Mutter: einfache kräftigende und beweglichmachende Rumpf- und Feinübungen besonders wichtig, um elastische Muskeltätigkeit in der Schwangerschaft zu erhalten. Auch dieses Gesundheitsturnen mit Spielformen verbinden, um Frühdiebstahl an der Bewegung zu wecken.

8. Schulturnen

=====

IV.

Vorbemerkung:

Meine Studienreise gab mir Gelegenheit, das neue türkische Schulwesen zu bewundern, die grossen, geräumigen, luftigen, blitzblanken und gut eingerichteten Schulen und ihre junge, frische und begeisterte Lehrerschaft. Auch unter den Turnlehrern fand ich frische Persönlichkeiten und hervorragenden Unterricht, z.B. Arif-Amasya. Gleichwohl scheint mir eine moderne Belebung des bisherigen schwedischen Systems notwendig, worauf mich auch Selim Sirry Bey bei meinem Besuch hingewiesen hat. Die Vorzüge der schwedischen Gymnastik: straffe Disziplin und physiologische Zielsetzung, müssen bewahrt werden. Mit ihm muss eine dem Naturell der türkischen Jugend angepasste lebensvollere Übungsform ähnlich dem deutschen und amerikanischen Turnen verbunden werden.

Diesem Ziele soll die Hochschule für Leibesübungen (XI) dienen.

Ferner empfehle ich die Erwägung, gemäss der neuen Richtung in der Pädagogik überhaupt eine Verringerung der wissenschaftlichen Lehrstunden in Betracht zu ziehen. Jede Lernstunde weniger kommt ohne Weiteres der körperlichen Entwicklung zu Gute, ohne notwendigerweise die geistige herabzumindern.

1. Wenn die Verallgemeinerung der Körpererziehung Erfolg haben soll, bedarf sie des Unterbaus durch die Schule.

Der Turnunterricht in der Schule muss so ausgiebig sein, dass er eine nicht mehr vergängliche Lebensgewohnheit zu körperlicher Übung verankert.

Er muss im Schulleben so herausgehoben sein, dass er das Ansehen der Körperübung als einer für's Leben bestehenden, vornehmen Bürgerpflicht begründet.

Er muss so lebendig gestaltet sein, dass Turnen nicht als lästige, mit der Schule abgetane Drillarbeit, sondern als ein immer wieder erstrebenswertes Vergnügen gilt.

Er muss in seiner Form mit dem Vereinssport abgestimmt sein, die Vereinsarbeit muss schon während der Schule mit dem Schulturnen verzahnt werden, so dass die höheren Schüler von selbst im Vereinsleben stehen, wenn sie die Schule verlassen.

Im

16)

Im Schulplan darf Turnen nicht ein Fach unter vielen sein, sondern es muss gleichberechtigt zur geistigen Ausbildung als das andere grosse selbständige Erziehungsmittel stehen.

Daher muss auch Stellung und Bezahlung des Schulturnlehrers der des wissenschaftlichen Lehrers völlig gleich sein. Allerdings muss seine Ausbildung dann auch eine gleichwertige wissenschaftliche Grundlage haben.

2. Jede Schulanstalt ist verpflichtet an jedem Tage, an dem geistiger Unterricht erteilt wird, mindestens eine Stunde Turnunterricht abzuhalten. Ausserdem ist in jedem Monat an einem Schultage eine ergiebige Wanderung zu veranstalten. Schliesslich muss jeder Schüler jährlich entweder seitens der Schule oder des Gasi-Jugend-Vereins an einem dreiwöchigen Zeltlager teilgenommen haben.

Befreiung vom Turnunterricht kann nur auf Grund eines schulärztlichen Zeugnisses geschehen, das sich nur auf 2 Monate erstrecken kann und gegebenenfalls wiederholt werden muss. Im Befreiungsfalle hat der Schüler in der Regel dem Unterricht beizuwohnen, um sich nützlich zu machen.

3. Die Leistungen des Schülers im Turnunterricht werden bei jeder Versetzung und bei der Abschlussprüfung mitgewertet; Schüler, die nicht die für ihre Körperlichkeit mögliche Entwicklung ihrer Kräfte erreicht haben, können nicht versetzt, bzw. nicht mit Reifezeugnis entlassen werden. Mit guter körperlicher Ausbildung, worunter nicht ausschliesslich die messbare Sportleistung zu verstehen ist, können sie in gewissem Umfange schlechte wissenschaftliche Leistungen ausgleichen. Besonders müssen Fähigkeiten der Führung (Vorturner, Spielleiter) gewertet werden.

Die Abschlussprüfung im Turnen ist jeweils zu einem besonderen Schulfest auszugestalten, an dem der ganze Lehrkörper, Eltern und Angehörige teilnehmen.

Für turnerische Leistungen einschliesslich Führeigenschaften sind Auszeichnungen öffentlich zu verleihen, die ins Ehrenbuch der Schüler eingetragen werden.

Bemerkung:

Bemerkung:

Dem Einwand der Wissenschaft, man könne ihr Körpertüchtigkeit nicht gleichstellen, ist mit dem Hinweis zu begegnen, dass körperliche Tüchtigkeit den Staat sichert, ohne den Wissenschaft nicht blühen kann.

4. Der Turnunterricht muss in seinen körperlichen Zielen die Entwicklung der Organkräfte d.i. vor allem Herz und Lunge, dazu Brustweitung und Hauttätigkeit in den Vordergrund stellen, also Lauf, Laufspiele, lebendige Rumpfgymnastik, Schwimmen.

Dann kommen die Bildungsziele der Muskelkraft und Ausdauer (also Gerätturnen, Ringen, Marschieren, Wandern).

Als drittes Geschicklichkeit im allgemeinen (also Spiele) und Fertigkeit in den Brauchkünsten des Lebens (Klettern, Rudern, Schiessen, militärische Ordnungsformen, Geländeübung).

Zur Entspannung Volkstänze.

Der Übungsplan für die frühe Jugend und die Mädchen ist entsprechend zu gestalten.

5. Zur Belebung des Turnunterrichts sind Wettkämpfe und Spielreihen der Jugend untereinander einzufügen. In Orten, wo mehrere Schulen vorhanden, sind Klassenkämpfe gleichaltriger zu veranstalten, bei denen 80% der Klasse in den Wettkampf treten muss. Mit auswärtigen Schulen sind, wo Besuchsreisen unzulässig, in messbaren Leistungen, wie Laufen, Springen, Werfen, Schiessen, "Briefwettkämpfe" zu organisieren.

Diese Wettkämpfe werden, soweit sie nicht vom Sportamt vorgenommen werden, im Einvernehmen mit dem Bezirks-Sportführer durch den dienstjüngsten Schulleiter des Bezirkes veranstaltet.

Der Wettkampf von Schulen gegen gleichaltrige Jugend der Vereine ist grundsätzlich gestattet. (Alle pädagogischen Bedenken entfallen, da die Gasi-Jugend von pädagogisch geschulten Führern geleitet wird). Schüler, die Vereinsmitglieder sind, starten dabei für die Schule.

6. Der Turnunterricht ist in allen Schulen nach Möglichkeit von Fachturnlehrern zu erteilen, in kleineren Volksschulen obliegt die Aufgabe den Klassenlehrern, die hierfür in besonderen Vier-Wochen-Kursen auf der KFL auszubilden sind. Die Zahl der Turnlehrkräfte ist danach zu bemessen, dass bei Einführung der täglichen Turnstunde auf 160 Schüler ein Lehrer vorhanden ist.

(Keine

(Keine Mehrkosten, da entsprechend anderer Unterricht entfällt.) Der Turnlehrer verwendet von seinen 28 Pflichtstunden 24 in der Schule, den Rest im Gasi-Jugend-Verein oder Sportverein.

Bedarfsberechnung: Z = Zahl der Schule; 40 = Zahl der Turnklasse; 4 = Zahl der Unterrichtskraft
 = 4 Klassen zu 6 Stunden $\frac{Z}{40 \times 4}$.

7. Mit dem Turnunterricht ist von Zeit zu Zeit hygienische Belehrung zu verbinden. Durch regelmässige Ganzwaschung unter der Schuldusche ist Reinlichkeit anzugewöhnen (soll selbst wo vorhanden nicht regelmässig benutzt werden). Wo Dusche noch nicht vorhanden, hat jeder Schulleiter sofort Fehlführung zu schaffen.

Die Pflege der Reinlichkeit ist durch Umfragen, Wettbewerbe in scherzhafter Form (amerikanisches Vorbild) zu verstärken.

Der Turnunterricht muss unter allen Umständen und immer in Turnkleidung abgehalten werden, Knaben turnen bei geeignetem Wetter mit nacktem Oberkörper und blossen Beinen; Mädchen mit unbedeckten Armen und Beinen. Turnkleidung für beide weiss, waschbare Stoffe.

Auch der Turnlehrer hat stets in Turnkleidung zu unterrichten.

8. Die Gesetze der Ritterlichkeit sind in eine Form "Zehn Gebote" zu kleiden und den Schülern einzuprägen. Sie sollen an jeder geeigneten Stelle wiederholt und bei entsprechenden Gelegenheiten feierlich gemeinsam aufgesagt werden (amerikanische Methode).

Die Lehrer sind gehalten, ihre Schüler nachträglich und zäh auf Ritterlichkeit zu verweisen, zu tadeln und zu loben, in schweren Fällen zu strafen. Sie selbst müssen bei Wettkämpfen ihrer Klasse gegen andere ein Beispiel ritterlicher Zurückhaltung sein. Sie können bei Wettkämpfen für unritterliches oder sonst unziemliches Verhalten (lautes Schreien, Streiten, Unpünktlichkeit) Punktabzüge machen.

9. Von jedem Anstaltsleiter und Schularzt ist zu fordern, dass er eine Zusatz-Ausbildung auf dem Gebiet der Körpererziehung durchmacht. Der Schularzt hat von Zeit zu Zeit am Turnunterricht teilzunehmen.

10. Jeder

19)

10. Jeder Schüler erhält mit dem 10. Lebensjahr von der Schule unentgeltlich einen Sportpass: sein "Leistungsbuch durchs Leben".

Dieses Buch enthält:

1. Personalien, Lichtbild 10. 14. 18. Lebensjahr
2. Ärztlichen Befund 10. 14. 18. Lebensjahr
3. Masse des Körpers 10. 14. 18. Lebensjahr
4. Leistungsskala Laufen, Springen, Werfen, Schiessen
5. Besondere Leistungen und Erfolge
6. Turnzeugnisse der verschiedenen Schulklassen
7. Hygiene-Zeugnisse
8. Prüfungsurkunde, Jugendabzeichen
9. Prüfungsurkunde Sportabzeichen
10. Mitgliedskarte Gasi-Jugend-Verein
11. Beurkundung der dort abgeleisteten Ausbildung
12. Mitgliedskarte Sportverein.

Die vorgesehenen Vergünstigungen beim Heeresdienst und alle staatlichen Prüfungen wie Anstellungen erfordern Vorlage des Sportpasses.

Dieser ist möglichst einfach zu gestalten. Vom wichtigsten ist Durchschrift an Sportamt zu fordern (keine Lichtbildsammlung dortselbst). Die Rubriken sind so einzuteilen, dass der Pass bis zum 30. Lebensjahre etwa ausreicht.

-20-

9. Gasi-Jugend

V.

1. Die Jugend von 10-18 Jahren wird im Gasi-Jugend-Verband zusammengeschlossen. Dieser besteht aus den Gasi-Knaben- und Mädchen-Vereinen.

Die Gründung geschieht durch die Beauftragten der Volkspartei im Anschluss an die Volkshäuser.

2. Die Vereine sollen in der Regel nicht mehr als 100 Mitglieder zählen. Sie heissen Gasi-Knaben- oder Mädchen-Fähnlein Nr.....

Innerhalb der Vereine sind die Jahrgänge in 3 Altersstufen zusammenzufassen: 10-14, 15-16, 17-18 (aufrücken innerhalb des Fähnleins).

3. Die ersten Führer (Männer für die Knaben, möglichst Frauen für die Mädchen) werden zunächst vom Beauftragten der Volkspartei vorgeschlagen und vom JF bestätigt. Ihre Amtszeit dauert bis zur Ablösung durch besonders ausgebildete Jugendleiter, die der JF anstellt.
4. Die GJV sollen sich aus allen Volksschichten zusammensetzen, besondere Vereine höherer Schüler z.B. sind nicht gestattet.
5. Jeder GJV erhält nach einjähriger Bewährung vom JF einen Wimpel, den er treu zu wahren hat. Vor ihm geschieht die Verpflichtung der Jungmannen auf die Gesetze des Bundes. Bei Verfehlung kann die Führung des Wimpels zeitweise aberkannt werden. Bei schwerer Verfehlung wird der Wimpel zurückgezogen, der Verein ist damit aufgelöst.
6. Die GJ trägt Einheitstracht, die Abzeichen der Fähnlein bestehen in Nummern, die Gattungen in Farben am Spiegel.

Auf dem Ärmel werden Rangabzeichen und solche für geleistete Übung getragen, z.B. Unterführer, Jahrgang, Winker, Lagerdienst usw.

Die Kosten der Tracht müssen vom Jugendlichen bzw. Erziehungsberechtigten aufgebracht werden. Bei Unvermögen hilft die Gemeinde.

Auf dauernde Sauberkeit der Tracht ist besonders zu achten.

7) Die Mitglieder zahlen keinen Beitrag. Für Wahlfächer (siehe § 8) kann ein solcher mit Genehmigung der Jugendführer erhoben werden.

8. Das Programm der Gasi-Jugend-Vereine ist mit der Schule abzugleichen, so dass es eine Ergänzung dazu darstellt. In den Vereinen muss trotz aller Disziplin Schulzwang-ähnliches vermieden werden. Der Junge und das Mädchen sollen sich hier frei fühlen.

Bei älteren Jahrgängen ist das Programm der Schulentlassenen gegenüber den noch in der höheren Schule befindlichen durch die von diesen in der Schule genossenen körperlichen Erziehung zu ergänzen.

Alle Vereine haben ein einheitliches Arbeitsprogramm.

Es enthält Laufen, Springen, Werfen, Turnen, Schwimmen, Schiessen, Ordnungs- und Geländeübungen, Marschübungen, jährliche Zeltlager und Wanderfahrten, vaterländische und hygienische Belehrung.

Ausserdem können die Vereine sich für ein Wahlfach entscheiden, z.B. sportliche Übungen wie Rudern, Segelfliegen, militärische Übungen, wie Reiten, Pionierdienst, Marinedienst, Motorradfahren, Pfadfinder-Dienst.- Für Mädchen Krankendienst.

Auf Grund dieses Wahlfaches können Sport-, Militär-, Kultur- usw. Vereine das Patronat über einen Gasi-Jugend-Verein übernehmen, ihre Abzeichen können dem entsprechend gestaltet zur Jugendtracht getragen werden.

Lehrplan in einzelnen und Anforderungen sind den Altersstufen und dem Geschlecht anzupassen. Die Altersklassen üben für sich, unter Umständen die Gleichaltrigen aus mehreren Fähnlein zusammen, die Älteren werden zur Unterführung der jüngeren mitverwandt.

Die Altersklassen 10-16 haben militärische Vorschule, die von 17-18 militärischen Felddienst. Die höheren Schulen erhalten ausserdem in der Schule militärische Wissenschaft.

Die Übungen sollen in der Regel zweimal wöchentlich vor sich gehen.

Für die gesamte Ausbildung körperlicher, militärischer und geistiger Art ist schnellstens ein Leitfaden herauszugeben.

Das geistige Material für alle Jugendführer wird im übrigen später monatlich durch eine Führerzeitung zu liefern sein. Nur dann bleibt der geistige Unterricht wirklich inhaltsreich und kann an die Geschehnisse des Tages knüpfen.

10. Sportvereine

VI.

1. Die wichtigste Aufgabe der nächsten Zeit ist schnelle Erfassung des ganzen Landes, auch der bäuerlichen Bezirke durch Gründung von Sportvereinen, die auf Freiwilligkeit beruhen.

Die Gründung geschieht durch Beauftragte der Volkspartei nach Anweisung des SF bzw. der BSF.

Zur Unterstützung der Gründung werden nach Möglichkeit Wanderlehrer entsandt.

Arbeitsplan für Neugründungen:

Allgemeine Körperschule, kurze lebendige, wirksame Freiübungen, Gewichtheben, Ballspiele, Partnerübungen, Wettläufe, Springen, Steinstossen, Ringen, wo Wasser vorhanden ist oder genügend gestaut werden kann, Schwimmen. Für gewisse Ballspiele (Fussball, Handball) ist eine Fläche einzuebnen. Geräte, soweit sie nicht vom BSF gestellt werden, sind selbst anzufertigen.

Die Freude am Wandern ist zu wecken, bei fahrbaren Flüssen in selbstgebautem Faltboot, wofür Anleitung herausgegeben wird. Eine besondere Aufstellung der für Wanderrudern geeigneten Flussläufe und der geplanten Ruderherbergen wird das SA zusammen mit dem Kriegsministerium herausgeben.

Wo Reittiere vorhanden, sind ländliche Reitervereine zu gründen und Betrieb durch Wettkämpfe mit Nachbargemeinden zu beleben.

Jede Gemeinde hat eine Schiessbahn einzurichten, wofür Anleitung erfolgt.

2. Die türkischen Sportvereine werden einheitlich aufgebaut und verwaltet. Sie bilden den Türkischen-Sport-Verband und unterstehen dessen Bestimmungen.

Es sind nur Allgemeinvereine gestattet. Ausnahmen müssen besonders begründet und genehmigt werden. Diese können Vereine für Segeln, Rudern, Reiten, Tennis, Berg- und Wintersport, sowie Motorsport betreffen.

3. Die

23)

3. Die Türkischen-Sport-Vereine sollen alle Staatsangehörigen ohne Standesrücksichten gleichberechtigt zusammenfassen und ein Abbild wahrer Volksgemeinschaft darstellen. Jeder unbescholtene Bürger, der das 18. Lebensjahr vollendet hat, hat das Recht zur Gründung eines Vereins und zur Mitgliedschaft. Im Ablehnungsfalle der Aufnahme ist Schlichtung durch BSF möglich. Ein Verein besteht erst durch Anerkennung durch den BSF.

Für Ausländer bleibt es bei den jetzigen Bestimmungen.

4. Zweck der Sportvereine ist Pflege allseitiger gesunder Leibesübung, einer gehobenen Geselligkeit und des vaterländischen Bewusstseins.
5. Der Verein wählt Namen, Farbe, Abzeichen. Hinzu tritt die Bezeichnung TSV im Monogramm. Die Vereinsfahne wird nach einjähriger Bewährungsfrist vom SF verliehen.

Bei bestehenden Vereinen besondere Regelung.

6. Der Verein wird von einem selbstgewählten, fünfgliedrigen Vorstand geleitet, der der Bestätigung durch den BSF bedarf.
7. Der Arbeitsplan umfasst verbindlich:
Allgemeine Körperausbildung, Turnen und Geländesport, Leichtathletik, Spiele, (Fussball oder Handball oder Volley- oder Basketball), ferner Schwimmen, wo Gelegenheit.

Die Pflege von Boxen, Ringen, Fechten wird empfohlen. Ebenso steht die Aufnahme aller anderen Sports frei. An Orten, wo Sonderevereine genehmigt sind, erfolgt Regelung durch den BSF.

Im allgemeinen soll das Bestehen eines Vereins nicht zum Riegel gegen Neugründungen werden. Die BSF müssen sich von dem Vereinsegoismus bestehender Klubs freihalten. Ihre Anerkennung hat nach dem Gesichtspunkt zu erfolgen, wie der Sport am schnellsten verbreitet und am besten geleitet wird. So sehr auch Grossvereine zu 1 000 Mitgliedern etwa anzustreben sind, (z.B. Mersin), so erreicht man das Ziel nicht durch Unterdrückung von Neugründungen.

Jeder

Jeder Klub hat für eine bildende Geselligkeit und Pflege der vaterländischen Gefühle zu sorgen.

Genehmigte Spezialvereine müssen in einem vom Sport-Führer festzusetzenden Rahmen für grundlegende Allgemein-Ausbildung ihrer Mitglieder sorgen.

8. Alle Mitglieder erhalten Einheitskarte des Türkischen Sport-Verbandes, die vom Verein zu stem-peln ist. (Siehe auch Sportpass) Besondere Karten sind nicht gestattet.
9. Alle Mitglieder bezahlen den vom Türkischen-Sport-Verband festgesetzten Grundbeitrag, von dem ein Anteil an das Sportamt abzuführen ist. Zuschläge sind gestattet.

Das Erlassen des Beitrages einschliesslich Zuschlag ist nicht gestattet, er kann nur gestundet werden. Solche Mitglieder können weiter am ganzen Vereinsbetrieb teilnehmen, dürfen ihn aber nicht in öffentlichen Wettkämpfen oder in Serienspielen 1. Klasse vertreten (es soll der Beitragsrlass bei Stars verhindert werden).

Die Erziehung zur Erfüllung der Beitragspflicht ist eine wichtige Aufgabe aller Vereinsführer. Wer hiergegen verstösst, verliert das Recht, ein Ehrenamt im Sport zu führen und dann natürlich auch den Pro Patria-Ring.

10. Die Mitglieder können in Abteilungen gegliedert werden, einmal nach Arten: Frauen, Alte-Herren, Wettkämpfer; zweitens in grösseren Orten nach Ortsbezirken; drittens nach Facharten. Die Zuschläge für die einzelnen Abteilungen können verschieden sein.

Bei der Abteilungsgliederung ist auf die Gewährleistung allgemeiner Ausbildung Bedacht zu nehmen.

Alle Einnahmen des Vereins fliessen in die Hauptkasse, auch die Abteilungszuschläge, sie werden dort nach sachlichen Gesichtspunkten angesichts des Gesamtzieles bewirtschaftet. Spezialistentum und Abteilungseigenutz ist auch in der Kassenführung zu bekämpfen.

11. Für

11. Für die Sportvereine wird eine Gleichtracht eingeführt, die nur bei gewissen Sports z.B. Wintersport eine dort gebotene, vom Sportführer zu genehmigende Abweichung erhält. Die Gleichtracht umfasst Strassenanzug, Mantel, wo nötig, Mütze, ferner die eigentliche Sporttracht. Anschaffung auf Kosten des Sportsmannes, im Bedürftigkeitsfalle (nicht etwa grundsätzlich bei der Wettkampfmannschaft) durch Verein, bei Balkan- und Olympischen Spielen durch Türkischen-Sport-Verband.

Zur Gleichtracht werden, von Balkan- und Olympischen Spielen abgesehen, Vereinsabzeichen getragen.

12. Die Gründungsabsicht ist dem Bezirks-Sport-Führer zu melden, der die Genehmigung erteilt. Siehe auch § 3. Vereinsgründungen werden nur anerkannt, wenn sich 20 Gründungsmitglieder zusammenschließen. Das Bedürfnis gilt grundsätzlich als gegeben, wenn vorhandene Vereine des Orts, jeder mehr als 100 Mitglieder aufweisen. Die Anerkennung ist unentgeltlich.

Im übrigen soll der Bezirks-Sport-Führer dauernd auf möglichste Konzentration durch Überzeugung und Unterstützung wirken, nicht durch Verbote.

13. Sinkt die Mitgliederzahl oder erweist sich das Verhalten des Vereins als unfruchtbar oder unfriedlich, so kann der Verein auf Antrag des Bezirks-Sport-Führers vom Sportführer aufgelöst werden.

14. Neugegründete Vereine sind mit Anerkennung durch den Bezirks-Sport-Führer mit allen ihren Mitgliedern sofort wettkampfberechtigt, ausgenommen solche, auf die nachstehende Bestimmungen gelten:

Mitgliedschaftswechsel bei Vereinen am Ort ist nach einmonatlicher Pause bei Wechsel des Wohnorts sofort gestattet.

Das Recht auf Vertretung eines Vereins im öffentlichen Wettkampf, bzw. Serienspiel 1. Klasse tritt in der Sportart, in der der Betreffende im Vorverein entsprechend tätig war, nach drei Monaten ein.

Ist der Vereinswechsel durch Massnahmen begünstigt, die das bundesruderliche Verhalten verletzen (Überreden, in Aussichtstellen von sportlichen oder gar wirtschaftlichen Vorteilen, Gewährung von Geschenken), so ist der Schuldige dauernd vom Sport aus-

zuschliessen

zuschliessen, in besonders schweren Fällen kann der Verein aufgelöst werden. Dem betroffenen Sportsmann kann bei mildernden Umständen, wenn man ihn als verführt ansieht, das Wettkampfrecht auf mindestens 9 Monate entzogen werden.

Doppelmitgliedschaft in Sportvereinen ist möglich, der Betreffende hat die Wahl, in welchem Sportzweig er den einen oder anderen Verein öffentlich vertreten will. Bei Wechsel der Absicht gilt sinngemäss die Bestimmung vom Vereinswechsel.

Begründung:

Dem jetzigen starren Mitgliederrecht habe ich ein bewegliches entgegengestellt. Alle Schwierigkeiten im Neuaufbau des sportlichen Lebens müssen beseitigt werden. Das jetzige Vereinsrecht ist ausschliesslich von dem Gesichtspunkt diktiert, dass dem Verein sein Mitgliederbestand gegen die Konkurrenz gesichert wird. Diese Sicherung sollen die Vereine aber nicht durch Sperrbestimmungen, sondern durch gerechte Behandlung und gute Sport-Leitung erzielen. Das Recht des Einzelnen auf freie Betätigung kann im Interesse des Staates nicht vernachlässigt werden, weil höchste Freudigkeit auf den Betrieb für den Einzelnen wie die Gesamtheit belebend wirkt.

Das jetzige Vereinsrecht ^{beachtet} ~~behandelt~~ die Vereine als Kampfeinheiten gegeneinander. Damit muss gebrochen werden. Der sportliche Kampf gegeneinander ist nur eine und nicht die wichtigste Daseinsform. In erster Linie sind Sportvereine gleichgerichtete Erziehungsstätten zum Wohle des Vaterlandes. Sie pflegen einen freundschaftlichen Verkehr miteinander. Dieser Verkehr würde durch etwaige Doppelmitgliedschaften nur gefördert. Die Freundschaft der Vereine untereinander ist durch alle Stellen planmässig zu verdichten, auf gegenseitige Besuche, gemeinsame Werbeveranstaltungen und sportliche sowie gesellschaftliche Feste ist Wert zu legen. Gemeinsame Einquartierung in einem Hause, wie ich sie vielfach auf meiner Reise gefunden, z.B. Adana ist ein gutes Mittel. Die Bezirksportführer und die von ihnen eingesetzten Unterführer haben hier ihre Kunst zu zeigen und sollen selbst ein gesellschaftlicher Mit-

telpunkt

telpunkt zur Zusammenführung der verschiedenen Vereinsführer sein.

Mit der ganzen Strenge des Gesetzes sind (siehe § 14) alle Fälle des Mitgliederziehens zu strafen und unter Umständen alle Verdächtigen bis zur Aufklärung zu suspendieren.

Das von mir vorgeschlagene Vereinsrecht ist nur anwendbar, wenn sich die Vereine gegen unerlaubte Mitgliederwerbung geschützt fühlen.

Mir berichtete ein Verein mittlerer Stärke, dass alle seinen guten Spieler von einem Grosstadtverein weggeholt würden. Da gilt es von jetzt ab Exempel zu statuieren.

15. Alle Vereine sind verpflichtet, neben den gesetzlich vorgeschriebenen Büchern ein Sportberichtsbuch zu führen, aus dem die regelmässigen Übungen, Leitung, Inhalt, Zahl der Teilnehmer, ferner Wettkämpfe oder Spiele hervorgehen. Ferner ein Kulturbuch für alle Veranstaltungen geistiger und gesellschaftlicher Art.

16. Unterstützungswesen.
Alle Amtsstellen sind gehalten, die Vereine in ihrem vaterländischen Werk zu unterstützen. Es lassen sich viele Hilfen ohne Bargeld finden, z.B. Mitübernahme der Graspflöge durch die städtische Parkverwaltung u.a..

Beim Sportamt wird ein Unterstützungsfonds gebildet, der bis auf weiteres zentral verwaltet wird.

Anträge der Vereine über den Bezirks-Sport-Führer.

Mittel werden in erster Linie gewährt:

1. zur Schaffung von Sportstätten, sonstigen Übungsanlagen, Vereinshaus oder -zimmer;
2. zur Ausbildung von Mitgliedern zu Unterführern.

Ferner richtet das Sportamt Sportgeräte-Depots in den Bezirken ein, die vom Bezirks-Sport-Führer nach Massgabe des Bedarfs verteilt werden.

Für die Zeit des Aufbaus sollen die Vereine nach Möglichkeit von vorstehenden Kosten entlastet werden.

Dafür

28)

Dafür sollen sie die laufenden Betriebskosten aus eigenen Mitteln decken, hierzu gehört auch Instandhaltung von Sportstätten und Geräten.

Allmählich sollen Zuwendungen nur nach Massgabe dessen gewährt werden, was der Verein für obige Zwecke aus eigenen Mitteln aufbringt.

Über die vorgezeichneten Fälle hinaus können Bar-mittel nur in besonderen Fällen gewährt werden. Hierzu gehören Sportreisen im nationalen Interesse, also Reisen zu Nationalfesten oder Auslandssportreisen.

Auf keinen Fall werden aus diesem Fonds Mittel bewilligt, die bei den Bezirken stecken bleiben. Diese arbeiten im Rahmen ihres Haushaltes. Siehe spätere Bestimmungen.

11. Kultur-Vereine
=====

(Dopolavoro)

VII.

1. In allen Orten werden durch Beauftragte der Volkspartei Kulturvereine für das reifere Alter begründet. Die Mitglieder müssen das 30. Lebensjahr überschritten haben. Doppelmitgliedschaft in einem Sportverein und einem Kulturverein ist möglich.

Die Kulturvereine bilden den Türkischen-Kultur-Verband.

2. Zweck der Kulturvereine ist Hebung des gesellschaftlichen und geistigen Lebens, verbunden mit einer regelmässigen Körperübung, die vorzeitiges Altern verhindert.
3. Mittel zur Erreichung dieses Zweckes sind Vorträge, Lehrfilm-Vorführungen, Musikpflege und vielseitige Körperübung ohne Wettkampfziel.
4. Den Kulturvereinen stehen alle städtischen Sportanlagen unentgeltlich und alle Klubsportanlagen gegen geringe Gebühr zur Verfügung.
5. Die Vereine erheben einen vom Sportführer festgesetzten Einheitsbeitrag, von dem ein Anteil an das Sportamt abzuführen ist. Einheitssatzung. Einheitsmitgliedskarte.

20

12. Sportverwaltung
=====

VIII.

A. Organisation

1. Die Sportverwaltung untersteht dem Sportführer unmittelbar.
2. Der Sportführer beruft zur Ausführung seiner Anordnungen zunächst neun vollamtlich angestellte Bezirks-Sport-Führer (BSF), die ihrerseits nach Massgabe der Entwicklung ihr Gebiet in Gaue einteilen, sodass in 5 Jahren jeder Gau und im Gau wieder jede Gemeinde ihren Gau- oder Gemeinde-Sportführer hat. Alle diese Führer haben für ihren Amtsbereich die Amtsgewalt, die ihnen vom Sportführer übertragen wird, auch wenn sie neben- oder ehrenamtlich tätig sind.

Der Sportführer bestimmt, welcher Aufgabenkreis beim Sportamt zentralisiert bleibt und welcher überwiesen wird.

3. Der Sportführer beruft zur Durchführung der sportlichen Fachverwaltung Fachführer (FF), zunächst für folgende 13 Fächer:
 1. Allgemeine Erziehung Turnen Wehrsport
 2. Leichtathletik Handball
 3. Ringen Boxen
 4. Fussball
 5. Schwimmen
 6. Rudern
 7. Segeln
 8. Tennis
 9. Radfahren
 10. Reiten
 11. Schiessen
 12. Segelfliegen
 13. Berg- und Skisport

Die Bezirks-Sport-Führer ernennen im Einvernehmen mit dem zuständigen Fachführer für ihren Bezirk einen Bezirks-Fachführer, sofern der Sportzweig eine Bezirksverwaltung erfordert.

Für

31)

Für solche Sports sollen in 5 Jahren jeder Gau und jede Gemeinde ihre Fachführer haben.

Diese Ämter sind in der Regel ehrenamtlich.

Die Fachführer bilden, soweit ihre Sportzweige im olympischen Programm enthalten sind, unter dem Vorsitz des Sportführers das Nationale Olympische Komitee.

4. Der Sportführer und seine Abteilungsleiter, die Bezirksfachführer und die Fachführer bilden den Obersten Sportrat des Türkischen-Sport-Verbandes, es tritt je ein Vertreter des Kriegs- und des Hygieneministeriums hinzu.

Der Oberste Sportrat wird einmal im Jahr, sonst nach Bedarf einberufen, um zu gemeinsamen Fragen Stellung zu nehmen und über die Entwicklung der einzelnen Sportarten Berichte zu empfangen.

5. Die Bezirks-Sport-Führer können nach Bedarf zur Behandlung gemeinsamer Fragen ihres Bezirks einen Bezirks-Sport-Richter aus den Bezirks-Fachführern einberufen. *Rat*

6. Die Fachführer verwalten ihren Sport selbständig, vorbehaltlich der Zustimmung des Sportführers bei grundsätzlichen Fragen. Sinngemäss die Stellung in den Bezirken. Der Bezirks-Sport-Führer kann eine Anordnung eines Fachführers für sein Gebiet nicht umstossen, ihm steht nur Beschwerde beim Sportführer zu, ebenso sind die Bezirksfachführer an die Anweisungen des Fachführers gebunden.

7. Die Geschäftsführung der Fachverbände geschieht durch das Sportamt, das hierfür besonderes Personal besoldet. Die Fachführer lassen den gesamten Schriftwechsel durch das ihnen zur Verfügung stehende Personal des Sportamtes gehen. Sinngemäss bei den Bezirken.

8. Jeder Fachführer kann für gewisse Aufgaben, z.B. Terminregelung, Schiedsrichter-Bestimmung, Wettkampf-Beaufsichtigung, Beauftragte ernennen.

9. Die

9. Die Verwaltung kennt durchweg nur verantwortliche Beauftragte. Kommissionen werden lediglich nach Bedarf zur Ratgebung eingesetzt. Die Entscheidung liegt wieder beim verantwortlichen Beauftragten.
10. Es bleibt vorderhand angeraten, für alle Ernennungen nach Möglichkeit von den zuständigen Vereinen usw. Vorschläge zu erbitten.
11. Alle Ernennungen gelten ab 1.1.1934 auf 4 Jahre. Vorzeitige Abberufung bei Versagen möglich.
12. Aufgaben der Fachführer:
 - a) Ausgabe der Wettkampf-Bestimmungen in Angleichung an die internationalen ihres Fachs.
 - b) Genehmigung, Schiedsrichter-Besetzung und Beaufsichtigung aller Wettkämpfe, soweit sie nicht interne Wettkämpfe eines Klubs oder zweier Klubs miteinander sind.
Die Genehmigung von Bezirks-, Gau- usw. offenen Wettkämpfen kann den unteren Fachführern überlassen werden.
 - c) Führung der Rekordliste, Betriebs- und Leistungsstatistik.
 - d) Veranstaltung der Bezirks- und türkischen Meisterschaften und anderer grosser nationaler Wettkämpfe.
 - e) Organisation der zuständigen Prüfungen für das Jugend- und Sportabzeichen.
 - f) Vertretung des Fachs bei den internationalen Verbänden.
 - g) Internationaler Sportverkehr und sportliche Olympia-Vorbereitung, Festsetzung aller Nationalmannschaften.
 - h) Festlegung und Verhängung aller Ordnungsstrafen.
 - i) Festlegung der Fachzeit.
 - k) Beratung des Obersten-Sport-Richters.
 - l) Beratung des Direktors der Hochschule für Leibesübungen bei Organisation des Fortbildungswesens für Sportwarte und Richter.
 - m) Beratung der Kasse bei Aufstellung des Haushalts.
 - n) Organisation der Bezirks- usw. Arbeit, Vorschlag der Fachführer zur Ernennung durch Bezirks-Sportführer.

o) Einberufung

o) Einberufung von Fachratssitzungen nach Massgabe des Bedürfnisses, entweder als Landessitzung oder als regionale Tagung für einen oder mehrere Bezirke, je nach Zweck mit knapper oder möglichst grosser Beteiligung.

13. Allgemeine Tagungen.

Um die Anweisungen des Sportführers zu erläutern und mit den unteren Sportführern aller Grade in Gedanken-Austausch zu treten und so Verständnis und Vertrauen zu schaffen, finden jährweise wechselnd einmal eine Landestagung in Ankara und dann Bezirkstagungen in allen Teilen des Landes statt.

An der Landestagung nehmen der Oberste-Sport-~~Richter~~^{Recht}, alle Bezirks-Fachführer und je 20 weitere vom Bezirks-Sport-Führer ernannte Fachleute teil.

Die Bezirkstagungen finden nacheinander statt, dass der Sportführer mit seinen Mitarbeitern teilnehmen kann. An ihnen sollen möglichst alle Führer des Bezirks einschliesslich der Vereinsführer teilnehmen.

Die Kosten der letzteren trägt zur Hälfte die Vereinskasse.

Die Tagungen werden mit Vorträgen, Mustervorführungen der Hochschule für Leibesübungen und Ausstellungen verbunden.

Ebenso finden Besichtigungen des Sportbetriebes am Ort und in der Nachbarschaft statt.

14. Kasse.

Der Sportbetrieb soll soweit als möglich die Kosten seiner Verwaltung decken und Mittel zur Lösung seiner allgemeinen Aufgaben wie seiner Verbreitung beitragen.

Die Geldwirtschaft des Sports wird von den Vereinskassen abgesehen beim Sportamt zentralisiert.

Hier ist zu erheben:

- 1) Anteil an Grundbeitrag der Sportvereine und Kulturvereine
- 2) Gebühr für alle öffentlichen Wettkämpfe, die mehr als 2 Klubs umfassen
- 3) Gebühr für Jugend- und Sportabzeichen

4) Überschüsse

- 4) Überschüsse aus allen Veranstaltungen des Verbandes, der Kreise und der Gaue.
- 5) Zuschauerabgabe bei allen Sportveranstaltungen gegen Eintrittsgelder oder Programmverkauf. Kontrolle durch einheitlichen Billetdruck, Stempel, Buchführung.
- 6) Strafgelder, Berufungsgebühren, Andererseits sind durch die Kasse des Sportamtes die Kosten des Amtes, die der Bezirke, Gaue usw., sowie die Kosten der Entsendung nationaler Sportmannschaften zu tragen.

Es ist ein besonderer Fonds zur Unterstützung der Vereine gemäss VI,16 zu bilden.

15. Sportgerichtsbarkeit.

Die Sportgerichtsbarkeit hat den Zweck, die ideale Gesinnung und Ritterlichkeit des Betriebes, sowie die gleiche Grundlage und Gerechtigkeit des Wettkampfes sicher zu stellen.

Sie muss genau und schnell arbeiten. Sie hat der Würde einer Veranstaltung im Dienste der Nation zu entsprechen, muss aber auch dem Rechnung tragen, dass es sich nicht um Lebnsernst, sondern um Spiel handelt.

Alle Verhandlungen müssen, soweit nicht schlechte Gesinnung zu Tage tritt, den Charakter des Ausgleichs zwischen Freunden, und nicht etwa den Anstrich eines wirklichen Gerichtshofes besitzen.

Um von vornherein dieses Vorzeichen zu betonen, wird, dem Gebrauch in Bagatellsachen entsprechend, der Einzelrichter eingeführt, der als Berufungsstelle zweiter und letzter Instanz für alle Streitfälle verwaltungsmässiger oder fachlicher Art amtiert (Oberster Sport-Richter beim Sportführer), und im Namen des Sportführers Entscheidungen fällt.

Dieser ernennt bei Bedarf weitere Richter in den Bezirken zu gleicher, endgültiger Entscheidung.

Berufungen können betreffen:

Mitgliedsrechte von Mitglied zu Verein und umgekehrt, versagte Aufnahme, Ausschluss, sonstige Rechtsverluste im Verein.

Sportrechte

Sportrechte: Versagte Startgenehmigung, Disqualifikation wegen Amateur-Eigenschaft, Sportvergehen usw., sonstige Sportstrafen. Schiedsrichterbeschlüsse, soweit dies die Wettkampfbestimmungen des betreffenden Sports zulassen.

Vereinsrechte: Nichtaufnahme (in jedem Falle beim Obersten Sport-Richter). Konflikte der Vereine untereinander gegen Entscheidungen der Bezirks-Sport-Führer oder ihrer Organe; die letzteren entscheiden in solchem Falle im Namen des Bezirks-Sportführers, ohne dass dieser Berufungsinstanz wird.

Auflösung bestehender Vereine und Verwaltungs- und Ehrenkonflikte im ersten und endgültigen Verfahren.

Einspruchsfrist: 5 Tage, Einspruch schriftlich, Datum des Abgangs. Einspruchsgebühr £.50.

B. Allgemeine Anweisungen

1. Der ganze Nachdruck aller Führer bis zum Verein ist dahin zu richten, dass der Geist planmässiger Körperkultur in das Vereinsleben einzieht und dem Wettkampf die gewiss nicht unwichtige aber begrenzte Aufgabe zugewiesen wird, die ihm gebührt.

Der Mensch soll sich sein ganzes Leben lang körperlich üben, kann aber nur 5-10 Jahre Wettkampfsport mit seiner Höchstleistung treiben.

Seit dem Altertum zeigt es sich, dass zu frühe Wettkampfbetätigung die Entwicklung vorzeitig abknickt.

Alle etwaigen Anzeichen der Überbewertung des Wettkampfs oder Wettspiels müssen rücksichtslos ausgerottet werden. Man darf da vor Führerwechsel nicht zurückschrecken. Noch so sportbegeisterte und sporterfahrene Männer sind zu Führerstellen ungeeignet, wenn sie Vereins-Scheuklappen tragen, wenn sie in einem Wettkampfsport völlig aufgehen. Der beste Prüfstein für einen Führer ist, ob er für seine eigene Person regelmässig und vielseitig Leibesübungen treibt.

Vereine

27

36)

Vereine, die ihr Augenmerk nur auf die Ausbildung von Spitzenmannschaften richten, deren Mitgliederzahl im falschen Verhältnis zur Zahl der Aktiven steht, die von Sporteinnahmen leben wollen und ihre Kampfmannschaft irgendwie daran beteiligen, dürfen, wenn es solche überhaupt gibt, das Anlaufjahr nicht überstehen.

Es muss jedes Mittel versucht werden, um die öffentliche Bewertung eines Vereins nach Güte und Breite seines Betriebes zu erreichen; Wettkampfleistungen sollen eine schöne Beigabe sein.

Auf die Presse muss in der Einführungszeit energisch eingewirkt werden, dass sie nicht umreisst, was gerade im Aufbau ist. Sie muss in die geistige Linie des neuen türkischen Systems einschwenken und zersetzende Kritik zurückhalten. Vielleicht durch Schulung der Redakteure in einem besonderen Kurs gleich zu Anfang muss sie lernen, die berechnete Berichterstattung über sportliche Tatsachen, Leistungen usw. dauernd am Masstab ihres nationalen Nutzens und nicht der Erlebnisgier der Sportzuschauer zu messen.

Die Presse

Die Presse muss den Sport als eine weihevollere Tätigkeit, als Dienst am Vaterlande hoch und rein halten und mit dazu beitragen, dass jeder Ansatz zum Berufsspielertum mit rücksichtsloser Schärfe bekämpft wird, die jeden heimlichen Versuch von vornherein abschreckt. Von der Regelung in den Internationalen Bestimmungen des Fussballsports, die die Zulassung von Berufsspielern in die Hand der einzelnen Nationen legt, macht die Türkei keinen Gebrauch.

Eine dauernde ethische Erziehung durch alle Führer und mit allen Mitteln der Propaganda (Wort, Schrift, Bild, Kino) muss das hohe Lied der vaterländischen Zielsetzung vor Augen führen.

Öffentliche Belobigung und Ehrung (pro Patria-Ring) soll gute Leistung in dieser Richtung krönen.

2. Zum zweiten soll der ganze Nachdruck der Führer auf der Erziehung des Klubs zu Kameradschaft untereinander liegen. Sie sollen sich fühlen wie die Kompagnien eines Regiments. Diese dürfen sich untereinander durch Tüchtigkeit zu übertreffen suchen, sind aber Männer eines Tuchs und eines Schicksals. Klubfeindschaften müssen zunächst durch Führerwechsel (Versagung der Anerkennung), wenn das nicht hilft, durch Klubauflösung (Verfahren und Entscheidung, beim Obersten Sportrat im Namen des Sportführers) gegebenenfalls können Konflikte durch Verschmelzung der streitenden Vereine beseitigt werden. In den meisten Fällen genügt schon die Möglichkeit eines solchen Eingriffs von oben.

oben werden.

Der Schwerpunkt des Vereinslebens muss in sich selbst und nicht im Kampf mit den anderen ruhen.

Parteiliche Richter müssen ausgeschaltet werden; auf der anderen Seite sind sie gegen haltlose Verdächtigungen ebenso energisch zu schützen.

3. Das Recht zum Eingriff von oben darf nicht zu dauernder Bevormundung führen. Die Klubs sollen ihre Angelegenheiten zunächst unter eigener Verantwortung regeln, insbesondere sind sie in ihrer sportlichen Betätigung und in ihrer Teilnahme an öffentlichen Wettkämpfen und Sportreisen an keine Genehmigung gebunden.

4.

4. Sportliche Veranstaltungen können nur von den Organen des Türkischen Sportverbandes oder seinen Vereinen, nicht von Privatpersonen, Gesellschaften, auch nicht von solchen mit wohltätigen oder politischen Zielen ausgehen.

Sportreisen im Lande sind auf das lebhafteste zu pflegen. Reisen bildet, belebt die Wirtschaft und stärkt die Heimatliebe. Sportreisen müssen entweder vom Verein oder den Organen des Türkischen Sportverbandes ausgehen, alle Meldungen und jeder Briefwechsel muss ausschliesslich von diesen Stellen geführt werden.

Für Sportreisen soll die gleiche Vergünstigung wie für Militärfahrten gewährt werden, bei einem Führer und mindestens drei Sportsleuten.

Insbesondere sind die Reisen zur Hauptstadt zu unterstützen (Motto: jeder Türke einmal in Ankara).

Andererseits sollen die Reisen der Sportmeister in den Grenzen gehalten werden, die ihrem Berufe nicht schädlich sind. Arbeitgeber sollen in der Gewährung von Urlaub zu Sportreisen nicht kleinlich sein, aber auch daraus keine Selbstverständlichkeit machen. Der Sport soll dem Leben dienen, nicht aber das Leben dem Sport.

(Beim Verdacht von Scheinstellungen tritt eine unnachsichtige Untersuchung unter Suspension und Beweispflicht der Beschuldigten ein.)

Alle Auslandsreisen sind vom Fachführer dem Sportführer zur Genehmigung vorzulegen.

5. Als Sportpreise dürfen nur künstlerische Gegenstände heimischen Erzeugnisses gegeben werden.
6. Frauensport.
Körpererziehung wird nur dann Volkssitte, wenn die Mutter für diesen Gedanken gewonnen ist. Dazu muss die Mutter den Nutzen körperlicher Übung am eigenen Körper erfahren haben und daran gewöhnt sein. Gesunde, geübte Frauen werden gesunde Kinder gebären. Für die Wehrhaftigkeit eines Volkes ist daher der Sport der Frau nicht minder wichtig als der Sport des Mannes.

Der

die Frau

Der Frauensport unterscheidet sich vom Männer-sport im allgemeinen durch ein anderes Mass. Dass Kampfsports, wie Fussball, Boxen, Ringen, wegfallen, versteht sich von selbst, ebenso, dass statt dessen grosses Gewicht auf gelöste Arbeit, rythmische Übungen, Volkstänze, heitere Spiele gelegt wird. Im übrigen besitzt/ebenso wie der Mann die Eigenschaft der Kraft, Ausdauer, Geschicklichkeit, Entschlussesicherheit und des Mutes. Die Körpererziehung der Frau muss daher ebensc auf Organtüchtigkeit zielen (also Lauf, Laufspiele, Schwimmen usw.) und ebenso muss bei ihr durch maximale Arbeit (Wettkampf) die Muskelkraft entwickelt werden.

Nur soll der Wettkampf bei den Frauen nicht so wie der des Mannes im Licht der Öffentlichkeit stehen. Die Frauen sollen für sich, unter weiblicher Leitung und ohne Zuschauer üben, und Frauen-Wettkämpfe sollen nicht zeitlich mit Männerwettkämpfen verbunden werden. Noch mehr als beim Manne gilt bei der Frau die Pflicht, Wettkämpfe zur seltenen Zielsetzung zu machen und keine Wettkampfketten zu dulden. Bei Wettspielen vierzehntätige Pause.

Unter den Spielen ist für den kräftigen Teil der weiblichen Jugend das Handballspiel zu bevorzugen, weil es eine kräftige Laufaufgabe stellt.

Es muss gelingen, auch die heute ungeübte verheiratete Frau der Körpererziehung zuzuführen. Hierfür sind Kurse, nicht Vereinstätigkeit, die beste Einführungsweise, vorsichtiger Anfang und lebensvoller Abschluss.

Solche Kurse sollen dann zur Weiterarbeit im Verein anregen.

7. Einführung des Berg- und Skisports. - Bei der Wichtigkeit, die die Gewöhnung an die Strapazen des Berg- und Winterlebens für die soldatische Haltung eines Volkes hat, muss die Einführung des Kletter- und Skisports nach Kräften gefördert werden.

Dazu ist ein System von Stützpunkten und Schulstätten auszubauen, beispielsweise am Olymp bei Brussa, wo Unterkunftshaus vorhanden (persönliche Kenntnis fehlt mir hier), im Taurus, am Erdschias Dar bei Kayseri, sofern hier Nachprüfung ausrei-

chende

chende Schneelage ergibt. (Hier könnte auf Passhöhe ein Unterkunftshaus für 30-60 Betten errichtet und leicht verproviantiert werden. Die Kletterschule sollte hier im Sommer höher geschoben werden. Die für meine Reise gebotene Eile erlaubte ein näheres Studium dieses Bergteils nicht, doch schien mir der von der Bergschulter etwa 3200 m Höhe gewonnene Überblick überzeugend).

Geeignete Lehrer mit alpiner und Skierfahrung moderner Schule sind anzustellen, damit schnell eine bergerfahrene Führerschaft entsteht. Geeignete Bewohner der nächsten Orte sind zu Berufsführern auszubilden.

Durch Camion-Verkehr und grosse Werbung ist im ganzen Land das Interesse an Bergfahrten sommers und winters zu entfachen.

An allen Orten des Berg- oder Wintersports sind für die bedürftige Bevölkerung, vor allem für die Jugend Depots anzulegen, aus denen Ausrüstung verliehen wird. Inhalt: Bergstiefel, Kletterschuhe, Seile, Haken (Pickel, wo Eis), Windlichter, Rucksäcke, Klepperzelte, Kompass, Brillen, Touristenanzüge, Skier, Stöcke, Skistiefel, Skianzüge (lange Hose, Bluse), Windjacken, Fäustlinge, Mützen.

Die Erzeugung dieser Ausrüstung ist im Lande nach besten sportechten Modellen, unter Umständen mit einigen ausländischen Vorarbeitern aufzunehmen (siehe Ruderbootsbau Istanbul).

Der Ausbau dieses Stützpunktnetzes ist im Einvernehmen mit dem Kriegsministerium vorzunehmen

8. Das letztere gilt für Zeltlager (Camps), damit nicht nur landschaftlich schöne, sondern auch militärisch wichtige Gegenden der Jugend vertraut werden.

9. In pferdereichen Gegenden (z.B. wie in Gegend (Çarşamba) sind ländliche Reitervereine zu gründen, in denen gutes Reiten und sachgemässe Wartung der Pferde für Reiten und Fahren betrieben wird. Aufgabenkreis, Veranstaltungen, Prüfungen unter Beachtung der deutschen ländlichen Reitervereine.

Vor allem Pflege der türkischen Reiterspiele (Atlıciwit), Säbelspiele zu Pferde usw.

Ferner könnte erprobt werden Polo zu Pferde, Pushball einzuführen.

41)

13. Leistungsprüfungen - Veranstaltungen
=====

IX.

- 1) Um der Körperkultur des Volkes die nötige Breite zu sichern,
- 2) um immer wiederkehrende Anregung zu geben,
- 3) um auf Vielseitigkeit des Einzelnen und der Vereine zu dringen,
- 4) um andererseits in Spitzenleistungen Vorbilder zu schaffen,

wird ein zusammenhängendes System von Wettkämpfen und offenen Prüfungen geschaffen, das die verschiedenen sportlichen und nationalen Ziele überdeckt und sich an alle Altersklassen und beide Geschlechter in angemessenen Grenzen richtet.

Jährlich

=====

1. Fest der Gasi-Jugend, verbunden mit patriotischer Feier, Einheitsdatum etwa am 19. Mai jedes Jahres.

Vier Altersklassen -11 und 12, 13 und 14, 15 und 16, 17 und 18. Dreikampf (100 m Lauf -bei 11 und 12jährigen und bei allen Mädchenkämpfen nur 75 m-Ballwurf, Weitsprung).

Punktwertung für die Einzelnen und die Gasi-Fähnlein bei 80% Beteiligung.

Sieger erhalten Urkunde des Staatspräsidenten.
2. Landesmeisterschaften auf allen Sportgebieten, im allgemeinen offen für die Sieger der Bezirksmeisterschaften (Erste, Zweite, Dritte).
3. Wehrsport-Mannschaftskampf - etwa am 9. September. Offen für Mannschaften (anfangs zehn Mann, in späteren Jahren mehr), alle Sport- und Kultur-Vereine. Männliche Teilnehmer über 18 Jahre
 - a. Zulassungsübung: Ordnungsübung und Geländeübung. Nur wer hier ausreichend arbeitet, kann den Wettkampf bestreiten.

b. Wettkampf

ch

42)

b. Wettkampf: 25 km Gepäckmarsch mit 25 Pfund-Belastung, Keulenzielwurf 500 gr, Weitsprung, 10mal 100 m Staffel, Schiessen.

Punktwertung siehe Vorlage, Altersklassen 20-30, 30-40, über 40.

Ehrenpreis des Staatspräsidenten.

4. Allgemeiner Wandertag. An einem festzusetzenden Tage des Jahres haben alle Vereine den Sportbetrieb zu unterbrechen, um mit 80% ihrer Mitglieder mindestens eine Wanderung von wenigstens 25km zu machen, Männer und Frauen getrennt.

5. Vereins-Neunkampf für Sportvereine
100 m, 400 m, 1500 m, 110 m Hürden, Hochsprung, Weitsprung, ~~Stabhochsprung~~, Diskus, Kugel, Speer.

Jeder Verein muss für jeden Wettkampf einen (zwei) anderen Mann (Männer) stellen, der noch keinen früheren Vereinsneunkampf mitgemacht hat.

Punktwertung.

Sieger: Preis des Sportführers.

Briefwettkampf.

6. Moderner Fünfkampf. 300 m Schwimmen, Pistolen-schiessen, Fechten, 4000 m Lauf, Reiten. Für Vereinsmitglieder und Offiziere.

7. Gross-Staffellauf am 19. Mai für alle Sportvereine in Gemeinden über 3000 Einwohner.

Mannschaftsgrösse nach der Grösse des Orts bis zu 50 Mann pro Mannschaft.

Alle vier Jahre
=====

8. Türkische Nationalspiele in Ankara
enthaltend: Leichtathletik, Ringen, Boxen, Fechten, Schwimmen, Reiten, Radfahren, Segelfliegen, Wehrsport, Musterriegen, Volkstänze, Gesangswettstreite.

Zur Einleitung:

Sternstaffel nach Ankara, etwa 5 Strahlen von den Landesgrenzen, Flüsse, Meere überquerend. Staffel

aus

43)

aus Ismir - Schlachtfeldstaffel - Dumlupina -
Afion usw. Sonst Istanbul, Samsun, Kars, Wan,
Adana als Ausgangspunkte.

9. Jugendabzeichen für Knaben und Mädchen:

	<u>Kn.</u>	<u>M.</u>
1. Schwimmen	300 m	200 m
2. Lauf	100 m	75 m
3. Sprung	Hoch oder Weit	
4. Geschicklichkeit	Ball, Kugel, Segelflug, Schiessen	
5. Dauerübung	3000m Lauf	25 km Gehen

10. Sportabzeichen in 3 Klassen für Männer und
Frauen - 18, 32, 40 -

Männer

Frauen

1. 300 m Schwimmen 9 Min.	200 m Schwimmen 7 Min.
2. 100 m Lauf 14 Sek.	100 m Lauf 16 Sek.
400 m " 70 "	
1500 m " 5: 30	
3. Hochsprung 1,35 m	Hochsprung 1,10 m
Weitsprung 4,70 m	Weitsprung 3,50 m
4. Kugelstossen 8 m	Kugelstossen 7,26 m
Steinstossen 15 kg	Ball 35 m
links u.rechts 9 m	
5. 10000 m Lauf 50 Min.	25 km Gehen 5 Stunden
25 km Gehen mit 25 Pfd.	
Belastung 4Std.10 Min.	

Prüfung schnellstens überalle einführen. Zwei
ehrenwerte Zeugen genügen.

44)

14. Sportlehrer-Bildung
=====

X.

1. Die Lösung der Aufgabe, den Sport zu verbreiten und ihm eine körperlich, moralisch und national nützliche Richtung zu geben, hängt nicht so sehr von der getroffenen Organisation, als von den Männern ab, die sie führen.

Die beste Organisation versagt, wenn sie nicht fachkundige, lebenskluge und tatkräftige Führer hat.

Der Ausbildung solcher Führer muss die ganze Liebe und Sorgfalt des Sportführers und seines Sportamtes dienen. Ihr müssen in erster Linie ausreichende Mittel zugewandt werden.

2. Das Tempo dieser Ausbildung bestimmt das ganze Tempo der Entwicklung.

Prallt die Verbreitung vor, ohne dass geeignete Führer zur Stelle sind, muss mit empfindlichen Rückschlägen gerechnet werden.

3. Die Leitung der körperlichen Erziehung eines Volkes muss nach einheitlichem, national bestimmtem System erfolgen.

Dieses darf nicht starr sein, sondern muss die Entwicklung der übrigen Welt berücksichtigen.

4. Dazu bedarf es einer Nationalen Hochschule für Leibesübungen (HfL), die alle Fortschritte der Welt verarbeitet und zum Nationalen System formt.

5. Der Sportbetrieb in Schule, Verein und Heer muss gleichartig sein und sich treffen wie die Zähne in einem Gebiss. Der Schulsport muss in den Heeres- und Vereinssport führen, der Schulsport der höheren Schulen muss durch die Gasi-Jugend-Vereine mit Wahlfach Sport mit dem späteren Vereinssport verzahnt werden, damit der Sportverein ehemalige höhere Schüler als Führerschicht erhält.

Infolgedessen

Infolgedessen müssen Schul- und Vereinssportlehrer nach den gleichen Grundsätzen ausgebildet werden:

ein in wissenschaftlicher Höhe ausgebildeter Fachlehrer mit allseitigen sportlichen Fertigkeiten und den nötigen hygienischen, pädagogischen, organisatorischen und Fachkenntnissen. Eine möglichst grosse Anzahl muss in den schönen Künsten, vor allem Gesang, Tanz, bewandert sein. Der Typ des reinen wissenschaftlichen Lehrers ist im allgemeinen ungeeignet, der Turnlehrer muss eher dem Offizierstyp entsprechen.

6. Die so Ausgebildeten müssen als Jugendführer, Schulturnlehrer, Vereinssportlehrer und Kulturvereinsleiter zu verwenden sein; die Ausbildung soll danach nicht besonders aufgespalten werden.

15. Sportstätten

=====

XI.

1. Jede Gemeinde ist für den ausreichenden Bau von Übungsstätten verantwortlich. Jede, auch die kleinste, hat sich ein Spielfeld in der Mindestgrösse von 167 mal 87 m anzulegen, im übrigen für jeden entsprechend bevölkerten Stadtteil je eins. im ganzen etwa 3 qm auf den Kopf der Bevölkerung. Berechnung nach einem Benutzungsradius jeder Fläche von 2 km. Auf landschaftliche Lage und gärtnerischen Schmuck ist Bedacht zu nehmen.

In jedem neu zu erschliessenden Stadtteil ist eine Übungsfläche von 5 qm auf den Kopf der zu erwartenden Bevölkerung zu zuweisen. Enteignungsrecht gegen Entschädigung.

2. Alle Spielflächen müssen genügend mit Wasser versorgt sein, so dass die Fläche durch Absperrung und Walzen eben und elastisch gehalten werden kann. In begünstigter Gegend ist Rasenfläche zu erstreben. Diese muss im Sommer täglich gesprengt und gewalzt werden.

Zum Spielplatz gehört Laufbahn, am besten mit Aschenauflage, Sprung-, und Wurfstellen, Kleiderablage mit Trinkwasser-, Wasch- und Duscheinrichtungen, sowie Abtritte.

3. Die Spielplätze sollen jedermann zur Benutzung unentgeltlich offen stehen. Das Üben kann in Eingliederung an einen sportlich geleiteten Betrieb gebunden sein. Für Vereine und Schulen können Übungsstunden frei gehalten werden.
4. Die Gemeinde kann und soll, nachdem sie für ausreichende öffentliche Sportplätze gesorgt hat Übungsgelände zur selbständigen Verwaltung in die Hand von Vereinen geben. Der Verein ist für Ausbau (mit Hilfe des betreffenden Fonds beim Sportamt) und für Instandhaltung verantwortlich. Die Vereine sind gehalten, diese mit öffentlichen Mitteln unterstützten Plätze den Gasi-Jugend-Vereinen und Schulen unentgeltlich und den Kulturvereinen gegen geringe Miete zu überlassen.

5. Bei

29

47)

5. Bei Planung neuer Schulen ist auf die Nähe eines Sportplatzes Rücksicht zu nehmen, wenn die Schule nicht eigene Einrichtungen von obigem Ausmass erhält.
6. Turnhallen entweder an die Schule oder auf dem Sportplatz. Richtmass 30 mal 18 m. Gut federnder Holzfussboden, kein Stein- oder Fliesenboden. Glatte Wandflächen, gute Sprungmattzen, einfache, wegstellbare Geräte.
7. Wo Wasser, für Schwimmbad sorgen, eventuell durch Anstauung. Heisse Quellen oder Fabrikdämpfe für Winterschwimmbad ausnutzen.
8. Stadionanlagen mit Tribüne für jeden grösseren Ort; zweite Anlage nur gestatten, wenn erste überfüllt ist.
9. Auf allen Sportplätzen geräumigen Teil für Frauen abweisen und durch Pflanzungen dem Blick der Müsiggänger entziehen. Kinderspielplatz anschliessen.

16. Pro Patria - Ring
=====

XII.

Im Hinblick auf die grosse nationale Bedeutung der körperlichen Erziehung ist die Förderung des gesamten Ausbildungs- und Sportwesens Ehrenpflicht jedes Türken. Sie gilt besonders für alle Beamten des Staates.

Wer hier hilft, verdient den Dank des Landes.

Als äusseres Zeichen verleiht der Staatspräsident (?) oder Sportführer allen, die sich durch bahnbrechende Arbeit oder jahrelange treue Führertätigkeit Verdienste erworben haben den Pro Patria-Ring.

Verleihung auf Grund der Vorschläge durch die Leiter des Sportamtes und die Bezirks-Sportführer.

17. Bemerkung zum Heeressport
=====

Das Heer ist die zweite Volksschule. Seine Körperausbildung muss so geartet sein, dass sie die vorausgegangene der Schule und Gasi-Jugendvereine organisch fortsetzt und zu einer freiwilligen Weiterpflege nach der Dienstzeit überleitet.

Sie kann also nicht ganz allein aus den unmittelbaren Bedürfnissen des Dienstes gestaltet werden. Andererseits kann und soll der Heeressport als gutes Beispiel für den Vereinssport wirken. Daher sind im Heere Wettkampfsport und regelmässige Wettspiele z.B. im Fussball selbstverständlich. Aber gerade hier muss jeder Crackkult vermieden werden. Der Sport treibende Soldat muss seinen Dienst wie jeder andere machen. Das Heer soll vorbildlich für die Vereine in der Durchführung von Mannschaftskämpfen der Kompagnien (80 %) untereinander und gelegentlich auch mit Vereinendes Garnisonortes sein.

Zur Sicherung der Zusammenarbeit von Schule, Verein und Heer gehört der Sportreferent des Kriegsministeriums dem Obersten Sportrat an.

00

DEUTSCHER SPORTVERBAND

50)

18. Inhaltsverzeichnis
=====

1. Übersicht	Seite
	1
2. Gliederung	8a
3. Sportgesetz	9
4. Anordnungen des Sportführers	10
5. Sportart	11
6. Jugendsportpflicht	13
7. Vorschule für Leibesübungen	14
8. Schulturnen	15
Form	15
Tägl. Turnstunde	16
Inhalt	17
Fachturnlehrer	17
Hygienische Belehrung	18
Ritterlichkeit	18
Sportpass	19
9. Gasi-Jugend	20
10. Sportvereine	22
Gründung	22
Organisation	22
Arbeitsplan	23
Beitrag	24
Abteilungsgliederung, Gleichtracht	24
Grösse	25
Mitgliederwechsel	25
Unterstützungswesen	27
11. Kultur-Vereine	29
12. Sportverwaltung	30
<u>A. Organisation</u>	30
Bezirkssportführer, Fachsportführer	30
Nationales Olympisches Komitee,	31
Oberster Sport Rat	31
Führerprinzip	31
Aufgaben d. Fachführer	32
Allgemeine Tagungen	33
Kasse	33
Sportgerichtsbarkeit	34

E Allgemeine

06

	51)	Seite
<u>B. Allgemeine Anweisungen</u>		35
. Allgemeine Durchbildung		35
Presse		37
Berufsspielertum usw.		37
Kameradschaftserziehung		37
Selbständigkeit		37
Sportl. Zuständigkeit		38
Sportreisen		38
Sportpreise, Frauensport		38
Berg - Skisport		39
Zeltlager		40
Reitsport		40
13. Leistungsprüfungen, Veranstaltungen		41
14. Sportlehrer-Bildung		44
15. Sportstätten		46
16. Pro Patria-Ring		48
17. Bemerkungen zum Heeressport		49
18. Inhalts-Verzeichnis		50

Ek – 7

Carl Diem'in yazdığı Türk Spor Nizamnamesi'nin Tam Metni

Türk Spor Nizamnamesi

MUKADDEME

Milli Talim ve Terbiye Kanunu mucibince Türk sporu devlet idaresine girmiştir.

Spor; Milli talim ve terbiye vekaletinde (Milli Müdafaa Vekaleti Milli Talim ve Terbiye Dairesi'nce) idare edilecektir. Milli Talim ve Terbiye Vekili (Milli Müdafaa Vekaleti Talim ve Terbiye Dairesi Reisi) Gençlik Amiri sıfatı ile, kendi emri altında bulunacak ve spor işlerini kendi namına idare edecek olan, Spor Amiri'ni tayin edecektir.

Spor Amiri; Türk sporunu "Türk Spor Birliği" ismi altında birleştirecek ve kendisi bu birliğin reisi olacaktır. Bütün nihai kararlar spor amirininindir.

Spor Amiri tarafından yapılan işbu nizamname "Türk Spor Birliği" için muteberdir.

1. Türk Spor Birliği

a. Maksat

Türk Spor Birliği, bütün Türk spor kulüplerinden teşekkül etmiş olup işbu kulüplerin bütün işlerini, sporun bütün şubelerini idare eder ve sporu harici memleketlere karşı temsil eder.

Birliğe girmeyen kulüpler, hiçbir hakka malik olamazlar (Mesela idman yerlerinde v.s.)

Türk Spor Birliği'nden maksat; Türk milletinin bedeni fikri ve askeri noktai nazardan talim ve terbiyesini teminen sporu ileri götürmektir.

b. Vasıtalar

Bu maksada varmak için vasıta olan spor; İnsanın umumiyetle kuvvet ve kabiliyetini inkişaf ettirmeye yarar. Bu meyanda makul hudutlar dahilinde yapılacak müsabakalar ve varılacak yüksek dereceler, genç nesle ati için bir misal ve yetmiş nesle de teşvik vasıtası olmalıdır.

Muhtelif idman şekillerinin kıymetini ölçmek mihenk taşı, işbu idman milli müdafaya ne derece de yaradığını bilmek

olmalıdır. Bu hedefe doğru kadının bedeni talim ve terbiyesi de, erkeğinki kadar mühimdir.

Türk sporu beden terbiyesini, halkın küçük yaştan ihtiyarlığa kadar can yoldaşı yapmalıdır.

Türk sporu vatani bir vazifedir, binaenaleyh bundan menfaat beklenmez. Maddi kazanç (profesyonellik) memnudur. Türk sporu sınıf farkı tanımaz. Spor, vatana merbutiyet hisleriyle kavgasız ve tarafgir olmayarak yapılır.

Türk Spor Kulüpleri, evvel emirde birer müsabaka cüzi tamı değil, bilakis vatani müşterek bir mefkurenin müttefik tanışçularındırlar.

c. Nizamname

Türk Spor Birliği yukarıda yazılı vasıtaların tahakkukunu, maksada yarayacak kadar büyük ve yeknesak nizamnameli mümkün olduğu kadar çok adette kulübe tesisi ve onlara daimi yardım ederek,

Bütün spor şubelerini yeknesak kaidelere göre ihtisas dairesinde idare ederek,

Doğru istikametler (ve cepheler) verici müsabakaları kendi tertip, haklı kararlar vererek ve icap edenleri mükafatlandırarak temin eder.

Belediyeler ve nahiyeler ile anlaşarak açık ve kapalı idman yerlerinin taksimi ve bunlara nezaret etmek Türk Spor Birliği'nin vazifelerindendir.

2. Kulüp Nizamnamesi

a. Tesis ve Tescil

18 yaşını ikmal etmiş ve hiçbir suretle mahkum olmamış her Türk, kendisine 20 müessis aza daha iltihak etmek şartı ile bir spor kulübü tesis etmek hakkına haizdir.

Kulüp tesis müsaadesi, ait olduğu mıntika gençlik valisi delaleti ile "Spor Amiri"nden istenir. Sureti umumiyede o mahalde mevcut kulüplerin beherinin azası 100'den fazla ise ancak müsaade edilir.

Spor Amiri, kulüp olmayan yerlerde memur tayin ederek kulüp tesis edebilir.

Kulüp tesisinden sonra tesis protokolü, nizamnamesi, aza listesi ve yeni intihap edilen idare heyeti hizmet yoluyla spor amirliğine bildirilir. Nizamnameye muvafık şekilde yapılan bu müracaat üzerine kulübün Spor Birliği'ne tescili bir ücrete tabi olmayarak yapılır ve bu muamele kulübün "Türk Spor Birliği"ne kabulü mahiyetinde telakki olunur.

b. Azalık

Türk spor kulüpleri, sınıf farkı gözetmeksizin bütün vatandaşların aynı derecede bir yurdu olup hakiki halk birliğinin bir timsalini teşkil ederler.

Ecnebler misafir aza olarak kabul olunurlar. Rey hakları yoktur fakat intihap olunabilirler.

c. Mesai Programı

Ancak mütenevvi spor yapan umumi kulüplerin teessüsüne müsaade olunur. İstisnalar yapılması için makul bir sebep gösterilmiş olmalı ve tasdike tabi bulunmalıdır. Yelken, kürek, binicilik, motor sporu, tenis, dağcılık, kayakçılık kulüpleri bu istisnaları teşkil edebilirler. Bu sporlardan birinin diğerleriyle birleştirilmesi mümkündür.

Umumi kulüplerin faaliyet programlarının mecburi aksamı şunlardır:

Umumi beden terbiyesi, jimnastik, arazi tatbikatı, hafif atletizm, oyunlar (futbol, el topu, basketbol, voleybol gibi asgari bir müsabaka oyunu), yürüyüş, atış ve su olan yerlerde yüzmek, boks, güreş, eskrim, siklet kaldırma inkişafına da çalışılması tavsiye olunur.

Bundan başka diğer bütün sporların da programa konması serbesttir.

İhtisas kulüplerinin teessüsüne müsaade olunan yerlere faaliyet programı muntaka spor amiri tarafından yapılır.

Müseccel ihtisas kulüpleri, spor amiri tarafından yapılan bir program dairesinde azalarına sporun temeli olan umumi beden terbiyesini yaptırmakla mükelleftirler.

Her kulüp içtimai terbiyeyi cemiyet hayatıyla ve vatan sevgisiyle yükseltmeye çalışacaktır. Mevcut bütün kulüpler, faaliyet programlarını 1.Ocak 1935 tarihine kadar yukarıdaki esaslar dahilinde ikmal etmiş olacaklardır.

d. *Şubelere Taksim*

Kulüp azaları, evvela nevilerine göre müsabıklar kadınlar ve eski azalar sonra spor nevilerine göre şubelere ayrılabilirler.

e. *Alameti Farika*

Kulüpler isim, renk ve alametlerini intihap ederler. Bunlara Türk Spor Birliği'nin alameti farikası (monogram) ilave olunur. Kulüp bayrağı bir senelik faaliyet devresinden sonra spor amiri tarafından kulübe verilir. Mevcut kulüpler hakkında ayrı bir muamele tatbik olunur.

f. *Yeknesak Nizamname*

Kulüplerin idamesi için aşağıda yazılı olan yeknesak nizamname muteberdir. Buna spor amirinin müsaadesiyle ilaveler yapılabilir.

Kulüpler için Yeknesak Nizamname

..... Spor Kulübü Nizamnamesi (isim ve yeri)

..... Tarihinde teessüs etmiştir

..... Tarihinde Türk Spor Birliği'ne tescil edilmiştir

Maksat

Kulübün maksadı, bedeni ve ahlaki terbiyeyi yükseltmek maksadıyla spor yapmak ve bundan başka Türk kültür ve yurt sevgisini arttırmaya çalışmaktır.

Kulüp Türk Spor Birliği'nin azasıdır.

Kulüp senesi takvim senesidir.

Azalık

Azalar:

Kulüp 18 yaşını bitirmiş Türk erkek ve kadınlarından mürekkeptir. Ecnebler misafir aza olarak kabul olunabilirler.

Azalığa kabul muamelesi vaki talep üzerine, kulüp idare heyetince yapılır. Kabul edilmemek halinde spor amirine müracaat olunabilir. Azalığa kabul olunan kulübe duhuliyesi ile ilk aylık aidatını verdikten sonra Türk Spor Birliği'nin azalık hüviyet varakasını ve kulüp nizamnamesini alır ve bu suretle azalığı başlar.

Duhuliye Parası ve Aidat:

Kulüp, Türk Spor Birliği tarafından tespit edilen duhuliye parası ile aynı makam tarafından tespit edilen aidatı toplar.

Kulüp umumi kongresi, spor amirinin müsaadesi şartıyla aylık aidatı arttırmak hakkına sahiptir.

Aidat her ay peşin olarak alınır.

Aidat af olunamaz, yalnız tehir olunabilir. Bu hususta Türk Spor Birliği'nin umumi kaidelerine göre, kulüp idare heyeti karar verir. İkametgahlarını harice nakleden ve bundan dolayı kulübün tesisatından muntazam bir surette istifade edemeyen azanın aidatı bir müddet için yüzde doksan oranında indirilir. Aynı zamanda bu azanın hakları değişmez.

İntihap ve Rey Salahiyeti:

Azalar , bir sene azalıktan sonra intihap ve bütün kulüp işlerinde rey hakkını alırlar.

Azanın rey hakkını kullanabilmek için aidatını tamamen vermiş olması şarttır.

Aidatı tehir olunan azanın rey hakkı olmamakla beraber intihap olunabilirler veya evvelce intihap edilmiş oldukları vazifede kalabilirler.

Misafir azanın rey hakkı yoktur yalnız intihap edilebilirler.

Kulüpten Çıkmak:

Azalık sıfatı aşağıdaki hallerde nihayet bulur:

Ölüm

İsteyerek çıkmak

Çıkarılmak

Kulübün feshi (dağılması)

Kulüpten çıkmak veya azalık sıfatının zayi olmasıyla kulübe ve kulüp mallarına karşı olan bütün hakları kalkar.

Kulüpten isteyerek çıkmak her zaman için serbest olup kulüp idare heyetine yazı bildirmek lazımdır.

Kulüpten çıkan tediyesi icap eden aidatını (içinde bulunduğu ay da dahil olarak) tamamen vermeye mecburdur.

Müstesna ahvalde bu gibi aidatın alınmasından, kulüp idare heyeti kararıyla vazgeçilebilir.

Kulüpten çıkarılmak:

Bir azanın kulüpten çıkarılmasına idare heyeti karar verir. Eğer:

Evvelden ihzar edilmesine rağmen üç ay aidatını vermemişse

Kulübün gayelerine ve kulüp nizamnamesine karşı kaba bir şekilde ve birkaç defa muhtelif harekette bulunmuş ise.

İdare heyetinin veya vekilinin talimatına karşı kasten karşı gelmiş ve itirazda bulunmuş ise.

Kulüpte arkadaşlarını, başka kulüplere girmeye teşvik etmiş ise.

Şerefsizlik derecesinde bir harekette bulunur veya medeni haklardan iskat edilmişse.

Yalnız idare heyetinin böyle bir kararına kulüp azalarının üçte ikisinin iştiraki lazımdır

Kulüp idare heyetinin bu yoldaki bir kararına alakadar spor amirliği nezdinde itiraz edilebilir.

İdare

Kulüp işlerinin idaresi aşağıdaki heyetlerce görülür:

İdare Heyeti

Umumi Kongre

İdare heyeti Teşkilî

İdare heyeti şunlardan teşekkül eder:

Reis

Umumi Katip

Veznedar

Spor Kaptanı

Levazım Kaptanı

İdare heyeti azaları umumi toplanmada dört sene müddetle intihap edilir ve intihap kararı spor amirine bildirilir. İntihabın tasdikinden sonra idare heyeti vazifesine başlar. Tasdik edilmediği takdirde başka zevat intihabı mecburiyeti vardır.

İdare heyeti, kulübün dahili ve harici işlerini idare eder.

İdare heyeti cari işleri görür, bütçeyi yapar, umumi toplantıda verilen kararları tatbik eder ve azanın nizamnameye riayet etmesini temin eder.

İdare heyeti, kulübün bütçesinde olmayan sarfiyatı, umumi toplanmada her sene için tespit edilen miktar dahilinde yapma hakkını haizdir.

İdare heyeti, aza kabul ve çıkarılmasına, aidatın teciline karar verir, kulübün faaliyetini, icabında şubelere ayırarak tanzim eder ve şube amirlerini idare heyetine almak hakkını haizdir.

İdare heyeti, azanın kulüpten çıkarılma kararı haricinde azasının yarısından fazlasının huzuru ile ve ekseriyetle karar verir. Reyler müsavi olduğu takdirde red mahiyetini haizdir, yalnız azadan birinin talebi üzerine mesele gelecek toplanmaya bırakılır ve yeniden reye konur.

Bütün toplanmalar için zabıt tutulur ve bu zabıt, reis ve umumi katip tarafından imza edilir.

Reis, kulübü her hususta temsil eder, idare heyetini ve umumi toplanmaları davet eder ve bunlara riayet eder. Kulübün bilhassa içtimai ve fikri hayatının tanzim ve idamesi ve kabiliyetli azaların amir yetiştirilmesi reise mevdudur.

Reis, senelik rapor verir.

Umumi katip, kulübün bütün idare heyeti ve umumi toplanma zaptını tutar ve kulübün bütün muhaberatını ya bizzat yapar veya vekili vasıtası ile yaptırır.

Umumi katip, kulübün kültür defterini ve tarihçesini tutar. Kulüp gazetesini çıkarır ve yevmi gazete ve spor mecmualarına yazılar verir.

Veznedar, bütün muhasebe işlerini idare eder, aza aidatını toplar, kasayı idare eder, reisin talimatı dahilinde tediyatı yapar ve kulübe her sene hesap verir.

Kasa, umumi toplanmada tayin edilen azalar (hesap müfettişi) tarafından ara sıra teftiş edilebileceği gibi senede asgari bir defa behemehal teftiş edilmelidir.

Spor kaptanı, Bütün azanın spor talim ve terbiyesini idare eder, muhtelif spor neveleri için mütehassıs kaptanları tayin eder, bütün idman ve müsabaka faaliyetini gösteren spor defterini tutar ve idman ve müsabaka takımlarını tayin eder. Spor kaptanı, azanın spor kanunu ve centilmenlik kaideleri esas dahilinde yetiştirilmesinden mesuldür.

Eğer kulüp emrine bir “Kemal Gençlik Kıtası” verilirse, spor kaptanı ya bizzat ve yahut kendi tarafından tayin edilecek bir vekili vasıtası ile bu kıtayı spor nokta-i nazarından yetiştirir.

Levazım kaptanı, kulübün mallarını, idman yerlerini, malzemesini, kulüp binasını v.s. idare eder ve kulübe ait maddeler ve mallar için bir demirbaş defteri tutar.

İdare heyeti, azalarından biri vaktinden evvel ayrılırsa, vazifelerini reise tevdi eder. İdare heyeti ilk toplanmasında noksan azasını bizzat tamamlar.

İdare heyeti, muhtelif işler ve faaliyet sahası için hususi encümenler tayin etmek hakkını haizdir.

Umumi (Toplanma) Kongre

Her sene Ocak ayında umumi toplanma yapılır. Bundan başka, reis fevkalade umumi toplanmayı davette serbesttir. İdare heyeti böyle bir toplanmaya karar verir veya rey hakkına malik azanın üçte biri maksadı ve konuşulacak işleri yazarak isterse bu takdirde reis umumi toplanmayı davet etmeye mecburdur.

Yazı ile yapılacak bu talebin vukuundan itibaren 4 hafta zarfında umumi toplanma yapılmak üzere kongre davet edilecektir.

Umumi toplanmaya, aza mektup ile veya kulüp binası dahiline yazarak asılmak suretiyle veyahut mahalli adet veçhi ile davet ve haberdar edilmiş ise, gelenlerin adedi ne olursa olsun umumi toplanmaya karar vermek hakkını haizdir. Umumi toplanma zamanı, umumi toplanma gününden en aşağı 14 gün evvel bildirilmiş olmalıdır.

Umumi toplanmada görüşülmek üzere verilecek takrirler, bu toplantıdan en aşağı 10 gün evvel riyasete yazı ile verilmiş olmalıdır. Umumi toplanmada nelerin görüşüleceği (ruznamede), umumi toplanma gününden en aşağı 6 gün evvel azaya bildirilmelidir.

Ruznamede yazılı olmayan takrirler üzerine (müstacel takrirler) ancak rey hakkına malik mevcut azanın dörtte üçünün muvafakati ile müzakere edilebilir ve karar verilebilir. Bu takrirlerin de yazı ile verilmesi mecburidir.

Umumi Kongre aşağıdaki hususlara karar verebilir:

Senelik raporun kabulü

Kasa raporunun kabulü

İdare heyeti ve veznedarın belirlenmesi.

İdare heyeti, murahhas ve hesap müfettişlerinin seçilmesi

Bütçenin kabulü

Aylık aidata yapılacak zamların tespiti

Nizamnamenin tadili hakkında "Türk Spor Birliği"ne takrir

İdare heyeti veya azaların takrirleri hakkında karar

Kulüp idare heyetinin sarfına mezun olduğu miktarı tespit

Bu miktarın haricindeki sarfiyata dair karar

Kulübün feshi hakkında karar

Nizamnamede tadilat, kulübün maksadında değişiklik ve kulübün feshi, bütün kararlar rey sahiplerinden hazır olanların adi ekseriyetiyle verilir.

Reyler müsavi olursa reddedilmiş addedilir.

Nizamnamenin tadili hakkında "Türk Spor Birliği"ne verilecek takrir ancak hazır olan rey sahibi azanın dörtte üçünün reyyle ve kulübün tashih bütün azanın dörtte üçünün reyyle kararlaştırılabilir.

Kulübün Feshi

Kulübün feshi halinde kulübün bütün malları ve mevcudu "Türk Spor Birliği"ne intikal eder.

g. Azaların Spora Hakları

Yeni Teşekkül eden kulüpler, tescil edildikten sonra, derhal azaları ile müsabakalara girmek hakkını iktisap ederler. İstisna teşkil eden azalar için aşağıdaki kaideler cari olacaktır:

Azanın bir kulüpten çıkıp başka bir kulübe intisap edebilmesi, aynı mahalde oturduğu takdirde, bir aylık bir ademi faaliyet devresinden sonra ve başka bir şehre naklettiği takdirde ise derhal caizdir.

Bir aza, eski bulunduğu kulüpte yaptığı sporu, umumi müsabaka veya birinci sınıf seri oyunlarında yeni kulüp namına üç ay geçmeden evvel yapamaz.

Kulüp değiştirme keyfiyeti, spor kulüpleri arasındaki samimiyeti ihlal eden mesaiden (mesela kandırmak, spora ait veya maddi faydalar vaat etmek, hediye veya para vermek) ileri gelirse müsebbibler ilelebet diskalifiye olunur ve pek vahim ahvalde kulüp fes olunur. Sporcular ise, kandırıldıkları tebeyyün edip haklarında esbabı muhaffife tatbiki caiz görülürse, bunlar müsabakalara girmek hakkını en aşağı 9 ay kaybederler.

Bir sporcu aynı zamanda iki kulüpte aza olabilir. Ancak yaptığı sporu umumi müsabakalarda hangi kulüp namına yapacağını tespit etmiş olmalıdır. Bu kararını değiştirdiği takdirde hakkında kulüp değiştirmiş gibi ahkam tatbik olunur.

Bir sporcunun bir kulüpten ayrılma tarihi, istifadan sonra kulübüne olan borçlarını tamamen ödediği gündür.

3. Birlik Nizamnamesi

a. Spor Amiri

Birliğin bütün işlerini spor amiri idare eder, mumaileyh bu hususta idare merkezinde lazım olan teşkilat ve ihtisas amirlerini, ya memur yahut da fahri mesai arkadaşı olarak tayin eder

Mıntika teşkilatında bütün spor müşavirleri ve ihtisas amirleri, spor amirinin veya namına mintika spor amirinin muvafakati ile Gençlik Valisi tarafından tayin olur.

Bütün kulüplerin spor amiri ile veya spor amirinin kulüplerle yapacağı muhaberat, mintika Gençlik Valisi delaletinde yapılır.

Mıntıklar içinde daha küçük taksimat veya teşkilat yapıldığı takdirde, bunların muhabere hususundaki sureti hareketini Gençlik Valisi tayin eder.

Spor amiri, Gençlik Valisi'nin mütalaası üzerine kulüpleri tescil eder. Nizamnamelerini ve idare heyetlerini tasdik eder. Spor amiri, münferit azaların listelerini yapar, bunun için her kulüp her ayın birinde yeni azaların isimlerini içeren bir liste gönderirler. Bidayette bir formüler bilahare "Kemal Vesikası" gönderilir. Spor amiri, azalık vesikasını verir (Bidayette vesika kartı bilahare "Kemal Vesikası").

Azalık vesikası bütün spor işlerinde muteber olup askerliğe giderken gösterilmek mecburidir.

Spor amiri, lazım gelen istatistikleri tutar ve spor gazete ve mecmualarına basmak üzere havadis ve umumi istikametler verir.

Spor amiri, teşkilata ait bütün mesaide ya bizzat karar verir veyahut temyiz işleri için tayin ettiği yüksek spor hakemi vasıtası ile karar verir.

Spor amiri, idarenin ne dereceye kadar merkezde hallolunacağını ve hangi vazifelerin mintikalara havale edileceğini tayin eder.

Mıntıkların icabında daha küçük taksimata ayrılması, spor amirinin muvafakati ile Gençlik Valileri tarafından yapılır.

b. Teşkilat Esasları

Bütün birlik teşkilatı ve ihtisas idareleri tamamen ve yalnız mesul amirler tanır (Amirlik ve emir prensibi).

İcabında komisyonlar davet edilir, mahiyetleri yalnız istişaridir. Karar mesul amire aittir.

Mesul amirler tayininde ve komisyonlar teşkilinde alakadar makamlar tarafından münasip şekilde teklif listeleri istenmelidir.

Bütün tayinler dört sene için muteberdir. Başlangıç 1 Ocak 1934'tür. Tayinde isabetsizlik halinde müddetinden evvel değiştirmek mümkündür.

c. *İhtisas Teşkilatı*

Spor amiri, spor ihtisas işlerini idare etmek üzere bidayette aşağıda yazılı 13 ihtisas sporu için, ihtisas spor amiri tayin eder:

1. *Umumi talim ve terbiye ve milli müdafaa (askeri) sporu*
2. *Hafif atletizm, el topu*
3. *Güreş ve boks*
4. *Futbol*
5. *Tenis*
6. *Yüzme*
7. *Kürek*
8. *Yelken*
9. *Bisiklet*
10. *Binicilik*
11. *Atış*
12. *Motorsuz tayyare*
13. *Dağcılık ve kayak*

İhtisas spor amirleri, esaslı meseleleri spor amirinin tasvibine arz etmek şartıyla, alakadar oldukları spor işlerini müstakil olarak idare ederler. Bunlar, Türk Spor Birliği'nin muayyen sporları yapan azalarından müteşekkil ihtisas federasyonlarının reisidirler. İhtisas spor amirleri, kaideten ayrıca aza listesi tutmazlar. Büro hizmetleri ve yazı işleri için ihtisas spor amirleri, spor amiri tarafından bu bapta hususi talimat verilmemiş ise, vekaletin müşavir ve mvazzaf memurlarını kullanırlar.

Mütehassıs spor amirleri, muhtelif müsabakaların zamanlarının tespiti, hakem tayini, müsabakalara nezaret gibi mesai için vekil

ve işbu vekilleriyle istişare etmek için de komisyonlar tayin edebilir.

İhtisas spor amirlerinin vazifeleri bilhassa şunlardır:

- a. Kendi ihtisasları dahilinde bulunan sporlar için beynelmilel talimatnamelere uygun müsabaka talimatnameleri tanzim etmek
- b. Bir kulüp dahilinde veya iki kulüp arasındaki müsabakalar hariç, bilumum müsabakalar için müsaade vermek, hakem tayin etmek ve bunları mürakabe etmek, seri müsabakaları iki kulüp arasında hususi bir müsabakadan sayılmaz. Mıntıklar veya daha küçük taksimatı dahilinde yapılacak müsabakalar için müsaade vermek mintıka ihtisas amirlerine bırakılır.
- c. Rekorları tanımak, rekor defteri tutmak, faaliyet ve derece istatistikleri tutmak.
- d. Mıntıka ve Türkiye birincilikleri vesair büyük milli müsabakalar tertiplemek, bu müsabakaların mali ciheti, vekaletin alakadar dairesi ile müştereken tanzim edilecektir.
- e. Gençlik idman ve spor nişanı imtihanları için teşkilat yapmak
- f. Mütahassis olduğu spor şubesini beynelmilel federasyonda temsil etmek
- g. Beynelmilel spor münasebeti ve olimpiyatlar için hazırlık bütün milli takım ve sporcuları tespit etmek.
- h. Müsabaka talimatına nazaran bütün inzibati cezaları tespit etmek ve icap edenleri cezalandırmak, azanın kulüp değiştirmesinde karar vermek.
- i. Mütahassis olduğu sporun zamanını tayin etmek.
- j. Spor kaptanları ve hakem yetiştirmek (Milli Talim ve Terbiye Yüksek Mektebi'ne göndererek ve seyyar muallimler kullanarak).
- k. Bütçe ve kadro tanziminde vekalet istişare etmek. Gençlik Valileri ile müştereken mintıka ve daha küçük taksimatın ihtisas spor teşkilatını yapmak.

d. Daimi Encümenler

i. Türk Olimpiyat Komitesi

Spor amiri, olimpiyatlara dahil sporların ihtisas amirleriyle Türkiye Olimpiyat komitesini teşkil eder. Beynelmilel olimpiyat komitesinin Türkiye murahhası

veya murahhasları da bu komitaya dahildirler. Spor amiri, olimpiyat komitasının muamelat ve muhaberatını yapmak üzere bir umumi katip tayin edebilir.

ii. *Türk Spor Encümeni*

Spor amiri, teşkilat ve sporun ihtisasa ait meselelerin müşterek istişaresi için “Türk Spor Encümeni”ni teşkil eder. Bütün ihtisas amirleri, muntika gençlik valileri ve spor müşavirleri ve milli müdafaa ve maarif vekaletlerinden birer mümessil ve ihtiyaca göre milli talim ve terbiye vekaletinin daire amirleri bu encüme dahildirler.

iii. *Spor İhtisas Encümenleri*

Her ihtisas amiri, temsil ettiği sporun muntika ihtisas amirlerinden mürekkep bir encümen teşkil eder. Bu encüme muayyen meselelerde ihtisas sporları için memur zevat da davet edilebilir.

Muntika ve daha küçük taksimat dahilinde bu gibi encümenlerin teşkili ihtiyaca göre yapılır.

Daimi encümenler, senede bir defa ve bunun haricinde ihtiyaca göre davet edilirler. Bu encümenler, yapılan işe ait raporu dinlerler, gelecek sene için faaliyet planını müşavere ederler ve kendilerinden arzu edilen mütalaaları söylerler. Mamefih işbu toplanmalar yalnız fikir teatisinden ibarettir.

e. *Spor Kaideleri*

i. *Amatörlük Kaidesi*

Türkiye spor müsabakalarına yalnız, olimpiyat müsabakaları kaidelerine nazaran “amatör” addedilenler iştirak edebilirler.

Beynelmilel ihtisas sporları kaideleri, Türkiye için icabında tahdit edilecektir. Yani herhangi beynelmilel spor federasyonu veya yarı profesyonel sporcuların iştirakine müsaade etse de Türkiye’de bu hakem tatbik edilecektir.

ii. *Ecnebilerin İştiraki*

Ecnebiler, beynelmilel kaidelere göre, yalnız beynelmilel mahiyette yapılması ilan edilen müsabakalara girebilirler. Türk spor kulüplerine misafir aza olarak girmiş ecnebiler ise, Türkiye ve muntika birincilikleri hariç, bütün müsabakalara ve seri oyunlara girmekte serbesttirler.

iii. *Müsabaka Tertip Hakkı*

Spor müsabakaları yalnız Türk Spor Birliği teşkilatı veyahut birliğe dahil kulüpler tarafından tertip edilebilir. Hususi şahıslar, hayır cemiyetleri veyahut iktisadi müesseseler müsabaka tertip edemezler.

iv. *Spor Seyahatleri*

Memleket dahilinde spor seyahatleri azami yapılmalıdır. Spor seyahatleri, ya bir kulüp yahut Spor Birliği teşkilatı tarafından tertip edilmelidir. Bütün müracaatlar ve muhaberat yalnız bu makamlardan yapılmalıdır.

Ecnebi memleketlere yapılacak bütün seyahatler, beynelmilel müsabakalar tertibi ve bu gibi müsabakalara davet, ihtisas spor amirleri delaletiyle, spor amirliğinin muvafakatine arz edilecektir.

v. *Spor Mükafatları*

Bütün spor mükafatları, yalnız yerli malı güzel sanat eserlerinden verilebilecektir.

vi. *Masraf*

İki kulüpten fazla kulübün iştiraki ile tertip edilen bütün müsabakalar için vekalet bir "izin ücreti" verilecektir. Bunun miktarı her sene için vekaletçe tespit edilecektir.

Duhuliye alınan, program satılan ve buna mümasil bir spor varidat temin edilen bilaistisna her spor müsabakasında, sporcu olarak gelen her insan başına bir miktar ücret vekalet verilecektir. Bu ücret duhuliyelere zam suretiyle de temin olunabilir. (Spor

kuruşu) bu ücretin miktarı her sene vekaletçe tespit edilecektir.

İhtisas spor amirleri tarafından tespit edilen bütün ceza paraları ve kaza itiraz ücretleri, vekalet veya vekaletçe muntakalar nezdinde tesis edilen veznelere verilecektir.

vii. *Kadın Sporları*

Kadın spor faaliyeti, kulüplerden itibaren her makamca kadın idaresi altına verilmelidir. Kadınlara, seyircisiz idman fırsatı verilmelidir. Kadınlar arasındaki spor müsabakaları, kaideten erkeklerinden ayrı zamanda yapılmalıdır.

viii. *Birlik Tarafından Tertip Edilen Müsabakalar ve Sporculuk Nişanı*

Beden terbiyesinin halk arasında lazım olduğu kadar taammümünü temin eylemek, başlanan beden terbiyesine devam edilmesini teşvik etmek, münferit sporcuları ve kulüpleri mütenevvi spor yapmaya sevk etmek ve yüksek derecelere numuneler bulmak için, muhtelif spor ve milli gayeleri temin eyleyecek veçhile ve erkek ve kadın her yaştaki insanların kabiliyetlerine göre aşağıda yazıldığı tarzda birbirine bağlı sistem dahilinde müsabakalar ve imtihan şekilleri ihdas edilmiştir.

Her sene:

- a. *Kemal Gençlik Bayramı: Bu bayram Spor Birliği tarafından tertip ve vatani tezahüratlarla müteradif olarak her tarafta her sene 19 Mayıs'ta icra edilecektir. Bu bayramda gençler 13-14 / 15-16 / 17-18 yaşları arasında üç sınıfa taksim olunur. Her sınıf aralarında aşağıda yazılı şekilde yüzme imkanı olan yerlerde 4 idman, imkanı olmayan yerlerde 3 idman yaparlar.*

Uzun atlama

Oyun topu atma

100 metre koşma (kızlar için 75 metre)

50 metre yüzme

Bu müsabakalarda puan, ferde ve asgari yüzde seksen mevcutla iştirak eden Kemal Gençlik takımlarına cemi olarak verilir.

Kazananlara Reisi Cumhur tarafından diplomalar verilir.

- b. *Her spor sahasında muntıka ve Türkiye birincilikleri, her sene muayyen zamanlarda ve bir günde yapılır. Türkiye birinciliklerine, muntıka birinciliklerinde gün ve derece alanlar iştirak edebilir. Her muntıkanın birinci, ikinci ve üçüncüsünün seyahat masrafı vekaletle aittir.*

Türkiye birinciliklerinde kazananlara Türkiye Spor Birliği tarafından plaka verilir.

- c. *Askeri spor takım müsabakaları her sene 9 Eylül'de yapılacaktır. Her kulüp takımı iştirak edebilir. (bidayette her kulüp 10 mevcutla, sonraları daha fazla mevcutla)*

Müsabakalara girebilmek için imtihan tatbikatı: toplu kıta intizam talimi ve arazi tatbikatı. Bu talim ve tatbikatı kafi derecede yapabilen takımlar askeri müsabakalara girebilirler.

Askeri Müsabaka:

*12,55 kilo ağırlıkla 25 kilometre yürüyüş,
Muayyen hedefe 500 gramlık talim el bombası atmak,
Uzun atlama,
10x100 bayrak yarışı
Atış*

Puan sistemi bundan evvelki gibidir. Yaş sınıfları 20-30 / 30-40 / 40'tan yukarı şeklindedir. Kazananlara Reisi Cumhur tarafından şeref mükafatı verilir.

Umumi Yürüyüş Günü:

Senenin tayin olunacak bir gününde bütün spor kulüpleri, başka spor faaliyetlerini bırakarak,

azalarının yüzde sekseni ile erkek ve kadın ayrı olmak üzere, asgari 25 kilometrelik bir yürüyüş yapacaklardır.

Kulüp 9 İdmanı:

Kulüpler için bu 9 idman şunlardır: 100, 400, 1500 metre koşu, 110 metre engelli koşu, yüksek atlama, uzun atlama, disk, cirit, gülle atma.

Her kulüp her müsabaka için bir (iki) olmak üzere ayrı ayrı müsabık koyacaktır ve bunların hiçbirisi daha evvelki seneler işbu müsabakalara girmiş olanlardan olmayacaktır. Bu müsabakalarda puan verilir. Kazananlara Spor Amiri mükafat verir.

Mektup ile müsabaka:

Her kulüp müsabakaları kendi yapar ve neticeyi tahriren Türk Spor Birliği'ne bildirir. Müsabakalara nezaret ve neticenin tayini Türk Spor Birliği'ne aittir.

Modern Beş İdman:

300 metre yüzme

Tabanca ile atış

Eskrim

4000 metre koşma

Binicilik

Bu müsabakalara kulüp imzaları ile zabitan girebilirler ve bunlar Türkiye birincilileri günü Ankara'da yapılır.

Büyük Bayrak Yarışları:

Her sene 19 Mayıs'ta yapılır ve nüfusu 3000'den fazla kasaba ve şehirlerdeki bütün kulüpler iştirak ederler.

Takımların mevcudu, şehirlerin büyüklüğü nispetinde olup beher takımın mevcudu en fazla 50 olabilir.

Her dört senede bir Ankara'da Türk Milli müsabakaları:

Bunlar da:

*Hafif atletizm
Güreş
Boks
Eskrim
Yüzmek
Binicilik
Motorsuz tayyare
Askeri spor
Yanaşık talimler
Milli danslar
Şarki müsabakalar*

Ankara'ya Yıldız Bayrak Yarışı:

Bu bayrak yarışı, memleket hudutlarının muhtelif 5 noktasından nehirleri, denizleri aşarak Ankara istikametine yapılır.

Mesela, İzmir bayrak takımı, Dumlupınar Afyon muharebe meydanı bayrak takımı ilah yahut İstanbul, Samsun, Kars, Van ve Adana'dan hareket edilir.

Erkek ve Kız Çocuklar için İdman Nişanı İmtihanları:

Yüzmek (erkek için 300m, kız için 200m).

Koşmak (erkek için 100m, kız için 75m).

Yüksek veya uzun atlama.

Çeviklik; oyun topu, gülle atma, motorsuz tayyare, atış.

Mukavemet; 3000m koşu, 25 kilometre yürüyüş.

Türk Sporculuk Nişanı:

Erkek ve kadınlar için yaşa nazaran 3 sınıf olarak yapılır; 18-32, 32-40, 40 ve daha yukarısı.

Yüzmek (erkekler 300m 9 dakikada; kadınlar 200m 7 dakikada).

Koşmak (erkekler 100m 14 saniyede, 400m 70 saniyede, 1500m 5,30 dakikada; kadınlar 100m 16 saniyede)

Atlama (erkekler 1,25m yüksek, 4,50m uzun; kadınlar 1,10m yüksek, 3,50m uzun)

Çeviklik (erkekler 8m gülle atma, 15 kilo taş sağ ve sol 9m; kadınlar 7,26m gülle atma, 35m oyun topu)

Mukavemet (erkekler 10.000m koşma 50 dakikada, 12,5 kilo ağırlıkla 25 kilometre yürüyüş 4 saat 10 dakikada; kadınlar 25km yürüyüş 5 saatte)

ix. Spor Kıyafeti

Türk sporu için yeknesak kıyafet kabul edilmiştir. Bu da harici elbise, beyaz gri pantolon ve mavi ceket ve denizci kasketi ile spor kıyafetinden ibarettir. Spor elbisesinin şekli yakında tespit edilecektir. Müsabaka kıyafetleri spor ihtisas amirleri azami beraberlik temin edilecek şekilde tespit edeceklerdir. Bu yeknesak kıyafet üzerine kulüp alameti takılacaktır. Milli takımlar, müsabakaları esnasında, bu kayıttan hariçtirler.

Kıyafet tedariki masrafı şahsen her sporcuya aittir. Muavenete muhtaç müsabıklar için Spor Birliği'nin tahsisatı vardır.

Milli takımları da Spor Birliği teçhiz eder.

f. Spor Hakemliği

Spor hakemliğinden gaye; sporda mefkurevi duygu ve centilmenlik ve müsabakalarda aynı şerait ve hakkaniyet temin etmektir.

Spor hakemliği dürüst ve saatle çalışılmalıdır. Spor hakemliği vatanın saadeti uğrunda bir müsabakanın mesuliyetini müdrik olarak vazifesini görürken, bu işin nihayet ciddi bir hayat meselesi değil bir oyundan ibaret olduğunu dikkatten uzak tutmamalıdır.

Kasti bir art niyet olmadıkça, bütün müzakerat dostlar arasında uzlaşma şekli dahilinde idare edilmelidir.

Bütün spor ihtilaflarından kaideten azami iki merci vardır:

Birinci merci; idari ihtilaflar, kulüp idare heyetleri ile kulüp azaları arasında kulüp işlerinde Mıntika Gençlik Valisi veya kendisi tarafından mıntıkası için tayin edilmiş memuru.

İkinci merci; temyiz, her iki halde temyiz hakemliği, spor amiri namına kendi tarafından tayin edilmiş baş hakim veya baş hakem tarafından icabında tayin edilmiş mıntika hakemleri.

Temyiz hakemliğinin verdiği karar katidir.

Temyiz hakemliğine şu hallerde müracaat olunabilir:

Azanın hakları:

Kulüp ile aza arasındaki ihtilaflar, kulübe ademi kabul, kulüpten çıkarılma ve kulüplerde yapılan sair herhangi bir haksızlıktan dolayı.

Spor hakları:

Müsabakalara girmek hakkından mahrumiyet, diskalifiye, amatörlük ve spor kaidelerinin ihlali vesaire. Bundan başka spor cezaları, ait olduğu sporun müsabaka kaidelerine uygun olmak şartı ile hakem kararları.

Kulüp hakları:

Kulüpler arasındaki ihtilaftan dolayı Gençlik Valisi'nin veya kendisi tarafından memur edilen vekilinin kararına karşı (yani Gençlik Valisi tarafından memur edilen vekilinin kararına karşı Gençlik Valisi temyiz makamı değildir).

Mevcut kulüplerin feshi, ancak Gençlik Valisi veya İhtisas spor amirlerinin müracaatı üzerine spor amirliği tarafından icra edilebilir. Spor amiri böyle bir halde karar vermediği spor baş hakemliğine terk edebilir.

İdare ve haysiyet meselelerine ait ihtilaf hakkında ilk ve aynı zamanda kati şekilde spor amiri veya spor baş hakemi karar verir. Spor baş hakemi yukarıda yazılan bütün halata ait bir hakem talimatnamesi tanzim edecektir. Bunda bütün spor işlerinde hakemlere vesair vazifedarlara karşı herhangi bir yolsu muamelenin şiddetle tecziyesi kaydedilmelidir.

İtiraz zamanı 5 gündür. Her itiraz yazı ile olur. Postaya verildiği tarih muteberdir. İtiraz ücreti 50 lira olup itirazın reddi halinde iade edilmez.

g. Mükafat

Türk Spor Birliği aşağıdaki mükafatları verir:

Mütenevvi beden terbiyesi için kullanılan esasat dahilinde Gençlik İdman Nişanı ve Sporculuk Nişanı vermek.

Birincilikler vesair mühim müsabakalar için madalya, diploma ve şeref mükafatları vermek.

On sene fasılasız çalışan kulüp idare heyeti azaları ile takım kaptanlarına ve amirlerine şeref mektubu vermek.,

Spor da fevkalade derece alanlara (hariç memleketlerde mühim muvaffakiyetler veyahut memleket dahilinde müteaddit seneler muvaffakiyet kazananlara) idari işlere bilhassa muvaffak olanlara yahut fedakarlıkla himaye ve yardımda bulunanlara şeref iğnesi vermek.

Bundan başka Spor Birliği, gençlik sevk ve idaresinde münasip kimselere Yurt Yüzüğü verilmesini inha eder.

Bütün kulüpler mükafat tekliflerini hizmet yoluyla yaparlar. Gençlik Valileri ve spor ihtisas amirleri de mükafat teklif haklarına maliktirler.

İHTAR:

Gençlik amiri tarafından yurt yüzüğü verilmesi hakkındaki kaide şöyledir:

Gençlik amiri; kendi kararı ile veya spor amirinin yahut gençlik valilerinin teklifi üzerine Yurt Yüzüğü verir.

Kemal Gençlik Teşkilatı'nda ve Türk Spor Birliği'nde iyi hizmet edenlere ve mütenevvi beden terbiyesi yaptırana Yurt Yüzüğü verilir.

Bunun için fevkalade hüsnü hizmet veya senelerce muvaffakiyetli amirlik yapıldığının sabit olması lazımdır. para veya sair teberrular kafi sebep teşkil etmez.

h. Yardımlar

Türk Spor Birliği lüzum halinde kulüplere aşağıda yazıldığı şekilde yardım eder:

İdman yerleri teminine tavassut ve bunların masraflarına yardım eder.

Halk Fırkası'nın yardımı ile kulüp binasının temini.

Spor levazımı hediye etmek veya muvakkatan vermekle.

Takım kaptanlarını Milli Talim ve Terbiye Yüksek Mektebi'nde yetiştirmekle.

Daimi veya muvakkat müddet spor muallimleri vermekle.

Spor seyahatlerinde, bilhassa hariç memleketlere ve dahilde milli spor bayramları için yapılacak seyahatlerde yardım etmekle.

Kulübün daimi idare masrafına yardım, istisnai ahvalde caizdir.

Bu gibi yardımlara müsaadede şart, kulübün bizzat mümkün olanı yapmış olması ve azalarını aidat vermek hususundaki vecibelerini ifa hususunda yetiştirmiş olmasıdır.

Bir kulübün yardıma layık olup olmadığının tayininde miyar kulübün evvel emirde umumi şekilde faaliyeti derecesi ile genişliğe doğru çalışması olacak ve kazandığı yüksek dereceler yalnız harice gönderilmek mevzu bahis olduğu vakit nazarı itibara alınacaktır.

Bütün teklifler hizmet yolu ile yapılacaktır.²²⁰

²²⁰ “Türk Spor Nizamnamesi – Carl Diem” BDA Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 490.1.0.0-1115.69.1